Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Doktora Programı

TÜRK SOYLULARA TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRETİMİ: YESEVİ TÜRKÇE ÖĞRETİM SETİ ÖRNEĞİ

Yasmin TERZİOĞLU

Doktora Tezi

Ankara, 2023

TÜRK SOYLULARA TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRETİMİ: YESEVİ TÜRKÇE ÖĞRETİM SETİ ÖRNEĞİ

Yasmin TERZİOĞLU

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Doktora Programı

Doktora Tezi

Ankara, 2023

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan ***"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"*** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ….. ay ertelenmiştir. (2)
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

……/……/……

Yasmin TERZİOĞLU

"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

*(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*

*(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*

*(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Sema ASLAN DEMİR danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

20/03/2023

Yasmin TERZİOĞLU

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın şekillenmesinde pek çok değerli kişinin desteği ve katkısı olmuştur. Çalışmam süre boyunca düşüncelerime değer vererek dinleyen, yazdığım her bölümü titizlikle değerlendirip yapıcı yorumlarıyla ve önerileriyle gelişmeme katkıda bulunan ve beni motive eden, değerli vaktini esirgemeyip sorduğum tüm sorularıma cevap veren tez danışmanım Prof. Dr. Sema ASLAN DEMİR'e teşekkür eder, saygılarımı sunarım. Değerli yorum ve önerileriyle çalışmama katkı sunan, her güçlükte bana yol gösteren hocalarım Prof. Dr. Fatma AÇIK ve Doç. Dr. Nazmiye TOPÇU TECELLİ'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Tez süresince önerilerini ve desteğini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Mustafa DURMUŞ, Prof. Dr. Nezir TEMUR ve Prof. Dr. Mustafa KURT'a minnettarım. Her zaman yanımda olan, anlayışını ve desteğini esirgemeyen eşim Selim TERZİOĞLU'na ve beni hiç yalnız bırakmayıp her ihtiyaç duyduğumda yardımıma koşan canım anneme teşekkür ederim.

Yasmin TERZİOĞLU

2023

ÖZET

TERZİOĞLU, Yasmin. *Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretimi: Yesevi Türkçe Öğretim Seti Örneği*, Doktora Tezi, Ankara, 2023.

Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretimi: Yesevi Türkçe Öğretim Seti Örneği başlıklı bu tez çalışmasında Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimine yönelik hazırlanan *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*, Türkiye Türkleri ile Türk soylular arasında dil ve kültür alanında bulunan benzer ve ortak ögelerden ne ölçüde yararlanıldığı açısından incelenmiştir.

Türk Cumhuriyetlerinde Türkçeye olan ilgi günden güne artmaktadır. Türkiye'nin uluslararası alanda yükselen değerinin, ekonomi alanındaki gelişmelerin de bunda payı büyüktür. 1993 yılından itibaren Büyük Öğrenci Projesi kapsamında Türk Cumhuriyetlerinden birçok öğrencinin Türkiye'ye gelmesi sağlanmıştır. Son yıllarda YTB burslusu olarak ya da kendi imkânları ile Türk soylu öğrenciler, eğitim için Türkiye'ye gelmeye devam etmekte ve birçoğu, bölümlerinde okumaya başlamadan önce TÖMER'lerde eğitim görmektedirler. Bu bağlamda "Türkiye Türklerinin ve Türk soylu/dilli topluluklarının dil ve kültür alanında ortak ögelere sahip olması, Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimini hızlandırarak sürecin daha verimli ilerlemesi için bir avantaja dönüştürülebilir mi?" sorusu, üzerinde tartışılması gereken bir konudur. Bu doğrultuda çalışmada Türk dilleri arasında yapısal düzeydeki ve söz varlığındaki benzerliklere, Türk dilli/soylu topluluklar arasındaki kültürel ortaklıklara *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nde ne ölçüde yer verildiği ve bu ortaklıkların Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretim süreçlerini olumlu yönde etkileyecek biçimde kullanılıp kullanılmadığı ele alınmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasında bulunan tipolojik ve Türkiye Türkleri ile Türk soylular arasında bulunan kültürel ortaklıklarla ilgili ölçütler belirlenmiştir. Söz konusu ölçütler çerçevesinde incelenen *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nden doküman analizi yöntemi ile elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçları; incelenen öğretim setinde tipolojik ortaklıklara yönelik ögelerin öğretmen kılavuz kitaplarında, öneri ve uyarı bölümlerinde, öğreticinin lehçe bilgisine sahip olduğu varsayılarak öğreticiyi yönlendirecek nitelikte kullanıldığını, ders ve çalışma kitaplarında ise dil bilgisi konu

anlatımlarında, metinlerde ve etkinliklerde hedef kitleye sezdirilecek düzeyde kullanılmadığını göstermiştir. Kültürel ortaklıklara ilişkin ögelere ise ders ve çalışma kitaplarında, kısmen öğretmen kılavuz kitaplarında yer verildiğini ve bu ögelerin hedef kitlede Türk dünyasının kültürel ortaklıkları konusunda farkındalık oluşturmak ve Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminin verimliliğini artırmak amacıyla kullanıldığını göstermiştir.

Anahtar Sözcükler

Türk soylular, Türkiye Türkçesi Öğretimi, Ders Kitapları, Ortak Dil Tipolojik Ögeler, Ortak Kültürel Ögeler

ABSTRACT

TERZİOĞLU, Yasmin. Teaching Turkish to the Turkic People: Example of Yesevi Turkish Teaching Set, PhD Thesis, Ankara, 2023.

In this study of thesis titled *Teaching Turkish to the Turkic People: Example of Yesevi Turkish Teaching Set, the Yesevi Turkish Teaching Set* prepared for teaching Turkish of Turkey to people of Turkish descent was examined in terms of similar and common elements in the field of language and culture between Turks of Turkey and the people of Turkish descent.

Interest in Turkish is increasing day by day in Turkic Republics. The rising value of Turkey in the international arena and the developments in the field of economy have a great share in this. Since 1993, many students from the Turkic Republics have come to Turkey within the scope of the Great Student Project. In recent years, students of Turkish descent continue to come to Turkey for education, either as PTRC (Presidency for Turks Abroad and Related Communities) scholarship holders or by their own means and many of them study at TTCs (Teaching Turkish Centers) before they start studying in their departments. In this context, the question “Can the fact that the Turks of Turkey and the communities of Turkish descent/language have common elements in the field of language and culture be turned into an advantage for the process to progress more efficiently by accelerating the teaching of Turkish to the people of Turkish descent?” is an issue that needs to be discussed. In this direction, in the study, the structural level and vocabulary similarities between Turkic languages, in what extent cultural partnerships between Turkish-speaking/Turkish descent communities are included in the Yesevi Turkish Teaching Set and whether these partnerships are used in a way that will positively affect the people of Turkish descent's teaching processes in Turkey has been evaluated by discussing the theoretical aspects. In the first stage of the study, typological criteria between Turkish of Turkey and Turkish dialects and cultural partnerships between Turks of Turkey and the people of Turkish descent were determined. The data obtained by the document analysis method from the *Yesevi Turkish Teaching Set*, which was examined within the framework of the aforementioned criteria, was interpreted with a critical point of view. Research results have shown that

in the teaching set examined, the elements for typological partnerships are used in a way to guide the teacher in teacher's guidebooks, in the suggestion and warning sections however in the course and workbooks, they are not used in grammar lectures, texts and activities at a level that can be perceived by the target audience. It has shown that the elements related to cultural partnerships are included in the course and workbooks and partly in the teacher's guidebooks and that these elements are used to raise awareness of the cultural partnerships of the Turkish world in the target audience and to increase the efficiency of teaching Turkish of Turkey to the people of Turkish descent.

Key words

People of Turkish Descent, Teaching Turkish of Turkey, Textbooks, Common Language Typological Elements, Common Cultural Elements

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY ii

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI iii

ETİK BEYAN iv

TEŞEKKÜR v

ÖZET vi

ABSTRACT viii

İÇİNDEKİLER x

KISALTMALAR DİZİNİ xviii

TABLOLAR DİZİNİ xix

ŞEKİLLER DİZİNİ xx

GRAFİKLER DİZİNİ xxvii

GİRİŞ 1

Problem Durumu 3

Amaç ve Önem 3

Kapsam ve Sınırlılıklar 4

Varsayımlar 4

1.BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE 6

1.1. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ VE TÜRK SOYLULARA TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRETİMİ: BENZER VE FARKLI YÖNLER 6

1.1.2.Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretimi 9

1.1.2.1.Ses Bilgisi Öğretimi 9

1.1.2.2. Biçim Bilgisi Öğretimi 10

1.1.2.3. Söz Dizimi Öğretimi 11

1.1.2.4. Sözcük Öğretimi 12

1.1.2.5.Kültürel Ögelerin Öğretimi 14
1.1.3.Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretimini Konu Alan Akademik Çalışmalar 16
1.1.3.1.Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretimine Yönelik Ders Kitapları 20
1.1.3.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti 21
1.2. YABANCI DİL ÖĞRETİMİ VE DİL TİPOLOJİSİ İLİŞKİSİ 23
1.2.1. Türk Lehçelerinin Ortak Tipolojik Özellikleri 26
1.3. YABANCI DİL ÖĞRETİMİ VE DİL-KÜLTÜR İLİŞKİSİ 27
1.3.1. Türk Soylularda Ortak Kültürel Ögeler 29
2.BÖLÜM: YÖNTEM 33
2.1. DESEN 33
2.2.VERİ KAYNAKLARI VE VERİLERİN TOPLANMASI 33
2.3. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI 34
3.BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR 36
3.1.TİPOLOJİK ÖLÇÜTLERE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR 36
3.1.1.Türk lehçeleri arasındaki sistematik ses denklikleri sezdirilerek öğretim süreci için bir avantaja dönüştürülmeye çalışılmış mı? 36
3.1.1.1.Ölçütün İçeriği 36
3.1.1.2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar . 38
3.1.1.2.1. A1 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular 38
3.1.1.3. Ölçüte İlişkin Bulguların Yorumlanması 40
3.1.2.Çekim eklerinin yapı ve işlev benzerlikleri dil bilgisi anlatımında ve etkinliklerde dikkate alınmış mı? 42
3.1.2.1.Ölçütün İçeriği 42
3.1.2.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar .. 46
3.1.2.2.1. A1 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular 46
3.1.2.3. Ölçüte İlişkin Bulguların Yorumlanması 47

3.1.3.Çekim eklerinde görülebilecek yalancı eş değerliklere yönelik bir farkındalık oluşturulmuş mu?.....48
3.1.3.1. Ölçütün İçeriği 48
3.1.3.2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar .50
3.1.4. Fiillerin istemlerinde görülen farklılıklara dikkat çekilmiş mi? 51
3.1.4.1. Ölçütün İçeriği 51
3.1.4.2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar .52
3.1.5.Temel söz varlığındaki ortaklıklar sezdirilmiş mi? 53
3.1.5.1. Ölçütün İçeriği 53
3.1.5.2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar .55
3.1.5.2.1. A1 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular 55
3.1.5.2.2. A2 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular 58
3.1.5.2.3 B2 Orta Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular.....59
3.1.5.3. Ölçüte İlişkin Bulguların Yorumlanması 60
3.1.6.Sözcük öğretiminde sözcüklerin yalancı eş değerlikleri dikkate alınmış mı? 61
3.1.6.1. Ölçütün İçeriği 61
3.1.6.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar ..63
3.1.6.2.1.A1 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular .63
3.1.6.3. Ölçüte İlişkin Bulguların Yorumlanması 65
3.1.7.Öbek yapısındaki benzerlik ve farklılıklara yönelik bir farkındalık oluşturulmuş mu?.....65
3.1.7.1. Ölçütün İçeriği 65
3.1.7.2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar .67
3.1.8.Söz dizimindeki ortaklıklar üzerinde durulmuş mu?.....68
3.1.8.1. Ölçütün İçeriği 68
3.1.8.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar ..70

3.2. KÜLTÜREL ÖLÇÜTLERE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR 72
3.2.1.Tarihi olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi? 72
3.2.1.1.Ölçütün İçeriği 72
3.2.1.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar .. 73
3.2.1.2.1. A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 73
3.2.1.2.2.B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 74
3.2.1.2.3.B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 76
3.2.1.3. Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması 79
3.2.2.Tarihi ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelere yer verilmiş mi? 80
3.2.2.1.Ölçütün İçeriği 80
3.2.2.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar .. 81
3.2.2.2.1. A1 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 82
3.2.2.2.2.A1 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 85
3.2.2.2.3.A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 86
3.2.2.2.4.A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 96
3.2.2.2.5.B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 98
3.2.2.2.6.B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 114
3.2.2.2.7.B2 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 117
3.2.2.2.8.B2 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 120
3.2.2.2.9.C1 İleri Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 121
3.2.2.2.10.C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 122
3.2.2.3. Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması 124
3.2.3.Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi? 126
3.2.3.1.Ölçütün İçeriği 126
3.2.3.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar 128

3.2.3.2.1.A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 128
3.2.3.2.2.A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 134
3.2.3.2.3.B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 134
3.2.3.2.4.B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 141
3.2.3.2.5.B2 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 144
3.2.3.2.6.B2 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 152
3.2.3.2.7.C1 İleri Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 152
3.2.3.2.8.C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 157
3.2.3.3.Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması 159
3.2.4.Türk dünyası edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi? 161
3.2.4.1.Ölçütün İçeriği 161
3.2.4.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar 162
3.2.4.2.1.A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 162
3.2.4.2.2.A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 167
3.2.4.2.3.B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 167
3.2.4.2.4.B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 173
3.2.4.2.5.B2 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 174
3.2.4.2.6.C1 İleri Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 175
3.2.4.2.7.C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 191
3.2.4.3.Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması 193
3.2.5.Geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi? 195
3.2.5.1. Ölçütün İçeriği 195
3.2.5.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar 196
3.2.5.2.1. A1 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 196
3.2.5.2.2. A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 200
3.2.5.2.3.A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 203

3.2.5.2.4.B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular.....204

3.2.5.2.5.B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 210

3.2.5.2.6.B2 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular.....211

3.2.5.2.7.B2 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 224

3.2.5.2.8.C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular.....225

3.2.5.3.Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması 227

3.2.6. Değerler, inançlar, âdet olmuş davranış biçimleri ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi? 229

3.2.6.1. Ölçütün İçeriği 229

3.2.6.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar 231

3.2.6.2.1.A1 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 231

3.2.6.2.2.A1 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular.....242

3.2.6.2.3.A1 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular243

3.2.6.2.4. A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular.....244

3.2.6.2.5. A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 248

3.2.6.2.6. B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 249

3.2.6.2.7. B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular.....254

3.2.6.2.8. B2 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 255

3.2.6.2.9. B2 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular.....261

3.2.6.2.10. C1 İleri Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular.....262

3.2.6.2.11. C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 268

3.2.6.3.Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması 271

3.2.7. Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere yer verilmiş mi? 272

3.2.7.1.Ölçütün İçeriği 272

3.2.7.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar 273

3.2.7.2.1.A1 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 274
3.2.7.2.2.A1 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular.....278
3.2.7.2.3.A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 279
3.2.7.2.4.A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular.....282
3.2.7.2.5.B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular.....283
3.2.7.2.6.B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 286
3.2.7.2.7.B2 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular.....286
3.2.7.2.8.C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular.....287
3.2.7.3.Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması 289
3.2.8.Ortak kültürel ögelerle evrensel kültür arasında bir denge oluşturulmuş mu?.....291
3.2.8.1.Ölçütün İçeriği 291
3.2.8.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar 292
3.2.8.2.1.A1 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 292
3.2.8.2.2.A1 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular.....292
3.2.8.2.3.A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 293
3.2.8.2.4.A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular.....293
3.2.8.2.5.B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular.....293
3.2.8.2.6.B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 294
3.2.8.2.7.B2 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular.....294
3.2.8.2.8.B2 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular 296
3.2.8.2.9.C1 İleri Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular 297
3.2.8.2.10.C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular.....298
3.2.8.3.Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması 299
SONUÇ VE ÖNERİLER 302
Ortak Tipolojik Ögelere İlişkin Sonuçlar 302

Ortak Kültürel Ögelere İlişkin Sonuçlar 305

KAYNAKÇA 326

Ek 1: Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu 342

Ek 2: Orijinallik Raporu 343

KISALTMALAR DİZİNİ

AYTÖS :Ahmet Yesevi Türkçe Öğretim Seti

KTLG :Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri

KTLS :Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü

s. :sayfa

vb. :ve benzeri

TÖMER :Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi

YTB : Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Tarihi Olay ve Kurumlar ile İlgili Hedef, Kaynak ve Ortak Kültürel Ögelerin Düzeylere Göre Oranları 79
Tablo 2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Tarihi ve Kültürel Mekânlar ve Yapılar ile İlgili Ögelerin Hedef, Kaynak, Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Oranları 124
Tablo 3. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Türk Dünyasının Büyükleri ve Önemli Kişileri ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Oranları 158
Tablo 4. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Türk Dünyası Edebiyatı ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Oranları 193
Tablo 5. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Geleneksel Sanat ve Zanaatlar ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Oranları 227
Tablo 6. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Değerler, İnançlar ve Adet Olmuş Davranış Biçimleri ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Oranları 270
Tablo 7. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Oranları 289
Tablo 8. Yesevi Türkçe Öğretim Seti Ders Kitaplarında Yer Alan Ortak Tipolojik Ögeler 302
Tablo 9. Temel Düzey A1 Ders Kitaplarında Yer Alan Kültürel Ögeler 305
Tablo 10. Temel Düzey A2 Ders Kitaplarında Yer Alan Kültürel Ögeler 308
Tablo 11. Orta Düzey B1 Ders Kitaplarında Yer Alan Kültürel Ögeler 312
Tablo 12. Orta Düzey B2 Ders Kitaplarında Yer Alan Kültürel Ögeler 315
Tablo 13. İleri Düzey C1 Ders Kitaplarında Yer Alan Kültürel Ögeler 319

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Kültürel Bilginin Yapısı (Milrud, 2012, ss.136-143) 28
Şekil 2. Yesevi Türkçe Öğretim Ders Kitabı (A1) "Öğrenelim" (s.63) 67
Şekil 3. Yesevi Türkçe Öğretim Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.139) 74
Şekil 4. Yesevi Türkçe Öğretim Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.159) 75
Şekil 5. Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (B1) "Tamamlayalım" (s.22) 76
Şekil 6. Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (B1) "Cevaplayalım" (s.58) 77
Şekil 7. Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (B1) "Yeniden Yazalım" (s.60) 77
Şekil 8. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "İşaretleyelim" (s.9) 82
Şekil 9. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.66) 83
Şekil 10. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.67) 83
Şekil 11. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.94) 84
Şekil 12. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Cevaplayalım" (s.162) 85
Şekil 13. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Konuşalım" (s.11) 87
Şekil 14. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.69) 87
Şekil 15. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Konuşalım" (s.72) 88
Şekil 16. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.74) 89
Şekil 17. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Konuşalım" (s.75) 90
Şekil 18. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Tamamlayalım" (s.77) 91
Şekil 19. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Eşleştirelim ve Söyleyelim" (s.101) 91
Şekil 20. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Tamamlayalım" (s.108) 92
Şekil 21. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Cevaplayalım ve Konuşalım" (s.128) 93
Şekil 22. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Boşlukları Dolduralım" (s.144) 94
Şekil 23. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.181) 94
Şekil 24. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Seçelim ve Yazalım" (s.190) 95
Şekil 25. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Cevaplayalım" (s.192) 96
Şekil 26. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.62) 98
Şekil 27. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.97) 99
Şekil 28. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Anlatalım" (s.102) 100
Şekil 29. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Diyaloğu Tamamlayalım" (s.104) 101

Şekil 30. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Boşlukları Dolduralım" (s.105) 102
Şekil 31. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Yazalım" (s.106) 103
Şekil 32. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Eşleştirelim" (s.129) 104
Şekil 33. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.140) 105
Şekil 34. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.142) 106
Şekil 35. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.151) 107
Şekil 36. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.155) 108
Şekil 37. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.158) 109
Şekil 38. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Eşleştirelim" (s.160) 109
Şekil 39. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Eşleştirelim" (s.161) 110
Şekil 40. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.162) 111
Şekil 41. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.164) 112
Şekil 42. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.165) 113
Şekil 43. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.167) 114
Şekil 44. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.48) 117
Şekil 45. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.52) 118
Şekil 46. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.62) 118
Şekil 47. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.66) 119
Şekil 48. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Cevaplayalım" (s.69) 120
Şekil 49. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.88) 122
Şekil 50. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.134) 128
Şekil 51. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.152) 129
Şekil 52. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Konuşalım" (s.159) 130
Şekil 53. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve Yazalım" (s.173) 131
Şekil 54. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve İşaretleyelim" (s.174) 131
Şekil 55. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Konuşalım" (s.177) 132
Şekil 56. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Sıralayalım ve Yazalım" (s.179) 133
Şekil 57. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.181) 133
Şekil 58. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.35) 135
Şekil 59. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.36) 136
Şekil 60. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.41) 137

Şekil 61. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Bulalım" (s.74) 138
Şekil 62. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Seçelim" (s.88) 139
Şekil 63. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Yazalım" (s.90) 139
Şekil 64. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.144) 140
Şekil 65. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Anlatalım" (s.146) 141
Şekil 66. Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (B1) "Eşleştirelim" (s.26) 142
Şekil 67. Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.34) 143
Şekil 68. Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (B1) "Tamamlayalım" (s.66) 144
Şekil 69. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.58) 144
Şekil 70. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.60) 145
Şekil 71. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Anlatalım" (s.61) 146
Şekil 72. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.61) 146
Şekil 73. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.62) 147
Şekil 74. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Sunum Yapma" (s.63) 148
Şekil 75. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim (s.66) 148
Şekil 76. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Yazalım" (s.91) 149
Şekil 77. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.134) 150
Şekil 78. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Yazalım" (s.139) 150
Şekil 79. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.158) 151
Şekil 80. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.8) 153
Şekil 81. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Yazalım" (s.13) 153
Şekil 82. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Yazalım" (s.14) 154
Şekil 83. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.15) 155
Şekil 84. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.127) 155
Şekil 85. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.134) 163
Şekil 86. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve Yazalım" (s.173) 164
Şekil 87. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve İşaretleyelim" (s.174) 165
Şekil 88. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Konuşalım" (s.176) 166
Şekil 89. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Konuşalım" (s.177) 166
Şekil 90. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.35) 168
Şekil 91. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.72) 169
Şekil 92. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Konuşalım" (s.75) 170

Şekil 93. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Yazalım" (s.80) 171
Şekil 94. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.82) 171
Şekil 95. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Sıralayalım ve Yazalım" (s.89) 172
Şekil 96. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.159) 173
Şekil 97. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.8) 175
Şekil 98. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Dinleyelim ve Tamamlayalım" (s.11) 176
Şekil 99. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Yazalım" (s.13) 177
Şekil 101. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Konuşalım" (s.19) 178
Şekil 102. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Yazalım" (s.20) 179
Şekil 103. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Özetleyelim" (s.21) 180
Şekil 104. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.23) 181
Şekil 105. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.27) 182
Şekil 106. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Konuşalım" (s.28) 183
Şekil 107. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Konuşalım" (s.29) 184
Şekil 108. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Yazalım" (s.31) 185
Şekil 109. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Tamamlayalım" (s.32) 185
Şekil 110. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.34) 186
Şekil 111. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Dinleyelim ve Tamamlayalım" (s.38) 187
Şekil 112. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Anlatalım" (s.39) 188
Şekil 113. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Konuşalım" (s.123) 189
Şekil 114. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Bulalım" (s.130) 190
Şekil 115. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.134) 190
Şekil 116. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Konuşalım" (s.14) 197
Şekil 117. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim ve İşaretleyelim" (s.22) 198
Şekil 118. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Konuşalım" (s.27) 199
Şekil 119. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.37) 200
Şekil 120. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Konuşalım" (s.156) 201
Şekil 121. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve İşaretleyelim" (s.174) 202
Şekil 122. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve Seçelim" (s.185) 203
Şekil 123. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Boşlukları Dolduralım" (s.12) 204
Şekil 124. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Tamamlayalım" (s.34) 205

Şekil 125. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.82) 206
Şekil 126. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.148) 206
Şekil 127. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.151) 207
Şekil 128. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Sıralayalım" (s.154) 208
Şekil 129. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.157) 209
Şekil 130. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Eşleştirelim" (s.160) 210
Şekil 131. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.26) 211
Şekil 132. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Tamamlayalım" (s.28) 212
Şekil 133. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.29) 213
Şekil 134. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Bulalım" (s.29) 214
Şekil 135. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Sıralayalım" (s.31) 214
Şekil 136. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) Tamamlayalım" (s.32) 215
Şekil 137. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Tamamlayalım" (s.112) 216
Şekil 138. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.130) 216
Şekil 139. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.134) 217
Şekil 140. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.135) 218
Şekil 141. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Eşleştirelim" (s.136) 219
Şekil 142. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Yazalım" (s.139) 220
Şekil 143. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.140) 220
Şekil 144. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Yazalım" (s.141) 221
Şekil 145. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.152) 222
Şekil 146. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.155) 223
Şekil 147. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Yazalım" (s.159) 223
Şekil 148. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Cevaplayalım" (s.13) 225
Şekil 149. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.8) 231
Şekil 150. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.177) 232
Şekil 151. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Konuşalım" (s.184) 233
Şekil 152. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim, Dolduralım ve İşaretleyelim" (s.186) 234
Şekil 153. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Yazalım" (s.187) 235
Şekil 154. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.188) 236
Şekil 155. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim ve Tekrar Edelim" (s.191) .. 237

Şekil 156. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim ve Sıralayalım" (s.191) 238
Şekil 157. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Konuşalım" (s.192) 238
Şekil 158. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Anlatalım" (s.194) 239
Şekil 159. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim, Tamamlayalım ve Cevaplayalım" (s.195).....240
Şekil 160. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Anlatalım" (s.195) 241
Şekil 161. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Anlatalım" (s.196) 242
Şekil 162. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.58).....245
Şekil 163. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.96).....246
Şekil 164. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Yazalım" (s.110).....247
Şekil 165. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Canlandıralım" (s.142).....247
Şekil 166. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Cevaplayalım ve Anlatalım" (s.13).....249
Şekil 167. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Cevaplayalım ve Anlatalım" (s.14).....250
Şekil 168. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Yazalım" (s.39) 251
Şekil 169. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.41).....251
Şekil 170. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Cevaplayalım ve Anlatalım" (s.43).....252
Şekil 171. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Eşleştirelim ve Konuşalım" (s.77) 253
Şekil 172. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Konuşalım" (s.78) 254
Şekil 173. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Tamamlayalım" (s.97)....255
Şekil 174. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.142).....256
Şekil 175. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.144)....257
Şekil 176. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.144) 258
Şekil 177. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.145) 258
Şekil 178. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.146)....259
Şekil 179. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.147) 260
Şekil 180. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Yazalım" (s.148) 260
Şekil 181. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.16).....262
Şekil 182. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.48).....263
Şekil 183. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Konuşalım" (s.51) 264
Şekil 184. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.52).....265
Şekil 185. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Yazım Yanlışlarını Düzeltelim" (s.53) ..265
Şekil 186. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.54, 55).....266

Şekil 187. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Sıralayalım" (s.60) 267
Şekil 188. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.61) 267
Şekil 189. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.97) 268
Şekil 190. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Konuşalım" (s.104) 274
Şekil 191. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.130) 275
Şekil 192. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim ve Tekrar Edelim" (s.132) .. 276
Şekil 193. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Seçelim ve Yazalım" (s.138, 139) 276
Şekil 194. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.177) 277
Şekil 195. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.188) 278
Şekil 196. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.58) 279
Şekil 197. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Konuşalım" (s.72) 280
Şekil 198. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.134) 280
Şekil 199. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Canlandıralım" (s.142) 281
Şekil 200. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Boşlukları Dolduralım" (s.144) 282
Şekil 201. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Cevaplayalım ve Anlatalım" (s.13) 283
Şekil 202. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.99) 284
Şekil 203. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve İşaretleyelim" (s.166) 284
Şekil 204. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.166) 285
Şekil 205. Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.146) 287
Şekil 206. Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (C1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.51) 287

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Tarihi Olay ve Kurumlar ile İlgili Hedef, Kaynak ve Ortak Kültürel Ögelerin Düzeylere Göre Dağılımı 78
Grafik 2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Tarihi ve Kültürel Mekânlar ve Yapılar ile İlgili Ögelerin Hedef, Kaynak, Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Dağılımı 123
Grafik 3. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Türk Dünyasının Büyükleri ve Önemli Kişileri ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Dağılımı 158
Grafik 4. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Türk Dünyası Edebiyatı ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Dağılımı 192
Grafik 5. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Geleneksel Sanat ve Zanaatlar ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Dağılımı 226
Grafik 6. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Değerler, İnançlar ve Adet Olmuş Davranış Biçimleri ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Dağılımı 270
Grafik 7. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Dağılımı 288
Grafik 8. Yesevi Türkçe Öğretim Setinde Hedef, Kaynak, Ortak ve Evrensel Kültür ile İlgili Ögelerin Düzeylere Göre Dağılımı 299

GİRİŞ

Günümüz dünyasında iletişim teknolojilerinin gelişimi, insanları birbirine daha yakın kılmaktadır. Böylece bilginin hızla paylaşılması ve yaygınlaşması neticesinde kültürler arası etkileşim ortamı yaratılmakta ve iletişimin önemi ortaya çıkmaktadır. İletişimin gerçekleşmesi ise farklı dilleri ve kültürleri öğrenmek gibi olgulara dayanmaktadır. Bu durum yabancı dil öğretimi/öğrenimi gereksinimini doğurmaktadır. Bu noktada Günaydın ve diğerleri (2020, s. 682), Türklerin köklü medeniyetler kurdukları dönemlerden bugüne tarihsel sürecin her döneminde Türkçenin, ilgi ve gereksinim duyulan dillerden birisi olduğunu ifade ederek Türkçenin yabancılara öğretimi konusuna dikkat çekmektedir. Hâlihazırda Türkçeyi öğrenmek isteyenlerin sayısının gittikçe arttığı ve Türkçenin hem Türkiye'de hem de yurt dışında yabancı bir dil olarak öğretildiği bilinmektedir.

Türkiye'de yabancılara Türkçe öğretimi yakın bir tarihte sistemli bir şekilde yürütülmeye başlanmış ve Türk Cumhuriyetlerinden birçok öğrenci eğitim-öğretim için Türkiye'ye gelmiştir. Bu öğrencilere Türkçe öğretimi görevini Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÖMER)'leri üstlenmiştir. Günümüzde de bu konuda aktif faaliyet gösteren Yunus Emre Enstitüsü ve üniversitelerin bünyesinde kurulan Türkçe öğretim merkezleri ve özel kurslar yabancılara Türkçe öğretimi faaliyetini yürütmektedirler.

Yabancılara Türkçe öğretimine yönelik çalışmaların az sayıda olduğu ilk dönemlerde, öğreticilerin kişisel çabalarıyla oluşturduğu materyaller aracılığıyla dil öğretimi süreci şekillenmiştir. Zaman içerisinde yabancılara Türkçe öğretimi alanının gelişmesi ve genişlemesiyle alana yönelik hazırlanan ders materyallerinin, özelde ders kitaplarının niceliğinin arttığı, niteliğinin ise geliştirildiği görülmüştür.

Yabancılara Türkçe öğretimi birden fazla hedef kitleye yönelik gerçekleştirilmektedir. Bu hedef kitlelerinden biri de Türk soylulardır. Ancak Türk soylulara Türkçe öğretiminin müstakil bir alan olarak gelişim göstermediği görülmektedir. Bu sebeple öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyi dikkate alınmadan Türkçeyi hiç bilmeyen öğrencilerle Türkçenin yakın veya uzak lehçelerini konuşan öğrenciler aynı dil öğretim sürecine dâhil olmaktadır. Ancak birçok araştırmacı tarafından ortaya konan

çalışmalarda Türk soylulara Türkçe öğretimi sürecinin yabancılara Türkçe öğretiminden ayrı planlanması gerektiği üzerinde durulmakta ve Türk soylulara Türkçe öğretimini ele alan bu kaynaklarda, öğretim süreçleriyle ilgili birtakım sorunlara dikkat çekilmektedir. Taştekin (2015, s.45), çalışmasında bu konuyla ilgili şu tespitlerde bulunmuştur:

> "Türk soylulara Türkçe öğretimi halen *Yabancılara Türkçe Öğretimi* kapsamında ele alınmakta ve hiç Türkçe bilmeyenlerle Türk soylular aynı eğitim süreçlerine tabi tutulmaktadır. Bu da Türkçenin temel yapısına ana dili seviyesinde vakıf olanlarla Türkçeyle ilk defa karşılaşanların aynı sınıf ortamında, aynı eğitime ve sınava tabi tutulmalarına neden olmaktadır. Hazır bulunuşluk düzeyleri çok farklı öğrencilerden oluşan sınıflarda, sınıfın yarıya yakını dersten kopmaktadır."

Kurt (2018, s. 306), Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde kaynak dil ile hedef dil arasında olumlu veya olumsuz aktarımların yapıldığına dikkat çekmiştir. Bu bağlamda olumlu aktarımların pekiştirilmesi için hazır bulunuşluk düzeyi avantajına sahip Türk soylu öğrencilere yönelik ders materyallerinin tasarımında Türk lehçeleri arasındaki benzerlikler ve ortaklıkların desteklenmesine, farklılıkların ise hissettirilmeden olumlu bir beceri niteliğinde kullanılmasına yönelik uygulamaların planlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Hedef dille ana dil arasındaki ortak dil bilgisi, söz varlığı ve ortak kültürel ögelerin dil öğretimi sürecine sağlayabileceği katkılar, üzerinde tartışılmayı gerektiren konulardandır. Ortak yapı unsurlarının ve kültürel ögelerin, Türk soylulara yönelik hazırlanacak ders malzemelerinin, özelde ders kitaplarının içeriğine dâhil edilmesinin Türk soylulara Türkçe öğretimini kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Bu konudaki görüşlerini daha ileri boyutlara taşıyan ve Türk soylulara Türkçe öğretimine yönelik ayrı bir program açılması yönünde görüş bildiren araştırmacılar da olmuştur. Taştekin (2015, s.45), Türk soylulara Türkçe öğretiminin, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi kapsamında ele alınmaması ve ayrı bir alan olarak geliştirilmesi gerektiğinden bahsetmektedir:

> "Türkiye Türkçesinin öğretimi, 'Ana dili Türk dili olanlara Türkiye Türkçesi öğretimi' ve 'ana dili Türkçe olmayanlara Türkiye Türkçesi öğretimi' olmak üzere iki ana kola ayrılmalı ve öğretim yöntemleri, araç ve gereçleri bu ayrıma göre belirlenmelidir./…/ Ana dili Türk dili olanlara Türkiye Türkçesi öğretimi de kendi içinde gruplara ayrılmalı, örneğin 'Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretimi' alt başlığı altında Azerbaycan Türklerine, Kırgız Türklerine, Kazak Türklerine, Özbek Türklerine ve Türkmen Türklerine" vb. Türkiye Türkçesinin öğretilmesi için özel içerikli ders kitapları hazırlanmalıdır."

Çalışmanın teorik kısmında bu tür görüşler farklı yönleriyle değerlendirilmiş ve bu konuda hazırlanmış ders kitaplarına, ilgili görüş ve tezlerin yansıyıp yansımadığı veya

ne ölçüde yansıtıldığı incelenmiştir. Ardından tezin de asıl amacı olan Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimine yönelik hazırlanan *Yesevi Türkçe Öğretim Seti,* Türkiye Türkleri ile Türk soylular arasında dil ve kültür alanında bulunan benzer ve ortak unsurlardan yola çıkılarak oluşturulan ölçütler çerçevesinde incelenmiş, elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

PROBLEM DURUMU

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde kullanılan *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nde Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasında bulunan ortak tipolojik ögelerden ve Türkiye Türkleri ile Türk soylular arasında bulunan ortak kültürel ögelerden ne ölçüde, ne amaçla ve hangi bağlamlarda yararlanılmıştır?

AMAÇ VE ÖNEM

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi *Yabancılara Türkçe Öğretimi* kapsamında ele alınmakta ve hiç Türkçe bilmeyenlerle Türk dilliler aynı eğitim-öğretim süreçlerine tabi tutulmaktadır. Bu da Türkçenin temel yapısına ana dili seviyesinde vakıf olanlarla Türkçeyle ilk defa karşılaşanların aynı sınıf ortamında aynı yöntem ve tekniklerle eğitim alması anlamına gelmektedir. Hazır bulunuşluk düzeyleri yabancı öğrencilerden farklı olan Türk soylu öğrencilerin, kendi lehçesiyle benzer ve ortak dil yapılarını ve kültürel bilgi alanına ait benzer ve ortak ögeleri öğrenirken yabancı öğrencilerden daha hızlı ve kolay bir öğrenim sürecini geçirebilecekleri varsayılmaktadır. Ancak yabancı öğrencilerle bir sınıfta ders işleyip aynı ders kitaplarından Türkçeyi öğrenmeleri durumunda öğrenciler derste sıkılmakta ve motivasyonlarında düşüşler gözlenmektedir. Bu bağlamda Ahmet Yesevi Üniversitesinde Türk soylulara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nin kullanılmasının dil öğretim ve öğrenim süreçlerini olumlu etkileyebileceği ve yaşanan sorunların en aza indirgeyebileceği düşünülmektedir.

Bu tez çalışmasının amacı, Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde kullanılan *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nde Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasında bulunan tipolojik/yapısal ve Türkiye Türkleri ile Türk soylular arasında bulunan kültürel

ortaklıklardan ne ölçüde yararlanıldığını tespit etmektir. Belirtilen amaç doğrultusunda *Yesevi Türkçe Öğretim Seti,* tipolojik ve kültürel boyutlar çerçevesinde oluşturulan ölçütler dikkate alınarak incelenecektir.

İnceleme sonucunda *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*ndeki tipolojik ve kültürel ögelere ilişkin bilgilerin tespiti bize şu soruların yanıtını verecektir:

1. Hedef, kaynak ve ortak dilin tipolojik ögelerine ne ölçüde, ne amaçla ve hangi bağlamlarda yer verilmiştir?
2. Hedef, kaynak ve ortak dilin kültür ögelerine ne ölçüde, ne amaçla ve hangi bağlamlarda yer verilmiştir?

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimine yönelik hazırlanmış ders kitaplarındaki nicelik ve nitelik bakımından yetersizlikler bu çalışmanın önemini arttırmaktadır. Bu doğrultuda söz konusu tez çalışması, hâlihazırda Türk soylulara yönelik hazırlanan ders kitaplarının sahip olması gereken özelliklerin belirlenmesi ve yeniden düzenlenmesine ve bundan sonraki dönemlerde hazırlanacak ders kitapların geliştirilmesine katkı sunması açısından önem arz etmektedir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Bu çalışma kapsamında incelenen kaynak kitaplar, Ahmet Yesevi Üniversitesinde Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde kullanılmak üzere hazırlanmış *Yesevi Türkçe Öğretim Seti* ile sınırlandırılmıştır.

VARSAYIMLAR

Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasında bulunan tipolojik ve kültürel ortaklıklar açısından incelenen *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'ne yönelik varsayımlar şu şeklide sıralanabilir:

1. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nin Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasında bulunan benzer ve ortak tipolojik/yapısal ögeler dikkate alınarak hazırlandığı varsayılmıştır.

2. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nde Türkiye Türkleri ile Türk soylular arasında bulunan benzer ve ortak kültürel ögelerin kullanıldığı varsayılmıştır.
3. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nde Türk dünyasının ortak kültürel ögeleri ile evrensel kültür ögeleri arasında bir dengenin oluşturulduğu varsayılmıştır.
4. Ortak tipolojik ve kültürel ögelerin; ders kitaplarında belirli oranda, amaca yönelik ve uygun bağlamlarda kullanıldığı ve Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimini etkin ve verimli bir süreç haline getirdiği varsayılmıştır.

1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ VE TÜRK SOYLULARA TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRETİMİ: BENZER VE FARKLI YÖNLER

Günümüzde önceki yıllarda olduğu gibi Türkçeyi öğrenmek için Türkiye'ye gelen Türk soylular, yabancı öğrencilerle bir sınıfta ve Türkçeyi yabancı bir dil olarak öğrenmektedirler. Dolayısıyla Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi alanını, kendine özgü öğretim yöntemleri ile dil öğretim anlayışı olan bağımsız bir alan olarak değerlendirmek güçtür. Diğer bir ifadeyle Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi, *Yabancılara Türkçe Öğretimi* başlığı altında kendine yer bularak sürdürülmektedir. Oysaki Türk soyluların Türkiye Türkleri ile ortak köklere sahip olması, dilde ve kültürel değerlerde ortaklıkların varlığını Sağlamıştır. Bu bilgilere dayanılarak Türk soylular ile yabancı öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin birbirinden farklı olduğu söylenebilir. Bu sebeple iki hedef kitlenin hazır bulunuşluk düzeyleri arasındaki fark gözetilerek dil öğretim süreçlerinin planlanmasının doğru bir girişim olacağı düşünülmektedir.

Türk soylular, Moğolistan ve Çin'den Balkan ülkelerine kadar uzanan bir alanda yaşadıkları halde tarihin her döneminde müşterek bir yaşam sürerek gelişen olaylara karşı benzer tepkiler vermişler, ortak davranış biçimlerini sergilemişlerdir. Yaşadıkları bu müşterek hayat; dil, edebiyat, kültür alanlarında ortak bir tarihin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla bu ortaklıklar; Türk halkların karakterine, düşünme biçimine, olaylar karşısında sergiledikleri tavırlara; geliştirdikleri gelenek ve göreneklerine yansımıştır (Ercilasun, 2011, s.17). Böylelikle dilde ve kültürdeki ortaklıkların, Türk halklarını yakınlaştırdığı söylenebilir.

Türk soyluların kaynaklarda belirtilen sayısı yaklaşık iki yüz milyondur. Johanson (2001, s.168) Türk soyluların yaşadığı coğrafyayı tanımlarken tek bir devlet veya bir ülke şeklinde kesin sınırları çizilen bir bölge olmadığını ifade etmekte ve Türkçenin konuşulduğu sınırları şu şekilde tanımlamaktadır:

> "Bu dilin sınırları Bosna'dan Çin Seddi'ne, Orta İran'dan Kuzey Buz Denizi'ne ulaşır. 35 ve 55. enlemler arasında bulunan uzun bir şerit merkezi oluşturur. Bu şerit üç ana bölüme ayrılır: Batıda-Anadolu, Kuzey İran ve Yukarı Kafkasya'yı içine alan- dar bir bölüm, sonra

> Hazar Denizi'nin doğusunda yer alan geniş fakat nüfus yoğunluğu az Batı Türkistan ve nihayet Tanrı Dağları'nın ötesindeki Doğu Türkistan."

Görüldüğü üzere birbirinden farklı coğrafyalarda yaşamlarını sürdüren Türk soylular, ortak bir geçmişe sahip oldukları için ortak kültürel değerleri paylaşmışlardır. Ayrıca zaman içerisinde farklı dillerle etkileşime girmelerine rağmen dillerindeki ortak ve benzer yapıları ve söz varlığını büyük ölçüde muhafaza etmişlerdir. Dolayısıyla kültürde ve dilde görülen bu ortaklıklar ve benzerliklerin Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi sürecinde olumlu çıktılar sağlayabileceği düşünülmektedir. Kurt (2018, s.301), Türk soylu öğrencilerin kendi dillerine özgü bilgi ve becerilerinin, dil öğrenimi sürecini oldukça olumlu ve kısmi yönlerden olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Bu bağlamda dil öğretim sürecinin planlanmasında öğrencilerin kendi dilleri ile Türkiye Türkçesi arasında ortaya çıkan olumlu veya olumsuz transferlere dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Türk soylu öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri yabancı öğrencilere göre farklıdır. Türk soyluların konuştukları lehçelerin Türkiye Türkçesiyle ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi alanlarında ortak ve benzer yönlerin olmasının yanı sıra sözcük hazinesinde ortak sözcüklerin varlığı, onları yabancı öğrencilerden hazır bulunuşluk düzeyi bakımından ayırmaktadır. Durmuş'a (2013, s.116) göre Türkçe öğrenen Türk soylu öğrencilerin, dil öğrenme süreçlerindeki performanslarını etkileyen en önemli belirleyici unsur lehçeler arasındaki mesafedir. Bu durumda Türkçenin yabancılara veya Türk soylulara öğretimi sürecine başlamadan önce öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Dolayısıyla hedef kitlenin dil yeterliklerinin hangi düzeyde olduğu, ana dillerinin Türkiye Türkçesiyle dil bilgisi ve sözcük düzeyindeki yakınlık veya uzaklık mesafesi, dili öğrenme amaçları, kültürel seviyeleri, öğrenme tarzları; hedef kitlelerine yönelik hazırlanacak ders kitaplarının içeriğinin tasarlanmasında, öğretim sürecinde doğru yöntem ve tekniklerin belirlenmesinde önemli ve gerekli unsurlar olduğu söylenebilir (Kara, 2010, ss.661-696; Alyılmaz, 2010, ss.728-749; Alyılmaz, 2018, ss.2452-2463). Bu bağlamda denilebilir ki istenen düzeyde dil öğretimi ve öğrenimini gerçekleştirmek için hedef kitleye yönelik bir ihtiyaç analizinin yapılması; öğrencileri motive etme, dil öğrenme süreçlerini daha verimli geçirmeleri ve öğretmenlerin kısa sürede ama anlamlı sonuçlara ulaşabilmeleri açısından önemli rol oynamaktadır. Yabancı öğrencilerin dâhil olacağı dil öğretim

sürecinin planlanmasında Türkçeye dair herhangi bir bilgisi olmayan, Türk kültürünü hiç tanımayan öğrenci profili göz önünde bulundurulurken Türk soylu öğrencilere yönelik tasarlanacak dil öğretim modelinde ise Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasındaki ortak ve benzer unsurları içeren ses, biçim, dizim ve anlam birimlerinin incelenerek ortaya konması önem arz etmektedir (Taştekin, 2015, s.52). Bu hususta Türk soylu olan ancak ana dilini bilmeyen öğrenci grubuna ilişkin önemli ayrıntıya değinmekte fayda vardır. Barın'a (2002) göre ana dilini bilmeyen ve sadece Rusça iletişim kuran Türk soylu öğrenci grubu da yabancılara Türkçe öğretiminde uygulanan yöntem ve tekniklere tabi tutulmalıdır.

Türkçenin yabancılara/iki dillilere/Türk dillilere öğretiminde en temel amaç, hedef kitleye öğrendiği dilde iletişimsel yeti kazandırmaktır. İletişimsel yetinin öğrencilere kazandırılması, anlama ve anlatma becerilerinin gelişimi doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Türkçe öğretim süreci boyunca dinleme/izleme, okuma/anlama, konuşma ve yazma temel dil becerileri aracılığıyla hedef kitlede kültürel kimliğin oluşumu ve zenginleşmesinin yanı sıra öğrencilerin dinleme, okuma becerilerine ve sözlü, yazılı dilsel üretimlerine yönelik yetkinlik elde etmesi söz konusudur (Gümüş, 2012, s.268). Bu beceriler, yabancılara ve Türk soylulara Türkçe öğretiminde önemle üzerinde durulması ve geliştirilmesi için ders planlamalarının her aşamasında eşit bir biçimde yer verilmesi gereken öğrenme alanlarıdır. Ancak Türkçe öğretiminin ve öğreniminin kolaylaştırılması, en az sorunla gerçekleşmesi için her iki hedef kitlenin özellikleri dikkate alınarak dilin temel becerilerinin gelişimine yönelik etkinliklerin, görsel ve işitsel ders araç gereçlerin düzenlenmesi gerekmektedir (Kurt, 2010, s.121). Özellikle sözlü üretim ile üst düzey beceri isteyen yazma yetisinin uygulanmasında her iki hedef kitleye yönelik belirgin farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla bu iki becerinin ve diğer anlama becerilerinin öğretiminde bazı noktalar göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durumda temel dil becerilerinin ve bu becerilerin istenen düzeyde kazandırılmasını destekleyen ve öğretimini tamamlayan Türkçe kurallarının Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimindeki sunuş biçiminin yabancılara Türkçe öğretiminden hangi özelliklerle ayrıldığına bakmakta fayda vardır.

1.1.2.Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretimi

Türkçenin yabancılara/iki dillilere/Türk dillilere öğretiminin; sınıfın düzeni, ders içi materyaller, öğretmen yeterliği, hedef kitlenin hazır bulunuşluk düzeyi gibi birçok etkenin işe koşulmasıyla sürdürüldüğü bilinmektedir.

Yılmaz (2015, s. 636), çalışmasında Türkçenin Türk soylulara öğretimi süreci ile ilgili şu ifadelere yer vermiştir:

> "Ana dil öğretimindeki geleneksel bir kısım metotlarla Türk soylu öğrencilere Türkiye Türkçesi öğretmeye çalışmak her zaman arzu edilen çıktıları sağlamayabilir. Çünkü Türkiye Türkçesini ana dil olarak öğrenen öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasıyla, gırtlak yapısıyla, etkilendiği ortamla Türkiye Türkçesini bambaşka bir coğrafyada ve bambaşka bir düşünce yapısıyla öğrenmeye çalışan insanların temel birikimleri ve hazır bulunuşluk düzeyleri bir değildir. Hâliyle birikim ve hazır bulunuşluk noktasında ortaya çıkan farklılıklar hedef kitleye ulaşma biçimini ve öğrenme yöntemini etkileyecektir."

Verilen bilgiler doğrultusunda Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde hedef kitlenin ihtiyaçları çerçevesinde geliştirilen dil öğretim süreci öğretme ve öğrenme biçimini etkileyeceği için Türkiye Türkleri ile Türk soylular arasındaki dil ve kültürel ortaklıkların hedef kitleye fark ettirilmesi önemli görülmektedir.

Aşağıda Türkiye Türkleri ile Türk soylular arasında bulunan ortak tipolojik ve kültürel ögeler genel hatları ile sunulacak ve bu özelliklerin Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi süreçlerine olası katkıları öngörülmeye çalışılacaktır.

1.1.2.1.Ses Bilgisi Öğretimi

Türk soylularda anlatma becerisi olarak da adlandırılan konuşma ve yazma becerilerinde yetkinlik kazandırılması için atılacak en önemli adımlardan biri Türkçenin ses yapısını iyi bir biçimde öğretmektir. Dolayısıyla alfabenin her bir sesinin doğru sesletimi iyi öğrenilmelidir (Şengül, 2014, s.330). Yazılı anlatım ve okuma esnasında özellikle hâlihazırda Kiril alfabesini kullanan öğrenciler, sorun yaşamaktadırlar. Dil öğretimini geciktiren ve okuma yazmada yanlış kullanımlara sebebiyet veren yazılışları aynı fakat sesletimi farklı olan bazı harfler şu şekildedir: Kiril alfabesindeki *P, C, B, J, H, Y* harflerinin Türkçedeki karşılığı *R, S, V, N, Y*'dir veya *m, g* harfleri, Türkçenin *t* ve *d* harflerine karşılık gelmektedir (Kara, 2018, s.2017). Fakat şunu da belirtmek gerekir ki öğrencilerin çoğu artık İngilizce de öğrenmektedir. Sosyal medya ve internet aracılığıyla Latin alfabesini eskisine oranla daha fazla tanımaktadır.

Bu durumda öğrencilere dil becerilerinde yetkinlik kazandırılması için izlenmesi gereken en önemli yollardan biri Türkçenin seslerinin doğru öğretilmesidir. Seslerin öğretimi sürecinde Türk soylu öğrencilere yönelik öğretim modelindeki içerikler, yabancı öğrenciler grubundan bazı noktalar sebebiyle ayrılmaktadır. Bunlar, bütün Türk lehçelerinde hemen hemen farklı değişimler biçiminde kendini gösteren sistematik ses denklikleridir. Söz başı, söz içi veya söz sonunda meydana gelen bu ses denklikleri şu şekilde örneklendirilebilir:

d/t	***g/k***	***y/j veya y/c***	***ç/ş***
demir/temir	*gün/ kün*	*yılan/jılan/cılan*	*saç/saş*

Yukarıdaki *y/j* denkliği Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesi arasında, y/c Türkiye Türkçesi ile Kırgız Türkçesi arasında görülür. Örneğin, Türkiye Türkçesinde *yeşil;* Kazak Türkçesinde *jasıl,* Kırgız Türkçesinde *caşıl* biçimindedir. Örneklendirilen bu düzenli ses denklikleri, Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde avantajlar sağlayabilir. Öğrenciler, sözcük öğreniminde bu ses değişimleri konusunda farkındalık geliştirerek başarılı bir dil eğitimi sürecini geçirebilirler. Barın'a (1998, s.70-79) göre Türk lehçelerindeki sistematik ses denkliklerinin dil öğretim sürecinde dezavantaja dönüşmemesi için ses denklikleri özelliğiyle bilinen ortak sözcüklerin kullanımında oluşabilecek hatalar; temel seviyede, önce konuşma becerisine yönelik çalışmalar yoluyla daha sonra dikte ve kompozisyon yazdırma teknikleriyle düzeltilmelidir.

1.1.2.2. Biçim Bilgisi Öğretimi

Türk lehçeleri dil bilgisi yapıları bakımından ortak ve benzer özellikler taşımaktadır. Sözcüklerin türemesi sondan eklenen ek sistemiyle sağlanır. Bu sistem, kök biçimindeki sözcüğe önce anlam değiştiren yapım eklerinin gelmesiyle ardından sözcüğü farklı biçimlerde çekimleyen çekim eklerinin eklenmesiyle oluşturulur (Zeynalov, 1993, s. 23). Buna birkaç örnek verilecek olursa *-DI* görülen/bilinen geçmiş zaman eki farklı varyantları ile birlikte tüm lehçelerde kullanılmaktadır. Örneğin, Türkiye Türkçesinde *oldu;* Kazak Türkçesinde *boldı,* Kırgız Türkçesinde *boldu* biçimindedir. Ayrıca durum ekleri kökeni ve işlevleri bakımından ortak özelliklere sahiptir, en belirgin farklılık ses uyumlarında ortaya çıkmaktadır (Sağlam, 2014, s. 220). Örneğin, belirtme durum eki -

DA Türkiye Türkçesinde *evde,* Kazak Türkçesinde *üyde,* Kırgız Türkçesinde *üydö* biçimleriyle ortaya çıkmaktadır. Bu bilgilerden hareketle Türk dillilere Türkiye Türkçesi biçim bilgisi öğretiminde ortak ve benzer biçim birimlerinden faydalanmak, dil öğretim süreci iyi yönetildiği sürece dilin öğrenimine olumlu yansıyabilir. Örneğin, durum eklerini öğrenen Türk soylu öğrenciler, bu eklerin kendi lehçelerinde de farklı varyantları ile olduğunu sezdiği zaman sorun yaşamadan fiilin istediği durum ekini bulabilmekte fakat ana dilindeki biçimiyle kullandığı durumlarda yazım hataları yapmaktadırlar. Burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Türk soylu öğrencide dil bilgisi yapıları kendi lehçesinden dolayı kodlanmış durumdadır ve öğrencinin bu yapıyı dili hiç bilmeyen biri gibi anlamlandırmasına ihtiyacı yoktur. Bu süreçte yapılan hatalar, ortak biçim birim yapılarının öğrenme alanlarına aktarımı sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ancak bu hataların, öğretim sürecinin ilerleyen aşamalarında gittikçe azaldığı ve sonunda ortadan kalktığı söylenmektedir (Sakallı, 2016, s.104; Mehmet, 2019, s.277).

Ortak ve benzer dil yapılarının sağladığı olumlu etkinin yanı sıra dil bilgisi yapılarında benzerlik ve ortaklıklar kapsamında değerlendirilen *yalancı eş değer yapılar* kavramı Türk soyluların Türkçe öğreniminde karışıklığa sebebiyet vermektedir. Yalancı eş değer yapılar, aynı kaynakta yer alan eklerin farklı Türk lehçelerinde, farklı işlevlerde kullanımı şeklinde açıklanabilir (Karadoğan, 2004, s.23,24). Azerbaycan Türkçesinde *... günlerim olup.* örneğinde cümle *–Ip* ekiyle bitirilmiştir. Bu ek Türkiye Türkçesindeki *-mIş* ekine karşılık gelmektedir. *-Ip* eki Türkiye Türkçesinde zarf-fiil eki işlevinde kullanılmaktadır.

1.1.2.3. Söz Dizimi Öğretimi

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi sürecini kolaylaştırdığı düşünülen diğer bir unsur Türk lehçelerinde benzer özellikler taşıyan söz dizimidir. Barın (1998, s. 178) Türk lehçelerinde söz diziminin özne-tümleç-yüklem biçiminde sıralandığını ve sağlam bir yapı ortaklığının olduğunu ifade etmektedir. Örneğin, Kazak Türkçesinde *Zavre habardı estisimen könildenip ketti.* Türkiye Türkçesinde *Zavre, haberi işitince sevinerek gitti* (Karaörs, 2005, s. 151). Görüldüğü üzere hem öge dizilişinde hem ögeleri birbirine bağlayan biçim birimlerinde ortak unsurlar dikkati çekmektedir.

Öğrenilen biçim birimlerin, sözcüklerin söz dizimi düzeyinde kavratılması gerekliliği hem yabancı öğrenciler hem Türk soylu gruplar için önem arz etmektedir. Ancak Türk soylu öğrencilerin ana dillerinden kaynaklı hazır bulunuşluk düzeyi yabancı öğrencilerden farklıdır ve dil öğretim sürecinde avantaj niteliğinde görülebilir. Kurt (2018, s. 304) cümle ögelerinin arasında kurulan ilişki ile yükleme doğru uzanan bu öge dizilişinde Türk soylu öğrencilerin büyük sorunlar yaşamadığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra Türk lehçelerindeki söz dizimi kurallarının Türkiye Türkçesi ile koşut olma özelliği öğreticiye zaman tasarrufu ve performans bakımından avantajlar sağlayabilir. Elbette bu durumun öğrencide farkındalık oluşturması ve öğreticinin olası hataları engellemek için sürecin denetimini gerçekleştirmesi oldukça önemlidir (Mehmet, 2019, s.279). Çünkü Türk lehçelerinde tarihsel süreçte söz diziminde oluşan birtakım farklılıklar olumsuz aktarım sonucunda hatalara sebep olabilir. Bu hatalar tespit edilerek tasarlanabilecek etkinliklerin uygulanması ile olumlu aktarımların yapılabilmesine katkı sunulabilir.

1.1.2.4. Sözcük Öğretimi

Türkçeyi kullanmada yetkinlik kazanabilmek ve ana dili konuşurlarıyla iletişim kurabilmek için dil bilgisi yapılarını içinde barındıran ve bu yapıların pekişmesini sağlayan sözcük dağarcığının gelişimi önemlidir. Hedef kitle ne kadar çok sayıda sözcük öğrenirse hissettiklerini ve düşündüklerini o denli doğru ve zengin bir sözcük örüntüsü ile aktarabilir. Türk soylu ve yabancı öğrencilerin, iletişimsel becerilerine yönelik kazanımları elde etmesi için ilk aşamada temel söz varlığına ilişkin sözcükleri öğrenmesi önemlidir. Bu nedenle öğretim sürecinin planlanmasında hedef kitlenin hazır bulunuşluk düzeyinin belirlenmesi ve bu gruplara uygun yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi, hedef ve kaynak dil arasında akrabalık ilişkisinin olup olmadığının saptanması gerekmektedir (Uzdu Yıldız, 2018, s.361, 362). Türk soyluların olduğu hedef kitleye temel söz varlığının kazandırılmasında kaynak dilden yararlanmak, başvurulacak en kısa ve etkili yollardan biri olabilir. Türk lehçelerinde temel sözcükler önemli ölçüde ortaktır: *baş, burun, kol* gibi organ adları; *ay, yıldız, dağ* gibi tabiatla ilgili sözcüklerin yanı sıra akrabalık bildiren sözcükler, kültür sözcükleri, zamirler, sayılar, renkler, sıfatlar ve zarflar, edatlar, bağlaçlar ve temel fiiller şeklinde

örneklendirilebilir (Ercilasun, 2011, s.177-185). Bu sözcüklerdeki farklılıklardan biri sistematik ses denkliklerinin olmasıdır. Türk soylulara sözcük öğretiminde Türk lehçelerinde ortak olan bu sözcüklerin temel düzeyde verilerek öğrencilerin motivasyonları üst düzeye çıkarılabilir, hedef dile karşı ilgileri artırılabilir ve onlarda sözcük düzeyindeki ortaklığa ilişkin farkındalık oluşturulabilir (Duman, 2003, s.153; Taştekin, 2015, s.51; Kumsar ve Kaplankıran, 2016, s.102). Türk lehçelerinde benzer ve ortak sözcüklerin yanında ses ve yapı yönünden aynı fakat kavram alanının birbirinden farklı olduğu yani *yalancı eş değer* sözcüklerin (Uğurlu, 2007, s. 1881) varlığı Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde dikkat edilmesi gereken alandır. Eş değer sözcükler, kolaydan zora ilkesine göre verilerek öğrencide öğrendiği dilin zor olmadığı algısının yaratılması sağlanırken yalancı eş değer sözcüklerin kullanımı öğrencinin hatalar yapmasına ve dili öğrenmede güçlükler çekmesine neden olabilir. Bu aşamada genelde Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde özelde eş değer ve yalancı eş değer sözcüklerin öğretiminde *Karşılaştırmalı Çözümleme Yöntemi* önerilmektedir. Açık (2018, s. 313-322) Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminin kolaylaştırılması için *Karşılaştırmalı Çözümleme Yöntemi'*nin uygun bir yöntem olduğunu söylemektedir. Bu yöntem, birkaç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama olan *betimlemede* Türkiye Türkçesi ile diğer lehçelere ait olan ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz dizimi kuralları açıklanır ve karşılaştırılır; ikinci aşama olan *seçme* aşamasında Türkiye Türkçesi ile diğer lehçeler arasında ortak bir biçim birim seçilerek bu birimler *hata çözümlemesi yöntemiyle* ayrıştırılır; *karşılaştırma* aşamasında ise Türkiye Türkçesi ile diğer lehçeler arasında benzer ve farklı yönler tespit edilir ve son aşama olan *öngörme* aşamasında öğrencilerin yapabileceği olumsuz aktarımlara sebep olacak farklılıklar belirlenir ve bu konular ile ilgili bir öğretim programı hazırlanır. Görüldüğü üzere temelinde lehçeler arası karşılaştırmayı hedefleyen bu yöntem, dil öğretim sürecini etkinleştirmekte ve hızlandırmaktadır.

Türk soylulara ve yabancılara sözcük öğretiminde her iki hedef kitle için de dikkat edilmesi gereken husus sözcüklerin bağlam içinde kavratılmasıdır. Dolayısıyla ders kitaplarında özellikle temel düzeyde sözcüklerin pekiştirilmesi için aynı zamanda iletişimsel yetinin geliştirilmesine yönelik çokça diyalog metinlerine yer vermekte yarar vardır. Bunun yanında sözcük dağarcığının kazandırılmasında sözlük kullanımı da her iki hedef kitle için etkin öğrenme yöntemlerinden biri olarak görülebilir.

Sözcük öğretiminin Türkçenin Türk soylulara ve yabancılara öğretiminde önemli aşamalarından biri olduğu ifade edilmiştir. Türkçenin sözvarlığı; içerisinde sözcükleri, kalıp sözleri, deyim ve atasözlerini barındırmaktadır. Türkçenin söz varlığının uygun bağlamlar içerisinde sunulması gerektiği düşünüldüğünde, bu noktada Türk kültürüne dair bilgilerin aktarımı da söz konusu olabilmektedir. Çünkü Türkçenin söz varlığı, aynı zamanda Türk kültürünün içeriğine dair bilgiler de sunmaktadır. Dolayısıyla her iki hedef kitleye dilsel içerik ile birlikte dilin mensup olduğu kültürün unsurları da aktarılmaktadır. Takip eden bölümde Türk soylulara kültürel ögelerin öğretimine ilişkin bilgiler aktarılacaktır.

1.1.2.5.Kültürel Ögelerin Öğretimi

Kaplan (2005, s.11) kültür kelimesine şöyle bir tanım getirir: "Bütün güzel sanatlar, resim, musiki, dans, heykel, mimari, kültür sahasın girdiği gibi, güzel sanatların dışında insanoğlunun elinden çıkma eşya, yiyecek, içecek, elbise, silah, alet vesaire de kültür sahasına girerler."

Yani insanoğlunun yaşadığı süre boyunca hem estetik hem ihtiyaç bağlamında ürettiği, biçimlendirdiği ve sonucunda ortaya çıkardığı sözlü veya yazılı ürünler, kültür kavramını ifade etmektedir. Kültürün taşıyıcısı ve koruyucusu ise dildir. Bu nedenle dil ve kültür ögeleri iç içe gelişim göstermektedir. Türkçenin Türk soylulara/yabancılara öğretiminde kültürel değerlerin tanıtımı ve aktarımı önemlidir. Türk kültüründen farklı bir kültür sahasında yetişen ve davranışlarını içinde büyüdüğü kültüre göre şekillendiren bir bireye Türk kültürünün aktarımı, bu bireyin farklı kültürel kodların işlendiği bir evren ile tanışmasıdır, denilebilir. Bu bilgilerden hareketle yabancılara Türk kültürünün öğretimindeki amaç, hedef kitlenin öğrendiği dilde sosyalleşmesi durumlarda kültürden kaynaklanan yanlış anlaşılmaları en asgari düzeye indirmek (Demir, 2020, s.62) ve sağlıklı bir iletişim kurmasına zemin hazırlamaktır. Oysaki Türk halklarının tarihsel süreçte yaşam biçimlerinin, davranış şekillerinin, deneyimlerinin, alışkanlıklarının ve dünyaya bakış açılarının ortak bir paydada buluştuğuna dair veriler birçok araştırmayla ortaya konmuştur. Dolayısıyla Türk soylular Türkçe derslerinde Türk kültürünün unsurlarıyla karşılaştıklarında yabancılık çekmeden "Bizde de bu böyledir.", "Biz de bu şekilde yapıyoruz." gibi cümleleri kuracaklardır. Bu sayede öğrencilerin

güdülenmişliklerinin artması beklenebilir. Bu durumda söz konusu kültürel ögelerin sunumu her iki hedef kitleye aynı mı, farklı mı olmalıdır? sorusu kilit noktayı oluşturmaktadır. Açık (2018, s.326) Türk soylulara sözcük, deyim ve atasözlerinin öğretiminde belli bir bağlamın kullanılmasına dikkat etmek gerektiği, bu bağlamda metinlerin büyük rol oynadığını ifade etmektedir. Metinlerin seçiminde öğrencilerin ilgisini çekecek ve Türk halkların ortak edebi eserlerini ve kültürel yargılarını öne çıkaracak nitelikler göz önünde bulundurulmalıdır, demektedir. Örneğin, Türk soyluların ortak deyim ve atasözlerinin yer aldığı parçalar, *Hoca Ahmet Yesevi'*nin eserleri ve öğretileri, *Cengiz Aytmatov, Cengiz Dağcı* gibi ortak Türk yazarların romanlarından bölümler, önemli Türk büyükleri ve şahsiyetlerinden olan *Dede Korkut, Nasreddin Hoca, Farabi* gibi isimlerin hayatlarını anlatan metinler aracılığıyla bilim ve sanat dallarına ait terimler kazandırılırken öte yandan kültürel ögelerin içselleştirilmesi de çok kolay ve hızlı olabilir (Barın, 2002, ss. 77-80; Duman, 2003, s. 153; Açık, 2018, s. 326-327). Sunulan bu bilgilerden hareketle Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde dil ve kültür alanındaki ortaklıklar, öğreticiler tarafından bilinerek öğrencilere uygun yöntemlerle sezdirildiğinde dil öğrenimi ve öğretiminde hedeflenen düzeyde sonuçların elde edilebileceği düşünülmektedir. Yılmaz'a (2015, s. 637) göre Türk soylu grubuna Türkçe öğretimi, Türkçeye ve Türk kültürüne yabancı olan gruplardan müstakil bir şekilde ele alınmalı ve bu alana özgü yöntem ve teknikler belirlenmelidir. Ders içinde kullanılan materyaller de Türk soylu gruplara özgü olmalı ve ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi ve söz varlığındaki benzerlikler ve ortaklıklar bu materyaller yoluyla Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde aktarılmalıdır. Yabancı öğrencilere yönelik hazırlanmış ders kitaplarının Türk soylu öğrenciler için de kullanılması, bazı durumlarda ortak bir dil yapısının üzerinde gereksiz yere uzun durulması ve bundan dolayı öğrencilerin motivasyonlarının düşmesi gibi duruma neden olmaktadır. Ders kitaplarının ve materyallerinin hazırlanma aşamasında bilinenden bilinmeyene ilkesine uygun bir yol izlenmeli, diğer bir ifadeyle ortaklıklardan farklılıklara doğru ilerleyen bir metot kullanılmalıdır.

1.1.3. Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretimini Konu Alan Akademik Çalışmalar

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi süreci *Yabancılara Türkçe Öğretimi* çatısı altında yürütüldüğü hâlde bu alana yönelik çalışmaların hızla arttığı görülmektedir. Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi sürecinin yabancılara Türkçe öğretiminden farklılık arz ettiği birçok araştırmacı tarafından bilimsel yayınlar ve bu alandaki deneyimlerin paylaşılması yoluyla dile getirilmiştir. Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminin özelleştirilmesi ve söz konusu hedef kitleye özgü çalışmaların hazırlanması, Türk lehçelerini konuşurlarının dil öğrenimine olumlu etkiler sağlayabileceği ve bu süreci daha kolay hale getirebileceği açısından önemlidir. Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimine yönelik gerek akademik çalışmaların gerekse ders kitabı kaynaklarının içeriğinin ve niceliğinin bilinmesi, araştırmacılar için alanla ilgili boşlukların belirlenebilmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Bu bölümde Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi ile ilgili bazı çalışmalara yer verilerek bu öğretim sürecinde dikkate alınması gereken hususlara veya hedef kitlenin bu süreçteki rolüne ilişkin bilgiler aktarılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları incelendiğinde Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi alanının yabancılara Türkçe öğretiminden farkları dile getirilmiş, Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde dikkat edilmesi gereken hususlar ve başvurulabilecek yöntem ve teknikler üzerinde durulmuştur. Örneğin, Açık (2018, ss.309-332), çalışmasında "Karşılaştırmalı Çözümleme Yöntemi"nin uygulanmasıyla Türk soylu öğrencilerin daha kısa sürede Türkçeye yönelik kazanımları elde edebileceğine ve Türk lehçeleri arasındaki ortaklık/benzerliklerden kaynaklandığı düşünülen derste sıkılmanın önlenebileceğine dikkat çekmektedir.

Bunun yanı sıra bazı çalışmalarda dil öğretimi/öğrenimi sürecinde verimliliğin arttırılması için öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu konuyla ilgili Barın (2002, ss.77-80), çalışmasında Türk soylu öğrencileri kendi içerisinde iki gruba ayırmak gerektiğini ifade etmektedir. Birinci gruptaki Türk soylu öğrenciler, Rusça eğitim görmüş ve kendi dilinin ve kültürünün inceliklerini bilmeyenler; ikinci grup öğrenciler ise ana dilinde eğitim görmüş ve Rusçayı da bilenlerdir. Birinci grup Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmek durumundayken ikinci grup Türk lehçeleri arasındaki tipolojik benzerlik ve

ortaklıklardan dolayı Türkçeyi daha kolay öğrenmekte ancak fiil ve isimlerin kullanımındaki farklılıktan ve anlam kaymalarından kaynaklanan olumsuz aktarımlar yapabilmektedir.

Bir diğer çalışmada Mehmet (2019, ss.273-284), Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde hem beceri hem de bilgi alanında dikkat edilmesi gereken hususları ele almaktadır. Mehmet'e (2019, ss.273-284) göre homojen grupların oluşturulması için Türk dilli öğrencilere, dil becerilerini ve dil bilgisi düzeylerini ölçen bir sınavın uygulanması gerekmektedir. Bununla birlikte dil yapılarının kategoriyel sıralamaya göre öğretilmesi, yalancı eş değer sözcüklerin bağlam içerisinde verilmesi, öğrencilere söz öbekleri ile tümce üretimlerini hızlandıracak bir programın uygulanması ile dil öğretim süreci hızlandırılabilir ve etkin hale getirilebilir.

Bunun yanı sıra Türk lehçelerini konuşurlarına Türkiye Türkçesi öğretiminde lehçeler arası ortak dil yapılarından faydalanırken olası olumsuz aktarımların önüne geçmek için gerekli çalışmaların uygulanması gerektiği düşünülmektedir. Hedef kitlenin güdülenmişliklerinin artırılması için ders materyallerinde Türkiye Türkçesiyle Türk lehçeleri arasında bulunan ortak kültürel ve yapısal ögelere yer verilmesi önemli görülmektedir. Belirtilen hususlara dikkat çeken çalışmalardan birinde Kurt (2018, ss. 301-307), Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde olumlu ve olumsuz aktarımların üzerinde durmaktadır. Olumlu aktarımların pekiştirilmesi için ortak kültürel ve yapısal ögelerin öne çıkarılması gerektiğini ifade etmekte, dolayısıyla öğretim sürecinin planlanmasında uygun materyal ve etkinliklerin tasarlanmasına dikkat çekmektedir. Bu konuya ilişkin bir başka çalışmada Duman (2003, ss. 151-154), Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde metinler seçilirken içinde Türkiye Türkleri ile Türk soyluların ortak deyim ve atasözlerine, ortak gelenek ve göreneklerine, Türk dünyasının önemli şahsiyetlerin hayatlarına yer verilmesi, ayrıca bu metinlerin Türk dünyasının edebi eserlerinden seçilmesine dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Çalışmaların birçoğunun Türk soylu öğrencilerin yaşadıkları çeşitli sorunlar üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Söz konusu sorunların, öğrencilerin daha çok Türkiye Türkçesi öğrenimi sırasında yaptığı hatalar biçiminde ortaya çıktığı görülmüş, kısmî olarak da Türkiye'de öğrenim gören Türk soyluların ülkeye adaptasyon sürecinde yaşadıkları problemler olarak tespit edilmiş ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri

sunulmuştur. Bu çalışmalarda hedef kitle, bazen farklı lehçeleri konuşan Türk soylu öğrencilerin olduğu bir grup olarak belirlenirken bazen de sadece belirli lehçeyi konuşan öğrenci grubu biçiminde oluşturulmuştur. Bu çalışmalardan birinde Duman (2013, ss.82-94), Türkiye Türkçesi ile Kırgız Türkçesinde fiillerin genellikle aynı isim hâl eklerini aldığını ancak Rusçanın veya başka etkenlerin tesiriyle bazı fiillerin bu lehçelerde farklı isim hâl ekleriyle çekimlenmesinin hatalara yol açtığını ortaya koymuştur. Bu hataların tespit edilmesinin ardından, giderilmesine yönelik ders materyallerinin hazırlanması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bir diğer çalışmada ise Aydın (1994a, ss.16-23); Azeri, Kazak, Özbek ve Türkmen Türklerinin Türkiye Türkçesi öğreniminde söz varlığına ilişkin yaptıkları yanlışları ve bu yanlışların sebeplerini tespit etmiştir. Bu yanlışların öğrencilerin sözcükleri yanlış öğrenmesinden, kendilerine özgü varsayımlarından, kendi dilindeki ve nadir kullanılan ya da hiç kullanılmayan Arapça kökenli sözcükleri olduğu gibi aktarmalarından ve Rusçadan aktardıklarından kaynaklandığını ifade etmektedir. Bir başka çalışmada Erdoğan (2015, ss. 1-18), Türk dillilere Türkiye Türkçesi öğretiminde karşılaşılan sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini sunmuştur. Bunlardan bazıları şu şekildedir: Türk soylu öğrencilerin Türkiye Türkçesini öğrenirken Kiril alfabesinden kaynaklı seslerin yazımında sorunlar yaşadıklarını dile getirmiştir. Bu sorunların giderilmesi için bu seslerin yer aldığı kelimelerin yazdırılması ve sesletilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Ayrıca ses denkliklerinin yer aldığı sözcükleri yanlış öğrenmelerini önlemek için öğrencilere bu sözcüklerin anlamlarının açıklanması gerektiğini vurgulamıştır. Öğrencilerin Rusçanın etkisiyle söz dizilişlerinde de hatalar yaptıklarını tespit etmiştir. Bundan dolayı dil öğretimi süresince öğrencilerin bu eğilimleri dikkate alınarak bir dil öğretim planlanmasının yapılmasını önermiştir. Son olarak Türk soylu öğrenciler, karma sınıflarda eğitim gördükleri için derste öğretici tarafından sürekli ortak ögeleri ön plana çıkaracak örneklerin sunulması ile sınıfta bulunan diğer öğrencilerin motivasyonlarının düşebileceğine değinmiştir.

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimine ilişkin çalışmalarda ele alınan bir diğer husus, hedef kitlenin Türkçeye ve Türkiye'ye yönelik görüşlerinin belirlenmesidir. Bu konuya ilişkin yapılan çalışmalarda söz konusu hususlar öğrencilerin Türkçeye karşı tutumları, Türkçe ve Türkiye'yle ilgili görüşleri ve Türkçeyi öğrenme sebepleri gibi kategoriler biçiminde değerlendirilmiştir. Bu konularla ilgili yapılmış çalışmalardan biri

Alyılmaz ve diğerlerinin (2015, ss.328-338), “Atatürk Üniversitesinde Öğrenim Gören Kırgız Öğrencilerin Türkçe ve Türkiye’ye Yönelik Görüşleri” isimli araştırmasıdır. Bu araştırmada Kırgız öğrencilerinin, Türkçenin çok zor bir dil olmadığını ve Türkçeyi öğrenirken çok büyük sorunlar yaşamadığını ifade ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca bu öğrencilerin Türkiye’ye karşı olumlu düşünceler içerisinde oldukları, yalnızca bazı hususlarda birtakım eksikliklerin olduğunu dile getirdikleri belirtilmiştir. Benzer çalışmayı yapan Şengül (2017, ss.91-100), araştırmasında Afganistanlı Özbek Türklerinin Türkiye Türkçesine yönelik görüşlerini tespit etmiştir. Şengül (2017, ss.91-100), çalışmasında Afganistanlı Özbek Türklerinin Türkiye Türkçesini öğrenme sürecini olumlu geçirdiklerini ve Türkçenin kendi dilleriyle benzer özellikler taşıdığı sebebiyle çok kolay öğrenildiğini belirtmiştir.

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimine yönelik mevcut kaynaklara bakıldığında betimsel araştırmaların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu betimsel çalışmaların konuları, genel olarak Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik çalışmalar şeklindedir. Çeşitli uygulamaların (teknik, yöntem vb.) belirli gruplar üzerindeki etkisini ortaya koyan deneysel araştırmaların ve özellikle Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi sürecinin ne şekilde yapılandırılması gerektiğine yönelik çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Türkçenin Türk soylulara öğretimi sürecinde Türkçe ile diğer Türk lehçeleri arasında mevcut yapısal ve kültürel bağlamda benzerlik, ortaklıkların önemini vurgulayan ve bu unsurların dil öğretimi sürecini ne ölçüde ve ne şekilde etkileyebileceğini ortaya koyan çalışmaların sayısının yetersiz olduğu görülmüştür. Son olarak denilebilir ki Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde kullanılabilecek ders materyalleri ve bu materyallerin hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken hususları ele alan çalışmaların niceliği ve niteliği, alandaki boşluğun doldurulması açısından önemlidir.

1.1.3.1.Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretimine Yönelik Ders Kitapları

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimine yönelik hazırlanan ders kitapları sayılıdır. Bu kitapların bazılarının da hâlihazırda okutulmadığı görülmüştür. Türk soylular için hazırlanan ders kitapları arasında TİKA'nın hazırlatmış olduğu *Türkçe Öğreniyoruz ORHUN* seti, bir dönem Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik kullanılmıştır. "Bu set, bir çalışma ve birer ders kitabı olmak üzere üç seviyede altı kitap ve bir öğretmen kılavuz kitabından oluşur" (Toprak, 2011, s.14). Bu ders kitapları şu şekilde örneklendirilebilir:

- Özbay, M. ve Temizyürek, F. (2004). *Türkçe Öğreniyoruz Orhun Çalışma* Kitabı 1, (2. bs.), Ankara: TİKA.
- Özbay, M. ve Temizyürek, F. (2004). *Türkçe Öğreniyoruz Orhun Çalışma* Kitabı 2, (2. bs.), Ankara: TİKA.
- Özbay, M. ve Temizyürek, F. (2004). *Türkçe Öğreniyoruz Orhun Çalışma* Kitabı 3, (2. bs.), Ankara: TİKA.
- Özbay, M. ve Temizyürek, F. (2004). *Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 1,* (2. bs.), Ankara: TİKA.
- Özbay, M. ve Temizyürek, F. (2004). *Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı* 2, (2. bs.), Ankara: TİKA.
- Özbay, M. ve Temizyürek, F. (2004). *Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 3,*(2. bs.), Ankara: TİKA.
- Özbay, M. ve Temizyürek, F. (2004). *Türkçe Öğreniyoruz İleri Düzey Ders Kitabı,* (2. bs.), Ankara: TİKA.

Bu dil öğretim seti Türk soylulara yönelik hazırlandığı için sette Türk topluluklarının ortak kültürel ögeleri vurgulanmak istenmiştir. Bu vurgu, *gelenek ve görenekler* konusuna yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan ders kitaplarınkinden daha fazla yer verilerek yapılmıştır. Ayrıca bu sette etkinliklere çok az yer verilmiş ve özgün içerikteki etkinliklerin ise kullanılmadığı tespit edilmiştir. Ortak kültürel ögeler yerine hedef kültüre özgü değerlere yer verildiği gözlemlenmiştir (Demir ve Açık, 2011, s. 70).

Kırgızistan Manas Üniversitesinde yabancılara/Türk soylulara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan bir diğer dil öğretim seti "Altın Köprü, Yabancılara Türkçe Öğretim Seti"dir. Bu dil öğretim setinde de Türk dünyasının ortak tarihinin, kültürel

değerlerinin vurgulandığı belirtilmektedir.[1] Bu seti oluşturan ders kitapları aşağıdaki gibidir:

- Gümüş, M., Şen, İ., Özek, B., Saldıran, M., Çelik, G. Rıfat N. (2019). *Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı A1 Düzeyi,* Bişkek: KTMÜ Yayınları.
- Gümüş, M., Şen, İ., Özek, B., Saldıran, M., Çelik, G., Rıfat, N. (2019) *Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı A2 Düzeyi,* Bişkek: KTMÜ Yayınları.
- Gümüş, M., Şen, İ., Özek, B., Saldıran, M., Çelik, G., Rıfat, N., Kara, A. (2019). *Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı B1 Düzeyi,* Bişkek: KTMÜ Yayınları.
- Gümüş, M., Şen, İ., Özek, B., Saldıran, M., Çelik, G., Rıfat N. (2019). *Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı B2 Düzeyi,* Bişkek: KTMÜ Yayınları.
- Gümüş, M., Başkapan, F., Çelik, F., Serçe, F., Yürümez, R. (2019). *Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı C1 Düzeyi,* Bişkek: KTMÜ Yayınları.

1.1.3.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti

Türk soylulara yönelik hazırlanan kitaplara, Kazakistan'da Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesinde okutulmak üzere hazırlanan *Yesevi Türkçe Öğretim Seti* de eklenmiştir. Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı desteğiyle hazırlanmış olan *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nin ön sözünde de belirtildiği dibi bu setin Avrupa Dil Portfolyosunun prensiplerine uygun ve Türk dünyasından gelen öğrencilere yönelik hazırlandığı ifade edilmektedir.[2] Bu yeni dil öğretim seti, tez çalışmasının örneklemini oluşturmaktadır. Bu setin kitapları aşağıdaki gibidir:

- Durmuş, M. ve Temur, N. (2016). *Yesevi Türkçe A1 Temel Düzey Ders Kitabı,* Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi Yayınları, Türkistan.
- Bulduk, H., Kurt, M. (2017). *Yesevi Türkçe A1 Temel Düzey Çalışma Kitabı*. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üiversitesi Yayınları.
- Kurt, M., Bulduk, H., Bayrak İşcanoğlu, İ., Aktaş, H. (2016). *Yesevi Türkçe A1 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı.

[1] 11 Kasım 2022 tarihinde https://altinkopru.manas.edu.kg/ adresinden erişildi.
[2] 11 Kasım 2022 tarihinde https://www.ayu.edu.tr/ adresinden erişildi.

- Durmuş, M., Aktaş, H., Bulduk, H., Bayrak İşcanoğlu, İ. (2016). *Yesevi Türkçe A2 Temel Düzey Ders Kitabı.* Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı.
- Bulduk, H., Kurt, M. (2017). *Yesevi Türkçe A2 Temel Düzey Çalışma Kitabı.* Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üiversitesi Yayınları.
- Durmuş, M., Aktaş, H., Bulduk, H., Bayrak İşcanoğlu, İ. (2016). *Yesevi Türkçe A2 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabı.* Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı.
- Temur, N., Bayrak İşcanoğlu, İ., Aktaş, H., Bulduk, H. (2016). *Yesevi Türkçe B1 Orta Düzey Ders Kitabı.* Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı.
- Durmuş, M. (2017). *Yesevi Türkçe B1 Orta Düzey Çalışma Kitabı*. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi Yayınları, Türkistan.
- Temur, N., Bulduk, H., Bayrak İşcanoğlu, İ., Aktaş, H. (2016). *Yesevi Türkçe B1 Orta Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabı.* Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı.
- Temur, N., Bulduk, H., Bayrak İşcanoğlu, İ., Aktaş, H. (2016). *Yesevi Türkçe B2 Orta Düzey Ders Kitabı.* Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı.
- Durmuş, M. ve İşcan, İlknur B. (2017). *Yesevi Türkçe B2 Orta Düzey Çalışma Kitabı,* Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi Yayınları, Türkistan.
- Temur, N., Bulduk, H., Bayrak İşcanoğlu, İ., Aktaş, H. (2016). *Yesevi Türkçe B2 Orta Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı.
- Durmuş, M., Aktaş, H., Bayrak İşcanoğlu, İ., Bulduk, H. (2016). *Yesevi Türkçe C1 İleri Düzey Ders Kitabı.* Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı.
- Bayrak İşcanoğlu, İ., Temur, N. (2017) *Yesevi Türkçe C1 İleri Düzey Çalışma Kitabı.* Ankara: Grafiker Yayınları.

- Durmuş, M., Aktaş, H., Bayrak İşcanoğlu, İ., Bulduk, H. (2016). *Yesevi Türkçe C1 İleri Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı.

Tez çalışmasında *Yesevi Türkçe Öğretim Seti,* Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasında bulunan tipolojik ortaklıklar ve Türkiye Türkleri ile Türk soylular arasında bulunan kültürel ortaklıklar açısından incelenmiştir. Metinler; görsel ögeler ve etkinlikleriyle bir bütünlük teşkil ettiğinden çalışmada bu unsurlar birlikte incelenerek ortak tipolojik/yapısal ve kültürel unsurların metinlerde, etkinliklerde ve görsellerde ne ölçüde ve hangi bağlamlarda kullanıldığı saptanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda öncelikle yabancı dil öğretimi ile dil tipolojisi arasındaki ilişki ve kültürün dil ile olan ilişkisi irdelenmiştir.

1.2. YABANCI DİL ÖĞRETİMİ VE DİL TİPOLOJİSİ İLİŞKİSİ

Yabancı dil öğretimiyle dil tipolojisi arasındaki ilişkiye geçmeden önce dil tipolojisi kavramının açıklanmasına ilişkin bilgiler sunulacaktır. Böylece dil tipolojisinin yabancı dil öğretimini hangi yönlerden ve ne ölçüde etkileyebileceği bilgisine ulaşılabilir. Croft (2003, s. 1) tipoloji terimini dil bilimsel açıdan genel olarak şu şekilde tanımlar: Dil tipolojisi, yapıyı içeren tiplerin diller arasında sınıflandırılmasıdır. Kopaç'a (2015) göre genel bilimsel ölçekte tipoloji, karmaşık bir yöntemdir. Bu yöntem nesneleri karşılaştırır, nesnelerin ortak veya benzer özelliklerini belirleyerek bu özellikleri belirli gruplarda birleştirmeyi ön görür. Özelde dillerin tipolojisi veya dilbilimsel tipoloji, dillerin önemli temel özelliklerinin belirlenmesi ve sınıflandırılması üzerinde çalışır; bu çalışmanın aşamalarında dillerin genel sistemlerini ortaya çıkarmak ve türlerini belirlemek gibi işlevler kullanılır. Bu tanımlardan hareketle denilebilir ki dil bilimsel tipoloji; dilleri fonetik, biçim bilgisi ve söz dizimi bakımından karşılaştırır, karşılaştırma sonucunda bu alandaki farklılıkları belirler ve dilleri tipolojik anlamda sınıflandırır (Yılmaz, 2016, s.7). Tipoloji diller arasındaki farklılıkları belirlerken, dillerin benzerlikleri ile ve dil evrenselleriyle de ilgilenmektedir. Dolayısıyla tipoloji ve dil evrenselleri arasında sıkı bir ilişkinin olduğu söylenebilir (Yılmaz, 2016, s.7; Aslan Demir, 2019, s. 114). Comrie'ye (2017, s.57) göre dil tipolojisi ile dil evrenselleri birbirine karşıt olan iki kavram gibi algılansa da uygulanma sürecinde her ikisi de

paralel bir biçimde ilerler. Dolayısıyla birçok dili esas alma noktasından yola çıkarak dil evrensellerine yönelik çalışan bir dil bilimi uzmanının eş zamanlı olarak dil tipolojisine ilişkin verilere de baktığına işaret edilmektedir. Dil tipolojisi ve evrenselleri konusundaki çalışmalar, bazı parametreler dikkate alınarak veri tabanları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. WALS biçiminde kısaltılmış olan *Dil Yapılarının Dünya Atlası* isimli kaynak bu konuda bilinen geniş bir veri tabanı olarak uygulanmaktadır:

> "WALS veri tabanına 2560 dünya dili 142 özellik karşısında en az 2, en çok 9 farklı değerden birine ait olarak alınmış, her özellik en az 35, en çok 1370, dolayısıyla ortalama 398 farklı dilde sergiledikleri değerler açısından kodlanmıştır. Ünsüz ve ünlü sayılarından vurgu, ton türlerine, eylem çekimlerinde ayrışma olup olmadığından kişi ve işaret zamirlerinin işlevlerine, tümcede sözcük sıralarından dilde renklerin nasıl ayrıştırılıp adlandırıldığına kadar yüzlerce özellik sorgulanmıştır" (Uzun, 2018, s.25 dipnot 1).

Bu bağlamda dillerin sınıflandırılmasında kullanılan parametrelere de kısaca bakmanın konuya açıklık getirilmesi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Dünyadaki tüm diller genel itibariyle iki koldan, yani biçim ve akrabalık ilişkileri (genetik) yönünden sınıflandırılmıştır. Schleicher, dilleri biçim açısından üç ayrı başlıkta değerlendirmektedir: *yalınlayan, bitiştiren* ve *bükümleyen* diller. Yalınlayan dillere Çince örnek verilebilir. Bu tür dillerde çekim olmaz. Bitiştiren dillerin tipik örneği Türkçedir. Türkçede sözcüğün kökü sabittir, köke farklı işlevlerde ekler getirilir. Bükümlü dillerden olan Arapçada ise çekim esnasında kökün değişikliğe uğramasıyla farklı sözcüklerin türetilmesi söz konusudur (Aksan, 2020, s.103).

Kopaç'a (2015) göre tipoloji sadece biçim bilgisiyle değil dillerin diğer yönleriyle de ilgilenmektedir. Başka bir ifadeyle, politipolojik yaklaşıma göre tüm diller politipolojiktir, yani bünyesinde farklı ölçülerde tipolojik özellikler barındırmaktadır. Kopaç (2015), bu bağlamda iki kavrama dikkat çekmektedir: *Tutarlılık:* Tipolojinin temelinde ögelerin listelenmesinden ziyade ögeler arasındaki ilişkilerin, dilin oluşturduğu sistemin içinde yer almasıdır. *İşlevsellik,* karşılaştırmalı tipolojinin dillerin yalnızca yapısına değil, aynı zamanda anlambilime ve dil birimlerin işlevselliğine de dikkat çektiğini ifade eder.

Kopaç (2015), dildeki sistemlerin karşılaştırılmasında ses bilgisi düzeyindeki benzerlikler ve farklılıkların ilk sırada geldiğini ifade eder. Bir diğer parametre, ögelerin cümle içindeki dizilişi ile ilgilidir. Dünyadaki tüm diller temel alındığında cümle ögelerinin 6 farklı türde sıralandığına işaret edilmektedir. Örneğin, Greenberg'in (1966,

s.79) evrensel boyutta öge dizilişlerinin incelemeleri sonucuna göre Türkçenin ÖNY tipi bir dil olduğu görülür (Johanson, 2018, s.42).

Söz konusu bilgilerden yola çıkarak diller arasındaki farklılıkların ve benzerliklerin dil öğretimi ve öğrenimine olan etkisinin hangi biçimlerde ve ne ölçüde ortaya çıktığına bakmak için diller arasında ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi, söz varlığı açısından yapılan karşılaştırma çalışmaları sonucunda elde edilen veriler, önemli katkılar sunabilir. Öğrenici, yabancı bir dili öğrenmeye başladığında ana dilinin yapısal özelliklerinden faydalanarak hedef dilin dilsel içeriğini anlamlandırmaya çalışır. Dolayısıyla kaynak dil ile hedef dilin karşılaşması, yani iki dil bilimsel sistemin yapılarının ve fonksiyonlarının karşı karşıya gelmesi yeni zihinsel bir sürecin işlenmesine yol açar. Dolayısıyla diller arasındaki tipolojik farklılıkların, öğrencinin öğrenme sürecinde yaşadığı güçlükleri ve öğrenme süresini etkileyebileceği düşünülmektedir. Duruma bir de dil öğreticisi açısından yaklaşıldığında, dil öğretimi sürecinin önemli bileşenlerinden olan öğretici yeterliliğin önemi ortaya çıkmaktadır. Öğreticinin farklı dil ailelerine mensup dilleri bilen öğrencilerin yapacağı hataları önlemek amacıyla diller arası tipolojik farklılıklar konusunda bilgi sahibi olması ve farkındalık yetisi kazanması dil öğretimine olumlu katkılar sunabilir (Aslan Demir, 2019, ss. 114-123).

Yabancılara Türkçe öğretimi alanında dil tipolojisi ile yabancı dil öğretimi sürecinin ilişkisine yönelik yapılan inceleme örneği, teorik olarak açıklanan bilgileri somut hale getirebilir. Yüksek lisans tez çalışmasında İkiz'in (2019, s.76-78) ana dili söz dizimi tipolojisinin yabancı dil olarak Türkçe öğretimine etkisini incelemesi sonucunda şu neticelere ulaştığı görülmüştür:

> "Ana dilleri Arapça, Rusça, Fransızca, İngilizce, İspanyolca, Letonca, Arnavutça, Boşnakça, Ukraynaca, Endonezce, Peştuca, Gürcüce, Farsça olan öğrencilerin yazdığı metinlerdeki öge sıralanışı incelendiğinde en çok hatanın yüklemin dizilişiyle ilgili olduğu görülür. Yüklem dizilişinde hata yapan öğrencilerin ana dillerinin Türkçenin diziliminden farklı olan diller olması, ana dil sentaktik tipolojisinin yabancı dil olarak Türkçeyi öğrenme süreçlerindeki etkiyi açıkça göstermektedir. Örnek vermek gerekirse Arapçada temel öge dizilimi YÖN olduğu için yüklemle başlayan cümlelerde Arapça söz diziminin ara dilde kullanıldığını söylemek mümkündür."

Bu tespitler aracılığıyla tipolojik/yapısal açıdan Türkçeye yakın dil gruplarından olan Türk lehçelerini konuşan öğrenciler, Türkiye Türkçesini öğrenirken dil öğrenimi sürecinde daha az hatayla ilerleyebileceği sonucuna ulaşılabilir. Bu bağlamda Türkiye

Türkçesiyle aynı dil ailesine mensup olan Türk lehçeleri arasında tipolojik bakımından ortak ve benzer ögeler ön plana çıkarılıp dil öğrenim sürecine dâhil edilebilir.

1.2.1. Türk Lehçelerinin Ortak Tipolojik Özellikleri

Türk lehçelerinin kökeninin Altay dil ailesine dayandığı bilinmektedir. Türk dili; genel anlamda Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Kazak Türkçesi, Uygur Türkçesi, Tatar Türkçesi gibi soy bakımından akrabalık ilişkileri içerisinde olan dilleri ifade eden bir terim olarak kullanılmaktadır (Tekin ve Ölmez, 2014, s.11). Tarihsel süreçte gelişimi açısından ortak kaynaktan gelen bu lehçelerde zaman içerisinde farklılıklar meydana gelse de lehçeler arası önemli ölçüde ortak tipolojik özelliklerin olduğu söylenebilir. Örneğin, Türk lehçelerinde ortak kullanılan sözcüklerin başında, ortasında ve sonunda görülen sistematik ses denklikleri tipiktir. Söz başında *g/k* değişimi Türkiye Türkçesinde *gel-* Kazak Türkçesinde *kel-* biçiminde örneklendirilebilir. Türkiye Türkçesinde bazı sözcüklerin başındaki *p-* sesi Azerbaycan Türkçesinde *b-* olur: *piş->biş-* örneğinde olduğu gibi veya sözcük sonundaki *ç* sesi *ş* ile denkleşir: Türkiye Türkçesinde *saç* Kazak Türkçesinde *saş*'tır.

Türk lehçeleri biçim bilgisi açısından değerlendirildiğinde bu dillerin başlıca ortak özelliğinin sondan eklemeli oldukları belirtilebilir (Bazin, 1988, s.21). Ayrıca biçim birimleri, çekim ve yapım ekleri biçiminde sınıflandırılmaktadır. Özellikle çekim eklerindeki benzerlikler dikkat çekmektedir. Çokluk eki *–lar* Çuvaşça hariç tüm Türk lehçelerinde kullanılmaktadır. Sadece bazı lehçelerde bu ekin farklı biçimlerde varyantlaşması söz konusudur. İsim hal ekleri, fonetik farklılıklar dışında tüm lehçelerde aynıdır. Örneğin, Azerbaycan Türkçesinde yükleme hali eki *–I* ve *–nI*'dir. Ünlüyle biten sözcüklerden sonra yükleme hali eki *–nI* biçimiyle kullanılır. Türkiye Türkçesinde *elmay**ı*** Azerbaycan Türkçesinde *alma**nı***'dır. Yönelme hali eki Türkmen Türkçesinde *–A*'dır. Ünlüyle biten sözcüklere eklendiğinde sözcüğün son ünlüsüyle birlikte uzun okunur ancak yazıda belirtilmez. Türkiye Türkçesinde *kaley**e*** Türkmen Türkçesinde *gala**a***'dır. Fiil çekim eklerinden şart kipi *-sA* çoğu Türk lehçelerinde aynıdır. Gagavuz Türkçesinde *gülsem, atsam* bu açıklamaya örnek sözcüklerdir (Zeynalov, 1993, s. 350; Buran ve diğerleri, 2020, s.245-252).

Türk lehçelerinde söz öbekleri ve söz dizimi, zaman içerisinde başka dillerin etkisiyle oluşan farklılıklar dışında ortaktır. Türkmen Türkçesinde isim tamlamasında ilk öge *ilgi,* ikinci öge *iyelik* ekini alır; anlam bakımından ise bir şeyin neye veya kime ait olduğunu anlatarak oluşturulur. Dolayısıyla Türkmen Türkçesindeki isim tamlaması söz öbeği, Türkiye Türkçesi ile aynı yapıda ve işlevde kullanılmaktadır. Örneğin, *olaryň ganatlary-onların kanatları* (Dinç, 2014, s.5). Biray (2007, ss.155-173) Türkiye Türkçesiyle Kırgız Türkçesini söz dizimi bakımından karşılaştırdığı çalışmasında şu ortak noktalara dikkat çekmiştir: Her iki lehçede de cümle ögelerinin yapısı, işlevi ve cümledeki konumu arasında hiçbir fark yoktur, yüklem sabit olup diğer cümle ögeleri de yükleme bağlı bir biçimde yer değiştirmektedir. Örneğin, *yüklem* Kırgız Türkçesinde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi cümlenin sonunda yer alır: *Eç kim cok - Hiç kimse yok*.

Dil tipolojisi ortaklıklarından bir diğeri de Türk lehçeleri arasındaki ortak söz varlığıdır. Bu ortak söz varlığına ilişkin örnekler şu şekildedir: organ ve akrabalık adları, renk adları, doğa ve zaman kavramı ile ilgili sözcükler, inanç sistemi ve dil bilgisi kategorisinde yer alan sözcükler, Arapça ve Farsçadan alınmış ortak sözcükler (Koraş, 2014, s. 203, 204). Türk halklarının tarihi süreç boyunca ortak hayatı paylaşmaları sonucunda dillerinde oluşan benzer ve ortak unsurlar, elbette ki kültürel içerik bağlamında da görülmektedir.

1.3. YABANCI DİL ÖĞRETİMİ VE DİL-KÜLTÜR İLİŞKİSİ

İnsanoğlu, bulunduğu toplum içinde yaşamını sürdürürken diğer insanlarla etkileşime girer. Etkileşimin sağlıklı gerçekleştirilmesinde dil önemli bir iletişim aracı olarak tanımlanabilir. Toplumun yüzyıllar boyunca inşa ettiği kültürel miras, dil aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır ve muhafaza edilir. Dolayısıyla dilin kültürden ayrı gelişim göstermesi, kültürün de dil olmadan korunup sonraki nesillerin yaşamında kendine yer bulması güçtür. Bu durumda dil ile kültür sıkı bir ilişki içerisinde olan iki kavramdır, denilebilir. Bu ilişkiyi güçlü kılan temel belirleyicilerin dilin önemli anlam birimlerinden olan sözcükler, kavramlar ve bir toplumun yaşam deneyimleri sonucunda meydana gelen deyim ve atasözlerinin olduğu söylenebilir (Çifçi ve Batur, 2018, s.367). Dolayısıyla yabancı bir dilin öğrenimi ve öğretimi sürecinde hedef dilin, içinde geliştiği

değer yargılarının da tanıtımı ve aktarımı önem arz etmektedir. Bu bağlamda dilin öğretimi, sadece dilsel kuralların aktarımı olmaktan ziyade dil ile birlikte dilin kültürel ögelerini içeren giysi, yeme içme alışkanlıkları, inanç sistemi, gelenek ve göreneklerin tanıtımı biçiminde görülebilir.

Milrud'a (2012, s.139) göre kültür kavramının içerdiği bileşenler, betimlenmesi ve derinliği bakımından her toplumda farklıdır. Milrud (2012, s.139) bu farklılığı şu başlıklar altında değerlendirmektedir:

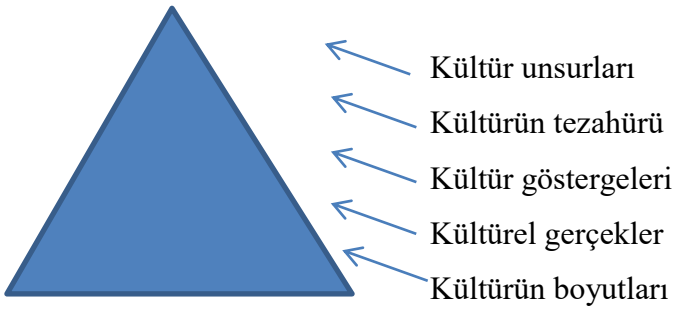

Şekil 1. *Kültürel Bilginin Yapısı (Milrud, 2012, ss.136-143)*

Milrud (2012, s.137) kültürel bilgi alanına ait bu derin yapının, yabancı dil öğretiminde iletişimsel yetinin kazandırılması için hedef kültürün içeriğine yönelik önemli bilgiler sunduğunu ifade ederek bu yapının içeriğini şu şekilde açıklamaktadır: *Kültür unsurları* başlığı önemli tarihi eserler, anıtlar, etnografya bileşenlerini içermektedir. *Kültürün tezahürleri*; toplumların yaşam biçimlerindeki belirgin noktalar, vakalar, olaylar şeklinde açıklanabilir. *Kültür göstergeleri*; alışkanlıklar, zevkler ve tercihler hakkında bilgi verir. *Kültürel gerçekler*; değerler, normlar ve klişeler gibi unsurlarla açıklanabilir. *Kültürün boyutları*; kolektivizm, bireycilik, kendiliğindenlik (spontaneizm), dakiklik gibi unsurlar biçimimde orta çıkar. Hedef kitlenin öğrendiği dilde ana dil konuşurları ile sağlıklı iletişim kurabilmesi ve onların kültürüne karşı farkındalık oluşturabilmesi için yukarıda açıklanan kültürel bilgi alanı genişletilerek ders akışı içerisine çeşitli ders materyalleri aracılığıyla dâhil edilebilir. Söz konusu kültürel içeriklere yabancı dil öğretim programında yer verilmediğinde, hedef kitle öğrendiği dilin sosyokültürel normlarına dair herhangi bir bilgiye sahip olmayacaktır. Bu bağlamda ortaya çıkan

duruma yönelik Bada'nın (2000, s.101) yanıtı şu şekildedir: Yabancı dil öğretiminde kültürel okuryazarlığa duyulan ihtiyacın sebebi, dilini öğrendiği toplumun kültürel unsurlarını bilmeyen hedef kitle, söz konusu toplumun bireyleriyle karşılaştığında iletişim kurmakta ve düşüncelerini doğru bağlam içinde iletmede zorluklar yaşamasıdır. Öğrenen, dilin kurallarını öğrendiği halde bu kuralları gerçek hayatta aktarma konusunda eksiklik hisseder. Bu anlamda söz konusu sorun ile ilgili öğrencilerde farkındalık yaratmak önem arz etmektedir. Böylelikle sunulan araştırmalardan hareketle bir ulusu diğerinden farklı ve biricik kılan kültür, hedef kitlenin dili öğrenirken iletişimsel yetinin yanında kültürler arası iletişim becerisine yönelik kazanımlar da elde etmesi için dil ile birlikte öğretilmelidir, görüşüne ulaşılabilir.

Bu hususta Türkçeyi bir lehçe olarak öğrenen Türk akraba ve topluluklarından gelen öğrenciler, avantajlı bir grup niteliği taşıyabilir çünkü öğrendikleri dil ile kendi dilleri arasında tipolojik ortaklıkların olmasının yanında kültürel bağlamda da benzer ve ortak ögelerin olmasıdır. Takip eden bölümde Türk soyluların kültürel ortaklıklarına yönelik bilgiler sunulacaktır.

1.3.1. Türk Soylularda Ortak Kültürel Ögeler

Türk halklarının uzun yıllar boyunca aynı coğrafyada etkileşim içerisinde hayatlarını sürdürmeleri dilde olduğu gibi doğal olarak kültürde de ortak unsurların doğmasına yol açmıştır. Hem göçebe hayatında hem yerleşik hayata geçtiklerinde kültür bağlamında oluşan benzer ve ortak içerik, günümüzde farklı coğrafyalarda varlığını sürdüren Türk toplulukları tarafından başka toplumların etkisi ile oluşan kısmi değişikliklere rağmen yaşatıldığı söylenebilir. Bu kültürel ortaklıklar, sözlü kültürde görülebildiği gibi yazılı kültürü oluşturan eserlerde de bulunmaktadır.

Dünyada önemli bir iletişim ağı olarak değerlendirilen, ticaretin gelişmesinde büyük rolü olan, bilgi paylaşımına da önemli etkisi olan İpek Yolu, Türk kültürünün mirasına ilişkin önemli izler taşımaktadır. Türk kültürünü oluşturan gelenek ve görenekler, bayramlar ve eğlenceler, mimari gibi alanlara dair unsurlar İpek Yolu'nun güzergâhında saklıdır. Bu unsurlardan bazıları mimaride kullanılan materyaller, dokumacılık alanında üretilen teknikler, motifler, kaya üzerinde görülen işlemeler şeklinde örneklendirilebilir. Böylelikle İpek Yolu'nun Türk toplumların izlerini taşıması açısından

değerlendirildiğinde Türk dünyasının *kültür yolu* biçiminde de adlandırılabilir (Atasoy, 2013, s.1-11).

Türk toplumların kültürlerine dair bilgilere ulaşılması bakımından, onların bir arada yaşadıkları, birçok alanda eserler ürettikleri ortak tarihi mekânlar da kültürel unsurları arasında sayılabilir. Gömeç (2018, s.103-114) yazılı kaynaklarda Türk halklarının ana yurdunun Yenisey-Orkun başka bir ifadeyle Ötüken bölgesi olduğuna işaret edildiğini aktarmaktadır. Bunun yanı sıra tarihi bakımından iki dağın Türk dünyası için önemli mekânlar arasında sayıldığını söyler ve bunları Altaylar ve Tanrı Dağları şeklinde örneklendirir. Ayrıca Türk coğrafyasının deniz ve göllerinden Hazar Denizi, Aral, Balkaş, derinliğiyle bilinen Baykal ve Issık Gölleri tarihi açıdan önem arz etmektedir. Bu tarihi yerlerin yanında bilim konusunda Türk dünyasının merkez şehirleri olan Semerkant, Buhara ve Fergana bölgelerine de yer vermek gerektiği düşünülmektedir (Yılar, 2020, s.64). Elbette ki Türk tarihinde önemli bilgileri içermesi dolayısıyla Türk yazıtlarını yani devlet büyükleri için dikilen Bengü Taşlar'ını Türk dünyasının önemli yapıları arasında saymak mümkündür (Ögel, 1971, s.23).

Türk dünyası birliğinin oluşmasında önemli katkıları olan, Türk kültürünün değer yargıları arasında kendine yer bulan Türk büyükleri ve eserlerine de yer vermek gerekmektedir. Bunlardan biri olan, söylediği hikmetli sözleriyle tanınan Dede Korkut, Türk coğrafyalarında benzer isimlerle anılır, kişiliği konusundaki bilgilere *Dede Korkut Hikâyeleri'*nden ulaşılır (Özdemir, 2003, s.23-33). Ayrıca Türk dünyasında ince hicivleriyle tanınan ve Türk halkları arasında benzer isimlerle anılan; halkın, konuşmalarında onun fıkralarında geçen sözlerine yer verdiği bilinen diğer önemli şahsiyet Nasreddin Hoca'dır. Bu örneklerin yanı sıra bilimde, tasavvufta değerli bilgileriyle kendinden söz ettiren *Ahmet Yesevi, Farabi, İbn-i Sina, İsmail Gaspıralı* ve romanlarıyla tanınan *Cengiz Aytmatov, Cengiz Dağcı* gibi önemli Türk büyükleri Türk dünyasının ortak kültürel ögeleri arasında yerini almaktadır.

Türk dünyası edebiyatının ortak eserlerinden efsaneler, destanlar, masallar, romanlar, maniler vb. yapıtların Türk toplulukların ortak yaşam biçiminden süzüldüğü, ortak duygularını yansıttığı söylenebilir. Türklerin ilk yazılı eseri *Orhun Kitabeleri* Türkler hakkında bilgilere ulaşma noktasında değerli bir eserdir. *Yusuf Has Hacib*'in *Kutadgu*

Bilig siyasetnamesi, *Ahmet Yesevi*'nin *Divan-ı Hikmet* ve Kaşgarlı'nın *Divan-ü Lügat't Türk* eserleri bunlardan bazılarıdır.

Eski dönemlerde uzun süre göçebelik hayatı süren Türk halkları kendi yaşam tarzlarına, dünyayı algılayış biçimine özgü sanatsal eserler üretmişlerdir. Bu eserlere hayvan figürlerini nakşetmişlerdir. Çömlekçilik, demircilik, ahşap oymacılık, altın işlemecilik, dokumacılık, Keçecilik gibi zanaatlar ile uğraşmışlar ve yüzyıllar boyu bu zanaatları devam ettirmişlerdir (Feyziyev, 2019, s.118). Özellikle Türk toplulukların hayvancılıkla geçinmeleri dolayısıyla keçenin çadırın yapımında, giysilerin dikiminde, halıların dokumasında ana bir malzeme olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Türk toplumlarını birleştiren diğer kültürel unsurlar gelenek ve görenekler, giyim kuşam, bayramlar ve festivaller, ortak inançlar ve adet olmuş davranış biçimleri olarak sayılabilir. Türk soyluların değer yargılarını şekillendiren kültür unsurlarından biri inanç sistemidir. Örneğin, dinin kurallarına, atalar kültüne göre türbeler ve evliyalar ziyaret edilir. Ayrıca en eski ibadetlerinden biri de kurban kesmektir (Güngör, 2007, s.2).

Geçiş dönemlerinden biri olan doğum geleneğinde yeni doğan çocuk ve annesi için *kırklanmak* kavramı kullanılır. Doğumdan sonra kırk gününü tamamlayan çocuk ve annesi tuz atılan suyla yıkanır. Evlilik geleneğinde kız isteme, nişan ve gelin çıkarma gibi ritüeller uygulanır. Ölüm geleneğinde ise ölünün anılması için üçü, yedisi veya kırkı gibi belirlenen özel günlerde merasimler yapılır (Jumabayev, 2006, s.30-37).

Bayramlar ve festivaller de Türk dünyasının kültürel mirasını yaşatan önemli değerlerdendir. Bu bağlamda günümüzde de Türk halkları tarafından kutlanan Nevruz Bayramı örneklendirilebilir. Nevruz; Türk inanışında baharı, canlanmayı, arınmayı, bolluğu ve bereketi, yeni bir yılı simgelemektedir (Artun, 1999, s.1).

Kafesoğlu'na (1998, s.318, 319) göre Türk yemek kültüründe et önemli bir gıda olarak bilinmektedir. Özellikle at ve koyun etinin tüketildiğine dair bilgiler aktarılmaktadır. Ayrıca sütten yapılan ürünlerden peynir ve yoğurt da Türklerin tükettiği önemli yiyecek türleridir. Bu anlamda Türk yemek kültürünün oluşumunda Türk halklarının tarihi süreçte geçimini hayvancılıkla sağlamasının etkisi olabilir.

Türk soylular arasında dil ve kültür alanındaki benzer ve ortak ögelerin bilinmesi ve ders materyallerinde özelde ders kitaplarında uygun bağlamlarda kullanılması Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi sürecinde öğrencilere kolaylıklar sağlayabileceği, öğrencilerin öğrendikleri dile karşı olumlu tutumlar geliştirmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

2. BÖLÜM: YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırma desenine, veri kaynakları ve verilerin toplanmasına, verilerin analizi ve yorumlanmasına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1. DESEN

Bu araştırma nitel bir çalışmadır. "Nitel bir çalışmada araştırmacı verileri düzenler, tasnif eder, sentezler, örüntüleri çıkarır ve kavramlara ulaşır ve bulguları raporlaştırır" (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 433). Bu bağlamda *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nin Türkiye Türkçesi ve Türk lehçeleri arasında bulunan ortak tipolojik ögeler ve ortak kültürel ögeler çerçevesinde oluşturulan ölçütler açısından incelenmesi, elde edilen verilerin yorumlanması için nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 189).

2.2.VERİ KAYNAKLARI VE VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmanın veri kaynaklarını, 2016-2017 yılları arasında basımı gerçekleştirilmiş, Ahmet Yesevi Üniversitesinde okuyan Türk soylu öğrencilerine Türkiye Türkçesi öğretiminde kullanılmak üzere hazırlanmış *Yesevi Türkçe Öğretim Seti* oluşturmaktadır. Araştırmanın veri kaynaklarını oluşturan *Yesevi Türkçe Öğretim Seti,* Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni esas alınarak hazırlanmıştır. Türkçe öğretim setinin ön sözünde, setin hazırlanmasında Türk dünyasının inanç, kültür ve değerlerinin kullanılmasına dikkat edildiği belirtilmiştir. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*; temel (A1-A2), orta (B1-B2) ve ileri (C1) düzey olmak üzere beş adet ders kitabı, çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı ve dinleme metinlerine ait ses kayıtlarının bulunduğu CD'lerinden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında seçilen öğretim setindeki Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasındaki ortak tipolojik ve kültürel ögelere ilişkin veriler doküman analizi yöntemiyle toplanmıştır.

2.3. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI

Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nin incelenmesinde kullanılacak ölçütlerin oluşturulması için alan yazından yararlanılmış; daha sonra bu ölçütler, araştırmacı tarafından geliştirilerek Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi amacıyla hazırlanmış *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nin incelenmesi için oluşturulmuştur. Geliştirilen ölçütler, *tipolojik boyut* ve *kültürel boyut* olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Her bir başlık sekizer ölçütten oluşmaktadır. Kültürel ölçütlerin oluşturulması sürecinde Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarının kültürel ögeler açısından incelenmesine yönelik hazırlanan (bkz. İşci, 2012; Okur ve Keskin, 2013; Ökten ve Kavanoz, 2014; Erdem, Gün ve Karatepe, 2015) çalışmalar incelenmiştir. İsmi geçen araştırmacıların çalışmalarında yer verdikleri ölçütler dikkate alınarak *kültürel ögeler* boyutunu oluşturan yeni ölçütler geliştirilmiştir. Kültürel ölçütler Hacettepe Üniversitesi halk bilimi alanında öğretim üyesi, tipolojik ölçütler ise biri Hacettepe Üniversitesi çağdaş Türk lehçeleri bölümünde diğeri ise Türkçe eğitimi alanında öğretim üyesi olmak üzere üç uzman tarafından incelenmiş ve alınan geri bildirimler doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nin Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasında bulunan ortak tipolojik ve kültürel ögeler açısından incelenmesi sonucunda elde edilen veriler tablo ve sütun grafikleri biçiminde sunulmuştur. Son olarak da sonuçlar değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Türkiye Türkleri ile Türk soylular arasında bulunan ortak kültürel ögeler, Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde önemli bir etken olarak görülmektedir. Ancak ortak kültür ögelerinin öneminin, hedef ve kaynak kültür ögeleri ekseninde ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu sebeple *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*, ilgili ölçütler çerçevesinde hedef, kaynak ve ortak kültür içeriği gözetilerek incelenmiştir. İnceleme esnasında tespit edilen bazı bulgular, birden fazla ölçüte dair bilgi içerdiği için farklı ölçütler altında yeniden incelemeye alınmıştır.

*Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nin incelenmesinde şu ölçütler kullanılmıştır:

Tipolojik Ölçütler

1. *Türk lehçeleri arasındaki sistematik ses denklikleri sezdirilerek öğretim süreci için bir avantaja dönüştürülmeye çalışılmış mı?*
2. *Çekim eklerinin yapı ve işlev benzerlikleri dil bilgisi anlatımında ve etkinliklerde dikkate alınmış mı?*
3. *Çekim eklerinde görülebilecek yalancı eş değerliklere yönelik bir farkındalık oluşturulmuş mu?*
4. *Fiillerin istemlerinde görülen farklılıklara dikkat çekilmiş mi?*
5. *Temel söz varlığındaki ortaklıklar sezdirilmiş mi?*
6. *Sözcük öğretiminde sözcüklerin yalancı eş değerlikleri dikkate alınmış mı?*
7. *Öbek yapısındaki benzerlik ve farklılıklara yönelik bir farkındalık oluşturulmuş mu?*
8. *Söz dizimindeki ortaklıklar üzerinde durulmuş mu?*

Kültürel Ölçütler

1. *Tarihi olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?*
2. *Tarihi ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?*
3. *Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?*
4. *Türk edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?*
5. *Geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?*
6. *Değerler, inançlar, âdet olmuş davranış biçimleri ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?*
7. *Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?*
8. *Ortak kültürel ögelerle evrensel kültür arasında bir denge oluşturulmuş mu?*

3. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*, Türkiye Türkleri ile Türk soylular arasında dil ve kültür alanında bulunan ortak ögeler çerçevesinde oluşturulan ölçütler açısından incelenmiştir ve inceleme sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

3.1.TİPOLOJİK ÖLÇÜTLERE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*, Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasında bulunan ortak tipolojik ögeler açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

3.1.1.Türk lehçeleri arasındaki sistematik ses denklikleri sezdirilerek öğretim süreci için bir avantaja dönüştürülmeye çalışılmış mı?

3.1.1.1.Ölçütün İçeriği

"Türk lehçeleri arasındaki sistematik ses denklikleri sezdirilerek öğretim süreci için bir avantaja dönüştürülmeye çalışılmış mı?" ölçüt ile ulaşılmak istenen, ses denkliklerinin yarattığı potansiyelin doğru ve etkili bir biçimde kullanılıp kullanılmadığının anlaşılmasıdır. Bu nedenle bu bölümde öncelikle, Türk lehçeleri arasında Türk soylulara Türkçe öğretimi süreçlerini olumlu etkileyebilecek bir ses bilimsel potansiyelin var olduğu gösterilecektir. Takip eden bölümde ise *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*, bu ölçütün ne ölçüde dikkate alındığı, etkin kullanılıp kullanılmadığı, avantaja dönüştürülüp dönüştürülmediği bağlamında incelenecektir.

Türk lehçeleri arasındaki sistematik ses denklikleri, Türk lehçelerini sınıflandırma denemelerinde kullanılabilecek düzeyde belirleyiciliği olan dilbilimsel bir ölçüttür. Yaygın genetik sınıflandırmaya göre Türk lehçeleri Oğuz grubu, Kıpçak grubu ve Çağatay grubu biçiminde üç ana gruba ayrılır. Ana kitleyi oluşturan Türk dilleri; Oğuz grubu Türk lehçeleri *Türkiye Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi,*

Gagavuzca; Kıpçak grubu Türk lehçeleri *Kazakça, Kırgızca, Tatarca, Başkurtça, Nogayca, Kumukça, Karaçay-Balkarca* vb.; Çağatay/Karluk grubu Türk lehçeleri *Özbekçe* ve *Uygurcadır*. Bu lehçelerin yanı sıra periferide kalan ve konuşur sayısı kısmen az olduğu için bir kısmı tehlikedeki diller arasında anılan *Tuvaca, Tofaca, Altayca, Hakasça, Şorca, Sarı Uygurca, Salarca*; genel Türk dili birliğinden çok erken dönemlerde ayrıldığı için karşılıklı anlaşabilirlik düzeyi düşük olan *Çuvaşça, Yakutça, Halaçça* vb. Türkçe varyantlar da vardır (Tekin, 1989, ss. 141-168; Schönig, 2013, s. 232-233).

Türk lehçeleri arasındaki ses denkliklerinden belirli bir bölümünün, sınıflandırılma denemelerinde de kullanılacak düzeyde belirleyici olduğu belirtilmişti. Söz başı *t-*'nin durumu buna örnek verilebilir. Türkçede *demir, dağ, de-, dilek, dil, diş* gibi *d-* ünsüzü ile başlayan sözcükler Kıpçak ve Çağatay grubu Türk lehçelerinde *t-*'li biçimdedir*: temir, tag, tilek, til, tiş*. Söz başı *k/g* varyantlaşmasında da benzer bir eğilim vardır. Türkiye Türkçesinde *göz, gör, gerek, göl* gibi sözcükler, Kıpçak ve Çağatay grubu Türk dillerinde *k-*'lidir: *köz, kör-, kerek, köl* vb. (KTLS, 1991, ss. 266-284). Teklik 1. kişi zamirinde, söz başı *b/m* denkliği izlenmektedir. Örneğin, Türkiye Türkçesinde *ben* zamiri Azerbaycan Türkçesinde *män* Türkmence, Kazakça, Kırgızcada *men* biçimindedir (Buran ve Alkaya, 2011, s. 54, 105; Buran ve Alkaya, 2014: s. 168). İlgi çekici bir başka ses denkliği söz başı *y*'nin durumuyla ilgilidir. Türkiye Türkçesinde söz başı *y* sesi Kırgız Türkçesinde düzenli olarak *c* Kazakçada ise *j* ile denkleşir: Türkiye Türkçesinde *yaş, yaz-, yarım, yel* gibi sözcükler Kazakçada sırasıyla *jas, jaz-, jarım, jel;* Kırgızcada *caş, caz-, carım, cel* biçimindedir (Ölmez ve Ölmez, 1994, s.34). Azerbaycan Türkçesinde ise söz başı *y-* sesi dar ünlülerin önünde düşmektedir: Türkiye Türkçesinde *yıl* Azerbaycan Türkçesinde *il*, Türkiye Türkçesinde *yılan* Azerbaycan Türkçesinde *ilan*, Türkiye Türkçesinde *yıldırım* Azerbaycan Türkçesinde *ildırım* (KTLS, 1991, s.998).

Tez konusunun dışına çıkmamak için düzenli ses denkliklerine yönelik verilen örnekler sınırlı tutulmuştur. Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretilirken söz başı, söz içi ve söz sonu ses denkliklerinin fark ettirilmesi ve bunu avantaja dönüştürebilecek uygun ders malzemelerinin geliştirilmesi, Türkçe öğrenme sürecine pratik katkılar sağlayabilir. Bununla birlikte, bu bağlamda oldukça dikkatli davranılmalı, yanıltıcı benzerliklerin neden olabileceği olumsuz aktarımların da önüne geçilmelidir. Ses denklikleri

bulunduran sözcüklerde anlamın, bütün anlam düzeylerine aynı/ortak ilerlememe riskinin bulunması, sürecin bütün basamaklarının iyi tasarlanmasını/planlanmasını zorunlu hale getirmektedir. Takip eden bölümde, *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nde bu ölçüte yönelik bulgulara ne şekilde ve ne ölçüde yer verildiğine bakılacaktır.

3.1.1.2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

*Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*ne ait tüm kitaplar taranmış, tarama sonucunda A1 düzey öğretmen kılavuz kitabında ilgili ölçüte ilişkin bulgulara rastlanmıştır. A1 düzey ders kitaplarında, A2, B1, B2 ve C1 düzey ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan dil bilgisi yapılarının anlatımlarında ve dil bilgisi yapılarını pekiştirecek etkinlik ve metinlerde Türk lehçelerindeki sistematik ses denkliklerinin ele alındığına ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

3.1.1.2.1. A1 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular

*Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*ne ait tüm kitaplar taranmış ve tarama sonucunda A1 düzey öğretmen kılavuz kitabının "uyarı" ve "öneri" bölümlerinde ölçüte dair bulgulara rastlanmıştır. Öğretmen kılavuz kitabının 8. sayfasında şöyle bir uyarıya rastlanmıştır:

> "A1 düzeyinde ilk derste alfabeyi veriniz. Öğrencilerin sesleri doğru çıkardığından emin olduğunuzda "**Oku**.", "**Dinle**.", "**Yaz**.", "**Tamam.**", "**Evet.**", "**Hayır.**", "**Anladınız mı?**" vb. ders içinde gerekli olacak temel ve basit ifadeleri öğretiniz. Lehçelerde ortak kullanılan söz varlıklarından örnekler vererek Türkiye Türkçesindeki sesletim özelliklerine dikkat çekiniz.
>
> ***Örnek***: "Sınıf, defter, yol, yıldız, var, dağ…" gibi kelimeleri tahtaya yazarak okuyunuz ve öğrenciye okutunuz" (AYTÖS, 2016, s.8).

A1 düzeyde selamlaşma, vedalaşma, tanışma, kendini ve başkasını tanıtma gibi süreçlerde kullanılması gereken sözcüklerin ve kalıp ifadelerin öğretimini destekleyecek nitelikte bu uyarı sözcüklerin sesletimini de hedef almıştır. Hedef kitleye temel ve basit ifadelerin öğretimini kolaylaştırmak için lehçeler arası temel söz varlığındaki ortak sözcükler ve kalıp ifadelerden örneklerin verilmesi beklenmektedir. Açıklamanın altında verilen örneklerle de söz başı, söz içi ve söz sonu ses denkliklerine dikkat çekilmiştir. Öğretici tarafından bu örneklerin sunulması ile öğrencilere bu sözcüklerin ortak olduğunun, sadece düzenli ses denklikleriyle ayrıldığının aktarımı amaçlanmaktadır.

Öğretmen kılavuz kitabının 16. sayfasında "sayıların öğretimi" konusuna ilişkin şu şekilde bir uyarı bulunmaktadır:

> "Türk lehçelerinde özellikle sayılar ortak söz varlıkları içerisinde sayılmaktadır. Bu ortak söz varlığında, lehçeler arasında söyleyişe dayalı bazı farklılıklar bulunmaktadır. Öğrencilerinize sayıları öğretirken bu ses farklılıklarını ve söz varlığındaki benzerlikleri dikkate alarak sayı isimlerinin öğretimini gerçekleştiriniz" (AYTÖS, 2016, s.16).

Söyleyelim, Dinleyelim ve Tekrar Edelim alıştırmalarında sayıların öğretimi esnasında öğreticinin Türk lehçelerinde düzenli ses denkliklerini vurgulaması beklenmektedir. Sayılar tüm Türk lehçelerinde ortak isimlerle adlandırılır. Sadece söz başı, söz içi ve söz sonunda bazı seslerin denkleşmesinden kaynaklanan farklılıklar vardır. Ancak bu açıklamada söyleyişe dayalı farklılıkların örneklendirilmemesi bir eksikliktir. Çünkü her öğretici lehçe bilgisine sahip olmayabilir. Bu sebeple uyarılar ve önerilerde tanımlarla beraber örneklerin de olması önemlidir. Örneğin, Türkiye Türkçesinde *üç,* Kazak Türkçesinde *üş*; Türkiye Türkçesinde *dört,* Kazak Türkçesinde *tört* biçimindedir. Alıştırmalarda sayıların, Türk lehçeleri arasındaki ortak temel söz varlığı içerisinde verilmesi, öğrencide lehçeler arası benzerlik ve ortaklıkların varlığı bakımından farkındalık oluşturacağı ve öğrencinin güdülenmesi sonucunda dil öğretimi sürecinin verimliliği de artacağı düşünülmektedir.

17. sayfada yer alan *Söyleyelim* adlı etkinliğe ilişkin açıklamada ise telâffuz ile ilgili şu bilgilere rastlanmıştır:

> "Türk lehçelerinde de benzer bir soru ifadesinin olduğunu dikkate alarak hem soru hem de cevap kalıplarının söyleyiş şekillerini birkaç kez vurgulayınız. Böylelikle öğrencilerinizin kendi dillerindeki söyleyiş şekli ile Türkiye Türkçesindeki söyleyiş şekli arasındaki farklılığa dikkat çekmiş olursunuz" (AYTÖS, 2016, s.17).

Öğretmen kılavuzunda, öğreticilere yönelik uyarı bölümündeki bu bilgi ile Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasında soru ifadelerinin biçimsel benzerliği vurgulanmıştır. Bunun yanında soru ifadelerindeki söyleyiş farklılığına dikkat çekilerek bu farklılığı yaratan sistematik ses denklikleri konusuna değinilmiştir. Böylelikle öğrenciden, bu soru ifadelerini kendi lehçesindeki soru ifadeleri ile karşılaştırarak mevcut benzerliği fark etmesi beklenmektedir. Bu sayede ilgili soru ifadelerinin öğreniminin daha etkili olabileceği düşünülmektedir.

17. sayfada, *Söyleyelim* alıştırmasında Türkiye Türkçesinde soru kalıplarının öğretimine ilişkin *Kaç yaşındasın? Ben ... yaşındayım.* örnek soru kalıplarına yer verilmiştir (AYTÖS, 2016, s.17). Bu soru kalıpları hemen hemen tüm Türk lehçelerinde ses

farklılıkları dışında ortaktır. Dolayısıyla soru kalıplarının öğretiminin kalıcılığı için Kazak Türkçesinde *Kanşa jastasın? Men … jasındayım.* örneğinde olduğu gibi birçok Türk lehçesinden benzer örnekler verilebilir ve Türkiye Türkçesindeki biçimleri vurgulanabilir.

Öğrencinin günlük hayattaki eylemleri öğrenmesi amacıyla 88. sayfada "öneri" kısmında şöyle bir açıklamaya yer verilmiştir:

> *"uyu-, uyan-, öğren-, oku-, müzik dinle-, gez-, sev-…"* gibi çeşitli eylemler üzerinden öğrencilerinizin, bu eylemlerin Türkiye Türkçesiyle kendi dillerindeki karşılıkları arasında ilişki kurmalarını sağlayabilirsiniz. Öğrencilerinizle lehçeler arasındaki ortaklıklar üzerine kısa süreli sohbetler ederek öğrenim sürecini destekleyebilirsiniz. Ayrıca fonolojik benzerlikler ve farklılıkların ayrımı noktasında da dikte alıştırmalarından sıklıkla yararlanabilirsiniz" (AYTÖS, 2016, s.88).

Ders kitabının *Ben Bugün…* bölümüne ilişkin öneride, günlük hayatta sıklıkla başvurulan eylemler konusu ele alınmıştır. Öğreticinin bu eylemlerin öğretimini daha kolay bir biçimde gerçekleştirmesi için öğrencilerden bu eylemlerin kendi dillerindeki karşılıkları arasında ilişki kurmaları istenmektedir. Dolayısıyla öğrencilerde lehçeler arası benzerlikler ve farklılıklar noktasında farkındalık oluşturulması amaçlanmaktadır. Söz konusu eylemlerde farklılık oluşturan söyleyiş biçiminin öğrenimi, öğrenciler ile kısa süreli sohbetlerin edilmesiyle gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Türk soylu öğrencilerin, Türkiye Türkçesindeki eylemlerin kendi dillerindeki ile benzer olduğunu fark etmesi ve sadece düzenli ses denklikleri sebebi ile söyleyiş farklılıkların olduğunu öğrenmesi, konuşma ve yazma becerilerinin uygulamalarında olumsuz aktarımları önleyebileceği bilinmektedir. Öneride bu durumun önlenmesi, fonetik benzerlik ve farklılıkların ayrımı için dikte alıştırmalarından faydalanılması önerilmektedir. Ancak genel olarak değerlendirildiğinde A1 düzey öğretmen kılavuz kitabında ses denkliklerini avantaja dönüştürerek öğretim sürecine katkı sağlayacak bir çalışmanın yapılmadığı, Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi bağlamında bir özelleştirmenin izlenmediği belirtilebilir.

3.1.1.3. Ölçüte İlişkin Bulguların Yorumlanması

Sistematik ses denkliklerini ele alan ölçüt bağlamında Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde kullanılan *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nin tüm kitapları incelendiğinde Türk lehçeleri arasındaki ses denkliklerinin Türkçe öğretim sürecine katkı

sağlayabilecek şekilde etkin kullanılması gibi bir önceliğin bulunmadığı görülmektedir. Sadece öğretmen kılavuz kitabında bazı alıştırmaların uygulanması sırasında öğreticinin öğrencileri yönlendirmesi ve lehçeler arası sistematik ses denklikleri noktasında farkındalık yaratmasına dair öneri, uyarı adı altında ipuçları verilmiştir. Ancak öğreticilerin lehçe bilgisine sahip olduğu varsayılarak uyarı ve önerilerdeki bilgilerin yeterince örneklendirilmediği gözlenmiştir. Oysaki kelime başı ünsüzlerindeki ses denklikleri öğrencilerin, öğretilmesi hedeflenen kelimeleri öğrenmelerini kolaylaştıran bir öğretim tekniği ile sunulabilir. Türk lehçeleri arasındaki dil akrabalık ilişkisinin kurulmasında önemli rol onayan fonetik verilere, özellikle düzenli ses denkliklerine yer verilmesi öğrencilerin ses karşılaştırmalarıyla lehçeler arasında temel söz varlığı benzerliklerinin farkına varmaları, sözcüklerin öğrenimini kolaylaştıracağı ve derse olan ilgilerini de önemli ölçüde artıracağı düşünülmektedir.

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi üzerine yapılan önceki literatürde, lehçeler arasındaki düzenli ses denklikleri dikkate alınarak anlama ve anlatma becerilerine yönelik etkinliklere gereksinim duyulduğu dile getirilmektedir (bkz. Gürses, 2000, s.438). Barın (1998, s.78), Türkiye Türkçesini öğrenen Türk soylu öğrencilere, düzeylerine uygun söz varlığı üzerinden sistematik ses denkliklerinin öğretilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Böylece öğreniciye, öğrendiği dilin, ana dilinden tipolojik noktasında farklı olmadığı sezdirilmiş olur. Ayrıca sistematik ses denkliklerinin temel düzeyde verilmesi, farklı yazım ve telâffuzların ise önce konuşma yöntemiyle sonra dikte ve kompozisyon etkinlikleriyle düzeltilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

Öğrenicilerin ana dilleri ile Türkiye Türkçesi arasındaki sistematik ses denkliklerini fark etmesi, motivasyonlarını olumlu etkileyebileceği gibi, öz güvenlerini de yükselterek öğrenme sürecini psikolojik bir üstünlükle ve başa çıkabilme becerisi artmış olarak ilerletmelerine katkı sağlayacaktır. Barın'ın (1998, s.78-79) tezinde yer alan açıklamalar bu iddiayı destekler niteliktedir:

"Yüreğim yarıldı." cümlesinin Kazak Türkçesinde "Jüregim jarıldı.", Kırgız Türkçesinde "Cürögüm carıldı." şeklinde olduğunu söyleyerek derse başlayan öğretim elemanını öğrencinin çok dikkatle dinleyeceği açıktır. Bu, öğrenciyi konuşması ve konuşurken bu farklılıkları ve benzerlikleri dikkate alması yönünde teşvik edici bir davranıştır. Aynı zamanda, ortak bir dile sahip olma bilincine varan öğrencilerin,

fonetiğe dayalı hatalarını kısa zamanda terk etmeleri ve Türkiye Türkçesini doğru telâffuz etmeleri bu çalışmaların yoğunluğuna bağlıdır. Bu çalışmaların neticesinde yazıdaki hataların hızla düzeldiğini görmek mümkün olabilecektir.

Sonuç olarak Türk soylulara yönelik hazırlanan Türkçe ders kitaplarında Türk lehçeleri arası ses denkliklerinin fark ettirilmesini sağlayabilecek nitelikli ve iyi tasarlanmış etkinliklere yer verilmesi, (i) öğrenme sürecini hızlandırma (iii) öğreniciye psikolojik üstünlük ve öz güven sağlama (iii) öğrenici motivasyonunu artırma gibi katkılar sunabilecektir.

3.1.2. Çekim eklerinin yapı ve işlev benzerlikleri dil bilgisi anlatımında ve etkinliklerde dikkate alınmış mı?

3.1.2.1. Ölçütün İçeriği

Çağdaş Türk lehçelerinde çekim ekleri, yapı ve işlev bakımından belirli düzeyde benzerlikler göstermektedir. Bu bölümde öncelikle "Çekim eklerinin yapı ve işlev benzerlikleri dil bilgisi anlatımında ve etkinliklerde dikkate alınmış mı?" ölçütünün Türk lehçeleri arasında ne derece geçerli olduğunun anlaşılabilmesi için Türk lehçelerinin çekim ekleri bakımından durumu tanıtılacaktır. Takip eden bölümde ise Türk lehçelerinin bu konudaki ortak/benzer işleyişinin, *Ahmet Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nde dikkate alınıp alınmadığına bakılacaktır. Ardından *Ahmet Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nden elde edilen bulgular yorumlanacaktır.

Öncelikle, Türk lehçelerinin biçim bilgisel durumuna genel hatlarıyla bakmak yerinde olacaktır. Türk lehçelerinin en belirgin biçim bilgisel özelliği sondan eklemeli olmalarıdır. Bazin'e (1998, s.21), göre hiçbir karışıklığa neden olmayan ve sade bir yöntem olan sondan ekleme, Türk biçim biliminin kullandığı hemen hemen tek yöntemdir. Türkçe sözcükler, *sapsarı, masmavi* gibi biçimler dışında ön ek almaz. Şçerbak (2019, s.174), Türk dillerinde eklerin etimolojik açıdan belirgin bir değişikliğe uğramadığını ve görünümlerinin büyük ölçüde benzer olduğunu belirtir. Eklere ilişkin etimolojik analizler sayesinde, Türk dillerinin akrabalık ilişkisini gösteren karşılaştırmalar da yapılabilmektedir. Bu konuyla ilgili Yılmaz (2017, s.55),

karşılaştırmalı/tarihsel dil bilimin bir alt alanı olan karşılaştırmalı/tarihsel biçim bilgisinin, diller arasındaki biçim birimlerin karşılaştırılması gerçekleştirilerek bu dillerin hem bölgesel hem genetik akrabalık ilişkilerinin belirlendiğini aktarmıştır. Bu bağlamda, Türk lehçelerinin sınıflandırılması çalışmalarında da biçim bilgisinin önemi giderek artmaktadır. Kirişçioğlu (2016, s.18), Türk lehçelerinin ses bilimsel ölçütlerin dışında biçim bilimsel ölçütler ile yapılacak yeni bir sınıflandırmaya ihtiyacı olduğunu belirtmiştir

Türk lehçelerinde ek kullanımı, eklerin düzeni ve işlevleri gibi nedenlerle biçim bilgisindeki aynılığı izlemek mümkündür. Örneğin, Türk lehçelerinde ekler belirli bir sıra ile getirilir. Sözcüklere önce yapım eklerinin sonra çekim eklerinin getirilmesi Türk lehçelerinde sağlam ve sabit bir kuraldır (Zeynalov, 1993, s.23). İncelemede kullanılan ikinci ölçüt yalnızca çekim eklerini kapsadığından, bu bölümde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti,* "isim çekim ekleri" ve "fiil çekim ekleri" olmak üzere iki kategori açısından incelenmiştir.

Türk dillerinde isim çekim ekleri çokluk, hal ve iyelik eklerinden oluşmaktadır. Türk lehçelerinde çokluk eki, genel Türk dili birliğinden çok erken dönemlerde ayrılan Çuvaşça dışındaki bütün Türk lehçelerinde ortaktır: *–lar/-ler*. En belirgin farklılık ise bazı Türk lehçelerinde ekin ünlü ve ünsüz uyumu bakımından daha fazla alt değişkeye sahip olmasıdır. Bu bağlamda ek başındaki *l* ünsüzü, benzeşme sonucunda *n, t, d, z* ünsüzlerine dönüşebilmektedir (Zeynalov, 1993, s.107). Kırgızca gibi bazı Türk lehçelerinde ek ünlüsünün *o* ve *ö*'lü varyantları da bulunur. Buna ileri ünsüz uyumu da eklenince değişke sayısında artış görülür (*-lor, -lör, -nor, -nör, -tor, -tör* gibi) Özetle çokluk eki, çokluğu göstermek için farklı bir yapıyı tercih eden Çuvaşça dışındaki tüm Türk lehçelerinde ortaktır (Schönig, 2013, ss. 221-257).

Bir diğer isim çekim eklerinden iyelik ekleri, Türk lehçelerinin çoğunda yapı ve işlev itibarıyla aynıdır. (Benim) e*vim,* (senin) *kitabın,* (onun) *masası,* (bizim) *arabamız,* (sizin) *okulunuz,* (onların) *çantaları* vb. eklendiği sözcüğün kime/kaçıncı kişiye, neye, nereye ait olduğunu gösteren bu ekler, Türkçe dil bilgisinin önemli unsurlarındandır. Türk lehçeleri arasında iyelik eki sistemi çok benzerdir. Yalnız ses bilgisel açıdan farklılıklar izlenir. İyelik ekleri düz ünlülerin ahengine göre dört veya iki varyantlıdır. Oğuz grubu dillerinde ise bu ekler dört varyantlıdır. Kıpçak grubu lehçelerinde düzlük-

yuvarlaklık muhafaza edilmediği için iyelik eklerinin miktarı Oğuz grubuna nispetle iki kat azdır. Bu lehçelerde iyelik ekleri iki varyantlıdır (Zeynalov, 1993, s.101, 102). Örneğin, Kazak Türkçesinde ***janımız*** *köp,* ***malımız*** *köp,* ***jerimiz*** *bar* (Öner, 2013, s.112) iyelik eklerini alan sözcükler Türkiye Türkçesindeki *canımız, malımız, yerimiz* sözcüklerine gelen iyelik eklerinin öğretimini kolaylaştıracaktır. Sonuç olarak iyelik eklerinin varyant sayısına bakılmaksızın tüm Türk lehçelerinde kullanılması, Türk soylulara biçim bilgisi öğretiminde önemli bir avantaj sağlayabilir. Öğrencilerin bu ekleri, kendi dillerinde öğrenerek hazır bulunuşluk düzeyine ulaşmış olmaları Türkiye Türkçesi öğretimine hız kazandıracaktır.

İsim çekim eklerinin bir diğer ögesi olan hâl ekleri adların/ad öbeklerinin yüklemle ve cümlenin diğer ögeleriyle ilişkisini sağlayan biçim birimlerdir. Bu bakımdan yalnız biçim bilgisi açısından değil söz dizimi açısından da kritik roller üstlenirler. Örneğin, *Çocuk yemeği masada yedi* gibi bir cümlede *yemek* sözcüğü belirtme hâli ekini *(-i)* alarak nesne, *masada* sözcüğü bulunma hali ekini *(-da)* alarak tümleç olmuş ve cümleyi anlamca tamamlayan ögeleri oluşturmuştur. Türk lehçelerinde hal ekleri, biçim ve işlev bakımından büyük oranda örtüşmektedir. Örneğin, ilgi hali ekinin (Türkiye Türkçesi – *(n)In*), biçimi ve işlevi Türk lehçeleri arasında çok benzerdir. İzlenebilen en belirgin biçimsel farklılıklar, Kazakça ve Kırgızca gibi Kıpçak grubu Türk lehçelerinde görülür. Bu lehçelerde ekin *d* ve *t* ile başlayan *–dın/-din; -tın/-tin* varyantları da bulunmaktadır; Kazakça *tildiñ* 'dilin', *Qazaqtıñ* 'Kazak'ın'*;* Kırgızca *tündün* 'gecenin', *cıldın* 'yılın' vb. (Buran ve Alkaya, 2014, ss.102-172). Belirtme hâli ekinde de durum benzerdir: Türkiye Türkçesi, Gagavuzca ve Azerbaycan Türkçesi gibi Türk lehçelerinde belirtme hâli, ünsüz ile biten sözcüklerden sonra *+I/+U* ekiyle, ünlüyle biten sözcüklerden sonra ise araya *y* ünsüzünü alarak gösterilir. Azerbaycan ve Türkmen Türkçelerinde ise ek ünlüyle biten bir kelimeye *+nI* şeklinde bağlanır (Sağlam, 2014, s.14). Yönelme hâli de küçük sessel farklar dikkate alınmazsa çoğu Türk lehçelerinde aynıdır. Çağdaş Türk lehçelerinin Oğuz grubunda bu eklerin birbirinin aynısı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Diğer Türk lehçelerinde kendini gösteren esas fark ekin başında *G* ünsüzünün bulunmasıdır (Zeynalov, 1993, s.84). Örneğin, Kazak Türkçesinde *bizge* 'bize'; Kırgız Türkçesinde *elge* 'halka' (Buran ve Alkaya, 2014, ss.102-173). Bulunma ve ayrılma hâl eklerinin de Kazakça ve Kırgızca gibi Türk lehçelerinde farklı sesbilimsel görünümleri

bulunmaktadır: Kazak Türkçesinde *atımnan* ‘atımdan’; Kırgız Türkçesinde *közdön* ‘gözden’ (Buran ve Alkaya, 2014, ss.103-174; Serebrennikov ve Gadjieva, 2018, s.78).

Türk dilleriyle akrabalığın çekim eklerinde görülen diğer güçlü işaretleri, fiil morfolojisindeki düzenli örtüşme veya bu örtüşmenin izleridir. Etkiye dayanıklı pek çok unsur eğer ispat edilebilir şekilde birlikte korunmuşsa, bu genetik süreklilik için kuvvetli bir delildir (Johanson, 2018, s.92). Aşağıda Türk lehçelerinde, fiil çekim eklerinde görülen benzerlikler üzerinde durulacaktır.

Geçmiş zaman eki *–DI* tüm Türk lehçelerinde bulunmaktadır. Ancak bu tür bir örtüşme tüm zaman eklerinde izlenmemektedir. Türkiye Türkçesinin şimdiki zaman eki *–yor* Oğuz grubu Türk lehçelerinin bir kısmında bulunmaktadır. *Çalışmalısın, gitmeliyim* vb. gereklilik kipi için Türk lehçelerinin çoğunda analitik biçimler kullanılır: *‘fiil ismi+gereklilik bildiren sözcük.* Gereklilik bildiren sözcükler *gerek/kerek/kirek/kirli, tiyiş/tiyis/tiyisli/tiyisti, tarıq/tarıqlı, lâzım, zärur/zörür/zarıl, qajet* vb.dir (KTLG, 2019, s.558). Şart ekinin ise Yakutça dışındaki tüm Türk lehçelerinde yapısal ortaklığa sahip olduğu görülür. Bazı Türk lehçelerinde ileri dudak uyumuna giren *–sO* gibi biçimleri de bulunur (Zeynalov, 1993, s.348).

Sonuç olarak Türk lehçelerinde çekim ekleri *isim çekim ekleri* ve *fiil çekim ekleri* olarak iki kategoride değerlendirildiğinde Türk dillerinin biçim bilgisinin isim çekim eklerinde ortak veya benzerliklerin yüksek olduğu görülmüştür. Yalnız fiil çekim eklerinde ortaklık veya benzerler görece azalmaktadır. Ancak farklılıklara rağmen biçim bilgisel işleyişteki dil mantığı aynıdır. Ortak eklerin kökenine ve oluşum aşamalarına gidildiğinde Türk lehçelerinin ortak bir dilden, Eski Türkçeden, beslendiğini görmek zor olmamaktadır. Türk soylular, Türkiye Türkçesini öğrenirken eklerin benzerliğini tesadüfi yolla fark edebilmekte ve kendi lehçelerindeki biçimini, değiştirme ihtiyacı duymaksızın olduğu gibi transfer edebilmektedir. Bu hataların önlenmesi ve benzerliklerin avantaja dönüştürülmesi için planlanmış ve iyi düşünülmüş öğretim süreçlerine ve materyallere ihtiyaç duyulmaktadır.

3.1.2.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

*Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*ne ait tüm kitaplar taranmış, tarama sonucunda sadece A1 düzey öğretmen kılavuz kitabında çokluk ekiyle ilgili bulgulara rastlanmıştır. A1 düzey ders kitaplarında, A2, B1, B2 ve C1 düzey ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan dil bilgisi yapılarının anlatımlarında ve dil bilgisi yapılarını pekiştirecek etkinlik ve metinlerde çekim eklerinin yapı ve işlev benzerliğine ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

3.1.2.2.1. A1 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular

*Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*ne ait ders/çalışma/öğretmen kılavuz kitapları taranmış ve tarama sonucunda A1 düzey öğretmen kılavuz kitabının 13. sayfasında, "öğrenelim" bölümünde çokluk ekine ilişkin şu şekilde bir uyarıya yer verilmiştir:

> "Pek çok Türk lehçelerinden farklı olarak Türkiye Türkçesinde özellikle ekin (-lar/-ler) sadece kalın ve ince şekillerinin olduğunu dikkate alınız" (AYTÖS, 2016, s.13).

-lar/-ler başlıklı dil bilgisi konu anlatımını destekler türde yapılan uyarıda, bu eklerin tüm Türk lehçelerinde ortak olduğuna işaret edilmiştir. Çokluk ekinin Türk lehçelerindeki görünümüne ilişkin açıklamalarda, her lehçede işlevinin aynı olduğu ancak biçimsel farklılıkların olduğu anlatılmıştır. Ancak öğreticinin lehçe bilgisine sahip olduğu varsayılarak diğer Türk lehçelerindeki çokluk eki örneklerine yer verilmemiştir. Öğreticilere yönelik yapılan bu uyarıda çokluk ekinin Türkiye Türkçesinde sadece kalın ve ince şekillerinin olduğuna dikkat çekilmiş, öğrenciye bu ekin kendi dilindeki biçimiyle karşılaştırma yapmasına imkân sunulmuştur. Ancak çokluk ekinin Türk lehçelerinde ortak olduğu bilgisinin öğrenci tarafından keşfedilmesine bırakılmıştır.

Bu ekin görünümüne ilişkin 13. sayfada bir başka "uyarı" ise şöyledir:

> "Özellikle Türk lehçelerinde eklerdeki çeşitlilik özelliğinin farkında olarak ve öğrencilerinizin kendi dillerinde olabilecek ek çeşitliliğinden kaynaklı yapabilecekleri çokluk eki yanlışlıklarının üzerinde durarak, Türkiye Türkçesindeki kullanım şekillerini vurgulayınız. Türkiye Türkçesinde *kuş-**lar**, ördek-**ler**, ağaç-**lar**, kız-**lar**"* (AYTÖS, 2016, s.13).

Öğrenelim bölümünde çokluk eki biçim birimine dair konu anlatımını destekleyecek nitelikte bir uyarıya yer verilmiştir. Öğrencide Türk lehçeleri arasındaki eklerin

çeşitliliği konusunda farkındalık oluşturulmak istenmiştir. Özellikle çokluk ekinin diğer Türk lehçelerinde çeşitli varyantların olması nedeniyle öğrencilerin bu ekin kullanımında yanlışlıklar yapabileceklerine dikkat çekilmiştir. Bu yanlışlıkların önlenmesi için öğreticiden çokluk ekinin kullanım şekillerini çeşitli alıştırmalarla vurgulanması beklenmektedir. Çünkü öğrenci, çekim eklerinin Türk lehçelerinde büyük ölçüde benzerlik teşkil ettiğini görünce tereddütsüz ana dili kaynaklarına başvurma eğilimi göstermektedir. Bu benzer yapıların doğru yöntem ve teknik ile aktarımı yapıldığı müddetçe yapılan hatalar en aza indirgenecek ve öğrenci, Türkiye Türkçesinin esasında onun için yabancı bir dil olmadığını anlayacaktır. Böylece çekim eklerini kolaylıkla kavrayarak öğrenim sürecinde ivme kazanacaktır. Akdoğan, bu düşünceyi doğrulayarak, öğrencinin, öğrendiği dilin özelliklerinin ana dilinde de var olması kişiye dil öğrenme sırasında kolaylıklar sağlayacağını dile getirmiştir (Akdoğan, 1993, s.94).

3.1.2.3. Ölçüte İlişkin Bulguların Yorumlanması

Ölçüte ilişkin elde edilen bulgular değerlendirildiğinde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nin kitaplarından sadece A1 düzey öğretmen kılavuz kitabında çekim eklerinin Türk lehçeleri arasındaki benzerlik ve ortaklıklarına ilişkin unsurlara rastlanmıştır. Bu unsurlar çokluk ekinin ve isim hâl eklerinin kullanımına ilişkin biçiminde sunulmuştur. Çokluk ekinin Türk lehçelerindeki varyantlarına değinilerek kullanımı esnasında olası yanlışlıkların yaşanmaması için yapılması gerekenler üzerinde durulmuştur. Genel itibarıyla denilebilir ki çekim eklerinin ele alınış biçimi yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik hazırlanan ders kitaplarındaki biçimiyle aynıdır. Çekim eklerinin Türk soylulara öğretimine özgü öğretim yöntemleri geliştirilmemiştir.

Türk lehçeleri arasında isim çekim eklerinde olduğu gibi fiil çekim eklerinde de işlev ve yapı benzerliği bulunmaktadır. Örneğin, geçmiş zaman *-DI* ekinin öğretimi, Türk lehçelerindeki işlevi ve yapısı bakımından ortaklığı dikkate alınarak yapılabilir, alıştırmalarla pekiştirilebilir. Sakallı (2016, s.106), eklerin benzerlik ve ortaklığının Türk soylu öğrenciler için bir avantaj haline getirilebileceğini, bunun için öğrencilerin daha çok okuma ve yazma çalışmalarını uygulaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu durumda Türk soylulara yönelik hazırlanan ders kitaplarında çekim eklerindeki benzerlik ve ortaklıklar vurgulanmalı, Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi

kolaylaştırılmalıdır. Böylelikle dil öğretimi ve öğreniminde başarıya ulaşılabilir. Bu bağlamda Türkiye Türkçesiyle öğrencilerin kendi dilleri arasında benzerlik gösteren yapıların öncesinde ve kısaca verildiği, daha sonra farklılıkların anlatıldığı ders kitaplarının hazırlanması gerekmektedir.

3.1.3.Çekim eklerinde görülebilecek yalancı eş değerliklere yönelik bir farkındalık oluşturulmuş mu?

3.1.3.1. Ölçütün İçeriği

Türk lehçeleri arasında her ne kadar çekim eklerinin biçimsel ve işlevsel düzeyde benzer olduğu bir önceki ölçütte açıklanmış olsa da bu çekim eklerinde yapısal benzerliklere rağmen işlevsel farklılıklar görülebilmektedir. Biçimsel benzerliklere rağmen işlevsel farklılıkların bulunması, literatürde "yalancı eş değerlik" olarak adlandırılan durumlarla yüzleşilmesini de gerektirmektedir. Aynı kaynaktan gelen çekim ekleri her lehçede farklı durumlarda kullanılabilirler (Karadoğan, 2004, s.1593). Eklerde yalancı eş değerlik olgusunu, bir ekin biçim olarak aynı ya da benzer olmasına rağmen anlam ya da işlev bakımından farklı olması biçiminde tanımlamak mümkündür (bk. Baytok, 2018, s.893). Bunlar, ses bakımından aynı veya lehçeler arasındaki düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldikleri bilinen fakat kullanılışları bakımından örtüşmeyen yapı şekilleridir (Uğurlu, 1999, s.200). Aşağıda Türk lehçelerinde, çekim eklerinde görülen yalancı eş değer durumlar örneklendirilmeye çalışılacaktır.

Şart Kipi

Şart kipi, Türkiye Türkçesi ile Türkmen Türkçesi arasındaki kısmî yalancı eş değer bir çekim ekidir. Türkmen Türkçesinde *–sA* eki, fiili yükleme bağlarken zaman anlamı da vermektedir. "*Sazanda saz çalsa, obanın ulı-kiçi hemmesi gelerdi."* (TEA 11, 123) = "Sazende saz çaldığında büyüklü küçüklü köyün hepsi gelirdi." Bu örnekten hareketle *–sA* eki cümleye zaman anlamı katarak Türkiye Türkçesinde *–dığında* ve *-IncA* zarf-fiil ekleriyle karşılık bulur. Türkiye Türkçesinde *–sA* eki bu kullanım yönüyle çok nadir görülebilmektedir (Karadoğan, 2004, s.1599).

Geniş Zaman

Tatar Türkçesindeki *-(I)r* ekli bitimli fiil çekimleri, ana dildeki benzer yapının da etkisiyle bir geniş zaman şekli olarak yorumlanmaktadır. Hâlbuki bu ek Tatar Türkçesinde belirsiz gelecek zaman işlevine sahiptir (Şahan Güney, 2012, s.59). Aynı durumu Azerbaycan Türkçesinde de görmek mümkündür. Azerbaycan Türkçesi dil bilgisi kitaplarında *geniş zaman* kategorisi anlatılmamaktadır. Bu lehçede *ır, -ir, -ur, -ür* ekiyle yapılan şekiller şimdiki zamanı, - *ar, -er* ekiyle yapılan şekiller ise belirsiz gelecek zamanı göstermektedir (Alişova Demirdağ, 2019, s.342).

-Ip eki

-(I)p eki Türk lehçelerinde yaygın olarak kullanılan bir zarf-fiil eki olmanın yanı sıra bazı Türk lehçelerinde geçmiş zaman eki olarak da kullanılmaktadır. Bu ikinci işlevi, Türk lehçelerinde bulunmadığı için yalancı eş değer durumlar oluşturabilmektedir. *-(I)p* eki Azerbaycan Türkçesinde işlek bir öğrenilen geçmiş zaman eki olarak kullanılagelmektedir (Gökçür, 2018, s.81): "*Atalarımız iyi deyip: Gezmeye gürbet ülke, ölmeye vatan iyi",* "Atalarımız iyi söylemiş: Gezmeye gurbet ülke, ölmeye vatan iyi." Örnekte görüldüğü üzere cümle *–Ip* eki öğrenilen geçmiş zaman işleviyle kullanılabilmektedir. Oysaki aynı ek Türkiye Türkçesinde zaman eki işleviyle kullanılmamaktadır. *–Ip* eki Türkiye Türkçesinde zarf-fiil ekini ifade etmektedir (Barın, 1998, s.130). Kıpçak grubu lehçelerinden Kazak ve Kırgız Türkçelerinde öğrenilen geçmiş zaman genellikle *–p/-ıp* ekleriyle yapılır. Fiil + *-p* + yardımcı fiil şeklindeki zarf-fiilli yapı öğrenilen geçmiş zaman çekimine esas olmuştur. "*Seksen bir caşka barıptır."* "Seksen bir yaşına ulaşmış" (Öner, 2013, s.156).

-GAn

Ses bakımından aynı veya lehçeler arasındaki düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldikleri bilinen fakat anlam alanları bakımından az bir oranda örtüşen ekler de vardır. Mesela Uygur ve Kıpçak lehçelerindeki *–GAn* sıfat-fiilini Türkiye Türkçesinde karşılayan şekil sadece düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldiği bilinen *–An* değildir. Bunun yanında *–DIK* ve *-mIş* şekilleri de kullanılmaktadır (Uğurlu, 2001,

s.201). Özbek, Kırgız, Kazak Türkçelerinde bu ek geçmiş zaman eki olarak kullanılmaktadır. Oğuz grubundan Türkmen Türkçesinde ise ek *–An* biçimindedir fakat Türkiye Türkçesiyle aynı kaynaktan gelmelerine rağmen farklı bir işleve sahiptir. Bu ek birçok Türk lehçesinde geçmiş zaman eki olarak kullanılmaktadır. Örneğin, Kazak Türkçesinde *jazılgan "yazılmış", okılgan "okunmuş". Kırgız Türkçesinde çıkkan "çıkmış", kelgen "gelmiş* (Öner, 2013, s.224).

Türkiye Türkçesi ile diğer Türk lehçeleri arasında çekim eklerinde görülen yalancı eş değerlik durumu, öğrenicinin olumsuz aktarımlarına neden olabileceği için, Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde bu konu bol bol alıştırmalarla pekiştirilmelidir. Bir sonraki bölümde çekim eklerinde yalancı eş değerlik *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nde ele alınmış mı, alıştırmalarda örneklendirilmiş mi? gibi sorulara yanıt aranacak ve elde edilen bulgular yorumlanacaktır.

3.1.3.2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

*Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nin tüm kitapları taranmış ancak tarama sonucunda çekim eklerinde yalancı eş değerlik konusuna ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Çekim eklerinde yalancı eş değerlik konusunun üzerinde durulmaması, biçim birimlerin öğretimi esnasında ele alınmaması Türk soylu öğrencilerin Türkiye Türkçesi öğrenimi sürecinde olumsuz aktarımlara neden olabileceğine dair birçok araştırma ortaya konmuştur. Bu olumsuz aktarımların önüne geçilebilmesi için öncelikle çekim eklerinde görülebilecek yalancı eş değerliklere yönelik farkındalığın oluşturulması gerekmektedir. Bu bağlamda Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi sürecinin en temel ders aracı olan ders kitapları bu hususun önemli aktarıcısıdır, denilebilir. Ders kitaplarında dil bilgisel yapıların anlatımlarında hatalara yol açabilecek yapıda yalancı eş değerlik konusu açıklanarak örneklendirilebilir. Barın (1998, s.130), tezinde Türk lehçelerinin morfolojisindeki benzer ve farklı yapıları anlatırken çekim eklerinde yalancı eş değerliğe de değinerek Türkiye Türkçesinde cümlelerin Azerbaycan Türkçesindeki gibi *-Ip* eki ile bitirilemeyeceğini çünkü bu ekin Türkiye Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman değil de zarf fiil olduğu örneğinden hareketle öğreticilerin bu hususta dikkatli olması gerektiğini söyler. Ayrıca öğreticilerin zaman eklerinin kullanımını ve bu eklerin sahip oldukları işlevleri cümle düzeni içerisinde vermeleri gerektiğini vurgular. Şahan

Güney (2012, s.59) ise *-(I)r* ekinin Tatar Türkçesinde belirsiz gelecek zaman işlevinde kullanıldığını ve bu ekin yalancı eş değer özelliğine sahip olduğunu dile getirmiştir. Bununla birlikte dil öğretimi sürecinde ders araç gereçlerin hazırlanması esnasında bu dil bilgisel yapıların farklılıklarından ziyade benzerliklerin vurgulanması, öğretim sürecine olumlu katkılar sağlayacağını aktarmıştır. Baytok (2018, s.893), yalancı eş değer yapıların ele alınmamasından kaynaklanan yazım hatalarının önlenmesi ve öğrencilerin zihinlerinde oluşan karışıklığın giderilmesi için yapısal farklılıklar ve benzerlikler nedenleriyle açıklanmalı, yeri geldiğinde lehçeler arası karşılaştırmalı metoda başvurulmalıdır, demektedir. Kısacası Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde çekim eklerinde görülen yalancı eş değerlik konusu atlanmamalı. Bu husus, ders kitaplarında konu anlatımlarına dâhil edilmeli ve alıştırmalarla vurgulanmalıdır. Bununla birlikte Türk soylu öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyi avantaja dönüştürülmeli, öğretim sürecinin tüm aşamaları iyi planlanmalıdır.

3.1.4. Fiillerin istemlerinde görülen farklılıklara dikkat çekilmiş mi?

3.1.4.1. Ölçütün İçeriği

"Fiillerin istemlerinde görülen farklılıklara dikkat çekilmiş mi?" ölçütle *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nde Türk lehçelerinde fiillerin istemlerinde ve istemlerin yükleme bağlanması sırasında hangi hâl eklerinin kullanıldığına ilişkin farklılıkların göz önünde bulundurulup bulundurulmadığı anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu aşamada, öncelikle "istem" kavramı açıklanacak, daha sonra Türk lehçelerinde görülebilecek istem farklılıkları anlatılacaktır.

Fiilin işlevine uygun kullanılmasını sağlayan ve onu anlam bakımından tamamlayan unsur veya unsurlar fiilin tamlayıcısı olarak adlandırılmaktadır. Fiilin tamlayıcıları, fiilin etkilediği varlığı veya nesneyi, yerini, yönünü, durumunu, zamanını ve benzeri özelliklerini belirtir (Özkan, 1999, s.125). Uğurlu (1999, s.201), istem konusunu ele aldığı çalışmasında fiilin, anlam yönünden tamamlanmasını bekleyen boşluklar açtığını söyler. Bu türden boşluklar doldurulduğu zaman fiilin anlam yönünden tamamlandığını ifade eder. Bu boşluğu dolduran istemler o dile hâkim olanlar tarafından önceden bilinmektedir. Ayrıca Uğurlu (1999, s.202), Türk lehçelerinde birçok fiilin istemlerinde

ortaklıkların olduğunu ancak bazı fiillerin istemlerinde farklılıkların meydana geldiğini dile getirir. Bu farklılıkların fiillerle istemler arasında anlam ilişkisini sağlayan isim hâl eklerinde ortaya çıktığına dikkat çeker.

Türkiye Türkçesinde *başla-* fiili yönelme hâl ekli bir tamlayıcıyla kullanılırken Kazak Türkçesinde bu fiil *+(y)I/U* yükleme biçim birimli tamlayıcıya ihtiyaç duymaktadır. Örneğin, "*Sabagımız**dı** bastayıq."* "Dersimiz**e** başlayalım". *Bin-* fiili Türkiye Türkçesinde yönelme hâl ekini isterken Kazak Türkçesinde bu fiilin yükleme hâlli kullanımı da görülmektedir: *"Ol, at**tı** minip jür."* "O, at**a** biniyor." (Musa, 2014, s.264-265). Türkiye Türkçesinde *döv-* fiili *+(y)I/U* biçim birimli tamlayıcıyla kullanılmaktadır. Azerbaycan Türkçesinde *döv-* fiili sıklıkla *+(y)I/U* belirtme hâl ekli tamlayıcı almasına rağmen bazı durumlarda *+(y)A* yönelme hâl ekli bir tamlayıcıya ihtiyaç duyar. Örneğin, "*...başın**a** döyüp ağladı",* "…başın**ı** dövüp ağladı" (Gökçe, 2021, s.149). Türkmen Türkçesinde *goy-* fiili, *-dA* ekli tamlayıcıyla kullanılabilmektedir: "*...yılçır daşıñ üstün**de** goydı".* "…düz taşın üstün**e** koydu." (Erdem, 2006, s.44). Örneklerde de görüldüğü üzere Türkiye Türkçesi ile diğer Türk lehçelerindeki fiiller ortak olduğu halde bu fiillerin ihtiyaç duydukları tamlayıcıda farklılıklar görülebilmektedir. Bu farklılıkların bilinmemesi sonucunda öğrenicinin tamlayıcı-fiil kullanımında olumsuz aktarımlar yapabileceği ihtimalinin dikkate alınması gerektiği düşünülerek öğretim süreci, bu noktada gerekli kazanımlar çerçevesinde doğru planlanmalıdır.

3.1.4.2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Yesevi Türkçe Öğretim Seti'ne ait tüm kitaplar taranmış, tarama sonucunda dil bilgisi yapılarının, özelde isim hâl eklerinin anlatımında ve dil bilgisi yapılarını pekiştirecek etkinlik ve metinlerde Türk lehçeleri arasında görülen fiillerin istem farklılıklarına yönelik herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. A1 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabının 107. sayfasında "öğrenelim" başlığı altında *-e/-a* yönelme hâl ekinin anlatımına yer verilmiş ve bu eklerin hangi fiillerle kullanılabileceğine dair örnek fiiller sunulmuştur. Aynı kitapta 126.sayfada *(y)I* belirtme hâl ekinin anlatımında ekin kullanılabileceği fiiller listelenmiştir. Kitabın 163.sayfasında *İşaretleyelim, Cevaplayalım* ve *Öğrenelim* alıştırmalarında günlük hayatta sıkça kullanılan temel

fiiller istemleriyle birlikte verilmiştir. A1 düzey öğretmen kılavuz kitabında 99. sayfada söz konusu alıştırmayı destekleyen yönergede örneklendirilmiş fiillerin hangi isim hâl ekleriyle kullanılması gerektiği anlatılmış, bu eylemlerin isimler ile kullanımının örneklendirilmesi istenmektedir. Dolayısıyla isim hâl ekleri konusunun ele alınış biçimi yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan yöntemle aynıdır, denilebilir. Ne var ki Türk soylulara isim hâl eklerinin öğretiminde fiillerin aldıkları istem farklılıkları, üzerinde titizlikle durulması gereken bir konu olduğu araştırmacılarca ortaya konmuştur. Türk lehçeleri arasında birçok ortak fiilin varlığı öğrenciye öğrenme kolaylığı sağlarken bu fiillerin aldığı istemlerdeki farklılığın öğretim süreci içerisinde anlatılmaması öğrencinin bu fiil ve istem ikilisinin kendi dilindeki biçimiyle aktarmasına neden olabilir. Mehmet (2019, s.278), her fiilin kor tabakasında istem potansiyeline sahip olduğunu, hâl kategorisinin de istemin sahip olduğu potansiyele göre eklendiğini ifade ederek istemin söz dizilimindeki önemini vurgular. Bu sebeple kaynak kitaplarda, isim hâl eklerinin öğretiminde eklerin fiil ve istem ilişkisi içerisinde verilmesi ile öğrenci, Türkiye Türkçesindeki bazı fiillerin aldıkları istemlerin kendi dilindekinden farklı olduğunu görecek ve bu anlam ilişkisinin algılayış biçim evreni içerisinde tasavvur edecektir.

3.1.5.Temel söz varlığındaki ortaklıklar sezdirilmiş mi?

3.1.5.1. Ölçütün İçeriği

Temel söz varlığındaki ortaklıklara ilişkin bu ölçüt ile *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nde Türk lehçeleri arasındaki söz varlığında ortaklıkların metinlerde ve etkinliklerde ne ölçüde sezdirildiğine, dil öğretim sürecinin verimli şekilde ilerlemesini sağlamak için yeterince etkili bir biçimde kullanılıp kullanılmadığına bakılacaktır. Çünkü ortak unsurların, farklılıklardan daha çok olduğu Türk topluluklarının dillerindeki bu ortaklıkların bilinmesi, Türk soyluların Türkiye Türkçesinde güçlük çekmeden iletişim kurması ve aynı kökten geldiklerini hatırlatması açısından önemli görülmektedir. Ölmez ve Ölmez (1994, s.37), Türk lehçeleri arasındaki yakınlığın derecesini belirleyen unsurların başında söz varlığındaki benzerlik veya farklılıkların bulunduğunu söyler.

Koraş (2014, s.203), ise Türk lehçeleri arasındaki ortaklıkların en çok kelimeler, deyimler ve atasözlerinde olduğunu ifade eder.

Ercilasun (2011, s.177), Türk lehçelerinden dokuzunu karşılaştırdığı çalışmasında, ortak temel kelimelerin oranının oldukça yüksek olduğunu ve bu kelimelerin bilinmesinin dil öğrenimi bakımından kolaylık sağlayacağını belirtmiştir. Temel organların isimleri aynıdır: *baş-bas, diş-tis, burun-murın, dil-til.* Bu kelimelerde sadece ses değişimleri söz konusudur. Tabiatla ilgili kelimeler: *yer-jer, gök-kök, dağ-taw, yıldız-juldız, kar-ḳar*. Yön adları: *arka, iç, orta.* Zamanla ilgili kelimeler: *gün, ay, yıl, hafta.* Kültür kelimeleri: *din, ilim, hukuk* vb. Zamirlerin hepsi aynıdır, sadece birinci teklik kişi zamirinde *b-m* ses değişimi mevcuttur. Sayı adları ortaktır. Tek farklılık fonetik düzeyde görülür. Temel renk adları ses değişimi farklılığı dışında aynıdır: *ak-aḳ, kara-ḳara, yeşil-jasıl* vb. (Ercilasun, 1992, s.177-185; Akalın, s.551-552). Ortak temel fiillere de örnek vermek mümkündür: *aç-, al-, as-, iç-, de-, doğ-* gibi. Elbette, bu kelimelerde de ses değişimi görülmektedir. Arnazarov (2004, s.193), Oğuz dil grubuna ait Türkmen Türkçesiyle Türkiye Türkçesinin yapısal, anlamsal ve kullanımsal yönüyle ortak olan fiillerin çok fazla olduğunu belirtir; *kaç-/gaç-, gız-/kız-, kov-, yüz-* vb. fiiller buna örnektir.

Türk topluluklarının ortak yaşam deneyimleri sonucu ortaya çıkan deyim ve atasözleri Türk dillerinin ortak söz varlığını oluşturmaktadır. Gökçür (2018, s.99), Türkmen Türkçesiyle Türkiye Türkçesindeki ortak deyimlerin günümüze kadar ulaştığını söyler. Örneğin, Türkmen Türkçesinde *bağtı açık bolmak* – Türkiye Türkçesinde *bahtı açık olmak,* Türkmen Türkçesinde *duzak gurmak* – Türkiye Türkçesinde *tuzak kurmak*.. Baytok, Türk halklarının ortak değerlerini yaşattıklarını, olaylar karşısında gösterdikleri tepkilerin, dünyayı algılayış biçimlerinin benzer olduğunu, dil mantığının bir olduğunu ifade eder. *Dos küydüro aytat* "Dost acı söyler", *Adam alası içinde, mal alası dışında* "İnsan alası içinde, mal alası dışında" atasözleriyle Kazan Tatar Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin ortak kültürel varlığına dikkat çeker, ayrıca deyim ve atasözlerini yabancı bir öğrenciye öğretmek güç bir durumken Türk soylu bir öğrenciye öğretmenin daha kolay olduğunu vurgular (Baytok, 2018, s.890-891).

Türk lehçelerinde ortak söz varlığına ilişkin sınırlı sayıda örnek verilmiştir. Bu örneklerin çoğu öğrencilere özellikle temel düzeyde verilebilecek ortak sözcüklerdir. Bunun yanında deyim ve atasözlerinin de Türk topluluklarının ortak hayat görüşünü

yansıttığı, anlam ve yapı bakımından da ortak özelliklere sahip olduğu açıkça görülmektedir. Temel sözcük hazinesindeki bu ortaklık hem öğrenci hem öğretici için avantaj haline getirilmeli, öğretimin verimli bir şekilde yapılabilmesi için uygun ders malzemeleri tasarlanmalı ve geliştirilmelidir.

Bir sonraki bölümde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nde ortak söz varlığı ölçütüne ilişkin bulgular değerlendirilecektir.

3.1.5.2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

*Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*ne ait tüm kitaplar taranmış, tarama sonucunda sadece A1, A2 ve B1 düzey öğretmen kılavuz kitaplarında ilgili ölçüte ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. A1, A2, B1 düzey ders kitaplarında, B2 ve C1 düzey ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan metin ve etkinliklerde ölçüte ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

3.1.5.2.1. A1 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular

*Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nin ders ve çalışma kitapları taranmış ve tarama sonucunda A1, A2 ve B2 düzey öğretmen kılavuz kitaplarında ölçüte dair bulgulara ulaşılmıştır. A1 düzey öğretmen kılavuz kitabının 8. sayfasında *temel ifadelerin öğretimine* yönelik şu şekilde bir uyarı bulunmaktadır:

> "A1 düzeyinde ilk derste alfabeyi veriniz. Öğrencilerin sesleri doğru çıkardığından emin olduğunuzda "Oku.", "Dinle.", "Yaz.", "Tamam.", "Evet.", "Hayır.", "Anladınız mı?"vb. ders içinde gerekli olacak temel ve basit ifadeleri öğretiniz. Lehçelerde ortak kullanılan söz varlıklarından örnekler vererek Türkiye Türkçesindeki sesletim özelliklerine dikkat çekiniz" (AYTÖS, 2016, s.8).

Söz varlıkların öğretimine ilişkin uyarıda A1 düzey ders kitabının *Merhaba* bölümünde alfabe öğretimi yapıldıktan sonra *Oku., Dinle., Yaz.* vb. temel ve basit ifadelerin öğretiminin yapılması gerektiği anlatılmış. Bu süreçte Türk lehçelerinde kullanılan ortak söz varlıklarına ilişkin örneklerin verilmesi Türk soylu öğrencilerin başlangıç aşamasında sözcük öğrenimini en hızlı ve kalıcı bir şekilde gerçekleştirebileceği düşünülmektedir. Çünkü Türk soylu öğrencilerin belirli sözcük dağarcığıyla ve hazır bulunuşluk düzeyi ile dil öğrenimine başladığı bilinmektedir. Ancak sözcüklerin sesletimi Türk lehçelerinde farklı olduğundan dolayı öğrencinin bu farklılığı ayırt

edebilmesi ve doğru sesletime ulaşması için bu sözcüklerin öğretimi aşamasında bolca örnekler verilerek sözcüklerin pekiştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ne var ki söz konusu uyarıda öğreticinin lehçe bilgisine sahip olduğu farz edilerek lehçelerde ortak kullanılan sözcükler örneklendirilmemiştir.

A1 düzey öğretmen kılavuz kitabının 8. sayfasında *kalıp ifadelerin öğretimine* yönelik uyarı bölümünde şu bilgilere yer verilmiştir:

> "Dil öğrenimi sırasında öğrencilerin öğrenme kaygı seviyelerini aşağı çekebilmek için lehçeler arası ortak söz varlıklarına dikkat çekiniz. Bu amaçla öğrencilere kendi dilleri ile Türkiye Türkçesi arasında karşılaştırma yapmalarını sağlayacak örnekler veriniz ve onlardan da örnekler isteyiniz" (AYTÖS, 2016, s.8).

Uyarı bölümünde verilen bu bilgiler temel ve orta düzey öğretmen kılavuz kitaplarının ilk bölümlerinde yer almaktadır. Sözcük öğretimi her düzeyde yapılan bir çalışma olduğu için Türk lehçeleri arasındaki ortak söz varlığı, sürecin her aşamasında örneklendirilmeli ve bu örnekler vurgulanmalıdır. Dil öğrenimi sırasında öğrencilerin öğrenmeye karşı duyduğu kaygı düzeylerinin azalması ve motivasyonlarının yükselmesi için lehçeler arası ortak söz varlığından yararlanılması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bu durumda öğrencilerin ders esnasında dilin temel birimi sözcüklerin öğrenimini en iyi şekilde gerçekleştirmeleri için lehçeler arası ortak söz varlığından örnekler sunularak, öğrencilerin iki dil arasında karşılaştırma yapmalarına olanak verilmesi, öğrencilerde bu sözcüklerin varlığı konusunda farkındalık kazandırılması amaçlanmaktadır.

A1 düzey öğretmen kılavuz kitabının 12. sayfasında *kişi zamirlerinin öğretimine* ilişkin şu bilgilere rastlanmıştır:

> "Kişi zamirlerini görseller üzerinden öğretiniz. Türk lehçelerinden farklı olarak Türkiye Türkçesinde sadece altı kişi zamiri olduğunu belirtiniz" (AYTÖS, 2016, s.12).

Öğrenelim bölümünde yer alan kişi zamirlerinin öğretimine ilişkin bu bilgide görsellerin işlevsel özelliği kullanılarak kişi zamirlerinin anlatılması beklenmektedir. Kişi zamirlerinin Türk lehçelerindeki görünümünün aynı olduğu ancak bazı lehçelerde örneğin Kıpçak lehçelerinde Türkiye Türkçesinden farklı olarak daha çok varyantın olduğuna dikkat çekilmiştir. Ne var ki Türk lehçelerindeki bu varyantlara yönelik herhangi bir örnek verilmemiştir. Çünkü öğreticinin bu bilgilere sahip olduğu düşünülmektedir. Ancak her öğreticinin lehçelere dair bilgi sahibi olmadığı bilinmektedir. Öğrenci, kişi zamirlerinin öğrenimi sırasında zamirleri kendi dilindeki

biçimleriyle karşılaştırma imkânı elde ederek Türkiye Türkçesinde sadece altı kişi zamirin olduğunu öğrenecektir.

A1 düzey öğretmen kılavuz kitabının 16. sayfasında *temel sayı adlarının öğretimi* konusuna ilişkin bir uyarıya yer verilmiştir:

> "Türk lehçelerinde özellikle sayılar ortak söz varlıkları içerisinde sayılmaktadır. Bu ortak söz varlığında, lehçeler arasında söyleyişe dayalı bazı farklılıklar bulunmaktadır. Öğrencilerinize sayıları öğretirken bu ses farklılıklarını ve söz varlığındaki benzerlikleri dikkate alarak sayı isimlerinin öğretimini gerçekleştiriniz" (AYTÖS, 2016, s.16).

Söyleyelim, Dinleyelim ve Tekrar Edelim alıştırmalarını destekleyen sayıların öğretimine ilişkin bu uyarıda yer alan bilgiler, düzenli ses denkliklerini ele alan ölçütün değerlendirme kapsamında yorumlanmıştır. Bu uyarıda sayıların lehçeler arası söz varlığı içerisinde değerlendirilmesi, Türk soylulara sayıların öğretimi çalışmalarında önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak öğreticinin lehçe bilgisine sahip olduğu varsayılarak uyarıda sayıların Türk lehçelerindeki görünümüne ilişkin herhangi bir örneğe yer verilmemiştir.

17. sayfada "söyleyelim" etkinliğinde *soru sözcüklerinin öğretimine* ilişkin şu şekilde bir uyarı vardır:

> "Türk lehçelerinde de benzer bir soru ifadesinin olduğunu dikkate alarak hem soru hem de cevap kalıplarının söyleyiş şekillerini birkaç kez vurgulayınız. Böylelikle öğrencilerinizin kendi dillerindeki söyleyiş şekli ile Türkiye Türkçesindeki söyleyiş şekli arasındaki farklılığa dikkat çekmiş olursunuz" (AYTÖS, 2016, s.16).

Sözcük öğretimine ilişkin bu uyarı düzenli ses denklikleri bakımından değerlendirilmeye alınmıştı. Ayrıca soru ve cevap kalıplarının Türk lehçelerindeki ortak söz varlığı içerisinde değerlendirilebildiği vurgulanmaktadır. Bu kalıpların öğretimi sürecinde öğreticinin soru ve cevap kalıplarına dair örnekler vermesi beklenerek öğrencinin kendi dilindeki soru ve cevap kalıplarıyla karşılaştırmasına imkân sunulmaktadır. Ancak açıklamada bu kalıplara yönelik herhangi bir örneğe yer verilmeyip öğreticinin lehçeler konusunda bilgi sahibi olduğu farz edilmektedir. Ayrıca söyleyiş şekli noktasında lehçeler arası farklılığa dikkat çekilmiştir. Oysaki Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde dilsel içeriklerin sunumunun başarılı bir sonuca ulaşması için lehçeler arası ortaklıkların ön planda tutulması gerektiği, küçük fonetik farklılıkların bu sözcüklerin öğretiminde bir engel teşkil etmediği birçok kez vurgulanmıştır.

88. sayfada *eylemlerin öğretimiyle* ilgili şu şekilde bir öneriye yer verilmiştir:

> "uyu-, uyan-, öğren-, oku-, müzik dinle-, gez-, sev-…" gibi çeşitli eylemler üzerinden öğrencilerinizin, bu eylemlerin Türkiye Türkçesiyle kendi dillerindeki karşılıkları arasında ilişki kurmalarını sağlayabilirsiniz. Öğrencilerinizle lehçeler arasındaki ortaklıklar üzerine kısa süreli sohbetler ederek öğrenim sürecini destekleyebilirsiniz. Ayrıca fonolojik benzerlikler ve farklılıkların ayrımı noktasında da dikte alıştırmalarından sıklıkla yararlanabilirsiniz" (AYTÖS, 2016, s.88).

Temel ve basit eylemlerin öğretimine ilişkin bu uyarı, Türk lehçelerinde düzenli ses denklikleri açısından değerlendirilmeye alınmıştı. Bu öneri, ortak söz varlığı bağlamında ele alındığında günlük hayatta en çok başvurulan eylem örnekleri olduğu dikkat çekmektedir. Uyarıda verilen örnek eylemlerin lehçeler arası ortak söz varlığı içerisinde değerlendirilmesi beklenmektedir. Ayrıca öğrencilere çeşitli eylemler sunularak onların kendi dillerindeki karşılıklarını bulmaları istenmektedir. Bu sayede öğrencinin temel eylemlerin öğrenimi sırasında lehçeler arası ortak eylemlerin varlığı konusunda farkındalık kazanacağı ve dil öğretimi sürecinde daha aktif katılım sağlayacağı düşünülmektedir.

117. sayfada *kalıp ifadelerin* öğretimine ilişkin uyarı bölümünde şu bilgilere rastlanmıştır:

> "Bu bölümde geçen "düğün, cenaze, doğum günü, bayram, doğum, başarı…" gibi sosyal durum ve bağlamlarda kullanılan kalıp ifadeleri öğrencilerin kendi dillerindeki karşılıklarıyla karşılaştırma fırsatı veriniz. Bu sayede öğrenciler, dil ve düşünce dünyasındaki ortaklıkları öğrenim sürecine olumlu şekilde aktarabilirler" (AYTÖS, 2016, s.117).

Dinleyelim ve Tekrar Edelim alıştırmasını destekler nitelikte olan bu uyarı, günlük hayatta başvurulan kalıp ifadelerin öğretimine ilişkin verilmiştir. Sosyal durumların aktarıcısı olan bu ve benzer kalıp ifadelerini lehçeler arası söz varlığı içerisinde değerlendirilebildiği anlatılmaktadır. Bu kalıplar öğrencilere sunularak öğrencilerden kendi dillerindeki karşılıklarını bulmaları istenmektedir. Böylece lehçeler arası benzer ve ortak söz varlığı noktasında farkındalık oluşturulması beklenmektedir. Öğretim sürecinde dil ve düşünce dünyasındaki ortaklıklara yönelik yapılan çalışmalar neticesinde olumlu aktarımların yapılabileceği vurgulanmaktadır.

3.1.5.2.2. A2 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular

A2 düzey öğretmen kılavuz kitabının taranması sonucunda diğer düzey öğretmen kılavuz kitaplarında olduğu gibi ilk bölümde, 8. sayfada *söz varlığı öğretimine* yönelik şu şekilde bir uyarı yer almaktadır:

> "Öğretim süresince öğrencilerin güdülenmelerini artırmak ve kaygı düzeylerini azaltmak için lehçeler arası ortak söz varlığına dikkat çekiniz. Bu amaçla öğrencilere kendi dilleri ile Türkiye Türkçesi arasında karşılaştırma yapmalarını sağlayacak örnekler veriniz ve onlardan da örnekler isteyiniz" (AYTÖS, 2016, s.8).

Öğretimin temel düzeyden ileri düzeye değin sürecinde sözcük öğretimi çalışmaları sürmektedir. Dolayısıyla lehçeler arası ortak söz varlığı içerisinde değerlendirilen sözcükler yeri geldiğinde öğretici tarafından öğrencilere sunulmaktadır. Böylelikle öğrenci, sözcüklerin kendi dilindeki karşılığını bularak karşılaştırma imkânı elde etmektedir. Bu durumda öğrencinin güdülenmesi ve derse etkin katılım sağlaması beklenmektedir.

58. sayfada *eylemlerin öğretimine* yönelik öneri bölümünde şu bilgilere rastlanmıştır:

> "mektup yaz-, mektup / mesaj al- mektup / mesaj yolla-, haber ver- vb. eylemlerin Türkiye Türkçesiyle kendi dillerindeki karşılıkları arasında ilişki kurmalarını sağlayabilirsiniz. Türkçede ve kendi dillerindeki farklı kullanımlar üstünde de durabilirsiniz. Öğrencilerinizle lehçeler arasındaki ortaklıklar ve farklılıklar üzerine kısa süreli sohbetler ederek diller arası metalinguistik farkındalık sağlayabilirsiniz" (AYTÖS, 2016, s.58).

İletişimde kullanılan temel eylemlerin, iletiyi sağlayacak ifadelerin öğretimi esnasında öğrencilerden kendi dilindeki karşılıklarını bulmaları istenmektedir. Böylelikle lehçeler arası ortak söz varlığı içerisinde değerlendirilen bu eylemlerin olumlu aktarımı yapılabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu eylemlerin Türkiye Türkçesinde ve öğrencilerin kendi dillerindeki farklı kullanımların olduğuna da dikkat çekilmiştir. Böylece benzer ve ortak unsurların dışında lehçeler arası farklılıklar üzerinde durulması da beklenmektedir. Öğrencilerle lehçeler arası ortaklıklar ve farklılıklar üzerine kısa süreli sohbetlerin edilmesi iki dil arasındaki yapısal ve kültürel etkileşim konusunda farkındalığın oluşturulacağı vurgulanmaktadır.

3.1.5.2.3 B2 Orta Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe B2 düzey öğretmen kılavuz kitabı taranmış ve tarama sonucunda 86. sayfada *uyarı* bölümünde diğer öğretmen kılavuzların da giriş bölümlerinde yer verilen şu bilgilere ulaşılmıştır:

> "Öğretim süresince öğrencilerin güdülenmelerini artırmak ve kaygı düzeylerini azaltmak için lehçeler arası ortak söz varlığına dikkat çekiniz. Bu amaçla öğrencilere kendi dilleri ile Türkiye Türkçesi arasında karşılaştırma yapmalarını sağlayacak örnekler veriniz ve onlardan da örnekler isteyiniz" (AYTÖS, 2016, s.86).

Öğretimin temel düzeyden ileri düzeye değin sürecinde sözcük öğretimi çalışmaları sürmektedir. Dolayısıyla lehçeler arası ortak söz varlığı içerisinde değerlendirilen tüm sözcükler öğretici tarafından öğrencilere sunulmaktadır. Böylelikle öğrenciler, sözcüklerin kendi dilindeki karşılığını bularak karşılaştırma imkânı elde etmektedir. Bu durumda öğrencilerin güdülenmesi ve derse etkin katılım sağlaması beklenmektedir.

3.1.5.3. Ölçüte İlişkin Bulguların Yorumlanması

Yesevi Türkçe Öğretim Seti'ne ait tüm kitaplar taranmış ve tarama sonucunda lehçeler arası ortak söz varlığına ilişkin bulgular A1, A2 ve B2 düzey öğretmen kılavuz kitaplarında *uyarı* ve *öneri* başlıkları altında verilmiştir. Bu bulgular; günlük iletişimde kullanılan basit ve temel ifadeler ve eylemlerin öğretimi, kişi zamirlerinin ve sayıların öğretimi, sosyal durum ve bağlamlarda kullanılan kalıp ifadelerin öğretimi şeklinde sıralanabilir. Ayrıca öğreticiyi yönlendirecek bu açıklamalarda Türk soylu öğrencilerin iki dil arasında karşılaştırmalar yapmalarına imkân sunulması gerektiği vurgulanmaktadır. Böylece hedef kitlede, lehçeler arası ortak söz varlığına ilişkin farkındalık oluşturulması beklenmektedir.

Söz varlığı içerisinde değerlendirilen deyim ve atasözleri de orta ve ileri düzey ders kitaplarında, metin ve etkinliklerde büyük ölçüde yer almaktadır. Ancak bu deyim ve atasözleri Türk lehçeleri arasında ortak kalıp ifadeler niteliğinde değerlendirilmemiştir. Başka bir deyişle metinlerde ve etkinliklerde geçen deyim ve atasözlerinin lehçeler arası ortak anlam ve yapıda olduğuna dair herhangi bir örneklendirmeye veya açıklamaya rastlanmamıştır.

Türkiye Türkçesinin söz varlığını, Türk soylulara öğretimi sürecinde kolay ve hızlı bir şekilde kazandırmak için temel düzeyden itibaren Türk lehçelerinin akrabalık yönünü sezdirecek nitelikte, öğrencilere öğrendikleri dilin esasında yabancı bir dil olmadığını yansıtan benzer ve ortak sözcüklere, kalıp ifadelerine, deyim ve atasözlerine yer vermek öğrencileri derse karşı güdüleyeceği, kaygı düzeylerini azaltacağı düşünülmektedir. *Yesevi Türkçe* öğretmen kılavuz kitaplarında öğreticiyi ders içerisinde yönlendiren yönergelerin yanında ders ve çalışma kitaplarındaki metinlerde ve alıştırmalarda lehçeler arası ortak söz varlığına ilişkin bilgilerin yer alması durumunda öğrencilerin öğrenme güçlüklerinin üstesinden kolayca gelebilecekleri dikkate alınmalıdır.

Cumakunova (2018, s.108) ve Aydoğmuş'a (2018, s.13) göre Türkiye Türkçesinin Türk soylulara öğretiminin ilk aşmasında Türk lehçelerinde ortak olan kelimelerin öğretimine yer verilmesi gerekmektedir. Böylelikle hedef kitle, yeni fakat kendi diliyle ortak özellikler taşıyan bir dili öğrendiğini idrak edecek, bu sayede hedef kitlenin dil öğrenme süresince oluşan kaygı düzeylerinin düşmesi sağlanacaktır. Akalın, bu konuyla ilgili şöyle bir açıklamada bulunmuştur: Türk lehçelerindeki ortak unsurlar üzerinde önemle durmak gerekmektedir. Bu unsurlardan ilki ise ortak söz varlığıdır. Türk topluluklarının dilleri incelendiğinde sözcüklerin çoğunun ortak olduğu görülmektedir. Türk lehçelerinde ses değişikliğinin kelimelerin anlamlarının kavranmasına engel teşkil etmemektedir.[3] Bir başka çalışmada Emiroğlu (2014, s.368), söz varlığı içerisinde yer alan deyim ve atasözlerinin öğretimine ilişkin şöyle bir yöntem önerisinde bulunmaktadır: Türkiye Türkçesindeki deyim ve atasözlerinin öğrencilerin ana dillerindeki karşılıkları yazılarak onlardan anlam, tümce yapısı, sözcüklerin dizimi bakımından karşılaştırmaları istenir. Böyle bir yöntemle öğrenci, dilin kültürel özellikleri konusunda farkındalık kazanacak, Türk lehçelerinin ortak kökenden geldiğini anlayacak ve deyim ve atasözlerini daha kolay öğrenebilecektir. Yapılan çalışmalara bakılarak denilebilir ki Türk soylulara Türkiye Türkçesinin söz varlığını kazandırmak için en temel ve kısa yolun lehçeler arası ortak söz varlığından yararlanmaktır. Bunun için Türk soylulara yönelik hazırlanan Türkçe ders kitaplarında Türk lehçeleri arasında ortak olan temel söz varlığına metinlerde, diyaloglarda ve etkinliklerde yer verilmesi dil öğretim ve öğrenim sürecini hızlandıracak; hedef kitle Türkiye Türkçesini kendi diliyle karşılaştırarak ana dilinin hedef dile yakın olduğuna dair farkındalık kazanacaktır. Böylelikle çalışma gayretini artırarak kavram dünyasında tüm uyaranları ile var olmaya çalışacaktır.

3.1.6.Sözcük öğretiminde sözcüklerin yalancı eş değerlikleri dikkate alınmış mı?

3.1.6.1. Ölçütün İçeriği

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde üzerinde durulması gereken konulardan biri de Türk lehçelerinin söz varlığında görülen yalancı eş değerliktir. Bu sebeple bu

[3]8 Ekim 2022 tarihinde http://turkoloji.cu.edu.tr adresinden erişildi.

bölümde, *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nde sözcük öğretimi aşamasında yalancı eş değerlik olgusunun dikkate alınıp alınmadığına bakılacak, yalancı eş değerlerin öğrenim sürecinde olumsuz aktarımlara sebebiyet vermemesi için nasıl bir yol izlendiği anlaşılmaya çalışılacaktır. Fakat öncelikle Türk lehçeleri arasında sözcüklerin yalancı eş değerlikleri konusu yazın dünyası bağlamında ele alınacaktır.

Türk lehçelerinin ortak söz varlığı kadar yanıltıcı benzerlikler gösteren yalancı eş değer söz varlığına da sahip olduğu bilinmektedir. Biçimsel olarak aynı veya benzer olan ancak anlam bakımından örtüşmeyen bu tür sözcüklerin Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi süreçlerinde göz önünde bulundurulmasında yarar vardır. Türk halklarının farklı kültürlerle etkileşime girmesi, sözcüklerin anlamsal değerlerinin zamanla farklılaşması, Türk lehçelerinin söz varlığının tam anlamıyla örtüşmemesi neticesini de doğurmuştur. Farklı kültür daireleriyle temas, kelimelerin temel anlamlarından uzaklaşarak yeni anlamsal değerlerle kullanılmasına neden olmuştur (Resulov, 1995, s. 917-918). Aynı kaynaktan geldiği halde zaman içerisinde anlam alanının genişlediği veya daraldığı hatta tamamen değiştiği kelimeler, yalancı eş değer durumuna gelebilmektedir (Karadoğan, 2004, s. 103). Sözcüklerin örtüşme alanlarının oranı Türk lehçelerinin aynı dil grubuna dayanıp dayanmamasıyla da yakından ilgilidir (Karadoğan, 2004, s. 90).

Sözcük düzeyinde yalancı eş değerlik iki boyutta incelenmektedir: tam ve kısmî yalancı eş değerlik. Tam yalancı eş değer sözcüklerde temel anlamdan başlayan bir uyuşmazlık söz konusu iken kısmî yalancı eş değer sözcüklerde ilk anlamlar örtüşse de yan anlamlarda eş değerlik bozulmaktadır (Alkan, 2012, s.673). Oğuz grubuna giren Türkmen Türkçesiyle Türkiye Türkçesi arasında yalancı eş değer kelimelerden *çocuk* Türkiye Türkçesinde *"*küçük yaştaki oğlan veya kız*"* anlamında kullanılırken Türkmen Türkçesinde *coocuk* "domuz yavrusu" şeklinde bir anlam kazanmıştır. Yine Türkiye Türkçesinde *alçak* sözcüğü "bile bile en kötü, en ahlaksızca davranışlarda bulunan" anlamında iken Türkmen Türkçesinde "sokulgan, munis" manalarına gelmektedir (Karadoğan, 2004, s.103). Türkiye Türkçesinde *acayip* sözcüğü "sağduyuya, göreneğe, olağana aykırı, garip, tuhaf, yadırganan, yabansı*"* anlamlarını içerirken Türkmen Türkçesinde *"*görkemli, muhteşem, şahane, çok güzel*"* anlamlarına gelir (Çakmak, 2014, s.22). Karluk grubuna giren Özbek Türkçesinde *ätä- "*demek, ad vermek, adlandırmak*"* anlamlarında kullanılırken Türkiye Türkçesinde *ata-* fiili *"*birini bir

göreve getirmek, tayin etmek*"* olarak tanımlanmaktadır. Özbek Türkçesinde *keliştir-* *"*barıştırmak*"* manasına gelen sözcük Türkiye Türkçesinde *geliştir-* *"*gelişmesini sağlamak, gelişmesine yol açmak*"* anlamlarıyla cümlede yer alır (Alkan, 2012, s.676). Kazak Türkçesinde *masa* *"*sivrisinek" anlamı taşırken Türkiye Türkçesinde *"*ayaklar veya bir destek üzerinde oturtulmuş tabladan oluşan mobilya*"* manasına gelmektedir (Sarsenbekova, 2019, ss.16-39).

Türk lehçelerinde yalancı eş değer sözcüklerin sayısı verilen örneklerle elbette sınırlı değildir. Bu örnekler, her lehçede farklı biçimlerle ortaya çıkabilmektedir. Türk soylu öğrenciler bu sözcüklerin varlığını dil öğrenimi süresince Türkiye Türkçesinin söz varlığını kendi diliyle karşılaştırırken fark edeceklerdir. Ancak bu sözcüklerin tespiti yapılarak sözcük öğretimi alıştırmalarında vurgulanması ile öğrenim sürecinin daha sistemli ilerlemesi sağlanabilir.

Bir sonraki bölümde Türk lehçelerinde yalancı eş değerlik konusuna ilişkin yapılacak incelemede *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nde hangi verilere ulaşıldığına bakılacak, elde edilen bulgular değerlendirilecektir.

3.1.6.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

*Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*ne ait tüm kitaplar taranmış ve tarama sonucunda sadece A1 düzey öğretmen kılavuz kitabında ilgili ölçüte ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. A1 düzey ders kitaplarında, A2, B1, B2 ve C1 düzey ders kitaplarında ve öğretmen kılavuz kitaplarında ölçütle ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

3.1.6.2.1.A1 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular

A1 düzey öğretmen kılavuz kitabının 8. sayfasında *uyarı* bölümünde şu bilgilere rastlanmıştır:

> "Türk lehçelerinde eşdeğerlik ve yalancı eşdeğerliklere dikkat edilmelidir. Sesletimi aynı veya benzer olan söz varlıklarından bazılarının birebir aynı anlamı taşırken bazılarının da farklı anlamlar için kullanıldığı vurgulanmalıdır" (AYTÖS, 2016, s.8).

Öğretmen kılavuz kitabının *Merhaba* bölümünde kalıplaşmış ifadelerin öğretimine ilişkin uyarıda, Türk lehçelerinde eş değerlik ve yalancı eş değerlik konularına dikkat çekilmiştir. Sesletimi aynı veya benzer olan sözcüklerin anlamlarının da aynı olduğu

sözcükler eş değer şeklinde tanımlanırken bazılarının anlamlarının farklı olduğu ve bu sözcüklerin yalancı eş değer sözcükler biçiminde tanımlandığı görülmektedir. Lehçeler arası eş değer sözcüklerin varlığı sözcük öğretimini büyük ölçüde kolaylaştıracağı bilinmektedir. Ne var ki yalancı eş değer sözcükler üzerinde durulmadığı müddetçe bu sözcüklerin kullanımı esnasında olumsuz aktarımlar ortaya çıkabilmektedir. *"Merhaba"* bölümünde öğrencinin basit cümlelerle kendini ve ailesini tanıtmasına, bir kişiyi fiziksel ve kişisel özellikleriyle tanımlamasına yönelik kazanımlar edinmesi beklenmektedir. Bu kazanımların pekiştirilmesi sürecinde yalancı eş değer sözcüklerin kullanımı söz konusu olacağından bölümün başında öğreticilere yönelik uyarı bölümünde yalancı eş değer sözcüklerin vurgulanması istenmektedir. Ancak öğreticilerin lehçeler arası yalancı eş değer sözcüklere ilişkin bilgi sahibi olduğu farz edilerek bu konuyla ilgili örneklere yer verilmemiştir.

A1 düzey öğretmen kılavuz kitabının 8.sayfasında yalancı eş değer konusuna ilişkin örnek sözcüklere yer verilmiştir:

> "Gül" sözcüğü Türkiye Türkçesinde bir çiçek türüyken pek çok Türk lehçesinde aynı kelime sadece "çiçek" anlamında kullanılmaktadır. "Kol" sözcüğü Türkiye Türkçesinde vücudun omuzdan ele kadar olan kısmını anlatırken pek çok Türk lehçesinde sadece "el"e karşılık kullanılmaktadır" (AYTÖS, 2016, s.16).

Bu açıklamada yalancı eş değer sözcükler örneklendirilerek bu kavramın tanımının somutlaştırılması istenmektedir. Örneğin, "*gül"* sözcüğünün bir çiçek türü olduğunu bilmeyen Türk soylu öğrenci kendi dilinde olduğu gibi bu sözcüğü çiçeklerin tamamını kapsayacak anlamıyla kullanmaya devam edecektir. Aynı şekilde "*kol"* ile "*el"* ayrımını bilmeyen öğrenci "*el"* kelimesine ihtiyaç duymadan "*kol"* sözcüğüyle "*el"*i anlatmaya devam edecektir. Bu uyarının temel düzeyde verilmesi, sözcük öğretimi sürecinin bu düzeyde başlamasıyla ilgilidir. Öğretici tarafından sözcüklerin yalancı eş değerlik özelliğinin vurgulanması ve bu konuya ilişkin örneklerin çoğaltılarak Türkiye Türkçesindeki anlamıyla kullanımı pekiştirilmesi beklenmektedir. Ne var ki örnek açıklamada yalnızca iki yalancı eş değer sözcük örneklendirilmiştir. Her lehçeden birer örneğin sunulması konunun somutlaştırılması açısından önemlidir.

3.1.6.3. Ölçüte İlişkin Bulguların Yorumlanması

Sözcüklerde yalancı eş değerlik konusu, incelediğimiz kaynaklarda sadece A1 düzey öğretmen kılavuzunda *uyarı* bölümünde eş değerlik ve yalancı eş değerlik kavramlarının kısa tanımları yapılarak sunulmuştur. Söz varlıkların öğretimi esnasında yalancı eş değerlik ayrıntısına dikkat edilmesi gerektiğine değinilmiştir. Bu durumun örneklendirilmiş şekli ise "*gül*" ve "*kol*" sözcükleriyle açıklanmıştır. Diğer düzey ders kitaplarda bu konuya ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Ne var ki ders ve çalışma kitaplarındaki metinlerde geçen kelimelerin öğretiminde yalancı eş değerlik özelliğiyle öne çıkan sözcüklerin bağlam içinde öğrencilere sunularak Türk lehçelerinde bu tür sözcüklerin varlığı sezdirilmeli ve kullanımına yönelik farkındalık oluşturulmalıdır. Böylelikle Türk soylulara sözcük öğretiminde yalancı eş değerlik konusunun neden olduğu olumsuz aktarımların en aza indirgenmesi ve zamanla ortadan kalkması sağlanır. Bu süreçte uygun öğretim tekniklerine başvurmak faydalı olabilir. Bu konuda Baytok (2018, s.849), yalancı eş değer sözcüklerin kullanımında yaşanabilecek güçlüklerin önüne geçmek için öğrencilerin sözlük kullanma konusunda bilinçlendirilmesi, kelimenin bağlam içinde verilen anlamı bulana dek sözcüklerin tüm anlamlarını incelemesi gerektiğini söyler. Bu konuda hedef kitleyi doğru yönlendirebilecek ve yalancı eş değerlik konusunda farkındalık oluşturabilecek içerikte ders planlanmasının yapılması ve bu içeriği aktarabilecek ders kitaplarının iyi hazırlanması önemlidir.

3.1.7. Öbek yapısındaki benzerlik ve farklılıklara yönelik bir farkındalık oluşturulmuş mu?

3.1.7.1. Ölçütün İçeriği

"Öbek yapısındaki benzerlik ve farklılıklara yönelik bir farkındalık oluşturulmuş mu?" ölçüt ile Türk lehçeleri arasında benzer veya farklı olan söz öbeklerinin *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nde Türk soylu öğrencilerde farkındalık oluşturacak biçimde kullanılıp kullanılmadığının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu aşamada öncelikle söz öbeğinin

literatürdeki yeri, Türk lehçeleri arasında hangi ortak veya farklı özelliklere sahip olduğu açıklanmaya çalışılacaktır.

Türk lehçelerinin arasında birçok tipolojik unsur benzer ve ortak olduğu gibi öbek yapısında da aynı benzerlik ve ortaklık söz konusudur. Tipolojik boyutta yapılan karşılaştırmalı çalışmalarda zarf gruplarının, tamlamaların, sıfat-fiil gruplarının vb. kelime gruplarının yapısında büyük ölçüde benzerlik tespitleri mevcuttur. Ancak Rus gramerciliği etkisinden kaynaklanan söz öbeklerinin tasnifinde ve inceleme metodundaki farklılıkları da görmek mümkündür (Sevim, 2003, s.189; Abuova, 2008, ss. 7-17; Yazıcı Ersoy, 2011, ss. 61-89; Ertane Baydar, 2012, ss. 183-197). Örneğin, Türkmen Türkçesinde isim tamlamalarının kuruluşu Türkiye Türkçesindeki kuruluşuyla aynıdır. Tamlayan ögesi ilgi hâl ekini alarak tamlanan unsuruna bağlanır. Bu tür isim tamlamasına *belirli isim tamlaması* denir. Eğer ilk unsur ilgi hâli ekini almıyorsa *belirsiz isim tamlaması* olarak adlandırılır. Örnek: ***Olaryň ganatlary*** *şemal ýaly şuwlap ses edýär.* '**Onların kanatları** rüzgâr gibi uğuldayıp ses çıkarıyor' (Dinç, 2014, s.5). Bazı durumlarda belirli isim tamlamasının yerine belirsiz isim tamlaması veya belirsiz isim tamlaması, belirli isim tamlamasının yerine kullanılmaktadır. Türkmen Türkçesinde *özüniñ atasınıñ*, Türkiye Türkçesinde *kendi babasının* örneğinde olduğu gibi. Ayrıca ilk ögeye *-IncI* ekinin getirilmesi, ikinci ögenin sonundaki iyelik ekinin kaldırılması sonucunda isim tamlaması söz öbeği, sıfat tamlaması şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, Türkmen Türkçesinde *1937-nci yılın,* Türkiye Türkçesinde *1937 yılının* (Biray ve Biray, 1999, s.27-28).

Sevim (2003, s.184), Kazak Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin söz dizimini karşılaştırırken isim tamlaması oluşumlarının iki lehçede de aynı olduğuna dikkat çeker. Tamlayan ögesinin tamlanandan önce geldiğini, bu söz öbeğinin tamlayan ve tamlanan sıralanması sonucu oluşumunu tamamladığını, tamlanan ögesinin daima iyelik ekiyle kullanıldığını ifade eder. Örneğin, Türkiye Türkçesinde *yer evleri* Kazak Türkçesinde *jer üyleri*. Ancak isim tamlamalarının Türkiye Türkçesi ile Kazak Türkçesi arasında yapı itibarıyla ortak olmasına rağmen aldığı iyelik eklerinin düz-dar olmasından kaynaklı farklılığa da dikkat çekmiştir.

Bir başka lehçe olan Başkurt Türkçesinde sıfat tamlaması söz öbeğinin oluşumu Türkiye Türkçesiyle aynıdır. Sıfat ögesi isim ögesinden önce gelir: ***Bıl fikĭrgä*** *qarşı kilĭwsĭ bulmanı* 'bu fikre karşı çıkmadı'(Yazıcı Ersoy, 2011, s.69).

Türk lehçeleri arasında söz öbekleri çeşitlerinden zarf grubu oluşumunda da ortaklıkları görmek mümkündür. Örneğin, Türkiye Türkçesinde *Yoğurt* ***çok koyu*** *olduğundan yutamadım.* Kırgız Türkçesinde *Ayran* ***ötö koyuu*** *bolgonduktan cuta albadım* (Ertane Baydar, 2012, s.193).

Görüldüğü üzere Türk lehçelerinin öbek yapısı Türkiye Türkçesindeki ile ortaktır. Yalnızca söz öbeklerinin aldığı eklerde ve dizilişindeki farklılıklar dikkati çekmektedir. İsim veya sıfat tamlaması gibi söz öbeklerini Türk soylulara daha kısa sürede kavratmak, kalıcı hale getirmek, öğrencilerin bu öbekleri bağlam içinde kullanmalarını sağlamak için lehçeler arası ortaklıklardan yararlanmak gerekmektedir. Ancak bu benzerlik ve ortaklıkların yanında farklı olan yönler de vurgulanmalı ve bol örneklerle pekiştirilmelidir.

3.1.7.2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nin ders/çalışma/öğretmen kılavuz kitapları taranmış, tarama sonucunda dil bilgisi yapılarının anlatımlarında ve dil bilgisi yapılarını pekiştirecek etkinlik ve metinlerde Türk lehçelerinde öbek yapısındaki benzerlik ve farklılıklara ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Şekil 2. *Yesevi Türkçe Öğretim Ders Kitabı (A1) "Öğrenelim" (s.63)*

Şekil 2'de *Öğrenelim* yönergesi çerçevesinde sunulan bilgide, öbek yapılarından isim tamlaması konusunun anlatımı ve örneklendirilmesi Türkçenin yabancılara öğretimi

yöntemiyle yapıldığı görülmektedir. Örneklendirilen isim tamlamalarında öge dizilişinin, ögelerin bağlanma sırasında aldığı eklerin Türk lehçelerinde ortak olduğuna dair bir bilginin verilmediği gözlemlenmektedir. Ne var ki söz öbeklerinin dizilişinin, ögelerin birbirine bağlanma biçimlerinin ve aldığı eklerin küçük farklılıkların dışında ortak olduğu bilinmektedir. Söz öbeklerinin öğretiminde uygulanan alıştırmalarda öğrencilere, Türkiye Türkçesindeki söz öbeklerinin yapısının kendi dilindeki yapısıyla karşılaştırma imkânının verilmesi ve ortaklıkların vurgulanması durumunda söz öbeklerinin öğrenimi daha kolay gerçekleştirileceği düşünülmektedir. Bu durumda derse karşı güdülenen öğrenciler derse daha etkin katılım sağlayacak, öğrenciler ile hedef dil arasındaki bağ güçlenecektir. Bunun için Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimine yönelik hazırlanacak ders malzemelerinde özellikle ders kitaplarında Türk lehçelerinin söz öbeği öğretiminde, lehçeler arası benzerliklerin ve farklılıkların dikkate alındığı etkinliklerin tasarlanması önemlidir.

3.1.8. Söz dizimindeki ortaklıklar üzerinde durulmuş mu?

3.1.8.1. Ölçütün İçeriği

Türk lehçelerinde tipolojik boyutta kendini gösteren diğer ortak bir özellik de sözcüklerin cümle içerisindeki dizilişidir. “Söz dizimindeki ortaklıklar üzerinde durulmuş mu?” ölçüt ile *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*’nde Türk lehçelerinde ortak bir işleve sahip olan, hemen hemen hiç değişmeyen, kendini diğer dillerin etkisinden koruyan güçlü yapının - söz diziminin - üzerinde durulup durulmadığı anlaşılmaya çalışılacaktır. Ancak öncelikle Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimini olumlu etkileyebilecek ortak söz dizimine ilişkin bilgiler açıklanmaya çalışılacaktır.

Özne, nesne ve yüklemin arasında sistematik sıralamayı belirleyen temel öge dizimi, diller arasında belirli farklılıklar gösterir. Ancak en sık rastlanılan öge dizilişi Türkçenin ve diğer Türk lehçelerinin de doğal söz dizimi olan özne, nesne ve yüklem şeklinde sıralanan ÖNY’dir (Aslan Demir, 2019, s.114). Türk dillerinde söz dizimi, Eski Türkçeden günümüze kadar Türkçenin en az değişikliğe uğrayan yapılardan biridir. Özellikle ses biliminde sıkça görülen değişikliklerin söz diziminde pek görülmediği bilinmektedir. Türkçenin kendine özgü *özne-tümleç-yüklem* sıralamasıyla sözcük

gruplarında tamlanan unsurunun sonda bulunması gibi söz dizimi özelliklerinin hem tarihi hem çağdaş Türk lehçelerinde ortak olan unsurdur (Yazıcı Ersoy, 2011, s.62).

Yüklem çekirdeği, yüklemlemenin baş ögesi olarak genellikle cümlenin en sonunda bulunur. Tümleçler (diğerleri yanında nesne) ve yüklem çekirdeğinin isteminden bağımsız veriler, esas olarak yüklem çekirdeğinden önce gelirler; *sıfat, ilgi, sıfat-fiil* niteleyicileri gibi unsurlar, dâhil oldukları ad öbeklerinde temel ögeden önce gelirler. Derece bildiren zarflar vs. sıfat öbeklerinde sıfattan önce gelir. Birden fazla tamlayan durumunda sıra, Türkiye Türkçesinde *bu üç mavi kuş* örneğinde olduğu gibi *işaret sıfatı + sayı sıfatı + niteleme sıfatı* şeklindedir (Johanson, 2018, s.42). Söz dizimindeki ögelerin yapılarına ve işlevlerine yönelik ortaklıklar Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen Türkçelerinde şu şekilde örneklendirilebilir:

Yüklem, Türkiye Türkçesinde ve Türk lehçelerinde hüküm bildirmektedir. Yüklemin cümledeki yeri ve sırası açısından fark yoktur. Ayrıca yüklem sözcük türü olarak fiil veya isim soylu biçiminde sınıflandırılır. Örneğin, Kırgız Türkçesinde *Coldoşum* ***kelip kalıptır.****/(Aaa)Yoldaşım gelmiş.* Özbek Türkçesinde *U kitabni* ***oqıb boldi****./ O kitabı bitirdi.* (Yaman, 2000, s.221; Biray, 2007, s.158, 159; Ayan, 2007, s.80; Şenol, 2018, s.49).

Özne, bahsettiğimiz lehçelerde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi temel ögelerden birini oluşturur. Yalın halde kullanılan özne, yalnızca çokluk ve iyelik eklerini alabilir. Özne, tek kelimeden oluşabileceği gibi sözcük grubu biçiminde de kullanılabilir. Örneğin, Kazak Türkçesinde ***Küz aspanı*** *küñgirt, bulıñgır./ Güz göğü, kapanık, sıkıntılı.* Kırgız Türkçesinde ***Cılkı*** *kişenedi./At kişenedi.* (Yaman, 2000, s.228; Biray, 2007, s.161; Ayan, 2007, s.82; Şenol, 2018, s.78,79).

Nesne, bahsi geçen lehçelerle Türkiye Türkçesindeki yapısı itibarıyla aynıdır. Nesne, yükleme hâl eki alabilir yahut da eksiz kullanılabilir. Nesne olan sözcükler yüklemden etkilenen unsurlardır. Türkmen Türkçesinde *Men* ***ecemiñ gürrüñini*** *diñleyärdim./Ben annemin anlattıklarını dinliyordum.* Kazak Türkçesinde *Abay* ***kisiniñ işindegi önerdi*** *köre biledi./Abay, insanın içindeki hüneri görebiliyor.* (Yaman, 2000, s.235; Biray, 2007, s.164; Ayan, 2007, s.84; Şenol, 2018, s.96).

Yer tamlayıcısı birçok lehçede yapısı ve işlevi bakımından Türkiye Türkçesindeki ile aynıdır. Yönelme, bulunma, ayrılma hâl eklerini alarak cümlede işlevini yerine getirir.

Yer tamlayıcıları cümledeki bulunduğu yeri itibarıyla da paralellik arz eder. Örneğin, Türkmen Türkçesinde *Emma Cuma onun* ***hemlesine*** *ähmiyet bermedi./Ama Cuma onun hamlesine ehemmiyet vermedi*. Kırgız Türkçesinde *Al* ***şaarga*** *ilgeri ketken.../O, şehre önce gitti…*(Yaman, 2000, s.239; Biray, 2007, s.166; Ayan, 2007, s.87; Şenol, 2018, s.103).

Zarf tümleci, Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen Türkçelerinde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi yüklemi çeşitli yönlerden nitelemektedir. Cümledeki bulunduğu yerleri bakımından esneklik söz konusudur. Örneğin, Özbek Türkçesinde *Bu fikir,* ***äsasi zäif bolişigä qarämäy, keng*** *tarqaldi./Bu fikir, esas zayıf olmasına rağmen çok fazla yayıldı* (Yaman, 2000, s.242; Biray, 2007, s.168; Ayan, 2007, s.87; Şenol, 2018, s.103).

Türk lehçelerinde söz dizimi yapılarına ilişkin sunulan karşılaştırmalı çalışmalardan yola çıkarak denilebilir ki Türk dillerinde söz dizimi alanında farklı unsurlara hemen hemen hiç rastlanmamıştır. Yalnızca birçok tarihi etken tesirinde kalan bazı Türk lehçelerinde küçük değişiklikler görmek mümkündür. Gagavuz Türkçesinin söz dizimindeki farklılıklar bu açıklamanın en belirgin örneğidir, denilebilir. Gagavuz Türkçesi söz varlığı açısından olduğu gibi söz dizimi noktasında da Slav dillerinin etkisinde kalmıştır. Nitekim Gagavuz Türkçesindeki *yüklem* ögesi genellikle cümlenin ortasında yer alarak Türkiye Türkçesinin *özne+tümleç+yüklem* öge diziliminden farklı olarak yerini *özne+yüklem+tümleç* biçimine bırakmıştır. Bu sebeple Türkiye Türkçesinin Türk soylulara öğretiminde söz diziminin tüm Türk lehçelerinde ortak olması avantajını iyi değerlendirirken zaman içerisinde değişikliklere maruz kalan lehçelerden de bahsetmek gerekmektedir.

Takip eden bölümde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nde Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde Türk lehçelerindeki söz dizimine dair ortaklıkların ne ölçüde dikkate alındığı üzerinde durulacaktır.

3.1.8.2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Yesevi Türkçe Öğretim Seti'ne ait kitaplar taranmış ve tarama sonucunda dil bilgisi yapılarının anlatımlarında ve dil bilgisi yapılarını pekiştirecek etkinlik ve metinlerde

Türk lehçeleri arasında söz dizimindeki ortaklıkların ele alındığına ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Türkçe söz diziminin öğretimine yönelik konu anlatımları Türkçenin yabancı dil olarak öğretimindeki biçimiyle yapıldığı görülmüştür. Örneğin, C1 düzey öğretmen kılavuz kitabının 8.sayfasında *cümle türleri* konusunda geçen terimler açıklanmış ve cümle türlerinin aşamaları örneklendirilmiştir. Ancak cümlenin öge dizilişinin Türk lehçelerinde ortak bir yapıya sahip olduğuna değinilmemiştir. Ne var ki Türk lehçelerinde söz öbeklerinin müşterekliği üzerine yapılan birçok çalışmanın olduğu değerlendirmelerde anlatılmış fakat bu bilgilerin ders kitaplarına yansımadığı görülmüştür. Söz gelimi, Kazak Türkçesiyle Türkiye Türkçesi arasında cümle yapılarına ilişkin yapılan karşılaştırmalı çalışmalarda cümle içindeki unsurların sıralanışının aynı olduğu (Biray, 2003, s.304) yüklemin her iki lehçede de cümlenin sonunda olduğu ve yargı bildirdiği; nesnenin yeri, aldığı ekler ve kullanılışlarının ortak olduğu (Ayan, 2007, s.79, 85) yardımcı unsurların cümlenin başında olduğu; öznenin her iki lehçede kelime ya da kelime grubundan oluştuğu tespit edilmiştir (Sevim, 2003, s.186:). Bu bilgilerin Türk soylulara yönelik hazırlanan ders kitaplarında söz dizimi öğretimi kapsamında ele alınarak vurgulanması, hedef kitlenin bu konuyu daha kolay kavramasını sağlayacaktır. Mehmet (2019, s.279, 280) söz diziminde ortak unsurların, Türk dillilere Türkiye Türkçesi öğretimi sürecinde öğreticiye zaman ve performans bakımından avantajlar sağlayacağını dile getirir. Ancak öğrencide bu konuya yönelik farkındalığın oluşturulmasının ve takibinin yapılmasının öğreticinin denetiminde olduğunu aktarır. Ayrıca söz dizimsel yapıların aktarımındaki hataları önlemek için ders malzemelerinde senkronize edilmiş bilgi ve temel dil becerilerine yer vermek gerektiğini söyler. Ders malzemelerinin en temel aracı olan kaynak kitaplarında lehçeler arası ortak söz dizimi bilgisinin konu anlatımı bölümlerinde, konuyu pekiştirecek alıştırmalarda sezdirilmesi ve aktarımı, öğrencide Türkiye Türkçesi ile ana dili arasında söz dizimsel boyutta ortaklığa dair farkındalığın oluşmasını sağlar. Başka bir deyişle Türk soylu öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyiyle ders kitaplarındaki söz dizimsel unsurların içeriği arasında bir uyumun sağlanması gerekmektedir. Bu konuyu Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlere anlatıldığı gibi aktarmak, derste zaman kaybına neden olabilir ve öğrencinin konuyu kavramasını zorlaştırabilir.

3.2. KÜLTÜREL ÖLÇÜTLERE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti,* Türkiye Türkleri ile Türk soylular arasında bulunan ortak kültürel ögeler çerçevesinde oluşturulan ölçütler açısından incelenmiştir ve inceleme sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

3.2.1.Tarihi olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?

3.2.1.1.Ölçütün İçeriği

"Tarihi olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?" ölçütü ile ulaşılmak istenen, Türk halklarının tarihi süreçte, yaşadıkları coğrafyalarda türlü mücadeleler sonucunda kurdukları devletler ve inşa ettikleri kurumlara ilişkin bilgilerin Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde kullanılan *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nde ortak kültürel bağlamda sunulup sunulmadığının anlaşılmasıdır. Türk Cumhuriyetlerinin arasında kurulan birliğin temelinde ortak tarihin yattığı bilinmektedir. Türkler asırlar boyunca göçebe hayatı sürdürerek gerek kabileler biçiminde gerekse büyük devletler kurarak ortak yaşam biçimi sergileyerek bir millet halinde yaşamışlardır. Konar-göçer hayatından yerleşik hayata geçmeleri, tarihi süreçte on yedi devlet kurmaları ve benzeri tarihi olayların seyrine dair bilgilerin Türk dünyası tarafından bilinmesi ve ortak kültürel değerlerin içerisinde anlatılması Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde önemli basamaklardan biridir.

Moğolistan, Çin ülkelerinden Balkan ülkelerine kadar uzanan geniş bir coğrafyada yaşamlarını sürdüren Türk toplulukları ortak tarihten beslenmiş, birlik olup düşmanlarına karşı savaş vermiş, birbirine kenetlenerek yeni devletler kurmuştur (Ercilasun, 2011, s.17). Türkler; Çinlilerle, Moğollarla ve birçok başka halklarla yaptıkları savaşlar sonucunda Asya Hun, Uygur, Göktürk gibi devletler kurarak sosyal, kültürel, siyasi bakımından güç sahibi olmuşlardır. Kurdukları devletler sınırlarında kendi kültürlerin mimarisini yansıtan kurumlar inşa etmişlerdir. Bunlardan bazıları hanlar, medreseler, külliyeler şeklinde örneklendirilebilir.[4]

[4] 10 Temmuz 2022 tarihinde https://www.ktb.gov.tr adresinden erişildi.

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde ortak tipolojik özellikler taşıyan dilin yanında dil öğretiminde önemli rol oynayan ortak kültürel ögelerin fark ettirilmesi ve öğrencilerin yabancı olanı değil de atalarının bıraktığı kültürel bir mirası edinme noktasında bilinçlenmesi önemli süreçlerdir. Aynı çatı altında yaşamalarının, ortak siyasi ve sosyal bağlamda kurulan ilişkilerin kültürel boyutunu yansıtan tarihi olaylar ve kurumlarla ile ilgili ögeler, *Yesevi Türkçe Öğretim* ders kitaplarında yer alan metinlerde, etkinliklerde veya görsellerde kullanılıp kullanılmadığına, kullanılmış ise ortak kültürel değerler içerisinde verilip verilmediğine bakılacaktır.

3.2.1.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nin ders/çalışma/öğretmen kılavuz kitapları taranmış, tarama sonucunda sadece A2 düzey ders kitabında ve B1 düzey ders ve çalışma kitaplarında ölçüte ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Setin diğer düzeylerine ait kitaplarda metinlerde, etkinliklerde veya görsellerde Türk soyluların ortak tarihi olay ve kurumlarının ele alındığına ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Bu sebeple ilgili ölçüte ilişkin ögelerin tespiti söz konusu olduğunda ancak bir alt başlık oluşturularak tespit edilen bulgulara dair yorumlara yer verilecektir.

3.2.1.2.1. A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

A2 düzey ders kitabının taranması sonucunda 139.sayfada *Dinleyelim ve Cevaplayalım* adlı etkinlikte ölçüte dair şu bilgilere yer verilmiştir:

Şekil 3. *Yesevi Türkçe Öğretim Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.139)*

4. Ali'nin sunum konusu ne?

a) Göktürklerin siyasi tarihi

b) Göktürklerin sosyal hayatı

c) Göktürk Devleti

Dinleyelim ve Cevaplayalım etkinliğinde öğrencilere dinletilen metne yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu soruların seçeneklerinde Türk halklarının, ilk defa Türk kelimesinin geçtiği bir devlet kurduklarına dair bulgulara yer verilmiştir. Söz konusu seçeneklerde Göktürk Devleti ve bu devletin siyasi tarihi ve sosyal hayatı ile ilişkilendirilen kavramlar yer almaktadır. Bu bulgulardan hareketle Türk soylu halklarının, tarihin birçok döneminde ortak tarihî olaylar yaşadıkları ve sonucunda ortak tarihî kurumlar kurduklarına dair ayrıntılara yer verilmemiştir. Ancak bu bulguların, öğrencilerin kendi tarihini ortaya çıkaracak ve bu anlamda farkındalık yaratacak bir özellik taşıdığı denilebilir. Bu kavramları duyan, okuyan öğrenci, öğretici ile bu konu hakkında sohbet etmeyi isteyebilir. Dolayısıyla öğreticinin konu akışını doğru yönlendirmesi ve Türk topluluklarının ortak tarihî süreçten geçtiğini vurgulayacak başka tarihî olay ve kurumlara dair örnekler vermesi durumunda Türk dünyasının ortak kültürel ögelerinin tanıtıldığı bir ders sürecinin yaşanması ve öğrencilerin derse etkin katılımı sağlanabilir.

3.2.1.2.2. B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

B1 düzey ders kitabının taranması sonucunda 159.sayfada *Konuşalım* etkinliğinde, *İpek Yolu* adlı metinde geçen şu bilgilere ve metni destekleyen harita görseline rastlanmıştır:

Şekil 4. *Yesevi Türkçe Öğretim Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.159)*

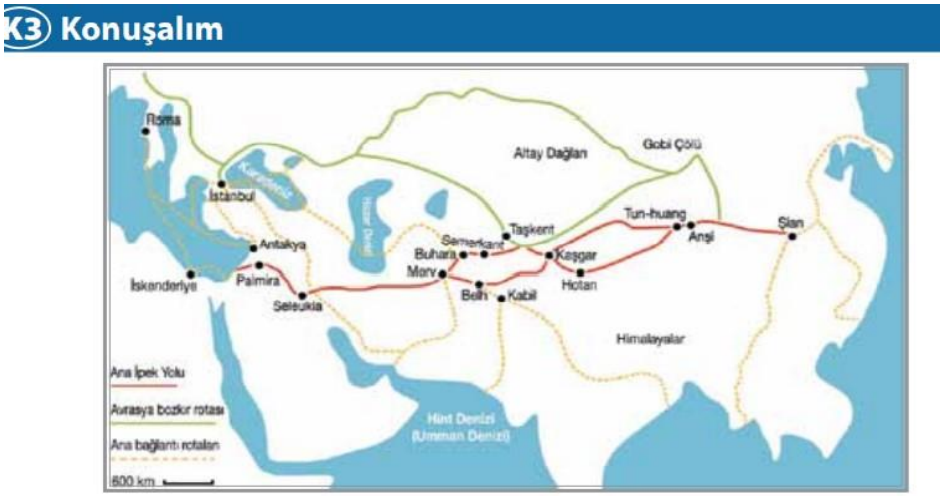

İPEK YOLU

İnsanlık tarihinin en eski ve işlek yollarından biridir İpek Yolu. Asya'dan Avrupa'ya; Avrupa'dan Afrika'ya kadar uzanır.

Farklı devirler ve devletler tarafından kullanılan İpek Yolu boyunca güzel şehirler, anıtlar, kültür sanat eserleri, yazıtlar inşa edilmiştir. Türk tarihinde önemli bir yeri olan Köktürk Devletine ait Köktürk Yazıtları da bu yolun kollarından birinin üzerindedir.

Tarihî kaynaklarda İpek Yolu'nun çeşitli kültürlerce kullanıldığı (Çin, Arap, İran, Türk…) görülür.

İpek Yolu'nda sadece ipek değil, kültür ve medeniyet de taşınmıştır. İpek yolu farklı kültürler arasında bir köprü vazifesi görmüştür.

Yesevi Türkçe B1 düzey ders kitabında, *Konuşalım* adlı etkinlikte Türk dünyası tarihinin önemli kültürel unsuru olan İpek Yolu ele alınmıştır. *İpek Yolu* adlı metinde İpek Yolu'nun geçtiği güzergâhlar ve bu yolun Türk halklarının tarihinde özellikle ticari açıdan önemli bir yer olduğu anlatılmıştır. İlgili konunun analizinin yapılabilmesi, öğrencilerin derse etkin katılımının gerçekleştirilebilmesi ve Türkiye Türkleriyle yaşadıkları ortak tarihi unsurları keşfedebilmeleri için öğrencilerden "Sizin ülkenizde de İpek Yolu geçmekte mi?" ve "Siz tarihi İpek Yolu hakkında neler biliyorsunuz?" sorularına yanıt vermeleri beklenmektedir. *İpek Yolu* adlı metin okunup ardından hedeflenen sorular sorularak öğrenciler ile bu kültürel değerin Türk dünyası için önemi üzerine sohbetler edilebilir. Türklerin yaşadığı devletleri birbirine bağlayan İpek Yolu'nun kollarından birinin üzerinde Göktürk Yazıtlarının yer almasının Türk yazı dilinin ilk kitabe olması açısından önemi vurgulanabilir. Şekil 4'te metindeki bilgileri somutlaştıracak ve destekleyecek nitelikte bir harita görseli de yer almaktadır. Bu görsel

aracılığıyla İpek Yolu'nun geçtiği şehirlerin özellikleri anlatılabilir, bu şehirler arasında kurulan ticarî ilişkiler sayesinde birlik ve beraberliğin oluşumu vurgulanabilir. Böylece öğrenci, Türkiye Türkçesi öğrenimi sürecinde öğrendiği dille birlikte ortak kültürel zenginliğin varlığına da tanıklık edecektir.

3.2.1.2.3. B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

B1 düzey çalışma kitabının taranması sonucunda 22.sayfada *Tamamlayalım* etkinliğinde şu bilgilere rastlanmıştır:

Şekil 5. *Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (B1) "Tamamlayalım" (s.22)*

1. 23 Nisan 1920'de ülkemiz için âdeta yeni bir dönem başladı. Bu tarihte Türkiye Büyük Millet Meclisi .....

Şekil 5'te *Tamamlayalım* adlı etkinlikte çocuklarla yapılan söyleşi örneği sunulmuştur. Bu metinde yer alan boşluklar uygun kelimelerle doldurulacaktır. Metinde geçen Türkiye Büyük Millet Meclisi kavramı, diğer bir deyişle Türk tarihinde önemli gelişmelere tanıklık eden bir kurum, kültürel unsur olarak ele alınmıştır. Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde Türk dünyasıyla ortak kültürel unsurların gün yüzüne çıkması ve fark ettirilmesinin yanında hedef dilin kültürünün de tanıtımı amaçlanmaktadır. Öğretici, derste Türkiye Büyük Millet Meclisi kuruluşunun Türk tarihi süreçte önemli bir gelişme olduğunu anlatırken Türk Cumhuriyetlerinin Türkiye ile arasında çok yönlü ilişkilerin kurulması yönünde kararların da bu kurumda alındığını vurgulayabilir. Bunun yanında Türk dünyası tarihinde de bir meclisin kurulduğunu ve bu kurumun "*Toy*" olarak adlandırıldığını söyleyebilir. Böylelikle kültürel ögelerin ortaklığı üzerine yapılan karşılıklı konuşmalar, öğrenciyi sosyal aktör kimliğiyle derse katılımını sağlayabilir.

Şekil 6. *Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (B1) "Cevaplayalım" (s.58)*

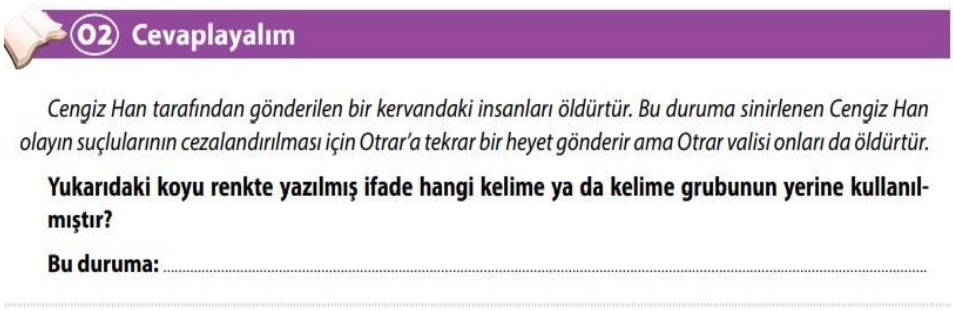
02 Cevaplayalım

Cengiz Han tarafından gönderilen bir kervandaki insanları öldürtür. Bu duruma sinirlenen Cengiz Han olayın suçlularının cezalandırılması için Otrar'a tekrar bir heyet gönderir ama Otrar valisi onları da öldürtür.

Yukarıdaki koyu renkte yazılmış ifade hangi kelime ya da kelime grubunun yerine kullanılmıştır?

Bu duruma: .....

Şekil 6'da Kazakistan'ın eski şehri Otrar'da yaşanan ve "*Otrar Hadisesi"* olarak da anılan olayı içeren metinden bir kesit sunulmuştur. Bu olayda adı geçen Cengiz Han İmparatoru ve onun başlattığı bu olay Türk tarihinde önemli izler bırakmıştır.[5] Türk dünyası için önem arz eden bu hadise, öğrencilerin dikkatlerini derse çekebilir. Cengiz Han; onlar için tanıdık bir şahsiyet, Otrar'da yaşanan olay kendi ülkelerinde tarih derslerinde öğrendikleri bir hadisedir. Bu sebeple tüm Türk soyluları ilgilendiren bu hadisenin ortak kültürel içerik biçiminde sunulması ile öğrencilerin hedef dil ile kültür arasındaki bağın güçlenmesi ve öz güvenlerinin artması beklenmektedir. Ayrıca karşılıklı konuşma becerisinin gelişimi açısından da bu ortak kültürel ögelerin dilsel yapıların içeriğine dâhil edilmesi oldukça önemlidir.

Şekil 7. *Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (B1) "Yeniden Yazalım" (s.60)*

3. Otrar Kütüphensi arkeolojik kazılarda **ortaya çıkmıştır.**

.....

4. Otrar Medresesi Moğol İstilasına kadar insanlığa **hizmet eder.**

.....

Şekil 7'de *Yeniden Yazalım* etkinliğinde koyu yazılmış sözcüklerin yerine aynı anlama gelecek ifadelerin yazılması istenmektedir. Bu etkinlikte geçen "*Otrar Kütüphanesi*" ve "*Otrar Medresesi"* ortak tarihi kurumlar kapsamında değerlendirilmiştir. Bu kurumların ortak kültürel miras biçiminde sunulması hedef kitlenin Türkiye Türkleriyle ortak kültürün mirasçıları olduğunun farkına varması, öğrendiği dile ve bu dilin mensup

[5] 10 Temmuz 2022 tarihinde https://ansiklopedika.net/ adresinden erişildi.

olduğu kültüre karşı ilgisinin artması beklenmektedir. "*Moğol İstilası"* tarihi olayının Türk halkları ile yakından ilgili olduğunun vurgulanması, ortak tarihi olaylar içerisinde değerlendirilmesi için gerekli ders planlanmalarının yapılması, öğrencinin yabancı bir dil ve kültür ile karşı kaşıya olmadığını fark etmesini sağlayabilir.

Grafik 1. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Tarihi Olay ve Kurumlar ile İlgili Hedef, Kaynak ve Ortak Kültürel Ögelerin Düzeylere Göre Dağılımı*

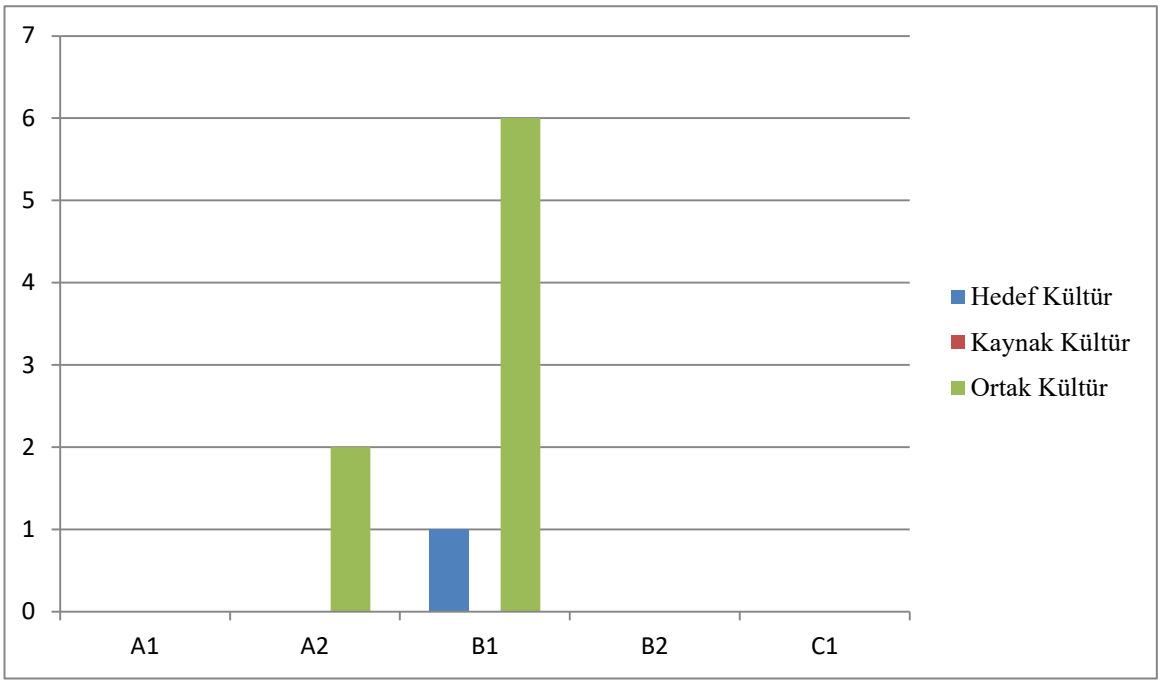

Tablo 1. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Tarihi Olay ve Kurumlar ile İlgili Hedef, Kaynak ve Ortak Kültürel Ögelerin Düzeylere Göre Oranları*

Kod	A1		A2		B1		B2		C1	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Hedef Kültür	0	0	0	0	1	14.3	0	0	0	0
Kaynak Kültür	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ortak Kültür	0	0	2	100	6	85.7	0	0	0	0
Toplam	0	0	2	100.0	7	100.0	0	0	0	0

3.2.1.3. Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması

Söz konusu ölçüte dair bulgular incelendiğinde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nden A2 düzey ders kitabında ve B1 düzey ders ve çalışma kitaplarında kültürel ögelere rastlanmıştır. Elde edilen bulguların toplam sayısı ve oranları grafik ve tablo üzerinden gösterilmiştir. Yukarıda verilen grafikten de anlaşılacağı üzere A1, B2 ve C1 düzey ders kitaplarında ilgili ölçüte ilişkin bulgulara ulaşılmamıştır. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nde Türk halklarının yaşadığı ortak tarihi olay ve kurumlarla ilgili unsurlara oldukça düşük oranda yer verilmiştir.

A2 düzeyde, çoktan seçmeli sorulardan oluşan etkinlikte, "*Göktürk Devleti"* ve "*Göktürklerin sosyal ve siyasi hayatı"* söz grupları geçmektedir. Dolayısıyla bu düzeyde kültürel ögelerin, öğrencilere sadece sezdirildiği görülmektedir.

B1 düzey çalışma kitabında, metinlerde ve metnin pekiştirilmesini sağlayan etkinliklerde ölçüte dair kültürel ögelere A2 düzey ders kitabına kıyasla daha fazla görülmektedir. Örneğin, İpek Yolu'nu anlatan bir okuma parçasına yer verilmiştir. Metinde İpek Yolu'nun Göktürk tarihiyle bağlantısı anlatılmıştır. Etkinliklerde tarihi kurumlar ve olaylar açısından "*Otrar Kütüphanesi," "Otrar Medresesi"* ve *"Moğol İstilası"* isimleri geçmektedir. Bu kurumlar ve olaylar Türk topluluklarının ortak

kültürüne dair bilgi vermektedir. Bunun dışında hedef kültür ögesi olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşuna değinilmiştir. Tarihi olay açısından "*Otrar Hadise"*sinden kısaca bahsedilmiştir. Otrar Hadisesi'nin, ortak kültür ögesi olarak ders kitabına alınması ile öğrenci, kendi kültürünü hatırlayacak ve dilini öğrendiği ulusla ortak tarihi süreçten beslendiğini idrak edecektir. Türk halklarının tarihi devirlerde yaşadığı olayların somuttan soyuta doğru ilkesine uygun verilmesi, öğrencinin derse aktif katılımını sağlayacak ve dil öğrenimi sürecine ket vurulmasını engelleyecektir. Ortak tarihi kurumların varlığına dair bilgilerin sunulması ile öğrenciye, Türkiye Türkleri ile ortak kültürel mirasa sahip olduğuna dair farkındalık kazandırılacaktır. Sonuç olarak Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimine yönelik hazırlanacak kaynak kitapların metinlerinde, etkinlik örneklerinde ve görsellerde Türk halklarının ortak kökenini hatırlatacak kurum ve devletlere dair içeriklerin sunulması dil öğretimi ve öğreniminde önemli bir olgudur. Örneğin, Asya Hun Devleti ve Göktürk Devletine ve bu devletlerin kısa tarihçesinin; Kavimler Göçü hareketine vb. tarihi olaylara dair kısa bilgilerin, özellikle öğrencinin dilde yetkinlik kazandığı orta ve ileri düzeyde verilmesi uygun olabilir. Öğrencilerde, öğrendikleri dilin ve kültürün yabancısı olmadıkları hissi uyandırılarak Türkiye Türkçesi öğretimi süreci daha sistematik ve kolay hale getirilebilir.

3.2.2.Tarihi ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?

3.2.2.1.Ölçütün İçeriği

Tarihi ve kültürel mekânlar ve yapılara ilişkin ölçüt ile *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nde Türk halklarının tarihsel, kültürel ortaklığını yansıtan mekân ve yapılara dair ögelerin kullanılıp kullanılmadığının tespiti ve tespit edilen bulguların değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Türk toplulukları tarihsel süreçte birlikte yaşam sürerek yerleştikleri bölgelere kendilerine ait ve tarihte önemi oldukça büyük izler bırakmışlardır. Söz gelimi yaşadıklarını, yaptıklarını Bengü taşlara yazdırarak Orhun Abidelerini meydana getirmişlerdir (Ercilasun, 2011, s.18). Bunun yanında Türk halklarının sembolü haline gelen, tarihi özelliğiyle Türklerin ortak kökeni hakkında değerli bilgiler veren şehirler kurmuşlardır. Örneğin, Uygur Devleti'nin başkenti olan Kara-Balasagun, Türklere ait

önemli ve güzel şehirlerden biri olarak anılmaktadır. Bir başka önemli şehir, aynı zamanda Türk devletlerine başkentlik de yapmış Ötüken şehri Türk tarihinin önemli bir yerleşim yeri olarak bilinmektedir.

Bir başka önemli iki şehir Buhara ve Semerkant'ın Orta Asya'yı cazibe merkezi haline getirdiği, çöllerin içinde birer cennet misali olarak anıldığı. Türklerin yaşadığı ve Kaşgarlı Mahmut'un, adını Ordu-kent olarak ifade ettiği diğer tarihi bir şehir Kaşgar şehri, tarihi İpek Yolu'nun üzerinde bulunuyor olmasından ticari bakımından cazibe merkezi olarak anılmıştır (Tuğ, 2020, s.403). Türk topluluklarının kurduğu veya üzerinde yüzyıllarca yaşam sürdüğü birçok tarihi ve kültürel mekân ve yapılara örnek vermek mümkündür. Tarihi kütüphaneler, hamamlar, hanlar, türbeler, mezarlar vb. yapı ve yerlerin, Türk halklarının tarihi ve kültürü hakkında değerli bilgiler içerdiği araştırmalarla günümüze kadar ulaşmıştır.

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde Türklerin ortak tarihini yansıtan, gezilip görülecek, öğrencileri dili öğrenmeye heveslendirecek kültürel yapı ve mekânların ders kitaplarında kültürel öge biçiminde verilmesi oldukça önem taşımaktadır. Öğrencilerin yaşadıkları ülkenin önemli kültürel hazinesi olan, Türk topluluklarının ortak izlerini taşıyan bir yapının ders kitaplarında anlatılması ve görselleriyle desteklenmesi onların ortak kültürel mirasın farkına varmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla Orta Asya ülkelerine ve Türkiye'ye özgü tarihi ve kültürel mekânların ve yapıların verilmesinin yanında Türk topluluklarının ortak tarihsel süreçte kurdukları yapı ve mekânlara yer verilmesi ile Türk soylu öğrenciler ile Türkiye Türkçesi ve Türk kültürü arasında güçlü bir bağın kurulacağı düşünülmektedir. Takip eden bölümde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nden tarihi ve kültürel mekânlar ve yapılara ilişkin elde edilen bulgular incelenecek ve yorumlanacaktır.

3.2.2.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nin ders/çalışma/öğretmen kılavuz kitapları taranmış, tarama sonucunda tüm düzey ders ve çalışma kitaplarında tarihi ve kültürel mekân ve yapılara ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Öğretmen kılavuz kitaplarının hiçbir düzeyinde bu ölçüte dair herhangi bir bulgu tespit edilmemiştir.

3.2.2.2.1. A1 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

A1 düzey ders kitabında tarihi ve kültürel mekân ve yapılara ilişkin unsurlar oldukça yüksek oranda yer almaktadır. Özellikle hedef kültürün tanıtımına yönelik Türkiye'nin tarihi ve kültürel mekân ve yapılarına ilişkin görseller birçok etkinlik ve metnin içeriğine uygun olarak kullanılmıştır. İnceleme sonucunda tarihi ve kültürel mekân ve yapılara ilişkin elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

Şekil 8. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "İşaretleyelim" (s.9)*

Şekil 8'de *Merhaba* adlı bölümde geçen kalıp ifadelerin öğretimine yönelik *İşaretleyelim* etkinliğine yer verilmiştir. Selamlaşma kalıp ifadelerinin öğretiminin amaçlandığı bu etkinlikte Türkiye'nin önemli tarihi yapısı olan Kız Kulesi görseli kullanılmıştır. Türk soylulara hedef kültürü tanıtıcı içerikte olan bir etkinliktir. Havanın karardığı görülen bu görselin altına yanlış kalıp ifadesinin yazıldığı belirtilmiştir. Öğrenci, selamlaşma kalıplarını öğrenirken Türkiye'nin önemli kültürel yapıları hakkında bilgi edinebilecektir. Bu sayede kendi ülkesinde benzer yapıların örneklerini sunarak kültürel bağlamda farkındalık becerisini kazanabilir.

Şekil 9. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.66)*

Nurlan: Kazakistan'ın güneydoğusunda, Kazakistan'ın en büyük şehri. Almatı'da restoranlar, oteller, alışveriş merkezleri var. Panfilov Parkı, Almatı Gölü önemli yerlerdir. Almatı tabiatı güzel, yeşil bir şehirdir.

Nurlan: Çimkent'te hangi önemli yerler var?

Aygül: Çimkent'te Zafer Parkı, Merkez Park, El-Farabi Türbesi ve Tarih Müzesi önemli yerlerdir.

Şekil 9'da *Ben ve Çevrem* adlı bölümde, *Benim Şehrimde* başlıklı metne yer verilmiştir. Kurma metin, diyalog biçiminde oluşturulmuştur. *Okuyalım ve Dinleyelim* etkinlik adı altında verilen bu metinde Kazakistan'ın önemli şehirleri, gölleri, parkları, müzeleri ve Türk tarihi açısından önemli bir şahsiyet olarak bilinen El-Farabi'nin türbesi anlatılmaktadır. İçinde bu mekân ve yapı isimlerinin geçtiği metin, görsellerle desteklenmiştir. Ders kitabında Kazakistan'ın tarihi ve kültürel şehirlerine ve yapılarına yer verilmesi öğrencinin zihninde ülkesinin ve kendi kültürünün hedef dilin konuşurları tarafından önemsendiğine dair bir izlenim oluşacaktır. Kendi ülkesine dair kültürel unsurların sunulduğunu gören öğrencilerin güdülenmişlik düzeyleri artabilir. Özellikle El-Farabi Türbesi isminin metinde geçmesi, Türk topluluklarına özgü tarihi ve kültürel yapı anlamında önemlidir. Söz gelimi, El-Farabi Türbesi; derste Farabi'nin hayatına, felsefesine dair sohbetlerin yapılmasına imkân sağlayabilecek ortak kültürel bir yapı olarak görülmektedir.

Şekil 10. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.67)*

D1 Dinleyelim ve Cevaplayalım (Doğru ✓ / Yanlış x)

	Başkenttir.	Kışın hava soğuk ve karlıdır.	Parklar vardır. Çok yeşildir.	Anıtkabir vardır.
ASTANA				
ANKARA				
BİŞKEK				
BAKÜ				

Şekil 10'daki görselleri olan ve dinleme metnine ilişkin oluşturulan tablo, *Ben ve Çevrem* adlı bölümde yer alan *Dinleyelim ve Cevaplayalım* etkinliği çerçevesinde kullanılmıştır. Metinde Kazakistan'ın başkenti Astana'ya, Türkiye'nin başkenti Ankara'ya, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e ve Azerbaycan'ın başkenti Bakü'ye yer verilmiştir. Orta Asya'nın farklı ülkelerinden gelen Türk soylu öğrenciler için bildikleri veya yaşadıkları şehirlerin görsellerinin ders kitabında geçmesi onları derse karşı güdüleyebilir ve etkinliği zorlanmadan yapmalarına imkân sağlayabilir. Etkinlik sonunda öğretmen, ilk Türk devletlerin başkentleri konusunu açabilir; öğrencileri konuyla ilgili konuşturabilir. Böylece Türk soyluların ortak tarihi ve kültürel yerleşim yerlerine dair bilgi paylaşımı gerçekleştirilebilir; öğrenciler de bu durumda Türklerin esasında ortak tarihsel süreçten geçtikleri konusunda bilgilendirilmiş olurlar.

Şekil 11. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.94)*

Görevli: Tabii beyefendi, hangi şehre gitmek istiyorsunuz?
Müşteri: Türkistan'a gitmek istiyorum.
Görevli: Türkistan'da havaalanı yok. Türkistan'a en yakın Çimkent'te havaalanı var.
Müşteri: Peki, İstanbul'dan Çimkent'e bir bilet kaç lira?

Şekil 11'de *Nerede, Ne Zaman?* adlı bölümde, *Yeriniz Var mı?* başlıklı diyalog metnine yer verilmiştir. *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde metne yönelik soruların cevaplanması beklenmektedir. Metinde ismi geçen şehirler Türkiye ve Kazakistan'a aittir. Bu bağlamda öğrenciler, Türkiye'nin şehirlerini öğrenirken kendi ülkelerine ait şehir isimlerinin kitapta geçmesi durumu da onları derse motive edebilir. Özellikle Türkistan şehrinin Türk soylular için önemli bir değeri vardır. Türkistan şehri, Türklerin ata yurdu ve Türklerin büyük uygarlık kurduğu bir coğrafya olarak bilinmektedir. Bu sebeple kültürel ve tarihi bir yerleşim olarak Türkistan isminin metinde geçmesi, Türk soylulara Türkiye Türkleriyle ortak kültürel bir bağın varlığını hatırlatacaktır. Öğreticinin bu konuda yönlendirici olması elbette önemli bir husustur. Öğreticinin bu durumda Türk tarihi bilgisine sahip olması, yeri geldiğinde derslerde Türkistan coğrafyasının tarihine dair kısa bilgiler paylaşması, öğrencileri bu anlamda bilinçlendirmesi ve konuşmaya teşvik etmesi açısından önemlidir.

Şekil 12. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Cevaplayalım" (s.162)*

İstanbul kalabalık ve yorucu bir şehir ama burayı çok seviyorum. Burada müzeler, parklar, kütüphaneler ve öğrenciler için çok güzel kafeler var.

Okuldan sonra boş zamanlarımda, çoğunlukla Süleymaniye Kütüphanesine gidiyorum. Orada bir iki saat kitap okuyorum. Hafta içi bazen bir parkta, bazen sahilde, bazen de bir kafede arkadaşlarımla buluşuyoruz. Beraber çay - kahve içiyoruz, sohbet ediyoruz. Akşamüstü Boğaz'da, sahilde koşuyorum veya bisiklete biniyorum. Hafta sonu ise sabahtan akşama kadar İstanbul'un eski sokaklarını geziyorum. Eski kitapçıları dolaşmaya bayılıyorum. Sık sık Mısır Çarşısı'na gidiyorum. Orada esnafla sohbet etmekten çok hoşlanıyorum. Ara sıra Galata Kulesi'ne çıkıyorum ve oradan İstanbul'u seyrediyorum. Ayrıca sinemaya ve tiyatroya gitmeyi çok seviyorum. Zaman zaman da arkadaşlarımla konsere gidiyoruz.

Evet, İstanbul'da hayat çok hızlı, yorucu, bazen de zor. Ama ben İstanbulluyum ve başka bir şehirde yaşamak istemiyorum.

Şekil 12'de *Ben Bugün…* adlı bölümün *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde kurma bir metin kullanılmıştır. Metinde geçen tarihi ve kültürel mekân ve yapılar Türkiye'ye aittir. İlgili okuma parçasında İstanbul, İstanbul'un önemli kültürel sembolleri ve turistlerin uğrak yerlerinden "*Boğaz, Mısır Çarşısı, Galata Kulesi*" yapıları ele alınmıştır. Türk soylu öğrencilerinin Türkiye'ye ait kütüphane, köprü, kule, çarşı yerlerini öğrenmesinin ardından kendi ülkelerinde bulunan yapı ve mekânlara örnek vermesi kültürlerin buluşması noktasında dersi eğlenceli hale getirebilir. Bu sayede öğrenciler tarihi ve kültürel yer ve yapıları karşılaştırma imkânı elde edecek, aynı zamanda kültürlenme ve kültürleşme sürecini deneyimleme fırsatına sahip olacaklardır.

3.2.2.2.2. A1 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

A1 çalışma kitabı, tarihi ve kültürel mekân ve yapılar çerçevesinde incelendiğinde aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konunun çalışma kitaplarında genellikle yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen tarihi ve kültürel mekân ve yapılara ilişkin ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler bu bölümde yalnızca yönergeler ve kazandırılması hedeflenen beceriler

çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. *Merhaba* bölümünün 31.sayfasında *Okuyalım ve Seçelim* yönergesi doğrultusunda İstanbul ve İstanbul'un tarihi yapıları Sultan Ahmet Camisi, Topkapı Sarayı, Galata Kulesi ve Kapalı Çarşı'sı kısaca anlatılmıştır. Etkinlik ilgili yapıların görselleriyle desteklenmiştir. Öğrencinin hedef kültüre dair bilgi edinmesi ve metropol kenti İstanbul'un tanıtımı amaçlanmaktadır. Aynı bölümün 32. sayfasında *Okuyalım ve Seçelim* yönergesi adı altında Kazakistan şehirleri Astana, Almatı, Çimkent ve Türkiye'nin şehirleri Ankara ve İstanbul'un isimleri karşılaştırma cümlelerinde geçmektedir. Bu etkinlik çoktan seçmeli sorular biçiminde oluşturulmuştur. İlgili etkinlik aracılığıyla karşılaştırma ve derecelendirme bildiren sözcüklerin pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. 33.sayfada *Yazalım* yönergesi çerçevesinde görseller verilmiştir. Hava durumunu anlatan görselde Ankara ve İstanbul şehirlerinin isimleri geçmektedir. Bu etkinlik ile öğrencilerin karşılaştırma cümlelerini kurmayı öğrenmeleri hedeflenmektedir. 34.sayfada yine *Yazalım* adlı etkinlikte Türkiye şehirlerinden Ankara, Antalya, Kars, Erzurum, İstanbul; Kırgızistan başkenti Bişkek ve Kazakistan isimlerinin geçtiği cümleler verilmiştir. Öğrencilerden bu cümleleri, karşılaştırma cümlesi biçimiyle yeniden yazmaları istenmektedir. 38.sayfada *Tekrar Yazalım* yönergesi çerçevesinde Kazakistan'ın şehri Çimkent'in ismi geçmektedir ve etkinlik şehrin görseliyle desteklenmektedir. Bu etkinlik ile *–Dan beri* yapısının pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Sayfa 61'de *Sorular Yazalım* adlı etkinlikte örneklendirilen cümlelerde İstanbul şehrinin ve Galata Kulesi'nin adları geçmektedir. Etkinliğin amacı, hedeflenen soru sözcüklerinin pekiştirilmesi için söz konusu cümlelerin, kazandırılmak istenen soru sözcükleri kullanılarak soru cümlesi biçimiyle yeniden yazılmasıdır.

3.2.2.2.3. A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe A2 düzey ders kitabı taranmış, tarama sonucunda sıklıkla Türkiye ve Türk soyluların yaşadığı ülkelere ait tarihi ve kültürel mekânların, yapıların kullanıldığı görülmüştür. Tespit edilen tarihi ve kültürel unsurlar aşağıdaki gibidir:

Şekil 13. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Konuşalım" (s.11)*

Görevli: 14 Ekim Salı günü saat 19.00'da Ankara'dan İstanbul aktarmalı, Bişkek, Manas Havaalanı'na tek kişilik sadece gidiş bileti, doğru mudur beyefendi?

Şekil 13'te *Hayatın İçinden* adlı bölümün *Konuşalım* başlıklı etkinliğinde bir diyalog metni yer almaktadır. Türkiye'ye ait Ankara, İstanbul gibi şehirlere; Kırgızistan'ın başkenti Bişkek ve Manas Havaalanı isimlerine rastlanmıştır. Karşılıklı konuşma becerisine yönelik hazırlanan bu etkinlikte yer alan kültürel mekânlar öğrencinin Türkiye'ye dair bilgi edinmesi ve yaşadığı ülkedeki mekânlara ilişkin özellikleri ile karşılaştırması ve sonucunda kendi kültürel değerlerin farkına varması açısından önemlidir. İki kişi arasında geçen konuşma, Bişkek'e gitmek için uçak biletinin ne şekilde satın alınabileceğine ilişkindir. Bu diyalog derste canlandırılarak ilgili kültürel bölgelerin özellikleri hakkında sohbet edilebilir.

Şekil 14. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.69)*

Turist Rehberi: Sevgili misafirlerimiz, öncelikle Astana gezimize hoş geldiniz. Bu hafta sonu güzel şehrimiz Astana'yı size tanıtacağım. Size gezinizde rehberlik edeceğim. Biliyorsunuz, Astana 1997'den bu yana Kazakistan'ın başkentidir ve en büyük ikinci şehridir. Dışarı bakın lütfen! Şu an sağda "Bayterek Kulesi"ni görüyorsunuz. Bu kule hakkında bilginiz var mı?

Şekil 14'te *Astana'da Hafta Sonu Tatili* başlıklı kurgu metin diyalog türünde oluşturulmuştur. Metinde Kazakistan'ın başkenti Astana'dan ve Astana'nın önemli simgesi olan Bayterek Kulesi'nden bahsedilmektedir. Kaynak kültürel ögelerin yer aldığı bu etkinlikte amaç, öğrencileri kendi kültürüne ilişkin ögeleri ile temel seviyede sıklıkla buluşturmaktır. Çünkü bilinen bir yapıdan başlayarak bilinmeyene doğru gidilerek dilsel ve kültürel girdilerin sağlanması, dil öğretimi ve öğreniminde istenen hedefe ulaştırabilir. *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan bu etkinlikte açıklanması istenen sözcük listesi karede verilerek metne yönelik hazırlanan sorularla metnin kavratılması istenmektedir.

Şekil 15. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Konuşalım" (s.72)*

Abdullah: Sen henüz İstanbul'u gezmedin. Yarın birlikte dışarı çıkalım. Önce İstiklal Caddesi'nde gezeriz.
Sedat: Çok iyi olur!
Abdullah: Sonra da Ortaköy'e gidelim.
Sedat: Bence Sultanahmet Camisi'ni, Ayasofya'yı ve Yerebatan Sarnıcı'nı yarın gezebiliriz.

Şekil 15'te *Durumlar* adlı bölümün *Konuşalım* adlı etkinliğinde diyalog metnine yer verilmiştir. İstanbul'un önemli tarihi ve kültürel yapılarını ele alan bu metnin, hedef kültürün ögelerini tanıtmak amacıyla tasarlandığı düşünülmektedir. İçerikte ismi geçen tarihi ve kültürel yapılar "*İstiklal Caddesi, Ortaköy, Sultanahmet Camisi, Ayasofya, Yerebatan Sarnıcı"* ve bu yapılara ilişkin görseller yer almaktadır. Bu yapıların özelliklerine ve kısa tarihçesine değinilerek öğrencilere, duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine olanak sağlanabilir. Yabancı/ikinci dil öğretiminin temelinde iletişimsel yetinin geliştirilmesi esas alındığına göre bu etkinliğin, tasarımı ve kullanımı açısından işlevsel olduğu düşünülmektedir.

Şekil 16. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.74)*

Şekil 16'da *Durumlar* bölümünde dinleme metnine yer verilmiştir. Metinde, Kırgızistan'da bulunan, tarihi çok eskilere dayanan Issık Göl konu edilmiştir. Okuma parçasına ilişkin oluşturulan sorularla metnin kavratılması amaçlanmaktadır. Kırgızistan'a ait olması ve dolayısıyla Türk soylu öğrencilerin bildiği bir kültürel bölgenin anlatılması metne olan dikkatlerin artırılmasına da olanak sağlayabilir. Öğreticinin söz konusu gölün tarihine ilişkin birkaç kısa bilgi paylaşması üzerine öğrenciler, bu gölün Türk topluluklarının ortak kültürel hazinesi içerisinde değerlendirilecek özellikte olduğuna dair bir bilince sahip olacak, bu sayede kendini ifade etmekten çekinmeyerek derse güdülenmiş olarak dâhil olabilecektir.

Şekil 17. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Konuşalım" (s.75)*

K3 Konuşalım

Çolpon: Anne! Bu hafta sonu Ala-Arça Milli Parkı'na gezi var. Bütün sınıf arkadaşlarım ve öğretmenlerim gidiyor. Ben de gidebilir miyim?
Anne: Kızım biliyorsun deden biraz rahatsız. Hafta sonu dedene gideceğiz.
Çolpon: Anne! Bütün arkadaşlarım gidiyor.
Anne: Baban bu duruma ne diyecek bilmiyorum.

Şekil 17'de *Durumlar* bölümünün *Konuşalım* yönergesi altında anne ile kız arasında geçen diyalog yer almaktadır. Bu etkinlik ile öğrencilerin konuşturulması, bir durumun planlanmasına dair örneklerin sunulması ve planlanan durumların anlatılmasında kullanılabilecek ifadelerin aktarımı amaçlanmıştır. Bu diyalogda Ala-Arça Milli Parkı'na gezi, konu edilmiştir. Ancak bu parkın Kırgız Türkleri için önemine değinilmemiştir. Metinde sadece parkın ismi ve bu parkın görseli kültürel unsur olarak verilmiştir. Ala-Arça Milli Parkı'nın Tanrı Dağları üzerine kurulduğu bahsinden sonra Tanrı Dağları'nın Türkler için kutsallığı anlatılarak Türk soyluların ortak tarihi yerlerine ilişkin kültürel içerik paylaşımı gerçekleştirilebilir. Böylece öğrencilerin, Türk kültürü edinimi sırasında hem Türkiye'nin kültürel değerlerine hoşgörüleri artacak hem onlar kendi kültürel mirası konunda farkındalık elde edeceklerdir.

Şekil 18. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Tamamlayalım" (s.77)*

Y3 Tamamlayalım

Asel: Merhaba Mirbek.
Mirbek: Merhaba.
Asel: Hafta sonu için bir planın var mı?
Mirbek: Hayır, henüz bir planım yok.
Asel: Sınıf arkadaşlarımızla bir gezi planımız var. Sen de bize katıl, lütfen!
Mirbek: Nereye gideceksiniz?
Asel: Çimbulak'a gideceğiz. Hem gezeceğiz hem de göl kenarında piknik yapacağız. Ne dersin?
Mirbek: Tamam, ben de geleceğim. Saat kaçta, nerede buluşacağız?

Şekil 18'de iki kişi arasında geçen diyalog aktarılmaktadır. *Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde sunulan bu diyalogda Kazakistan'da bulunan ünlü kayak merkezi Çimbulak ismi geçmektedir. Görüldüğü üzere öğrencilerin yazma becerisinin geliştirilmesine yönelik tasarlanan bu etkinlikte verilen anahtar sözcüklerle hafta sonu planının hazırlanması istenmektedir. Kaynak kültür ögeleri içerisinde verilen bu turistik mekân sayesinde öğrencide kültürel farkındalık becerisinin gelişimi hedeflenmektedir. Dolayısıyla kültürel duyarlılık yetisinin de ön plana çıkması beklenmektedir.

Şekil 19. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Eşleştirelim ve Söyleyelim" (s.101)*

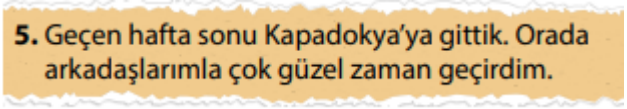

5. Geçen hafta sonu Kapadokya'ya gittik. Orada arkadaşlarımla çok güzel zaman geçirdim.

Şekil 19'da *Eşleştirelim ve Söyleyelim* adlı etkinlikte Türkiye'nin önemli tarihi, kültürel ve turistler tarafından ilgi gören bir mekân olan Kapadokya ismine yer verilmiştir. Niteleyici ifadelerin pekiştirilmesinin amaçlandığı bu etkinlikte öğrencilerden altı çizili ifadelerin diğer cümlelerde karşılığının bulunması ve bu ifadelerin eşleştirilmesi istenmektedir. Hedef kültür ögelerinin sunulduğu bu etkinlikte öğrencinin hedef kültüre dair bilgileri içselleştirmesi ve kaynak kültür ögeleriyle karşılaştırma yaparak söz konusu bilgilerin kalıcılığını artırması beklenmektedir.

Şekil 20. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Tamamlayalım" (s.108)*

Y2 Tamamlayalım

a) İzmir'den sevgilerle…
b) Biz de sizi çok özledik ama yakında döneceğiz.
c) Burada Artemis Tapınağı'nı, Celsus Kütüphanesi'ni ve Meryem Ana Kilisesi'ni ziyaret ettik.
ç) Gezi boyunca kendimizi o yıllarda hissettik, çok heyecanlıydık.
d) Ne yazık ki Efes gezimiz az önce sona erdi.

Şekil 20'de *Tamamlayalım* etkinliğinde Türkiye'ye ait tarihi ve kültürel mekân ve yapılar yer almaktadır. "*Artemis Tapınağı, Celsus Kütüphanesi, Meryem Ana Kilisesi*" gibi tarihi çok eskilere dayanan yapıların, görselleri de metni desteklemektedir. Türk soylu öğrencilerin Türkiye'ye ait bu mekân ve yapılara ilişkin ve bu yerlerde daha önce yaşayan kavimlerin yaşamlarına dair bilgi edinmelerine, Türk kültürünün zenginlikleriyle tanışmalarına olanak sağlar. Bu etkinlik ile metinde bırakılan boşlukların maddelenmiş cümlelerle tamamlanması amaçlanmıştır. Temel dil becerilerinin gelişiminin yanı sıra kültürel içeriklerinin de edinilmesine imkân verilmiştir.

Şekil 21. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Cevaplayalım ve Konuşalım" (s.128)*

Şekil 21'deki görsel ve metin, *Gündelik İletişim* bölümü içerisinde yer almaktadır. Diyalog biçiminde oluşturulan bu metinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de bulunan tarihi Şirvanşahlar Sarayı konu edilmiştir. Azerbaycan'da bulunan ve dünyaca tanınan bu sarayın etkinlikte yer almasıyla Türk soylu öğrencilerin kendi kültüründen bir unsurla karşılaşmasına olanak sağlayabilir, bu sayede öğrencilerin derse olan ilgileri de artabilir. Dolayısıyla bu durum, hedef dildeki kazanımların en üst seviyeye çıkmasını sağlayabilir. Oluşturulan diyalog derste canlandırılabilir, öğrencilerden kendi ülkelerine dair tarihi saraylara ilişkin örneklerin sunulması istenebilir. Türkiye'de bulunan Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı örnek gösterilebilir. Böylece öğrencilere bu kültürel zenginliklerin karşılaştırılmasına fırsat sunularak tarihi yapıların benzerliklerinin ve farklılıklarının sezdirilmesine imkân verilir.

Şekil 22. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Boşlukları Dolduralım" (s.144)*

. Bizimkinden çok farklı değil. Kebapları, Türk hamamını ve Türk kahvesini

Şekil 22'de, *Boşlukları Dolduralım* yönergesi çerçevesinde sunulan metin, elektronik ileti türünde oluşturulmuştur. Seçeneklerde verilen zamirler, fiiller ve isimler uygun yerlere getirilecektir. Türk kültürünü tanıtan iletideki öğrenci, arkadaşına Türk hamamını çok beğendiğini anlatıyor. Türk kültüründe hamamın ayrı bir yeri vardır. Mimarisiyle ve manevî boyutuyla hamam, Türk kültüründe önemlidir. *Gündelik İletişim* bölümü içerisinde yer alan bu etkinlik örneği iki arkadaşın mektuplaşmasını içeriyor. Öğrencilerin temel seviyede Türkiye'nin tarihi ve kültürel yapılarını öğrenmesi ve bu yapıların tarihte ve günümüzde Türk halkalarının yaşadığı ülkelerde de bulunduğunu bilmesi öğrencilerde ortak tarih bilincinin oluşmasını sağlar. Dolaysıyla bu durum, öğrenciler ile hedef dil ve hedef kültür arasındaki bağı güçlü kılar.

Şekil 23. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.181)*

Şekil 23'te yer alan metin ve görseller *Haberim Var* bölümüne ait *Otrar Gezisi* başlıklı metinden alınmıştır. Bu metinde Otrar bölgesinin diğer ismine, Otrar Müze'sine, balbal taşlarına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Türk halklarının yüzyıllarca beraber yaşadığı ortak yaşamın tarihi izlerini taşıyan bu kültürel yapıların ders kitaplarında anlatılması,

öğrencilerde öğrendiği dilin mensup olduğu kültürün kendi kültürüyle müşterek noktalarının bulunduğuna dair farkındalık yaratabilir. Böylelikle öğrencilerin derse olan ilgilerini canlı hale getirilebilir. Bu anlamda öğreticinin ders akışındaki rolü çok önemlidir. Öğreticilerin ortak kültürel ve tarihi yapıların ön plana çıkmasını sağlayacak etkinliklerin planlanması konusunda bilinçli olması gerekmektedir. Bu hususun ise öğrencilerin, hedef dilin öğreniminde istenen düzeyde kazanımları elde etmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Şekil 24. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Seçelim ve Yazalım" (s.190)*

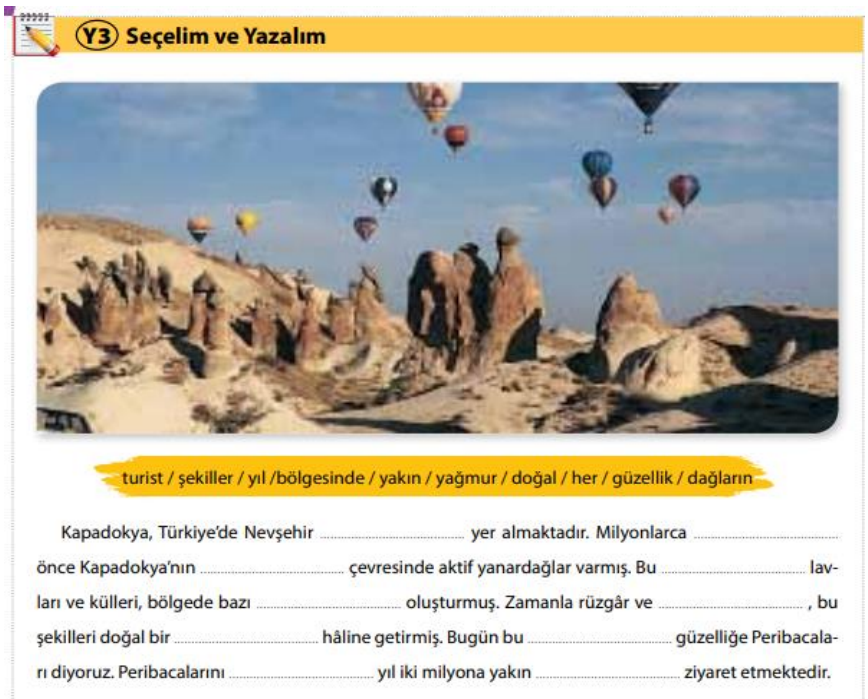

Y3 Seçelim ve Yazalım

turist / şekiller / yıl /bölgesinde / yakın / yağmur / doğal / her / güzellik / dağların

Kapadokya, Türkiye'de Nevşehir ..... yer almaktadır. Milyonlarca ..... önce Kapadokya'nın ..... çevresinde aktif yanardağlar varmış. Bu ..... lavları ve külleri, bölgede bazı ..... oluşturmuş. Zamanla rüzgâr ve ....., bu şekilleri doğal bir ..... hâline getirmiş. Bugün bu ..... güzelliğe Peribacaları diyoruz. Peribacalarını ..... yıl iki milyona yakın ..... ziyaret etmektedir.

Şekil 24'te *Seçelim ve Yazalım* yönergesi çerçevesinde sunulan metinde boş bırakılan yerlere metnin anlam bütünlüğünü sağlayacak sözcüklerin getirilmesi beklenmektedir. Kapadokya bölgesine ve Peribacalarına ilişkin bilgilerin yer aldığı bu metin, söz konusu tarihi ve kültürel bölgenin görseliyle de desteklenmektedir. Hedef kültürü tanıtıcı özellikte sunulan bu etkinlik sayesinde öğrencinin Türk coğrafyasına ait mekânların özelliklerinin içselleştirmesine ve kendi kültüründe bulunan benzer ögeleriyle karşılaştırmasına imkân sağlanır. Hedef kültür ögeleri ile kendi kültür ögelerini karşılaştırma imkânına sahip olan hedef kitle, kültürlerarası iletişim yetisini geliştirmiş olacaktır (Açık, 2020, s.97). Bu nedenle Türk soylulara Türk kültürünü tanıtıcı

materyallerin tasarlanması ve öğrencilere sunulurken doğru stratejilerin seçilmesi oldukça önemlidir.

Şekil 25. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Cevaplayalım" (s.192)*

D) Cevaplayalım

Abant Gölü

Abant Gölü, Türkiye'de Bolu şehri sınırları içinde yer almaktadır. Gölün deniz seviyesinden yüksekliği 1328 metredir. Bu göl, bir vadinin ortasında bulunmaktadır. Bugün Abant Gölü'nün çevresinde pek çok otel ve piknik alanı vardır. Abant Gölü'nü dört mevsim ziyaret edebilirsiniz çünkü bu doğa harikasının her mevsim ayrı bir güzelliği vardır.

Şekil 25'te *Kendimizi Değerlendirelim* bölümünde *Cevaplayalım* adlı etkinlikte hedef kültürü kapsayan bir yere, Abant Gölü'ne, yer verilmiştir. Bu metinde, Abant Gölü'nün kısa tarihçesine ve metni destekleyici görsele yer verilmiştir. Metnin çözümlenmesine yönelik sorular hazırlanmıştır. Hedef kültürün tanıtımının amaçlandığı bu etkinlik ile öğrencinin hedef dil ve dolayısıyla hedef kültür arasında güçlü bir bağın kurulması hedeflenmektedir.

3.2.2.2.4. A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Tarihi ve kültürel mekân ve yapılar çerçevesinde incelenen A2 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar

niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konunun çalışma kitaplarında çoğunlukla yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen tarihi ve kültürel mekân ve yapılara ilişkin ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler bu bölümde yalnızca yönergeler ve hedeflenen kazanımlar çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. *Hayatın İçinden* adlı bölümün 31.sayfasında *Hafta Sonu Planlarım* başlıklı etkinlik, *Okuyalım ve Bulalım, Bulalım ve Eşleştirelim* yönergeleri çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu etkinlikte Kazakistan'ın başkenti Astana'da bulunan Bayterek Kulesi'nin kısa tarihçesini içeren çoktan seçmeli sorulara yer verilmiştir. Etkinlikte yer alan sorular, ders kitabında verilen okuma parçasının kavratılması için hazırlanmış sorulardır. Bu etkinlik Astana ve Bayterek Kulesi'nin görselleriyle desteklenmiştir. Sayfa 32'de *Seçelim ve Yazalım* yönergesi adı altında İstanbul'a düzenlenen geziyi konu alan metin ve İstanbul'un tarihi yerlerini tanıtan görsellere yer verilmiştir. Metinde boş bırakılan yerlere uygun eylemlerin getirilmesi beklenmektedir. 33.sayfada *Yazalım* adlı etkinlikte İstanbul'un meşhur, tarihi yapılarla dolu olan İstiklal Caddesi'nin adı geçmektedir. Etkinlikte karışık verilen sözcükler ile anlamlı cümlelerin kurulması beklenmektedir. Sayfa 61'de *Dinleyelim ve Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde bir dinleme metnine yer verilmiştir. Hava durumuna ilişkin oluşturulmuş bu metinde bırakılan boşluklar uygun ifadelerle tamamlanacaktır. Kültürel mekânlar bağlamında metinde Türkiye ve başkenti Ankara'ya, Azerbaycan ve başkenti Bakü'ye, Kazakistan ve başkenti Astana'ya, Kırgızistan ve başkenti Bişkek'e, Özbekistan ve başkenti Taşkent'e, Türkmenistan ve başkenti Aşkabat'a yer verilmiştir. Böylelikle metinde hem hedef kültüre hem kaynak kültüre ait ögeler bir arada ifade edilmiştir. Sayfa 67'de *Müze Gezisi* başlıklı etkinlikte öğrencilerden, sorularla onlara uygun cevapları bulup eşleştirmeleri beklenmektedir. Bu etkinlikte Otrar isimli tarihi kent ve orada bulunan müze, ayrıca tarihi ve kültürel yapılar balballar anlatılmıştır. Bu tarihi ve kültürel mekânlara ilişkin yorum ve değerlendirmeler ders kitabındaki metin bağlamında daha önce yapılmıştır. Sayfa 68'de *Dinleyelim ve Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde ders kitabında yer alan dinleme metnine yönelik bir etkinlik tasarlanmıştır. Etkinlikte Türkiye'nin şehirleri İstanbul, Erzurum, Antalya ve Rize'nin belirgin özellikleri

anlatılmıştır. Etkinlikte karışık verilen söz öbeklerinin uygun şehir isimlerinin altına yerleştirilmesi istenmektedir.

3.2.2.2.5. B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

B1 düzey kullanıcılarına yönelik hazırlanan ders kitabı, ilgili ölçüt çerçevesinde incelenmiştir. İnceleme sonucunda Türk halklarının ortak tarihi ve kültürel mekân ve yapıların konu edildiği bilgilendirici ve diyalog türünde metinlerin, etkinliklerin ve görsellerin temel düzey ders kitaplarındakine oranla fazla olduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

Şekil 26. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.62)*

01 Okuyalım ve Dinleyelim

"GÖNÜL HANIM"DAN ORHUN YAZITLARINA

Bazen bir kitap okursunuz ve hayatınız değişir. Amaçlarınıza ve hayallerinize bu kitap yön verir. Ben de lisede tarih öğretmenimin önerisiyle "Gönül Hanım" romanını okudum. Bu kitap hayatıma yön verdi. Hayallerimde romanın kahramanları Üsteğmen Mehmet Tolun ve Gönül Hanım'la birlikte Moğolistan'a kadar seyahat ettim. Ama hayallerimi nasıl gerçekleştirecektim? Buna dair hiçbir fikrim yoktu.

Üniversite yıllarımda Moğolistanlı Ariuuna'yla tanışmam sanki hayallerimin gerçekleşmesi için bir işaretti. Onunla saatlerce Moğolistan, Orhun Bölgesi ve Göktürk Yazıtları hakkında sohbet ederdik. Bir gün duydum ki Ariuuna'nın ağabeyi rahatsızlanmış. Ariuuna da Moğolistan'a dönmek zorunda kalmış. Çok üzüldüm çünkü onu bir daha hiç göremedim.

Üniversiteden mezun olunca yüksek lisans yapmaya karar verdim. Araştırma projemin konusu "Taş Metinler"di. İşte, Moğolistan yolculuğum başlıyordu! İlk durağım Kafkasya ve Hazar Denizi'ydi. Azerbaycan'da Gobustan Kayalıkları ve Elbruz çevresindeki kaya metinleri büyüleyiciydi. Sonra sırayla İdil-Ural Bölgesi, Sibirya ve Baykal Gölü'ne gittim. Yolculuğum, satırlarımdaki kadar hızlı geçmedi, tabii. Beş ay boyunca kardaki ayak izlerini takip eder gibi bir medeniyetin izlerini takip ettim. Son durağımdan önce Kazakistan'da Tanbalı ve Jambıl'daki Göktürk Yazıtları'na gittim. Buralarda bana rehberim Yerlan eşlik etti. O, Kazakistanlıydı ve Moğolistan'da yaşayan akrabaları vardı. Yerlan'la geniş bozkırların içinden gümüş bir yılan gibi akan Siriderya'ya gittik. Orada yılkı sürülerinin fotoğraflarını çektim. Aslanbab'a gittik. Orada dua ettim.

Moğolistan'a yaklaştıkça heyecanım artıyordu. Yolculuğumun da sonuna yaklaşıyordum artık. Moğolistan'da bizi Yerlan'ın akrabaları karşıladı. Bir araba kiralayarak Göktürk Yazıtları'na doğru yola çıktık. Geniş bozkırlarda fotoğraf çekmek için bozüy ve kımızhanelerin önünde durduk. Göktürk Yazıtları'na vardığımızdaki sevincimi tarif edemem. Çünkü artık gerçekle yüz yüzeydim.

Şekil 26'da yer alan *Gönül Hanım'dan Orhun Yazıtlarına* başlıklı metin ile Orhun Yazıtlarına ait görsel, *Hayatımızın Hikâyesi* adlı bölümün içeriğinde kullanılmıştır. *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde kullanılan bu metin, gezi yazısı türünde sunulmuştur. Metinde geçen ve Türk halklarını kültürel bağlamda ilgilendiren ana kavram, Moğolistan'da bulunan Orhun Yazıtlarıdır. Orhun Yazıtlarının Türklere ait ilk

yazılı belge niteliği taşıması açısından önemli olduğu kadar Türklerin ortak yaşayış biçimini, dilimizin de inceliklerini ortaya koyduğu için Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde ders akışına dâhil edilmesi gereken oldukça değerli kültürel bir mirastır. Orhun Yazıtlarının önemini vurgulayacak, öğrencilere öğrendikleri dilin, içinde geliştiği kültürel değerlerin esasında Türk halklarının ortak tarihini yansıttığını ön plana çıkaracak etkinliklerin çoğaltılması, öğrencilerin hedef dille arasındaki bağı güçlü tutabilir.

Şekil 27. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.97)*

lerdir. Bu bölgedeki Osmanlı döneminden kalma Gül Baba Türbesi ve hamamlar size bambaşka bir dünyanın kapılarını aralıyor. Peşte bölgesinde ise sahil boyunca yürüyüş yapmanın keyfine doyamayacaksınız. Akşam ışıl ışıl köprülerin manzarası gözlerinizi kamaştıracak. Burada çok sayıda müze, sanat galerisi, tarihî kafe ve restoran görebilirsiniz.

Şekil 27'de *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlikte tarihi ve turistik yerlerin tanıtımına yer verilmiştir. Etkinlikte Macaristan Budapeşte'de Osmanlı Dönemi'nden kalan yapılara dikkat çekilmiştir. Bu yapılardan Gül Baba Türbesi ve hamamlara değinilmiştir. Hedef kültür ögelerinin tanıtımının amaçlandığı bu etkinlik, tarihi mekân ve yapıların görselleriyle de desteklenmektedir. Yanı sıra metinde kazandırılması hedeflenen sözcüklerin listesine de yer verilmiştir.

Şekil 28. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Anlatalım" (s.102)*

K2 Anlatalım

SÜLEYMAN DAĞI'NDAYIZ

Sunumumda, size Kırgızistan'ın dünyaca ünlü turizm merkezi "Süleyman Dağı" hakkında bilgi vermek istiyorum. Süleyman Dağı sadece bir dağ değil, aynı zamanda Kırgızistan'ın inanç ve kültür turizminin önemli merkezlerinden biri.

Bu dağ UNESCO'nun "Kutsal Dağlar" listesinde yer alıyor. "Taht-ı Süleyman" veya "Süleyman'ın Kutsal Dağı" adlarıyla da biliniyor. Rivayete göre Hazreti Süleyman burada çok sık dua edermiş. Hatta inanışa göre bu sebeple kayaların üstünde alnının izi bile bulunmakta.

Şekil 28'de yer alan *Süleyman Dağı'ndayız* başlıklı metin ve metni destekleyen görseller *Yola Çıkıyoruz* adlı bölümün tarihi ve kültürel içerikte olan sıradaki okuma parçasıdır. *Anlatalım* yönergesi çerçevesinde sunulan bu metin, öğrencilerin okuduğunu ve dinlediğini anlama becerilerine ilişkin kazanımlar konusunda katkı sağlayabilir. Metnin sonunda öğrencilerden tarihi bir yerin anlatımı için bir sunumun hazırlanması istenmektedir. Sunum hazırlığı aşamasında yanıtlanması istenen sorular da sıralanmıştır. Bu sorular ile metnin içeriğinin kavratılması ve öğrencilerde sözlü anlatım becerisinin gelişimi amaçlanmaktadır. İçerisinde Türk kültürünü, inancını barındıran Süleyman Dağı'nın ve tarihçesinin ders kitabına alınması, Türk soylulara Türk kültürünü tanıtma noktasında işlevsel olduğu söylenebilir. Dini kavramlarının da anlatıldığı bu metin; manevi boyutta Türk halklarını birleştirdiği ve onların ortak yaşam biçimlerine dair ipuçları verdiği görülmektedir.

Şekil 29. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Diyaloğu Tamamlayalım" (s.104)*

Y1 Diyaloğu Tamamlayalım

SARAYBOSNA, MOSTAR VE TRAVNİK TURU

Saraybosna (2 gün)
- Saraybosna şehir merkezi
- Ferhad Paşa Camisi
- Gazi Hüsrev Bey Camisi
- Başçarşı
- Ferhadiye Caddesi

Mostar (günübirlik)
- Mostar Şehir Merkezi
- Mostar Köprüsü

Travnik (günübirlik)
- Travnik şehir merkezi
- Travnik Kalesi
- Osmanlı dönemine ait çok sayıda cami ve türbe

Neleriyle meşhur: Boşnak böreği, Cevapcici, Boşnak Kahvesi ve bakırdan süs eşyaları

Şekil 29'da *Diyaloğu Tamamla* yönergesi çerçevesinde tamamlanması gereken bir diyalog metni sunulmuştur. İki kişi arasında geçen diyalogda Saraybosna, Mostar ve Travnik turu ile ilgili bir gezi planlamasının yapıldığı anlatılmaktadır. Metin, Saraybosna'daki tarihi ve kültürel yerlerine dair görsellerle desteklenmektedir. Kültürel bağlamda değerlendirilen bu etkinlikte Osmanlı Dönemine ait yapılara değinilmektedir. Tarihsel süreçte Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde bulunan Bosna Hersek'te Türklerin inşa ettiği birçok cami, türbe, köprü varlığını sürdürmektedir. Görselde gezilecek yerler arasında Osmanlı dönemine ait cami ve türbeler de vardır. Dolayısıyla bu kültürel yapıların hedef kültür içerisinde değerlendirilerek öğrencilere aktarılmasının amaçlandığı söylenebilir. Hedef kitle, hedef kültüre ait kültürel yapıların sadece Türkiye'de olmadığını, Türk kültürüne özgü mimarinin tarihi süreçte farklı bölgelerde de vücuda getirildiğini görecektir. Böylelikle hedef kitle öğrendiği kültürün tarihi geçiş dönemlerindeki izlerine dair bilgi sahibi olabilecektir.

Şekil 30. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Boşlukları Dolduralım" (s.105)*

D4 Dinleyelim ve Boşlukları Dolduralım

BUHARA GEZİSİ

Buhara gezinizin öncesinde mutlaka bu soruların (1) ..... öğrenmenizi ve hazırlığınızı ona göre yapmanızı tavsiye ediyoruz.

Buhara'da nereleri gezebilir (2) ....., neler yapabilirsiniz? :

- Yaklaşık 2500 yaşındaki şehir, tarihin önemli dönemlerine (3) ..... etmiş, her dönemde ayrı bir ticaret ve (4) ..... merkezi konumunda olmuştur. Şehirde Sasanilere, Perslere, Moğollara ve Karahanlılara (5) ..... birçok tarihî eser bulunuyor. Ayrıca şehir kıymetli tarihî yapıları (6) ..... UNESCO dünya miras listesinde yer almaktadır. Buhara'daki önemli tarihî yerler arasında mutlaka şuralara (7) .....:
  - » Lebi Havuz (8) .....
  - » İsmail Samanlı Türbesi
  - » Mir-i Arap Medresesi
  - » Ark (9) .....
  - » Buhara Surları

Şekil 30'da *Dinleyelim ve Boşlukları Dolduralım* yönergesi çerçevesinde sunulan *Buhara Gezisi* başlıklı metin görselleriyle desteklenmiştir. Buhara şehrinin tarihçesini anlatan bu metin, öğrencilerin dinleme/anlama becerilerinin gelişimine yönelik oluşturulmuştur. Bu yerleşim içerisinde medreseler, türbeler ve daha birçok yapı bulunmaktadır. Metinde Buhara şehrinin manevi, kültürel ve tarihi özellikleriyle birçok medeniyetin beşiği olduğuna işaret edilmektedir. Türk soylulara Türk kültürünü tanıtırken onların atalarının da aynı tarihi sahnede yaşam sürüp ve yaşamlarına dair izler bıraktıklarını sezdirecek söylemlerin ifade edilmesi ile öğrencilerin derse karşı dolayısıyla Türk kültürüne ve Türkiye Türkçesine yönelik ilgilerinin artacağı noktasında katkılar sağlanabilir.

Şekil 31. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Yazalım" (s.106)*

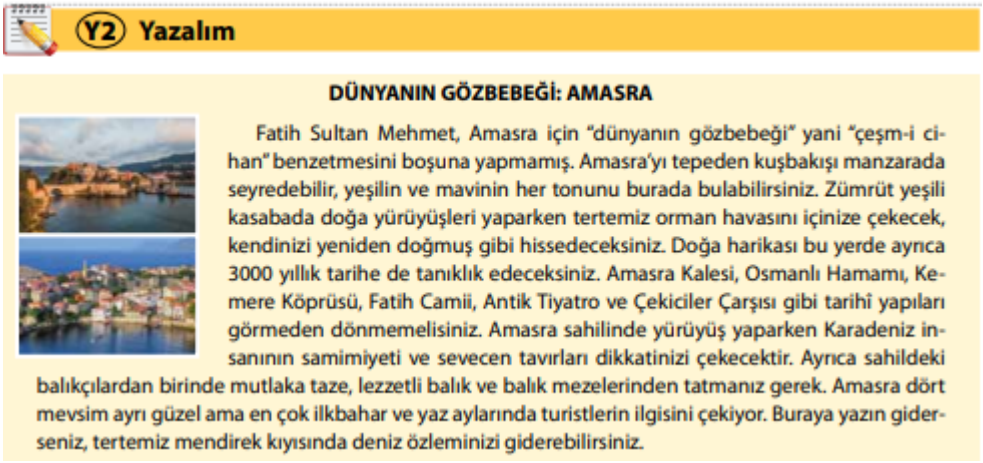

Y2 Yazalım

DÜNYANIN GÖZBEBEĞİ: AMASRA

Fatih Sultan Mehmet, Amasra için "dünyanın gözbebeği" yani "çeşm-i cihan" benzetmesini boşuna yapmamış. Amasra'yı tepeden kuşbakışı manzarada seyredebilir, yeşilin ve mavinin her tonunu burada bulabilirsiniz. Zümrüt yeşili kasabada doğa yürüyüşleri yaparken tertemiz orman havasını içinize çekecek, kendinizi yeniden doğmuş gibi hissedeceksiniz. Doğa harikası bu yerde ayrıca 3000 yıllık tarihe de tanıklık edeceksiniz. Amasra Kalesi, Osmanlı Hamamı, Kemere Köprüsü, Fatih Camii, Antik Tiyatro ve Çekiciler Çarşısı gibi tarihî yapıları görmeden dönmemelisiniz. Amasra sahilinde yürüyüş yaparken Karadeniz insanının samimiyeti ve sevecen tavırları dikkatinizi çekecektir. Ayrıca sahildeki balıkçılardan birinde mutlaka taze, lezzetli balık ve balık mezelerinden tatmanız gerek. Amasra dört mevsim ayrı güzel ama en çok ilkbahar ve yaz aylarında turistlerin ilgisini çekiyor. Buraya yazın giderseniz, tertemiz mendirek kıyısında deniz özleminizi giderebilirsiniz.

Şekil 31'de *Yazalım* yönergesi çerçevesinde sunulan *Dünyanın Gözbebeği: Amasra* başlıklı metin görseller ile desteklenmiştir. Metinde Amasra şehrinde bulunan önemli tarihi ve kültürel yapılara yer verilmiştir. "*Amasra Kalesi, Osmanlı Hamamı, Kemere Köprüsü, Fatih Camii, Antik Tiyatro ve Çekiciler Çarşısı"* gibi tarihi yapılar, Türk tarihinin doğa harikası olarak adlandırılmaktadır. Hedef kültür girdilerinin gerçekleştiği bu etkinlikte öğrencilerin kendi kültürünün yanında öğrendiği dilin kültürel içeriklerini de ayrıntılarıyla edinmesi önem arz etmektedir. Yazılı anlatım becerisinin gelişimine yönelik hazırlanan bu etkinlikte öğrencilerden, örnek metin okunduktan sonra Güzel Şehrimiz başlık çerçevesinde kendi ülkelerindeki benzer şehrin anlatıldığı bir paragrafın yazılması beklenmektedir.

Şekil 32. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Eşleştirelim" (s.129)*

D1 Dinleyelim ve Eşleştirelim

BURANA VE GALATA KULESİ

(Galata Kulesi)

- İstanbul'dadır.
- Kırgızistan'dadır.
- Karahanlılar Döneminde yapılmıştır.
- Bizans İmparatorluğu Döneminde yapılmıştır.
- 528 yılında yapılmıştır.
- 9. yüzyılda yapılmıştır.
- Yangın izleme kulesi olarak kullanılmıştır.
- Minare olarak kullanılmıştır.
- Yüksekliği 25 metredir.
- İstanbul'un en eski sembollerinden biridir.

(Burana Kulesi)

Şekil 32'de *Dinleyelim ve Eşleştirelim* yönergesi çerçevesinde verilen Galata ve Burana Kulelerinin görselleri ve bu görsellere yönelik bilgiler, *Yola Çıkıyoruz* bölümünde yer almaktadır. İstanbul'un en eski tarihi sembolü olan, yangın gözetleme amacıyla da hizmet verdiği ifade edilen Galata Kulesi, Hezarfen Ahmet Çelebi'nin uçuş denemeleriyle de tarihe geçen kültürel bir yapıdır. Bu yönüyle birçok tarihi eserde ismi geçen bu yapının Türk soylulara Türk kültürünü tanıtımında anlamlı kültürel bir unsur olarak görülmüştür. Türk tarihinde diğer önemli bir kültürel yapı, mimarisi Türklerin yaşadığı dönemi yansıtan ve İpek Yolu üzerine kurulan Burana Kulesi, Galata Kulesi ile benzer özellikler taşımaktadır. Etkinlik içeriğinde bu yapının gözetleme görevinde kullanıldığına ve Karahanlı Döneminde yapıldığına dair bilgilere yer verilmiştir. Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi için hazırlanmış bir ders kitabında Türkiye'de bulunan bir Galata Kulesi ile Orta Asya çöllerinde inşa edilen, Türk tarihinin izlerini günümüze taşımayı başaran Burana Kulesi'nin bir arada verilmesi ile çok anlamlı bir sentezin oluşturulduğu söylenebilir. Bu durumda öğrenciler; iki kültürel yapıyı karşılaştırabilecek, kendi tarihini içselleştirebilecek ve öğrendiği dilin içinde geliştiği kültürel değerlerden kendi payına düşen birçok ortak unsur elde edebilecektir.

Şekil 33. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.140)*

KAYIP ŞEHİR "YANGI KENT"

01 Okuyalım ve Dinleyelim

GİZEMLİ ŞEHİR "OTRAR"

Tarih; içerisinde nice savaşları, devletleri, şehirleri ve hükümdarları saklar. Otrar da tarihin sakladığı gizemli şehirlerden biridir. Otrar geçmişin parlayan yıldızı, bugünün ise sırlarla dolu şehri şeklinde karşımıza çıkar. Otrar coğrafi olarak Kazakistan'ın güneyinde yer almaktadır. Siriderya'nın kıyısındadır. Tarih boyunca Otrar; Hun İmparatorluğu, Göktürkler, Karahanlılar ve Harzemşahlar gibi önemli devletlerin sınırları içerisinde yer almıştır. Otrar şehri, özellikle de Harzemşahlar döneminde önemli bir ticaret ve ekonomi merkezidir.

Şekil 33'te *Gizemli Şehir "Otrar"* adlı metin ve metni görsel açıdan destekleyen bir resim yer almaktadır. *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan bu metne ilişkin klasik soruların yer aldığı *Cevaplayalım* adlı etkinlik, doğru-yanlış tekniğiyle sunulmuştur. *İşaretleyelim* etkinliği, çoktan seçmeli sorular ile oluşturulmuştur. *Cevaplayalım* adlı etkinlik, metni bilgi düzeyinde ve kültürel unsurlar bakımından çözümlenmesine katkı sağlamıştır. Kazakistan'da bulunan tarihi şehir Otrar ile ilgili yapılan değerlendirmeler A2 düzey ders kitabının incelenmesinde sunulmuştur.

Şekil 34. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.142)*

K1 Konuşalım

HASANKEYF

Hasankeyf tarihin en eski yerleşim yerlerinden biridir. Bugün Türkiye'de Batman ilindedir. Hasankeyf, Dicle nehri üzerinde yer alır. Hasankeyf özellikle mağaraları, kanyonları, kaleleri ve türbeleriyle önemli bir turizm şehridir. Yerli ve yabancı pek çok turist Hasankeyf'i ziyaret eder. Hasankeyf'in bir bölümü sular altında kalmıştır. Bu yüzden de Türkiye'nin saklı kenti olarak bilinir.

Şekil 34'te *Hasankeyf* başlıklı metin ve bu yerleşim yerinin görseli tarihi dokusuyla metni destekler niteliktedir. Metinde tarihi çok eskilere dayandığı ifade edilen bu kültürel yapının; kanyonları, kaleleri ve türbeleriyle de tanınmış olduğu vurgulanmaktadır. Tarihsel süreçte birçok beyliğin hüküm sürdüğü, Moğol istilasına dahi uğradığı ifade edilen bu kültürel mekânın, Türk tarihi açısından önemli bir hazine olduğuna kanaat getirilebilir. Metinde bu şehrin bir bölümünün sular altında kaldığı ve bu sebeple Türkiye'nin saklı kenti olarak adlandırıldığı da ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu şehrin gizeminin, Türk kültürünü merak edenler için dikkat çekici olduğu söylenebilir. Türk soylu öğrencilerin, Türk tarihinde de benzer hadiselerin yaşandığını bildikleri varsayıldığında Hasankeyf yerleşim yerinin tarihi, onlara yabancı gelmeyecektir. Bu nedenle öğrencilerin konuşturulabileceği bir ders ortamının oluşumu açısından ortak tarihsel sürece dair soruların yöneltilmesi etkili olabilir. Etkinlik kapsamında "Kendi ülkenizde, başka ülkelerde, siz bu özellikte başka şehirler biliyor musunuz?" sorusuna yer verilerek öğrencilerden, kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir diyalog oluşturmaları istenmektedir.

Şekil 35. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.151)*

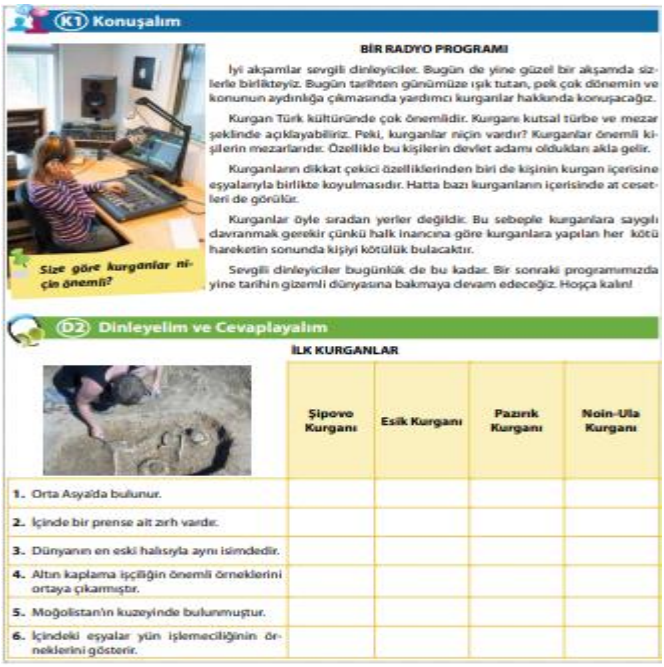

K1 Konuşalım

BİR RADYO PROGRAMI

İyi akşamlar sevgili dinleyiciler. Bugün de yine güzel bir akşamda sizlerle birlikteyiz. Bugün tarihten günümüze ışık tutan, pek çok dönemin ve konunun aydınlığa çıkmasında yardımcı kurganlar hakkında konuşacağız.

Kurgan Türk kültüründe çok önemlidir. Kurganı kutsal türbe ve mezar şeklinde açıklayabiliriz. Peki, kurganlar niçin vardır? Kurganlar önemli kişilerin mezarlarıdır. Özellikle bu kişilerin devlet adamı oldukları akla gelir.

Kurganların dikkat çekici özelliklerinden biri de kişinin kurgan içerisine eşyalarıyla birlikte koyulmasıdır. Hatta bazı kurganların içerisinde at cesetleri de görülür.

Kurganlar öyle sıradan yerler değildir. Bu sebeple kurganlara saygılı davranmak gerekir çünkü halk inancına göre kurganlara yapılan her kötü hareketin sonunda kişiyi kötülük bulacaktır.

Sevgili dinleyiciler bugünlük de bu kadar. Bir sonraki programımızda yine tarihin gizemli dünyasına bakmaya devam edeceğiz. Hoşça kalın!

Size göre kurganlar niçin önemli?

D2 Dinleyelim ve Cevaplayalım

İLK KURGANLAR

	Şipovo Kurganı	Esik Kurganı	Pazırık Kurganı	Noin-Ula Kurganı
1. Orta Asya'da bulunur.				
2. İçinde bir prense ait zırh vardır.				
3. Dünyanın en eski halısıyla aynı isimdedir.				
4. Altın kaplama işçiliğin önemli örneklerini ortaya çıkarmıştır.				
5. Moğolistan'ın kuzeyinde bulunmuştur.				
6. İçindeki eşyalar yün işlemeciliğinin örneklerini gösterir.				

Şekil 35'te görüldüğü üzere bir sayfanın tamamında Türk halkları tarafından kutsal olarak bilinen kurgan adlı türbe ve mezarlar ile ilgili etkinliklere yer verilmiştir. Öncelikle *Konuşalım* etkinliği çerçevesinde verilen okuma parçası *Bir Radyo Programı* başlığıyla sunulmuştur. Metni tamamlayan resim, radyo programını sunan kişinin yer aldığı bir görseldir. Metnin içeriğinde kurganların Türk tarihi ve kültürü açısından önemine dikkat çekilerek kişilerin bu kurganlara eşyalarıyla birlikte gömüldüğü anlatılmaktadır. Bir bakıma kişinin öldükten sonra da yalnız kalmaması için yanına değerli eşyalarının konulması gerektiği inancının hâkim olduğu görülmektedir. Bu mezarlar Türklerin eski inanç sistemine dair bilgileri de sunmaktadır. Dolayısıyla kurganlar; mimarisiyle, gömü geleneğiyle, dini ritüelleriyle Türk tarihinin ve kültürünün izlerini günümüze kadar taşıyan önemli yapılardır. Konuşma becerisinin gelişimine yönelik hazırlanan bu etkinlik ile kültürel yapılara dair unsurların aktarılması da amaçlanmaktadır. Bir sonraki etkinlik, *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesiyle sayfada yerini bulmuştur. Kurganlara ilişkin hazırlanan bu etkinlikte dinleme metninin kavratılması beklenmektedir. İlk kurganların tarihine ve özelliklerine değinen bu dinleme metni ile Türk kültürünün tanıtımı istenmektedir. Kurganlara dair geniş çapta bilgilerin sunulduğu bu bölüm, öğrencilerin bildiği ve kendi tarih derslerinde öğrendiği

müşterek kültürel unsurları içerdiği için onlardan derse daha etkin katılım göstermeleri beklenmektedir.

Şekil 36. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.155)*

"KAYA METİNLER"

01 Okuyalım ve Dinleyelim

BENGÜ TAŞLAR

Bengü taşlar birer sonsuzluk abidesi…

İnsanoğlu nerede ve ne zaman yaşarsa yaşasın hep kendisinden sonrakilere ders vermek, öğütlerde bulunmak ve yeni bilgiler vermek istemiştir. Bengü taşlar da tarihin içerisinde ebedî bir yere ve öneme sahip hazinelerdir. Bengü kelimesi "Sonsuzluk, hep var olma" anlamına gelmektedir. Bengü Taş da "sonsuz taş, ebedî taş" demektir. Bengü taşların yazıldıkları yüzyıllar dikkate alındığında 21. yüzyılda da hâlâ kendilerinden bahsedilmesi bile aslında onların sonsuz olduklarının bir ispatıdır.

Bengü taşlar önemli devlet büyüklerinin ölümünün ardından dikilen ve içerisinde yaşanılan hayata dair önemli bilgileri barındıran eserlerdir. Bengü taşların içerisinde devlet yönetimini, yaşayış şeklini, askerlik anlayışını kısacası hayata ve devlet yönetimine dair her şeyi görmek mümkündür.

Bengü taşlar ait oldukları çağlara göre üç grupta incelenir:

1. Köktürk Bengü Taşları
2. Uygur Bengü Taşları
3. Kırgız Bengü Taşları

Köktürk Bengü Taşları içerisinde özellikle Kül Tigin, Tonyukuk ve Bilge Kağan Bengü Taşları önemlidir. Bu Bengü Taşların içerisinde bütün bir devlet hayatını ve devlet adamlarının düşünce sistemini görmek mümkündür. Uygurlar dönemine ait Bengü Taşlar üzerlerindeki yazılar itibariyle, Köktürk Bengü Taşlarına göre hacimce daha küçük yazıtlardır. Kırgız Bengü Taşları da tarih içerisinde önemli bir yere sahiptir.

"Söz uçar yazı kalır." demiş atalarımız. Yazılarının sonsuzluğa ulaştığı bu ölümsüz eserleri tam anlamıyla anlamak dileğiyle…

Şekil 36'da *Bir Medeniyetin Parmak İzleri* adlı bölümde yer alan *Bengü Taşlar* başlıklı metin Türk tarihi içerisinde yaşanılan hayata dair önemli bilgileri barındıran yapıtlardır. Metin bengü taşların görselleriyle uyum içerisindedir. Bu ölümsüz eserler sayesinde Türk tarihinde devlet adamlarının düşünce sistemine, devletin yönetimine dair bilgilere, askerlik anlayışına ulaşmak mümkündür. Bengü taşlarının, Türk dünyasının müşterek tarih bilincinin oluşumu sürecinde önemi yadsınamayacak derecede büyük olduğu söylenebilir. Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde öğreticinin; bengü taşların tarihçesine, ortak kültür mekân ve yapıların bilgisine vakıf olması, öğrencide kültürel farkındalık yaratması açısından önem arz etmektedir. Etkinlikte, metnin kavranmasına ilişkin klasik ve çoktan seçmeli sorular sunulmuştur.

Şekil 37. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.158)*

Sunucu: Hocam, Saymalıtaş hakkında kısa bir bilgi verebilir misiniz?

Somuncuoğlu: Elbette. Saymalıtaş Türklerin yaptığı düşünülen ve kaya resimlerinin bulunduğu Tanrı Dağları'nın zirvelerinin içinde yer alan bir vadidir. Beş yıl süren çalışmalar sonucunda "Saymalı Taş Gökyüzü Atları" kitabı ortaya çıkmıştır. Kitapta altı bin kadar kaya resmi vardır.

Şekil 37'de *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde *Kaya Metinlerin Söyledikleri* adlı okuma parçası yer almaktadır. Diyalog biçiminde oluşturulan metinde Türk tarihine dair izler taşıyan arkeolojik kalıntılar söz konusudur. Metinde anlatılan kaya resimlerinin bulunduğu Saymalıtaş Vadisi, Türklerin kültürel hayatına dair bilgi verir. Kendini Türk tarihinin yeniden doğuşuna adayan, Türk kültür mirasının nesilden nesle aktarılması için Türk dünyasına kazandırdığı eserlerle tanınan Servet Somuncuoğlu ile yapılan röportajda Saymalıtaş'ın Türk halkları için önemi dile getirilmiştir. Metin, öğretici ve daha sonra öğrenciler tarafından okunduktan sonra "Siz tarihteki farklı kültürler hakkında neler biliyorsunuz? Açıklayınız?" sorusu yöneltilerek öğreticiler ile öğrencilerin farklı kültürler hakkında sohbet etmesi beklenmektedir.

Şekil 38. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Eşleştirelim" (s.160)*

D3 Dinleyelim ve Eşleştirelim

TÜRK DÜNYASINDAKİ KAYA RESİMLERİ

1.	Kırgızistan- Saymalıtaş	**a)**	UNESCO tarafından koruma altına alınmıştır.
2.	Kazakistan- Tamgalı Say	**b)**	Dünyada kaya resimleri sayısıyla birinci sıradadır.
3.	Azerbaycan- Qobustan	**c)**	Salihler ve Adalı Köyünde binlerce kaya resmi vardır.
4.	Türkiye- Ankara/ Güdül	**ç)**	3600 rakıma sahiptir.
		d)	Buradaki kaya resimleri de son derece zengindir.
		e)	Bakü yakınlarındadır.

Şekil 38'de Türk dünyasındaki *Kaya Resimleri* başlıklı dinleme metnine ve bu metni destekleyen görsellere yer verilmiştir. Türk dünyasının yazı türüne, tarihine ve kültürüne ilişkin değerli bilgiler sunan bu kaya resimlerine çeşitli hayvan ve savaşan insan figürlerinin işlendiği görülmektedir. Metinde Orta Asya ülkelerinden Kırgızistan'da, Kazakistan'da, Azerbaycan'da ve Türkiye'nin başkenti Ankara'da bu tarihi ve kültürel yapıların varlığına dair bilgiler verilmiştir. Kayalara resmedilen figürler, Türk halklarının ortak tarihsel süreçten geçtiğini, aynı kültürel değerleri önemseyip yaşattığını vurgulamaktadır. Bu yönüyle kaya resimlerinin, kültürel ve tarihî yapılar kapsamında ders kitabına alınması Türk kültürü edinimi ve farkındalığı noktasında önemlidir. Bu etkinliğin, öğrencilerin dinlediğini anlama becerilerinin gelişimine katkı sağlama ve Türk soyluların ortak kültürden beslendiğini anlatma açısından oldukça işlevseldir, denilebilir.

Şekil 39. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Eşleştirelim" (s.161)*

Y1 Eşleştirelim

Yazıtlar çağlara göre sınıflandırıldıkları gibi bulundukları coğrafyalara göre de çeşitli sınıflandırmalara sahiptir. Bu sınıflandırmaya göre yazıtlar:

1. Yenisey Yazıtları
2. Moğolistan Bölgesi Yazıtları
3. Kırgızistan Bölgesi Yazıtları
4. Çin Halk Cumhuriyetindeki Yazıtlar

a) .....

Moğolistan sınırları içerisinde yaklaşık 120 yazıt vardır. Bu yazıtlar içerisinde Köktürk Yazıtları da vardır. Moğolistan Bölgesinde ayrıca son dönemlerde yeni yazıtlar da bulunmuştur. (Altay Dağları ve çevresinde) Bunların Hun Dönemine ve I. Köktürk Devleti'ne ait olduğu düşünülmektedir. Moğolistan Bölgesinde Uygurlara ait yazıtlar da vardır.

b) .....

Çin Halk Cumhuriyeti'nin farklı bölgelerinde Köktürk harfli 35 yazıt tespit edilmiştir.

c) .....

Kırgızistan sınırlarında 50 civarında Köktürk harfli eski Türk Yazıtı vardır. Talas ve Koçkor'daki bu yazıtların büyük bir bölümü Kırgızlara aittir.

ç) .....

Köktürk harfli Türk yazıtlarının büyük bir bölümü Güney Sibirya'dadır. Yenisey Irmağı'nın hayat verdiği bu topraklarda bulunduğundan bu ismi almışlardır. Bu yazıtlar farklı Türk boyları tarafından oluşturulmuştur. Bu yazıtlarda metinler dışında bazı tamgalar ve hayvan tasvirleri de vardır.

Şekil 39'da *Eşleştirelim* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlikte Türk yazıtlarının türlerine ve özelliklerine değinilmiştir. Etkinlik içerdiği konu ve görselle uyum içerisindedir. Türk yazıtlarının Türk tarihinin başlangıcını, Türk kültürünün özünü aktaran eserler olması dolayısıyla Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminin kültürel boyutunun en önemli basamaklarından biri olduğu söylenebilir. Türk soylular ile Türkiye Türklerinin ortak tarihi geçmişten geldiklerinin ispatı olan bu yazıtlar,

öğrencilerin derse karşı ilgilerini artırabilir ve iki kültür arasında hipotez kurulmasına imkân sağlayabilir. Yazma becerisinin gelişimine yönelik tasarlanan bu etkinlikte sınıflandırılmaya tabi tutulmuş yazıtlar, verilen açıklamalarıyla eşleştirilecektir.

Şekil 40. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.162)*

KUM ŞEHİR "HİVE"

01 Okuyalım ve Dinleyelim

MASAL ŞEHİR

Hive, 2500 yıllık tarihî bir şehir, İpek Yolu üzerindeki en eski yerleşim yerlerinden biridir. Bugün Özbekistan sınırları içerisinde kalan bu şehir mimarisiyle, tarihiyle ve kültürüyle tüm dünyanın dikkatini çekmektedir. Günümüz mimarisinden farklı mimarisiyle Hive, insanı bir masalın içine alıverir. Bu farklı binalar ve camiler bugün UNESCO Dünya Mirası listesindedir.

Şekil 40'ta *Bir Medeniyetin Parmak İzleri* adlı bölümde yer alan *Masal Şehir* başlıklı metin Türk dünyasının tarihi ve kültürel zenginliğini içeren bir şehri anlatmaktadır. Söz konusu metinde anlatılan Hive şehri Türk soyluların arasındaki güçlü bağın bir göstergesi niteliğindedir. *Okuyalım ve Dinleyelim* adlı etkinlik çerçevesinde sunulan bu metin; Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde, kültürel boyutun içerisinde önemli kültürel hadiselerin ve kavramların da aktarıldığı bir okuma parçasıdır. Okuma ve dinleme dil becerilerinin gelişimine yönelik oluşturulan bu etkinlik ile öğrenciler, Türk tarihinin kültürel mekânlar ve yapıların oluşumuna ilişkin bilgiler edinirken ortak tarih hafızasının kapılarını da aralamaktadırlar.

Şekil 41. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.164)*

K1 Konuşalım

REGİSTAN MEYDANI

Registan Meydanı Türk mimarisinin eşsiz örneklerinden biridir. Registan kelimesi "kumlu yer, kumlu meydan" anlamına gelmektedir. Bu eşsiz meydan Özbekistan sınırları içerisindeki Semerkant şehrinde bulunmaktadır. 15. yüzyılda Emir Timur'un torunu Uluğ Bey tarafından yaptırılmıştır. Estetik açıdan oldukça etkileyicidir. Bu meydanı etkileyici yapan da içerisinde bulunan Uluğ Bey Medresesi, Şir-Dor Medresesi ve Tilla Karı Medresesidir. Bu meydan şu anda Semerkant'ın merkezi durumundadır. Günümüzde yerli ve yabancı pek çok turistin dikkatini çekmeye devam etmektedir.

Şekil 41'de görüldüğü üzere Türk mimarisinin inceliklerini yansıtan bir görsele rastlanmıştır. *Konuşalım* adlı etkinlik çerçevesinde yer alan metin, Türklerin tarihi ve kültürel zenginliğini taşıyan bir yapıyı anlatmaktadır. Tarihi süreçte farklı medeniyetlere sahiplik yapan Türkler, yaşadıkları dönemin özelliklerini inşa ettikleri yapıların ve yerleşim yerlerinin mimarisine işlemişlerdir. Türkiye'de bulunan bu tür yapıların mimarisinde bunu görmek mümkündür. Dolayısıyla Türkiye Türkçesini öğrenen Türk soylu öğrenciler, kendilerine özgü kültürel değerlerinin öğrendikleri dilin mensup olduğu kültürel değerleriyle müşterek tarihi izler taşıdığını görebilirler. Öğrencileri bu noktada konuşmaya teşvik etmek amacıyla Özbekistan sınırları içerisinde yer alan Registan Meydanı'na ve içinde bulunan medreselere ilişkin bilgiler sunulurken Türk soylu halklarının ortak yaşanmışlıklarının oluşturulduğu tarihi süreçten bahsedilebilir. Böylelikle öğrencilerin, kendi milli tarihinden kesitlerin anlatıldığı derse ilgileri artırılabilir, Türkiye Türkçesi ile dolayısıyla Türk kültürü ile de arasındaki bağların güçlenmesine imkân verilir.

Şekil 42. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.165)*

K2 Konuşalım

Amin Maalouf
Semerkant

SEMERKANT

İçinde büyük bir tarih saklı şehir "Semerkant". Nice bilim insanı, nice sanatçı burada yetişmiştir. Pek çok esere de konu olmuştur. Tarihin sanat ve kültür merkezi, bugünün de mimarisiyle dikkat çeken şehir Orta Asya'nın incisidir.

Semerkant Özbekistan'ın güneyinde Zerefşan Irmağı'nın vadisinde Taşkent'in 275 km güneybatısında yer almaktadır.

Semerkant Orta Asya'nın en eski şehirlerinden biridir. Tarih boyunca pek çok devlet ve kültürle karşılaşmıştır. Semerkant şehrinin en parlak dönemleri Emir Timur zamanıyla başlar.

Semerkant bugün UNESCO Dünya Miras Alanları listesinde yer almaktadır.

Şekil 42'de *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde *Semerkant* adlı metne yer verilmiştir. Semerkant şehrinin tarihini anlatan bir roman görseli de metni desteklemektedir. Metnin içeriğinde bu yerleşim yerinin Orta Asya'nın önemli şehri olduğuna dikkat çekilmiş, Emir Timur Türk-Moğol komutanının ismine yer verilerek Türk tarihinin izlerine değinilmiştir. Öğrencilere, içinde yetiştiği tarihi yapılara ilişkin bilgilerin sunulduğu bu etkinlik aracılığıyla Türk kültürünün ortak tarihinin yansıtıldığına dair kısa bilgiler anlatılabilir. Böylece öğrenciler, yüksek düzeyde güdülenmiş bir biçimde konuşmaya dâhil edilerek dersin dinamikliği artırılabilir. Dolayısıyla temel dil becerilerine, özelde konuşma becerisine yönelik kazanımların geliştirilmesine de katkı sağlanabilir.

Şekil 43. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.167)*

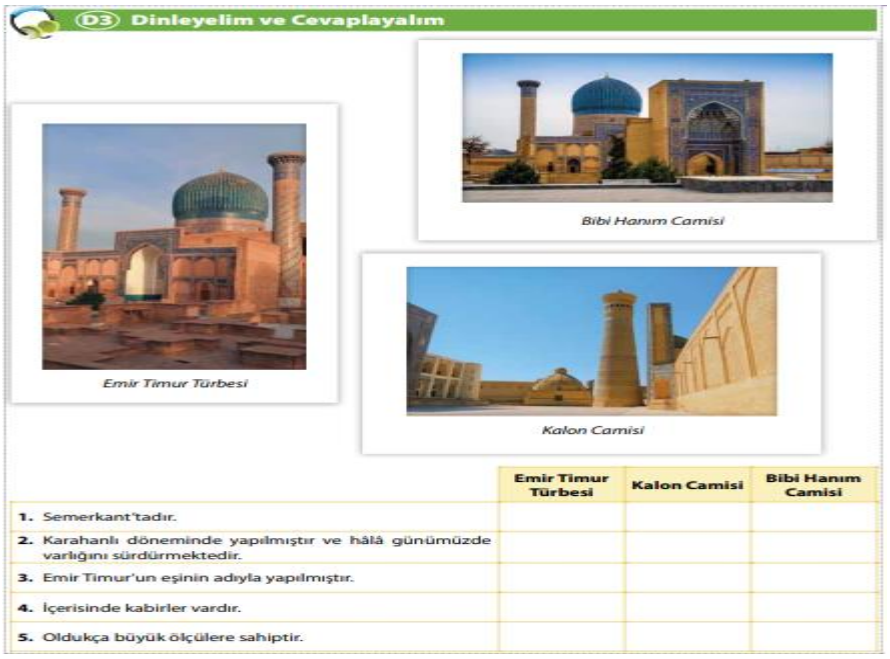

D3 Dinleyelim ve Cevaplayalım

Bibi Hanım Camisi

Emir Timur Türbesi

Kalon Camisi

	Emir Timur Türbesi	Kalon Camisi	Bibi Hanım Camisi
1. Semerkant'tadır.			
2. Karahanlı döneminde yapılmıştır ve hâlâ günümüzde varlığını sürdürmektedir.			
3. Emir Timur'un eşinin adıyla yapılmıştır.			
4. İçerisinde kabirler vardır.			
5. Oldukça büyük ölçülere sahiptir.			

Şekil 43'te görüldüğü üzere Türk dünyasının kültürel değerlerini taşıyan, ortak tarihi mimarisinin izlerini yansıtan yapılara yer verilmiştir. Bu yapılara ilişkin görseller ve yapıların özellikleri, *Bir Medeniyetin Parmak İzleri* adlı bölümde yer alan dinleme metnin içeriğini kapsamaktadır. Özbekistan'da bulunan Emir Timur Türbesi, Kalon ve Bibi Hanım Camisi tarihi ve kültürel mekânlar olarak Türklerin uhrevi dünyasını içeren özelliğiyle Türk halklarının ortak yaşanmışlıklarına dair bilgiler sunmaktadır. Dersin kültürel boyutunun işlendiği bölümde Türk hükümdarların türbelerine, Türklerin tarihte inşa ettiği camilere örnekler verilerek öğrencilere, ortak kültürel mirasın sahipleri oldukları sezdirilebilir. Böylece öğrenciler, kendi tarihin inceliklerinin farkına varacak, kendi diliyle ortak kültürel değerlere sahip olan bir dil öğrendiğini de fark edecektir. Türkiye'de bulunan türbelerin ve camilerin görselleri de yansıtılarak öğrencilerle birlikte bu yapıların mimari özellikleri incelenebilir ve Türk halklarının tarihi süreçte inşa ettiği benzer yapılarla karşılaştırılabilir.

3.2.2.2.6. B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Tarihi ve kültürel mekân ve yapılar çerçevesinde incelenen B2 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular

ile ilgili bir paralellik olduğu saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konunun çalışma kitaplarında çoğunlukla yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen tarihi ve kültürel mekân ve yapılara ilişkin ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler bu bölümde yalnızca yönergeler ve hedeflenen kazanımlar çerçevesinde değerlendirmeye alınacaktır. *Yazıyor* bölümünün 8.sayfasında *Bozkırdan Uzaya* başlıklı etkinlik örneğinde uzaya ilişkin kavramlara ve bu kavramların anlamlarına yer verilmiştir. Öğrencilerden bu kavramlar ile anlamlarını bulup eşleştirmeleri beklenmektedir. Ortak tarihi kültürel mekânlar açısından değerlendirildiğinde etkinliğin içeriğinde Kazakistan'da Sovyetler Birliği Döneminde kurulan Baykonur Uzay Üssü ele alınmıştır. Sayfa 30'da *Gönül Hanımdan Orhun Yazıtlarına* adlı etkinlik yer almaktadır. Soru sözcüklerinin öğretimini hedefleyen bu etkinlik, çoktan seçmeli sorular biçiminde sunulmuştur. Orhun Yazıtlarının tarihi ve kültürel yapı bağlamında değerlendirilmesi ise ders kitabı incelemesi kapsamında sunulmuştu. 31.sayfada *Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde boşlukları doldurulacak şekilde bir dinleme parçasına yer verilmiştir. Metinde, Kazakistan'a yapılan yolculuk anlatılmaktadır. Kazakistan şehirlerinden Almatı, Çimkent, Kızılorda, Otrar ve Türkistan yerleşim bölgelerine; Tien Shan Dağları'na, Otrar Kalesi'ne ve Otrar Müzesi'ne yer verilmiştir. Sayfa 42'de *Gezi Rehberi* adlı bir etkinlik *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde sunulmuştur. Çoktan seçmeli soruları içeren etkinlikte kültürel mekânlar bağlamında Çeşme, Karaburun yarımadası, Seferihisar koyları gibi tarihi yerlerin isimleri geçmektedir. Sayfa 43'te *Soralım* adlı etkinlikte Macaristan başkentine değinilmiştir. Buda bölgesinde bulunan Gül Baba Türbesi ve hamamlardan söz edilmiştir. Etkinlikte, verilen örnek cümlelere uygun soruların hazırlanması beklenmektedir. Sayfa 44'te *Cevaplayalım* adlı etkinlikte dinleme metnine yönelik hazırlanan sorularda Şirvanşahlar Sarayı, Azerbaycan'daki çamur volkanlarına yer verilmiştir. Şirvanşahlar Sarayı, kültürel ve tarihi mekânlar bağlamında ders kitabında yer alan etkinlik çerçevesinde değerlendirilmiştir. Sayfa 45'te *Eşleştirelim* adlı etkinlikte Doğu Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine ait tarihi mekan ve yapılarına yer verilmiştir. Zeugma Antik Kenti, Uzungöl, Ayder Yaylası, Halil-ür Rahman Camisi, Balıklı Göl, Sümela Manastırı yer isimlerinin ilgili

bölgelere yerleştirilmesi beklenmektedir. Etkinlik, hedef kültür hakkında bilgi edinilmesi ve bu anlamda kültürel farkındalık kazanılması açısından işlevseldir. Sayfa 53'te Bişkek'ten İstanbul'a adlı metne yönelik çoktan seçmeli sorulara yer verilmiştir. bu metin, ilgili düzeyin ders kitabı bağlamında değerlendirilmiştir. Sayfa 54'te *Cevaplayalım* adlı etkinlik, doğru-yanlış tekniğiyle sunulmuştur. Burana Kulesi ile Galata Kulesi'ni konu alan bu etkinlik ders kitabındaki dinleme metni bağlamında değerlendirilmiştir. Sayfa 58'de *Kayıp Şehir "Yangı Kent"* başlıklı etkinlik Otrar şehrini anlatmaktadır. Ders kitabında ilgili konuyu içeren metin kültürel ve tarihi mekânlar bağlamında incelenmişti. Sayfa 60'ta *Cevaplayalım* adlı etkinlikte Otrar Kütüphanesi'ni konu alan dinleme metnine yönelik sorular hazırlanmıştır. Aynı sayfada *Yeniden Yazalım* yönergesi çerçevesinde Otrar hamamı, Otrar Kütüphanesi ve Otrar Medresesi yapılarının isimlerine yer verilmiştir. Bu etkinlik ile fiillerin yerine aynı manada kullanılan başka fiillerin getirilip cümlelerin yeniden yazılması amaçlanmaktadır. Sayfa 62'de *Cevaplayalım* adlı etkinlikte kurganlara dair bilgiler yer almaktadır. Dinleme metnine yönelik oluşturulan cümleler doğru-yanlış tekniği biçiminde sunulmuştur. Kurganlar, ders kitabı incelenmesinde kültürel yapı bağlamında değerlendirilmişti. Sayfa 63'te yine kurganlara yönelik bir dinleme metni yer almaktadır. Bu metinde Kazakistan'da bulunan Esik Kurganın özelliğine ve önemine değinilmiştir. *Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde tasarlanan bu etkinlikte, boş bırakılan yerlerin uygun sözcüklerle tamamlanması beklenmektedir. 64.sayfada *Kaya Metinler* başlıklı etkinlik yer almaktadır. Bengü taşların tarihçesini konu alan kısa paragraflar uygun sorular ile eşleştirilecektir. Sayfa 66'da *Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde *Kültigin Yazıtı* adlı dinleme metni yer almaktadır. Metinde boş bırakılan yerlere uygun sözcükler getirilecektir. İlgili metinde tarihçesi anlatılan Kültigin Yazıtı, ders kitabı incelenmesinde kültürel yapı bağlamında değerlendirilmiştir. Aynı sayfada, *Cevaplayalım* adlı etkinlikte kaya resimlerine dair bilgiler dinleme metni çerçevesinde, doğru-yanlış öğretim tekniğiyle sunulmuştur. 67.sayfada *Yeniden Yazalım* adlı etkinlikte Moğolistan'da bulunan yazıtları anlatan kısa bir paragraf yer almaktadır. Etkinlikte, metinde geçen koyu yazılmış sözcüklerin, eş anlamlarını bulup yeniden yazılması istenmektedir. 68.sayfada *Kum Şehir Hive* başlıklı metne yönelik çoktan seçmeli sorular hazırlanmıştır. Hive şehrine ilişkin değerlendirmeler ders kitabındaki metin bağlamında yapılmıştır. 69.sayfada *Konuşalım* adlı etkinlikte Özbekistan'da bulunan Registan

Meydanı kısaca anlatılmıştır. Bu etkinlik ile öğrencilere yöneltilen soru aracılığıyla öğrencilerin konuşturulması amaçlanmaktadır. Aynı sayfada konuşma becerisinin gelişimine yönelik bir etkinlikte Semerkant'ı konu alan anahtar bir cümle kurularak dünyada farklı isimlerle anılan şehirler konusunda öğrencilerin konuşturulması hedeflenmektedir. Sayfa 70'te dinleme metnine yönelik verilen bilgiler doğru-yanlış öğretim tekniğiyle sunulmuştur. Etkinlik, Emir Timur Türbesi, Kalon Camisi, Bibi Hanım Camisi gibi tarihi ve kültürel yapılara ilişkin bilgileri içermektedir. Kaynak kültür ile ilgili verilen ögeler sayesinde öğrencilerin derse olan ilgilerinin artması beklenmektedir.

3.2.2.2.7. B2 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

B2 düzey kullanıcılarına yönelik hazırlanan ders kitabı, ilgili ölçüt çerçevesinde incelenmiştir. İnceleme sonucunda Türk halklarının ortak tarihi ve kültürel mekân ve yapılarına yönelik unsurlara bilgilendirici ve diyalog türündeki metinlerde, etkinlikler ve görsellerde rastlanmıştır.

Şekil 44. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.48)*

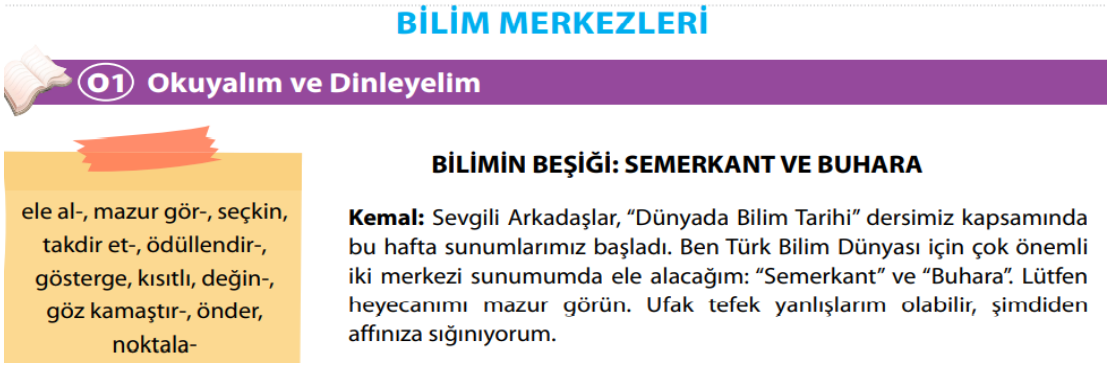
BİLİM MERKEZLERİ

01 Okuyalım ve Dinleyelim

ele al-, mazur gör-, seçkin, takdir et-, ödüllendir-, gösterge, kısıtlı, değin-, göz kamaştır-, önder, noktala-

BİLİMİN BEŞİĞİ: SEMERKANT VE BUHARA

Kemal: Sevgili Arkadaşlar, "Dünyada Bilim Tarihi" dersimiz kapsamında bu hafta sunumlarımız başladı. Ben Türk Bilim Dünyası için çok önemli iki merkezi sunumumda ele alacağım: "Semerkant" ve "Buhara". Lütfen heyecanımı mazur görün. Ufak tefek yanlışlarım olabilir, şimdiden affınıza sığınıyorum.

Şekil 44'te *Bilimin Beşiği: Semerkant ve Buhara* başlıklı metin *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulmuştur. Metinde, Semerkant ve Buhara'nın yetiştirdiği bilim adamlarının niteliği dolayısıyla tüm dünyayı kendine hayran bıraktığı anlatılmaktadır. İçerikte Registan Meydanı ve Uluğ Bey Medresesi'ne de değinilerek Uluğ Bey Medresesi'nin bilime yaptığı hizmetlerinin büyük olduğu dile getirilmektedir. Böylelikle Türk tarihi ve kültürü bağlamında ele alınan Semerkant ve Buhara kentleri

ortak kültürün aktarımı bakımından metni oldukça işlevsel hale getirmektedir. Ayrıca metinde geçen bilinmeyen sözcüklerin yer aldığı listeye yer verilmiştir. Metnin kavranması için klasik ve çoktan seçmeli sorulardan oluşan etkinlikler tasarlanmıştır.

Şekil 45. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.52)*

Şekil 45'te *Geçmişten Günümüze Bilim* adlı bölümde, *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde dinleme metnine yönelik çoktan seçmeli sorular hazırlanmıştır. *Konya Bilim Merkezi* başlıklı bu dinleme metninde hedef kültürün kapsamına giren Türkiye'nin şehirlerinden Konya ve bu şehirde bulunan bilim merkezi konu edilmiştir. Görseller ile metin içeriği arasında uyum söz konusudur. Öğrenciler, Konya Bilim Merkezi ile ilgili bilgiler edinirken hedef kültürün mekân ve yapılarına dair ayrıntılara ulaşmaktadırlar. Böylece öğrendikleri dilin ve kültürün edinimi daha hızlı ve kolay gerçekleştirilebilir.

Şekil 46. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.62)*

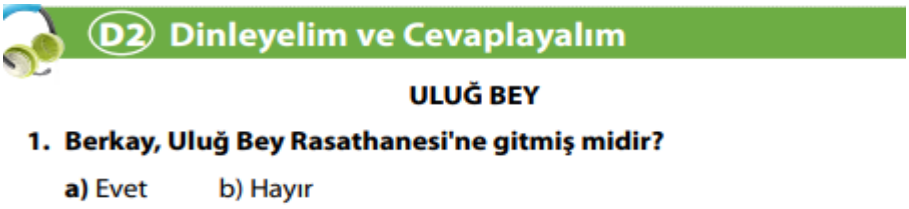

Şekil 46'da *Geçmişten Günümüze Bilim* adlı bölümün *Dinleyelim ve Cevaplayalım* adlı etkinlik, *Uluğ Bey* başlıklı dinleme metnine yönelik tasarlanmıştır. Metnin içeriğiyle destekleyici görseller arasında uyum sağlanmıştır. Bu metinde Türk halklarının ortak yaşamlarını sürdürdükleri döneme ait tarihi bir yapıya değinilmiştir. O dönemde yaşamış ünlü astronomların çalıştığı Uluğ Bey rasathanesi bir gözlemevidir. Öğrencinin, ortak kültüre ait tarihi bir yapının ayrıntılarıyla karşılaşması sonucunda derste etkin rol alması beklenmektedir. Böylelikle öğrencinin, Türkiye Türkçesinin öğrenimi ve Türk kültürü edinimi noktasında hız kazanacağı düşünülmektedir.

Şekil 47. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.66)*

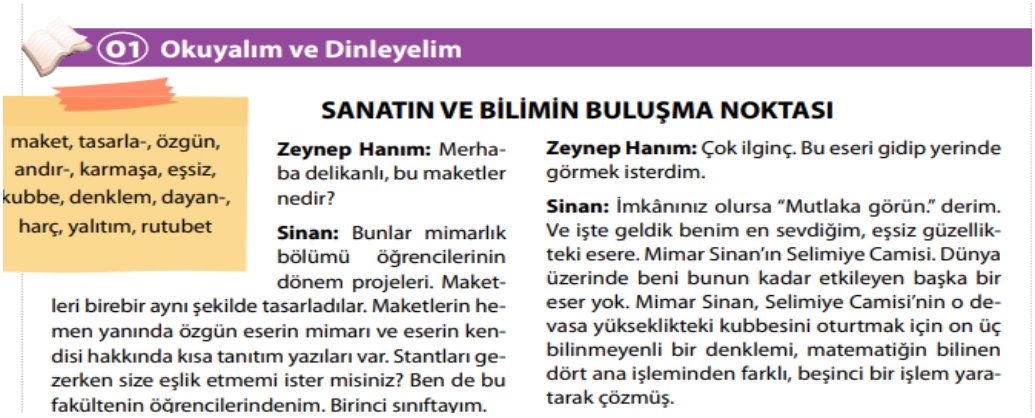

01 Okuyalım ve Dinleyelim

maket, tasarla-, özgün, andır-, karmaşa, eşsiz, kubbe, denklem, dayan-, harç, yalıtım, rutubet

SANATIN VE BİLİMİN BULUŞMA NOKTASI

Zeynep Hanım: Merhaba delikanlı, bu maketler nedir?

Sinan: Bunlar mimarlık bölümü öğrencilerinin dönem projeleri. Maketleri birebir aynı şekilde tasarladılar. Maketlerin hemen yanında özgün eserin mimarı ve eserin kendisi hakkında kısa tanıtım yazıları var. Stantları gezerken size eşlik etmemi ister misiniz? Ben de bu fakültenin öğrencilerindenim. Birinci sınıftayım.

Zeynep Hanım: Çok ilginç. Bu eseri gidip yerinde görmek isterdim.

Sinan: İmkânınız olursa "Mutlaka görün." derim. Ve işte geldik benim en sevdiğim, eşsiz güzellikteki esere. Mimar Sinan'ın Selimiye Camisi. Dünya üzerinde beni bunun kadar etkileyen başka bir eser yok. Mimar Sinan, Selimiye Camisi'nin o devasa yükseklikteki kubbesini oturtmak için on üç bilinmeyenli bir denklemi, matematiğin bilinen dört ana işleminden farklı, beşinci bir işlem yaratarak çözmüş.

Şekil 47'de *Sanatın ve Bilimin Buluşma Noktası* başlıklı okuma parçasında, Türkiye'nin önemli tarihi ve kültürel yapılarından Selimiye Camisi'ne değinilmiştir. Diyalog biçiminde oluşturulan bu kurma metinde, Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi sürecinde hedef kültürü tanıtıcı bilgiler yer almaktadır. Selimiye Camisi'nin fiziki özelliklerine dair ayrıntıların geçtiği bu metinde kazandırılması hedeflenen sözcüklerin yer aldığı listenin de verildiği görülmektedir. Okuma ve dinleme becerilerinin

gelişimine yönelik tasarlanan bu etkinliğin, konuşma becerisinin uygulanabilmesi yönüyle de işlevsel özellik taşıdığı söylenebilir.

Şekil 48. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Cevaplayalım" (s.69)*

Şekil 48'de *Ayasofya'nın Mimarları: Antenyus ve İsidor* başlıklı dinleme metni, Ayasofya'nın yer aldığı görselleriyle desteklenmiştir. Ayasofya'nın fiziki özellikleri ile yapımı aşamasındaki ayrıntılarına dair bilgileri içeren bu metnin kavratılmasına yönelik çoktan seçmeli sorular hazırlanmıştır. Tarihi çok eskilere dayanan bu yapı, Türk kültürü açısından önemli hadiselere tanıklık etmiştir. Öğrenciler, hedef dilin yanında hedef kültürün unsurlarına da hâkim oldukları sürece ana dili konuşucularıyla daha rahat iletişim kurabilecektir. Dolayısıyla öğrenci, öğrendiği dil ile edindiği kültür arasında güçlü bir bağ geliştirecektir.

3.2.2.2.8. B2 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Tarihi ve kültürel mekân ve yapılar çerçevesinde incelenen B2 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konunun çalışma kitaplarında çoğunlukla yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen tarihi ve kültürel mekân ve yapılara ilişkin ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler bu bölümde yalnızca

yönergeler ve hedeflenen kazanımlar çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. Sayfa 28'de *Eşleştirelim* adlı etkinlikte anlamlı deyimler oluşturulmak üzere isimlerle fiiller karışık olarak verilmiştir. Bu etkinlik *Bilimin Beşiği: Semerkant ve Buhara* başlığı altında tasarlanmıştır. Aynı sayfada *Cevaplayalım* adlı etkinlikte çoktan seçmeli sorular sunulmuştur. Kalıp ifadelerin öğretimine yönelik oluşturulan bu etkinlikte Buhara ve Semerkant şehirlerinin isimleri geçmektedir. Kaynak kültüre ilişkin verilen bu ögeler aracılığıyla kültürel duyarlılığın sağlanması amaçlanmaktadır. Böylece dil öğrenimi ve öğretiminin hızlı bir biçimde gerçekleşmesi sağlanabilir (Temur, 2020: 124). Sayfa 31'de *Yeniden Yazalım* yönergesi çerçevesinde Uluğ Bey Medresesi ve Buhara şehrinin isimlerine yer verilmiştir. Etkinlikte, cümlelerde koyu renk ile belirtilmiş sözcük ve söz öbeklerinin yerine aynı anlama gelecek sözcük ve söz öbeklerini yerleştirerek cümlelerin yeniden yazılması istenmektedir. Sayfa 36'da *Sanatın ve Bilimin Buluşma Noktası* başlıklı etkinlikte, biçimce benzer sözcüklerin yer aldığı cümlelerde cümlenin anlamına uygun sözcüğün seçilip yazılması beklenmektedir. Bu etkinlikte, Selimiye Camisi'nin fiziksel yapısının ihtişamı dile getirilmiştir. Aynı sayfada ikinci etkinlik de *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde sunulmuştur. Metne yönelik soruların da tasarlandığı bu etkinlikte yine Selimiye Camisi'ne ve caminin özelliklerine değinilmiştir. Dolayısıyla hedef kültüre ilişkin tarihi bir yapıya yer verilmiştir. Sayfa 37'de *Cevaplayalım* adlı etkinlikte tarihi ve kültürel yapı Ayasofya'yı konu alan bir dinleme metnine yönelik sorular doğru-yanlış öğretim tekniği ile sunulmuştur. Sayfa 51'de dinleme metnine yönelik *İşaretleyelim* adlı etkinlik yer almaktadır. Bu etkinlikte, dinleme metninde geçmeyen bilgilerin belirtilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bilgiler içerisinde Türkiye'de bulunan ve hedef kültürü tanıtıcı özellikte olan bölge Kuşköy'ün adı geçmektedir.

3.2.2.2.9. C1 İleri Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

C1 düzey ders kitabı ilgili ölçüt çerçevesinde taranmış, tarama sonucunda sadece bir ögeye rastlanmıştır. Hedef kültürü içerisinde değerlendirilen bu ögenin, metinde tarihi ve kültürel mekân bağlamında açıklanarak verilmediği, sadece isim olarak geçtiği görülmüştür. Tespit edilen bulgu aşağıdaki gibidir:

Şekil 49. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.88)*

Şimdi Kazdağları'na yerleşme kararıma tekrar dönelim. İtiraf etmeliyim. Bu kararı almamda "Benim Okinawalılardan neyim eksik?" sorusu etkili oldu. Ben de onlar gibi doğayla iç içe, büyük şehir çilesinden uzakta bir ömür sürmek istiyorum. Her sabah dağlardan ormana dolan tertemiz havayı ciğerlerime çekerek güne başlamak, küçücük bahçemde kendi yetiştirdiğim böğürtlen ve yaban mersinlerinden reçeller yapmak, pişirdiğim sıcacık ekmekte bu lezzetleri denemek istiyorum. Kendi mahsulüm domatesi- biberi dalından koparırken mutluluktan gözlerim dolu dolu olsun istiyorum. Hele bir de bu doğal

Şekil 49'da *100 Yaşında Sağlıklı Olmak* başlıklı okuma parçası, *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulmuştur. Metinde geçen Kaz Dağları Türkiye'nin önemli kültürel mekânıdır. Okuma parçasında Kaz Dağları'na ilişkin ayrıntıların olmadığı görülmüştür. "*Yalnızca dağlardan ormana dolan tertemiz bir havanın…"* ifadesine yer verilmiştir. Kaz Dağları ifadesinin geçtiği etkinlik; öğrencilerin Türkiye'nin kültürel yerlerine dair bilgi edinmesi ve kendi kültüründe de buna benzer örnekleri vererek derse aktif katılım göstermesi açısından önemlidir. Ancak bu kültürel öge, kazandırılması hedeflenen beceriler doğrultusunda geliştirilebilir.

3.2.2.2.10. C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Tarihi ve kültürel mekân ve yapılar çerçevesinde incelenen C1 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında hedef, kaynak, ortak kültürden ögelere rastlanmıştır. Bu düzeydeki öğrencilerin ana dili düzeyinde konuşucular durumuna gelmeleri hedeflendiği için bu seviyedeki kitaplarda çoğunlukla dilin akademik ve edebi yönünü geliştirecek metinlere ve etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Bu sebeple dinleme ve okuma parçalarında farklı mesleklere özgü terimlerin, deyim ve atasözlerinin, metaforların kullanıldığı tespit edilmiştir. Sayfa 26'da *Gökböri ve Cirit Oyunu* başlıklı etkinlikte kısa paragraflar ve bu paragrafların konusuna uygun eşleştirilmesi beklenen ifadeler yer almaktadır. Türk dünyasında atın öneminden, at üzerinde oynanan Cirit ve Gökböri oyunun tarihçesinden bahsedilmiştir. Bu iki oyunun oynandığı Türkiye şehirlerinden Kars, Ardahan, Erzurum ve Uşak; Türk Dünyası ülkelerinden Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Moğolistan, Tacikistan, Afganistan isimleri paragrafın belli bir bölümünde geçmektedir. Sayfa 64'te bazı yerleri doldurulmak üzere boş bırakılmış dinleme parçalarına yer verilmiştir. *Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde sunulan bu paragraflar farklı yazı türleri ile yazılmıştır. Biyografi türünde

yazılan paragrafta Türkiye başkenti Ankara'ya, gezi yazısı türünde sunulan metinde ise Konya şehrine ve Konya'da bulunan tarihi bir yapı Alaaddin Tepesi'ne yer verilmiştir.

Grafik 2. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Tarihi ve Kültürel Mekânlar ve Yapılar ile İlgili Ögelerin Hedef, Kaynak, Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Dağılımı*

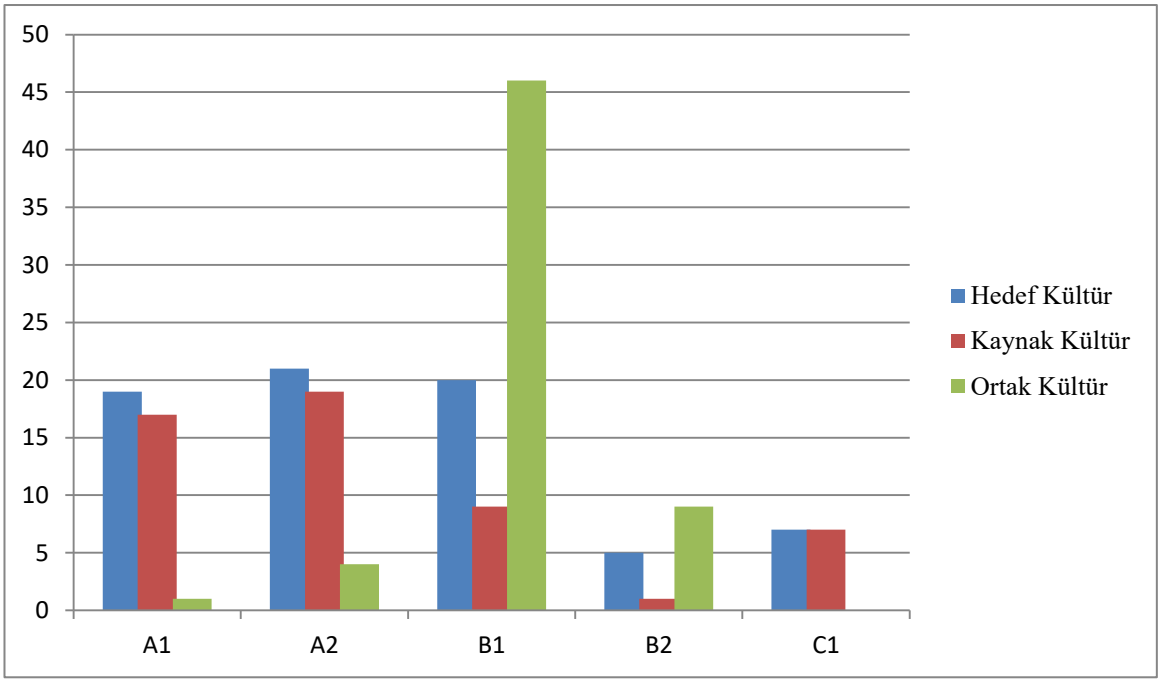

Tablo 2. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Tarihi ve Kültürel Mekânlar ve Yapılar ile İlgili Ögelerin Hedef, Kaynak, Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Oranları*

Kod	A1		A2		B1		B2		C1	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Hedef Kültür	19	51.5	21	47.7	20	26.7	5	33.3	7	50.0
Kaynak Kültür	17	45.9	19	43.2	9	12.0	1	6.7	7	50.0
Ortak Kültür	1	2.7	4	9.1	46	61.3	9	60.0	0	0
Toplam	37	100.0	44	100.0	75	100.0	15	100.0	14	100.0

3.2.2.3. Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması

Tarihi ve kültürel mekân ve yapılar ile ilgili ortak ögelerin tespitine yönelik ölçüt, *Yesevi Türkçe Öğretim Seti* bağlamında incelenmiştir. İnceleme sürecinde metinler, etkinlikler ve görseller bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulguların toplam sayısı ve oranları grafik ve tablo üzerinden gösterilmiştir.

Başta belirtmek gerekir ki temel düzey ders kitaplarındaki metinler, metne yönelik etkinlikler ve görseller temel-yaşam-deneyim alanlarından seçilmiştir. Çünkü Türkiye Türkçesini öğrenmeye başlayan Türk soylu öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyi ana dili seviyesindedir. Bu nedenle temel düzeyde tarihi ve kültürel mekân ve yapıların aktarılışının öğrencinin gündelik hayatta gereksinim duyacağı durumları anlatan kalıp ifadelerin öğretiminde, diyaloglarda, etkinliklerin tasarımlarında isimlerinin kullanılmasıyla ve görselleriyle yapıldığı söylenebilir. Bazı diyalog metinlerinde ise hem hedef kültüre hem kaynak kültüre ait şehir isimlerinin bir arada verildiği görülmektedir.

A1 ve A2 düzey ders kitaplarının incelenmesi sonucunda hedef kültür açısından "*Kız Kulesi, Ankara, İstanbul, İstanbul'da tarihi ve kültürel mekân ve yapılar Boğaz, Galata Kulesi, Mısır Çarşısı, Sultanahmet Camisi, Ayasofya, Yerebatan Sarnıcı; İzmir ve İzmir'in tarihi ve kültürel yerlerinden Efes; Kapadokya, Türk hamamı, Abant Gölü"* ögelerinin görselleri, diyalog metinlerinde isimleri, metinlerde ise kısa tarihçeleri yer almaktadır. Kaynak kültür açısından Kazakistan'da Almatı şehrinde "*Panfilov Parkı, Almatı Gölü, Astana'da Bayterek Kulesi, Çimkent'te Zafer Parkı, El-Farabi Türbesi, Tarih Müzesi, Astana, Bişkek, Bakü, Türkistan, Kırgızistan'da Manas Havaalanı, Issık Göl, Ala-Arça Milli Parkı"* ögelerine ait görseller, diyalog metinlerinde bu ögelerin isimleri, okuma parçalarında ise kısa tarihçeleri yer almaktadır. Ortak kültür açısından "*Otrar şehri, Otrar Müzesi, balbal taşları"*na dair bulgular diyalog metinlerinde, metinleri destekleyen görsellerde ve diğer okuma parçalarında tarihi boyutlarıyla anlatılmıştır. A1 temel düzey ders kitaplarında tarihi ve kültürel mekân ve yapılara dair ögelere düşük oranda yer verilmiştir. Sırasıyla en çok kaynak kültüre daha sonra hedef ve en az ortak kültüre ilişkin ögelerin yer aldığı görülmektedir.

A2 düzey ders kitaplarında tarihi ve kültürel mekân ve yapılarla ilgili ögelerin gittikçe arttığı ve bu düzeyde hedef kültüre ait ögelerin sayıca fazla olduğu görülmektedir. Düzeylere göre kültürel ögelerin dağılımında somuttan soyuta doğru geçişin sağlandığı görülmüştür. Bu bağlamda denilebilir ki temel düzeyde kullanılan tarihi ve kültürel mekân ve yapıların, öğrencinin gezip görebileceği içerikle sunulduğu; öğrenciyi derinden ve tarihi açıdan geçmişe götürüp analitik düşündürecek düzeyde verilmediği görülmektedir.

B1 ve B2 orta düzey ders kitaplarının incelenmesi sonucunda hedef kültür açısından "*Galata Kulesi, Selimiye Camisi, Ayasofya, Amasra, Hasankeyf, Konya Bilim Merkezi; kaynak kültür açısından Burana Kulesi, Süleyman Dağı; ortak kültür açısından Orhun Yazıtları, Buhara, Semerkant, Otrar, Hive şehirleri, Şipovo, Esik, Pazırık Kurganları, bengü taşlar, Saymalıtaş, kaya resimleri, Registan Meydanı, Uluğ Bey Rasathanesi, Emir Timur Türbesi, Bibi Hanım Camisi"* ögelerinin, tarihçelerinin anlatıldığı bilgilendirici metinler ve görseller yoluyla aktarılması amaçlanmıştır.

Orta düzey ders kitaplarında özellikle B1 düzeyinde ölçüte ilişkin ögelerin oranının yüksek olduğu görülmektedir. Türk topluluklarının ortak tarihi ve kültürel mekân ve

yapıları ile ilgili kültürel ögelerinin çoğunlukta olduğu göze çarpmaktadır. B1 ve B2 düzeyde dil bilgisinin temel yapılarının ve sözcük öğreniminin belli bir seviyeye ulaştığı göz önünde bulundurulduğu için hedef kitlenin uzun, kültürel ve bilimsel terimlerin geçtiği metinleri anlayabilecek düzeye geldiği düşünülmektedir. Bu sebeple sunulan bilgilerden çıkarımlar yapabilecek düzeye gelen hedef kitle, öğrendiği dilin mensup olduğu kültürel değerleri ile kendi kültürü arasında tarihi bağlamda ortak noktaları fark edebilecektir. Böylelikle bu sentezlemeyi kendi ifadeleriyle yorumlayarak yeni bir bakış açısı kazanacaktır.

Orta düzey B2 ve ileri düzey C1 ders kitaplarında edebi eserlere ve kişilere yer verildiği tespit edilmiştir. C1 düzey ders kitaplarında "*Kaz Dağları, Kars, Ardahan, Erzurum, Uşak, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Moğolistan, Tacikistan, Afganistan, Konya Alâeddin Tepesi"* kültürel ögelere rastlanmıştır. C1 düzey ders kitaplarında tarihi ve kültürel mekân ve yapılara dair ögeler evrensel kültür bağlamında sunularak dünya coğrafyasının tanıtımı amaçlanmıştır.

İlgili ölçüte yönelik bulgular genel itibarıyla değerlendirildiğinde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nde tarihi ve kültürel mekân ve yapılarla ilgili ögelerin temel ve orta düzeyde yeterince kullanıldığı tespit edilmiştir. Özellikle B1 düzey ders kitaplarında Türk halklarının ortak kültürel mirası içerisinde değerlendirilen şehirlere, kulelere, türbelere ve Türklerin tarihi kökeninin gizemini ortaya çıkaracak kültürel değerlere çokça yer verilmiştir. Bu süreçte ders akışını planlayan öğreticinin metin ve etkinlik içinde, görseller biçiminde sunulan ortak kültürel ögelerin tanıtımını doğru yöntem ve teknikle gerçekleştirebilmesi oldukça önem kazanmaktadır.

3.2.3.Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?

3.2.3.1.Ölçütün İçeriği

"Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?" ölçütü ile *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nde Türk dünyasının kabul gördüğü; Türk dillerine, tarihine, kültürüne hizmeti olan, söz konusu alanlarda ve Türk dünyasının birliğini temel alan konularda eserler icra eden Türk büyükleri ve önemli kişiler (yazarlar, şairler, bilim insanları…) ile ilgili müşterek kültürel ögelerine yer verilip

verilmediğinin, yer verildiyse bu kültürel ögelerin hangi amaçla ve hangi bağlamlarda kullanıldığının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Türk halkları tarihsel süreçte geniş bir coğrafyaya yayılarak yaşamlarını sürdürdükleri için yaşadığı coğrafyanın birçok özelliğinin tesirinde kalarak kendilerine özgü bir yaşam tarzı benimsemişlerdir. Bu yaşam süreci doğrultusunda siyaset, ilim, din, sanat vb. alanlar ile ilgili faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Dolayısıyla belirtilen alanlarda ortaya çıkan eserlerin oluşumu sürecinde birçok ehil insan ve aydın kişi yetişmiştir.

Bu önemli şahsiyetlerden biri Kırım topraklarının bağrından kopmuş, Türk dünyasının istikbali için çalışmış, yazmış, çizmiş büyük fikir insanı İsmail Gaspıralı'dır. Onun okullarında tahsil görmüş ve Türk dünyasına hizmet etmiş birçok aydın insan yetişmiştir (Yalvar, 2017, s.114). Dini ve edebi nüfuzuyla, Türk dünyasının tarihinde menkıbeleriyle ve önemli eseri *Divan-ı Hikmet* ile tanınan büyük tarihi şahsiyet ve mutasavvıf Ahmet Yesevi de Türk halklarını kültürel ve tarihi kişiler çerçevesinde birleştirmiştir (Yalçınkaya, 2019, s.23).

Türk tarihi süreçte alanında başarılı olup adını sadece Türk dünyasına değil tüm dünyaya duyuran birçok tarihî ve önemli şahsiyetlerden söz etmek mümkündür. Siyasî ve askerî alanda araştırmacıların çalışmalarına yüzyıllarca konu olan kişiler: Bilge Kağan, Tonyukuk, Kültigin ve daha onlarca önemli tarihî kişi Türk dünyası tarafından anılmaktadır. İlmî, kültürel ve edebî alanda değerlendirebileceğimiz tarihî şahsiyetlerden Kaşgarlı Mahmut, *Divan-ı Lügat-it Türk* adlı meşhur sözlüğü ile Türkçenin her yönüyle zengin bir dil olduğunu savunmuştur. Ayrıca Türk edebiyatının önemli isimlerinden Yusuf Has Hacib, Yunus Emre, Farabi ve birçok diğer tarihî şahsiyetlerin isimlerini burada saymak mümkündür (Turan, 2021, s.68-86).

Türklerin, en çok savaşçı özelliğiyle tanınan bir millet olduğu bilinmektedir. Bunun yanında sanatı, edebiyatı, bilimi de önemseyerek bu alanlarda birçok esere imza attıkları da su götürmez bir gerçektir. Bu eserlerin sahiplerini nesilden nesle aktarmak ve Türk dünyasının sürekliliğinde tesiri olan gençleri bilgilendirmek oldukça önemlidir. Bu sebeple Türk büyükleri ve önemli kişilerin Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi sürecinde müfredata dâhil edilerek anlatılması ve unutturulmaması gerektiği düşünülmektedir. Bir sonraki bölümde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*, Türk dünyasının

büyükleri ve önemli kişileri çerçevesinde incelenmiş, elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

3.2.3.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Yesevi Türkçe Öğretim Seti taranmış, tarama sonucunda A2, B1, B2 ve C1 düzey ders ve çalışma kitaplarında ilgili ölçüte dair kültürel ögelere rastlanmıştır. Ancak A1 düzey ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan metinlerde, etkinliklerde veya görsellerde Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ortak kültürel ögelerin ele alındığına ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

3.2.3.2.1. A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim A2 düzey ders kitabı incelenmiş, inceleme sonucunda metinlerde, metinleri destekleyen görsellerde ve metinlere yönelik tasarlanan etkinliklerde tespit edilen kültürel ögeler ilgili ölçüt çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Şekil 50. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.134)*

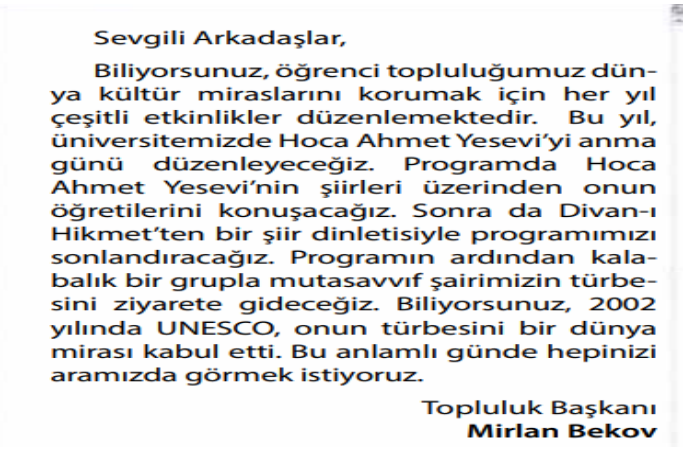

Sevgili Arkadaşlar,

Biliyorsunuz, öğrenci topluluğumuz dünya kültür miraslarını korumak için her yıl çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. Bu yıl, üniversitemizde Hoca Ahmet Yesevi'yi anma günü düzenleyeceğiz. Programda Hoca Ahmet Yesevi'nin şiirleri üzerinden onun öğretilerini konuşacağız. Sonra da Divan-ı Hikmet'ten bir şiir dinletisiyle programımızı sonlandıracağız. Programın ardından kalabalık bir grupla mutasavvıf şairimizin türbesini ziyarete gideceğiz. Biliyorsunuz, 2002 yılında UNESCO, onun türbesini bir dünya mirası kabul etti. Bu anlamlı günde hepinizi aramızda görmek istiyoruz.

Topluluk Başkanı
Mirlan Bekov

Şekil 50'de *Elektronik Posta* adlı etkinlik, *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde tasarlanmıştır. Etkinliğin bir köşesine iliştirilmiş not görünümündeki listede kazandırılması hedeflenen kelimelere yer verilmiştir. Bu etkinlikte başlık

kapsamı gereği elektronik posta yoluyla gönderilen ileti metinleri oluşturulmuştur. Okuma ve dinleme dil becerilerinin gelişimine yönelik hazırlanan bu etkinlikte ileti metinlerinin oluşumu esnasında kullanılması gereken kalıp ifadelerine ve metnin dizenine dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Kültürel bilgi kapsamında metinde Türk büyüklerinden Hoca Ahmet Yesevi ismine rastlanmıştır. Hoca Ahmet Yesevi, Türk dünyasının önemli büyük mutasavvıflarındandır. Derste *kültür köşesi* kavram alanı içerisinde Ahmet Yesevi'nin Türk soylular için öneminden bahsedilerek, Türk halklarını birçok yönden birleştiren bir şahsiyet olduğu öğrencilere uygun stratejilerle aktarılabilir.

Şekil 51. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.152)*

Şekil 51'de *Haberim Var* adlı bölümün *Şimdi Haberler* isimli etkinliğinde televizyon kanallarında sunulan haber örneklerine yer verilmiştir. *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde tasarlanan bu etkinlik örneğinde Türkiye'nin önemli sanatçılarından Barış Manço haberi sunulmuştur. Barış Manço fotoğrafının altında yer alan haber yazısında ünlü sanatçının ölümünün 17. yıl dönümünde İstanbul Moda'daki evinin, sevenleri tarafından ziyaret edildiği anlatılmıştır. Sosyokültürel unsurlar bağlamında yer verilen Barış Manço'nun, Türkiye'de ünlü olmasının elbette Türkiye Türklerinin kültürüne özgü bir öge olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak Barış

Manço'nun Türk Cumhuriyetleri tarafından da tanınması ve şarkılarının dinlenmesi Türk soylu öğrencilerinde kültürel anlamda kendi paylarına düşen değerlerin var olabileceği düşünülmektedir. Bu etkinlik aracılığıyla öğrenciler, haber metinlerinin içeriği hakkında bilgi edinir, ayrıca bu tür metinlerin dilin hangi anlatım biçimiyle yazılması gerektiğini öğrenir. Etkinlikte, metnin kavranmasına yönelik oluşturulmuş soruların öğrenciler tarafından yanıtlanması beklenmektedir.

Şekil 52. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Konuşalım" (s.159)*

Şekil 52'de *Okuyalım ve Konuşalım* yönergesi çerçevesinde oluşturulan etkinlikte, duyuru niteliğinde etkinlik afişleri tasarlanmıştır. Söz konusu afişte yer alan fotoğrafta Kazakistan'ın ünlü şairi Muhtar Şahanov'a yer verilmiştir. Şairin imza gününün düzenleneceğini duyuran bu afiş aynı zamanda kültürel bir öge içermektedir. Afiş örneğinde şairin dünyaca ünlü olduğu belirtilerek şiirlerinin sadece Kazakistan'da değil dünyanın birçok yerinde okunduğuna işaret edilmektedir. Böylelikle Türk dünyası tarafından tanındığı ve önemli bir şahsiyet olarak bilindiği ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla öğretici, derste bu etkinlik vasıtasıyla Muhtar Şahanov'un ününün Kazakistan sınırlarını aşarak Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye coğrafyalarına kadar uzandığı bilgisini kültürel içerik çerçevesinde sunabilir, öğrencilere şairin hem Türkiye Türkleri için yabancı olmadığını anlatır hem bu bilgiler doğrultusunda öğrencilerin analiz becerisini harekete geçirebilir. Öğrenciler bu etkinlik aracılığıyla afişlerin nasıl tasarlandığını öğrenebilecek, aynı zamanda konuşma becerisini geliştirebilecektir.

Şekil 53. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve Yazalım" (s.173)*

Müşteri: Affedersiniz. Bana ..... edebilir misiniz?

Görevli: Tabii, efendim. ..... .

Müşteri: ..... edebiyatı tarihi ile ilgili bir kitap arıyorum.

Görevli: Edebiyat tarihi kitaplarımız ikinci katta. ..... ismi verebilir misiniz? Bilgisayar sisteminden ..... edebilirim.

Müşteri: Evet, çok sevinirim. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ..... istiyorum.

Görevli: Bakıyorum ..... . Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "19. Asır Türk ..... Tarihi" eseri stoklarımızda mevcut. ..... istiyor musunuz?

Müşteri: Evet, lütfen.

Görevli: Bir ..... bekleyin, hemen getiriyorum.

Müşteri: Tamam, teşekkür ederim.

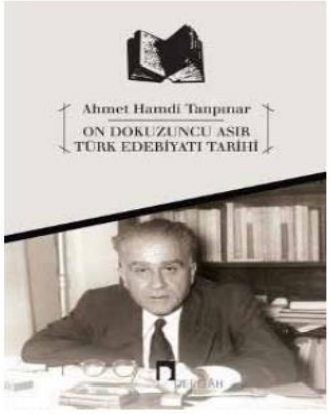

Şekil 53'te *Dinleyelim ve Yazalım* yönergesi çerçevesinde tasarlanan etkinlikte Türk yazarı Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinin kapağı yer almaktadır. Diyalog biçiminde oluşturulmuş metinde boş bırakılan yerler uygun ifadelerle tamamlanacaktır. Etkinlikte dinleme ve yazma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanarak kitap alışverişi durumunda ihtiyaç duyulan ifadelerin öğretimine ilişkin kazanımların da elde edilmesi beklenmektedir. Kültürel repertuar içerisinde değerlendirilen yazar, Türkiye'nin önemli büyük şahsiyetlerindendir. Öğrencilerde kültürel duyarlılık yetisi geliştirmek için hedef kültüre yönelik sunulan Ahmet Hamdi Tanpınar ile ilgili bilgi verilerek Türk Cumhuriyetlerindeki önemli yazarlara dair örneklerle öğrencilere karşılaştırma imkânı da sunulabilir.

Şekil 54. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve İşaretleyelim" (s.174)*

D2 Dinleyelim ve İşaretleyelim Doğru (✓) / Yanlış (✗)

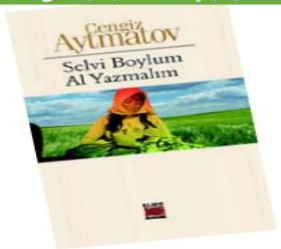

1.	Cengiz Aytmatov Türkiyeli bir yazardır.
2.	Aytmatov yazarlık dışında farklı işler de yapmıştır.
3.	Cengiz Aytmatov'un eserleri 170 dile çevrilmiştir.
4.	Aytmatov'un pek çok eseri sinemaya uyarlanmıştır.
5.	Atıf Yılmaz, "Selvi Boylum Al Yazmalım"ı yazmıştır.

Şekil 54'te *Dinleyelim ve İşaretleyelim* adlı etkinlik, doğru-yanlış tekniği ile oluşturulmuştur. Dinleme yetisinin geliştirilmesine yönelik tasarlanan bu etkinlikte Cengiz Aytmatov'a dair bilgiler ve onun eserlerinin görselleri yer almaktadır. Cengiz Aytmatov, sadece Kırgızistan'da değil dünyaca tanınmış bir yazardır. Eserleri birçok dile çevrilmiştir. Türk edebiyatına kazandırdığı eserler sayesinde Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye arasında birlik köprüsü kurulmuştur. Bu sebeple sosyokültürel kavram alanı içerisinde değerlendirilen önemli bir şahsiyet olan Cengiz Aytmatov; Türk halklarının ortak yazarı olarak tanıtılabilir, merak düzeyindeki güdülenmenin harekete geçirilip kültürlerarası etkileşimin gerçekleşmesi için stratejiler üretilebilir. Böylece öğrencinin zihninde kaynak kültür ve hedef kültür arasında anlamlı bir ilişkinin kurulmasına imkân verilebilir.

Şekil 55. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Konuşalım" (s.177)*

Ahmet: O zaman sana Necip Fazıl Kısakürek ve Sabahattin Ali'yi önerebilirim. İkisi de Türk edebiyatının ünlü isimleri. Ben Necip Fazıl'ın şiirlerine bayılırım. Sabahattin Ali'nin hem romanları hem de öyküleri çok güzeldir. Özellikle "Kuyucaklı Yusuf" romanından çok etkilendim. Bunu ister misin?

Ruslan: Evet, isterim.

Şekil 55'te *Okuyalım ve Konuşalım* yönergesi çerçevesinde tasarlanan etkinlikte diyalog türünde bir metin oluşturulmuştur. İhtiyaç odaklı dil içeriklerinin aktarılması uygun görüldüğü temel düzeyde diyalog biçimindeki metinler en işlevsel yapılardır, denilebilir. Kitaplıkta yer alan kitaplarla ilgili öneri cümlelerinin kurulduğu bu karşılıklı konuşmada Necip Fazıl Kısakürek, Sabahattin Ali gibi Türk edebiyatının ünlü yazarlarından söz edilmiştir. Hedef kültüre dair unsurlar olarak değerlendirilen bu yazarlar, öğrenciye Türkiye'nin önemli kişilerinin tanıtımı açısından uygun örneklerdir. Ders kitaplarında hem Türk soylulara özgü hem Türkiye Türklerinden olan yazarlara yer vermek, iki kültürün etkileşim içerisinde olması bakımından önem arz etmektedir. Bu etkinlik aracılığıyla öğrenci, birilerine kitap önerirken hangi ifadeleri kullanması gerektiğini öğrenecek ve Türk yazarlarını da tanıyacaktır.

Şekil 56. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Sıralayalım ve Yazalım" (s.179)*

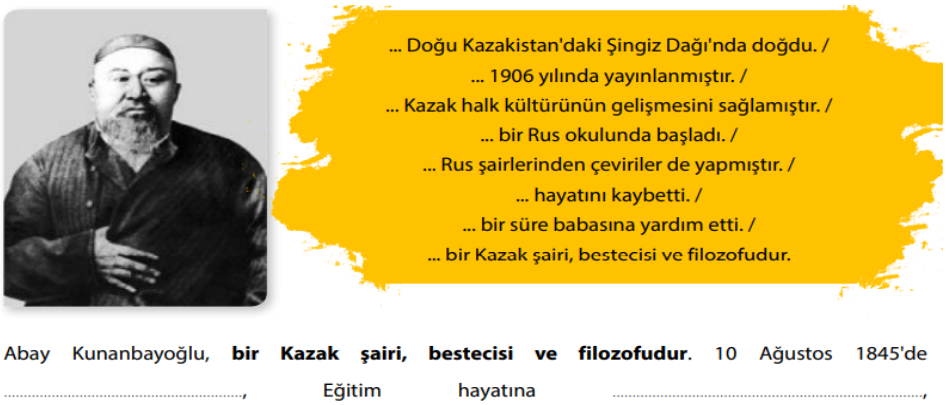

Şekil 56'da yazma yetisinin gelişimine yönelik bir etkinlik tasarlanmıştır. *Sıralayalım ve Yazalım* yönergesi çerçevesinde oluşturulan bu etkinlikte kaynak kültür içerisinde değerlendirilen Kazakistan şairi, bestecisi ve filozofu Abay Kunanbayoğlu'nun hayatını anlatan paragrafa ve paragrafı destekleyen yazarın resmine yer verilmiştir. Öğrencilerin kendi kültüründen bir bilgiyle karşılaşması kaynak kültüre karşı farkındalığın oluşmasını sağlayabilir. Ayrıca Türk soylulara Türk kültürünün tanıtımında kaynak kültür alanına ait ögelerden yararlanılması öğrencilerin, hedef kültürel bilgi alanının içselleştirmesine yardımcı olabilir. Etkinlikte karışık olarak verilen ifadelerin paragrafta boş bırakılan yerlere getirilmesi beklenmektedir, metin içindeki bilgilerin sıralanmasının doğru yapılarak metnin anlam bütünlüğünün oluşturulması istenmektedir.

Şekil 57. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.181)*

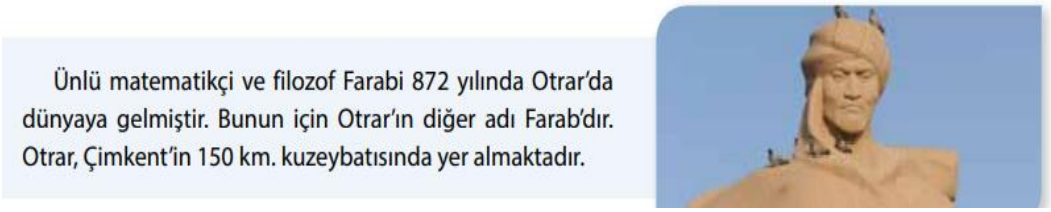

Şekil 57'de *Otrar Gezisi* adlı metinden bir paragraf sunulmuştur. Paragrafın içeriğinde Türk dünyasının tanınmış bilim insanı Farabi anlatılmaktadır. Söz konusu paragraf Farabi heykelinin olduğu görsel ile desteklenmektedir. Farabi, Türk dünyasının ortak

kültürel ögesi olarak Türk kültürünün derinliklerinden gelerek nesilden nesle aktarılan değerlerin öncülerindendir. Türk dünyasında ve küresel boyutta birçok önemli esere imza atmış, ayrıca birçok düşünürün yetişmesinde ilham kaynağı olmuştur. Hedef kitlenin ortak kültürel birikimine sahip olduğu düşüncesi ile Farabi'nin kültürel içeriğe dâhil edildiği söylenebilir. Böylece hedef kitlenin hazır bulunuşluk düzeyi esas alınarak ortak kültürel unsurların sunumunun planlandığı düşünülmektedir. Bu etkinlik aracılığıyla öğrencilerin okuma ve dinleme becerilerinin gelişimlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Etkinliğe ilişkin oluşturulan soruların, öğrencilerin muhakeme yeteneklerinin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.2.3.2.2. A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Bu düzeyde dil öğrenicilerinin öğrendikleri dilde temel-yaşam-deneyim alalarına ait gereksinimlerini karşılamasına yönelik bir içerik planlandığı için A2 temel düzey, hayata tutunma düzeyi olarak da adlandırılmaktadır. *Yesevi Türkçe Öğretim* A2 düzey çalışma kitabı, ilgili ölçüt çerçevesinde taranmış ve tarama sonucunda kitapta yer alan etkinliklerin daha çok markette, postanede, iş görüşmesinde, kütüphanede vb. mekânlarda ve rutin durumlarda kullanılmasına yönelik kazanımları içerdiği görülmüştür. Sadece kısa metinler veya dil dışı göstergeler yoluyla aktarılan sınırlı içerikte kültürel ögelere rastlanmıştır. Örneğin, ders kitabında sayfa 65'te dinleme metnine yönelik bir etkinlik tasarlanmıştır. Bu etkinlikte Türk dünyasının önemli yazarı Cengiz Aytmatov'un yaşam öyküsüne değinilmiştir. Etkinlikte dinleme/anlama becerisinin gelişimi esas alınmıştır.

3.2.3.2.3. B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim B1 düzey ders kitabı, ilgili ölçüt çerçevesinde incelenmiştir. İnceleme sonucunda ders kitabındaki metinlerde, metinleri destekleyen görsellerde ve metinlere yönelik tasarlanan etkinliklerde Türk dünyasının büyükleri ile önemli kişilere ilişkin ortak kültürel ögelere rastlanmıştır.

Şekil 58. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.35)*

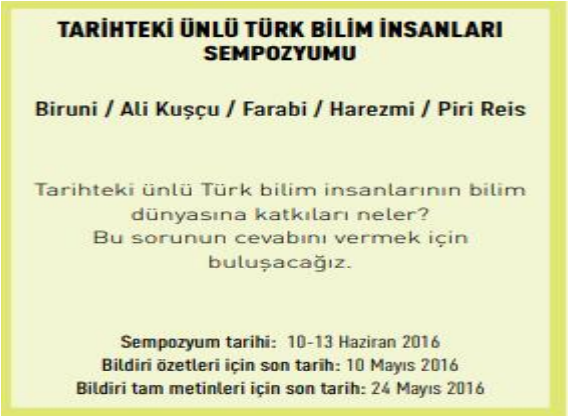

Şekil 58'de *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde etkinliklerin duyurulduğu afiş örnekleri tasarlanmıştır. *Tarihteki Ünlü Türk Bilim İnsanları Sempozyumu* başlığıyla oluşturulan afişte Türk dünyasında aynı zamanda dünyada tanınan, saygı duyulan, eserleriyle esin kaynağı olmayı başaran Türk bilim insanlarının isimlerine yer verilmiştir. "*Birûni, Ali Kuşçu, Farabi, Harezmî, Piri Reis"* gibi önemli Türk büyükleri matematik, astronomi, felsefe, kartografi, tarih gibi alanlarda öncü olmuş, eserleri ve fikirleriyle birçok bilim insanı aydınlanmış ve yetişmiştir. Bu isimlerin bilim dünyasına katkılarının konuşulacağı konuşma etkinliğinde öğrencilerin katılımının etkin olacağı düşünülmektedir. Çünkü öğrencilerin, kendi kültürüne özgü unsurlarla karşılaşması sonucunda farkındalık becerilerinin destekleneceği düşünülmektedir. Nitekim orta düzey yeterliğinde öğrencilerin motivasyonu merak düzeyinde seyrettiğine göre bu etkinliğin içeriğinde sunulan Türk soyluların ortak kültürel değerleri sayesinde öğrencilerin, güdülenmiş bir şekilde derse katılımı beklenmektedir.

Şekil 59. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.36)*

Şekil 59'da dinleme becerisinin gelişimine yönelik tasarlanan etkinlikte kaynak kültürel unsurların tanıtımı amaçlanmıştır. Kazakistan'ın ünlü bestekârı Tattimbet Kazangapulı'nın yaşam ve sanat öyküsüne yer verilerek öğrencilerin yanıtlaması gereken sorular, metnin kavranması yönelik oluşturulmuştur. Bu düzeyde öğrencinin analitik düşünme becerisinin aktif olduğu düşünülmektedir. Kaynak kültüre dair ögeler ile hedef kültür ögelerinin karşılaştırmasını yapan hedef kitlenin, benzerlikler ve farklılıkları daha belirgin özelliklerle ifade etmesi beklenmektedir. Bu sayede kendi kültürüyle ortak olan kültürel değer yargılarını zorlanmadan belirleyip farkındalık becerisini elde edebilecektir.

Şekil 60. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.41)*

Çocuklarımızla Tatlı mı Tatlı Bir Söyleşi

Değerli okurlarım, bugün 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı. 23 Nisan 1920'de ülkemiz için âdeta yeni bir dönem başladı. Bu tarihte Türkiye Büyük Millet Meclisi kuruldu. Cumhuriyetimizin kurucusu büyük önder Mustafa Kemal Atatürk ise bu kıymetli günü tüm dünya çocuklarına armağan etti. Bu vesileyle sizin ve tüm çoc

Şekil 60'ta röportaj metin türüne örnek verilmiştir. *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan bu metin aracılığıyla öğrencilerin okuma ve dinleme becerilerinin gelişimine katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Metnin kavranmasına yönelik hazırlanan klasik sorular ve doğru-yanlış tekniği ile tasarlanmış etkinlik aracılığıyla öğrencilerin analitik düşünme yetisinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Kültürel içerik bağlamında hedef kültür unsuru olarak Mustafa Kemal Atatürk anlatılmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu ve Türkiye'de önemli gelişmelerin öncüsü olan Atatürk'ün namı dünyanın dört bir tarafına yayılmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin, hedef kültür içeriğinde sunulan bu şahsiyeti tanıyarak Türkiye Türkçesine ve Türk kültürüne ilişkin önemli bilgilere ulaşması, kültürlerarası duyarlılık becerisinin gelişimine katkı sunması beklenmektedir.

Şekil 61. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Bulalım" (s.74)*

04 Okuyalım ve Bulalım (Doğru ✓ / Yanlış ✗)

"Dirse Han Oğlu Boğaç Han", Dede Korkut hikâyelerinden biridir. Rivayete göre hikâyelerin ilk anlatıcısı Dede Korkut'tur. Dede Korkut'un hayatı ve ölümü hakkında türlü rivayetler vardır. İsmi Dede Korkut, Korkut Ata ve Dedem Korkut gibi farklı ama benzer şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Oğuzların atasıdır. Halkının gelenek ve törelerini çok iyi bilir. Bugün mezarının yeri ile ilgili farklı görüşler olsa da pek çok kişiye göre Korkut Ata'nın kabri Siriderya çevresindedir.

Şekil 61'de okuma becerisinin gelişimine ve ortak Türk kültürünün tanıtımına ilişkin bir paragraf sunulmuştur. Metni destekleyen görsel, içerik ile uyumludur. Metnin içeriğinin kavranması için doğru-yanlış tekniğiyle oluşturulmuş bir etkinliğe yer verilmiştir. Metinde kültürel değerlerin anlatımına ilişkin Türk dünyasının önemli şahsiyetlerinden olan Dede Korkut'a dair bilgiler yer almaktadır. Metinde Dede Korkut'un hikâyelerine değinilmiş, isminin farklı şekillerde anıldığı dile getirilmiştir. Dede Korkut, Korkut Ata ismiyle anılarak Türk halklarının edebiyatında da tanınan bir kişi olduğuna işaret edilmiştir. Türk halkları açısından önemli bir kişi olan Dede Korkut, yazmış ve anlatıcısı olduğu hikâyeleri ile Türk soylularda ortak Türk bilincinin oluşumunda büyük rol oynamaktadır. Öğreticiler, bu ortak kültürel değeri farklı bağlamlarda öğrencilere sunarak hedef kültürün dolayısıyla hedef dilin öğreniminde verimliliği artırabilirler.

Şekil 62. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Seçelim" (s.88)*

3. "Kurmanjan Datka – Dağların Kraliçesi" hakkında hangisi yanlıştır?

a) Konusunu gerçek hayattan almış bir filmdir.
b) Kırgız tarihinin en pahalı filmidir.
c) Oscar ödülü kazanmış bir filmdir.
ç) Bütçesi bir buçuk milyon dolarlık bir filmdir.

Şekil 62'de Kırgızistan'da kahramanlık öyküleriyle ün salmış Kurmanjan Datka konu edilmiştir. Kaynak kültürel unsurların içerisinde değerlendirilen bu bulgu, *Dinleyelim ve Seçelim* yönergesi çerçevesinde ele alınmıştır. Türk soyluların bağımsızlığa kavuşamadığı, boyunduruk altında yaşadığı 1800'lü yıllarda kendi milleti, kültürü uğruna mücadeleleriyle tanınan önemli bir kişinin dinleme metnine alınması öğrencilerin kendi tarihinden bir kesitle karşılaşmasına ve vakıf olduğu konu hakkında çekinmeden yorum yapabilmesine olanak sağlanacaktır.[6] Böylece öğrencilere salt hedef kültür ögelerinin aktarımının yanında zaman zaman kaynak kültür ögelerinden de bir sunuma yer verilmesi dersin etkin kılınmasına katkı sunulacağı düşünülmektedir.

Şekil 63. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Yazalım" (s.90)*

1. Reşit Behbudov kimdir?

.....

.....

2. Program sunucusu niçin şaşırdı?

.....

.....

3. Yarışmacı, soruyu nasıl bu kadar çabuk cevapladı?

.....

.....

Şekil 63'te *Dinleyelim ve Seçelim* yönergesi altında bir yarışma programı konusunu ele alan dinleme metni sunulmuştur. Dinleme metninde yarışmacıya yöneltilen soruların

[6] 9 Aralık 2022 tarihinde https://turktoyu.com/ adresinden erişildi.

içeriğinde Azerbaycan'ın ünlü sanatçısı Reşit Behbudov'un kim olduğu bilgisi yer almaktadır. Sunulan kaynak kültürel bilgi, öğrencilerin kültürel yetisinin gelişimi açısından önemlidir. Türk kültürünün öğrenimi esnasında Türk soyluların ortak kökenden süzülen kültürel bilgilerin yanında öğrencilerin kendi kültürüne özgü ögelerle de yeniden canlanması, öğretim sürecinin verimliliği açısından oldukça önemlidir. Böylelikle hedef kitlede kültürlerarası farkındalığın oluşturulması sağlanır. Dil öğretim sürecinin, öğrencilerin kültürlerarası farkındalık ve duyarlılık yetilerinin gelişimine yönelik yapılandırılma sayesinde hedeflenen becerilerin kazandırılması daha etkin olabilecektir (Temur, 2020, s.150).

Şekil 64. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.144)*

K2 Konuşalım

FARABİ

Farabi 870-950 yılları arasında yaşamış önemli bir kişidir. Bazı kaynaklara göre Farabi gizemli şehir Otrar'da doğmuştur. Farabi önemli bir hekim, filozof ve müzik adamıdır. Türkçe, Arapça, Farsça ve Yunanca bilir. Bir dönem Türkistan'da kadılık yapar sonra kendini felsefeye verir.

Şekil 64'te *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde Türk dünyasının önemli bilim insanı Farabi'nin kısa biyografisini içeren bir okuma parçasına yer verilmiştir. Etkinlikte öğrencilere "Sizin ülkenizdeki önemli kişiler kimlerdir?" sorusu yöneltilmiştir. Sorunun altında bilim ve sanat dallarının isimleri verilerek bir zihin haritası oluşturulmak istenmiştir. Bu harita yardımıyla öğrencilerin kendi ülkelerindeki önemli kişilere dair bilgilerini paylaşmaları suretiyle kültürlerarası etkileşim ortamı yaratılarak kültürlerarası duyarlılık ve konuşma becerisinin gelişimi hedeflenmektedir. Farabi A2 düzey ders kitaplarının incelenmesinde ortak kültürel veri olarak değerlendirildiği için bu bağlamda tekrar ele alınmayacaktır.

Şekil 65. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Anlatalım" (s.146)*

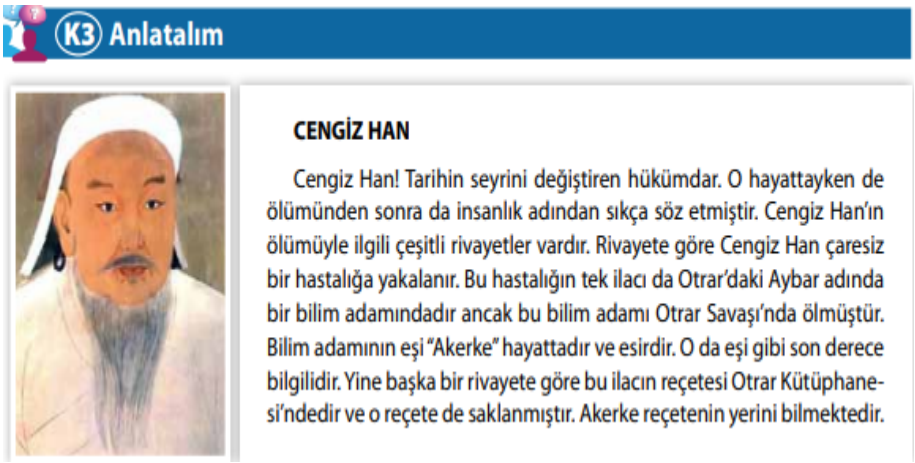

K3 Anlatalım

CENGİZ HAN

Cengiz Han! Tarihin seyrini değiştiren hükümdar. O hayattayken de ölümünden sonra da insanlık adından sıkça söz etmiştir. Cengiz Han'ın ölümüyle ilgili çeşitli rivayetler vardır. Rivayete göre Cengiz Han çaresiz bir hastalığa yakalanır. Bu hastalığın tek ilacı da Otrar'daki Aybar adında bir bilim adamındadır ancak bu bilim adamı Otrar Savaşı'nda ölmüştür. Bilim adamının eşi "Akerke" hayattadır ve esirdir. O da eşi gibi son derece bilgilidir. Yine başka bir rivayete göre bu ilacın reçetesi Otrar Kütüphanesi'ndedir ve o reçete de saklanmıştır. Akerke reçetenin yerini bilmektedir.

Şekil 65'te Türk soyluların tarihini çeşitli zaviyelerden etkilemiş bir hükümdarın kısa yaşam öyküsüne yer verilmiştir. *Anlatalım* adlı etkinlikte Cengiz Han'ı tanıtan kısa bir okuma parçası yer almaktadır. Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde kültürel içerik bağlamında Türklerin tarihinde belki yüzyıllarca izi silinmeyecek bir ismin ders kitaplarında konu edilmesi Türk halkların ortak bir geçmişten geldiğini anlatması açısından önemli bir veridir. Etkinlik, öğretici ile öğrenciler arasındaki etkileşimin güçlü hale gelmesi, öğrencilerin de derse karşı ilgilerinin canlı tutulması bakımından oldukça işlevseldir. Metnin okunup ardından konuya ilişkin öğrencilerin konuşturulması ile oluşturulan kültürel boyut sayesinde öğrencilerin öğrenmeye karşı merak motivasyonunun harekete geçirilmesi amaçlanmaktadır.

3.2.3.2.4. B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

B1 düzeyine erişen hedef kitlenin öğrendiği dilde günlük hayata ilişkin gereksinimleri rahatlıkla giderebilecek bir seviyeye ulaştığı anlamına gelmektedir. Temur (2020, s.141), dil öğrenicileri için bu düzeyde üst dil yetilerini kullanabilecek bir dil öğretimi sürecinin planlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sebeple öğrencilerin bu düzeydeki motivasyonlarının da bir başka boyuta doğru evrildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Yesevi Türkçe Öğretim B1 düzey çalışma kitabı incelenmiş, inceleme sonucunda ilgili ölçüte ilişkin birçok kültürel ögelerin ders kitabındakilerle paralellik taşıdığı

gözlemlenmiştir. Bu nedenle bu kültürel ögeler sadece kazandırılması hedeflenen beceriler çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. Ancak bazı kültürel ögeler ders kitabındakinden farklı boyutlar ve bağlamlarda sunulduğu için bu ögelerin daha geniş bir çerçevede değerlendirilmesine karar verilmiştir. Yönergeler ve kazanımlar çerçevesinde sunulan kültürel ögeler şu şekildedir: Sayfa 20'de *Cevaplayalım* yönergesi altında kaynak kültür içerisinde değerlendirilen önemli kişilerden Tattimbet Kazangapulı'ya yer verilmiştir. Bu etkinlik dinleme becerisinin gelişimine yönelik sunulmuştur. Sayfa 22'de, *Tamamlayalım* adlı etkinlikte hedef kültür ögesi Mustafa Kemal Atatürk'e değinilmiştir. Etkinlikte yer alan cümlelerin uygun ifadelerle tamamlanması beklenmektedir. Sayfa 27'de Türk dünyasında ve dünyada namı duyulmuş önemli boksör Muhammed Ali konu edilmiştir. Etkinlik, dinleme metnine yönelik tasarlanmıştır. Sayfa 37'de *Eşleştirelim* adlı etkinlikte Türk Dünyası'nın önemli yazarı Cengiz Aytmatov'a yer verilmiştir. Sayfa 40'ta *Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlikte kaynak kültürün ögesi olarak Kurmanjan Datka'ya yer verilmiştir. Etkinlik, dinleme becerisinin gelişimine yönelik tasarlanmıştır. Sayfa 40'ta Azerbaycan'ın önemli sanatçısı Reşit Behbudov'un ismi geçmektedir. Dinleme metnine yönelik oluşturulmuş bu etkinlik, *Cevaplayalım* yönergesi altında sunulmuştur. Sayfa 58'de *Cevaplayalım* yönergesi altında Otrar şehrine ilişkin çoktan seçmeli sorular içeriğinde tarihin önemli kişilerinden Cengiz Han'a değinilmiştir. Sayfa 69'da *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde Türk dünyasının önemli şahsiyetlerinden Emir Timur ve Uluğ Bey isimleri ele alınmıştır. Konuşma becerisine yönelik tasarlanan bu etkinlik, öğrencilerin derse etkin bir şekilde katılımına imkân yaratmaktadır.

Şekil 66. *Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (B1) "Eşleştirelim" (s.26)*

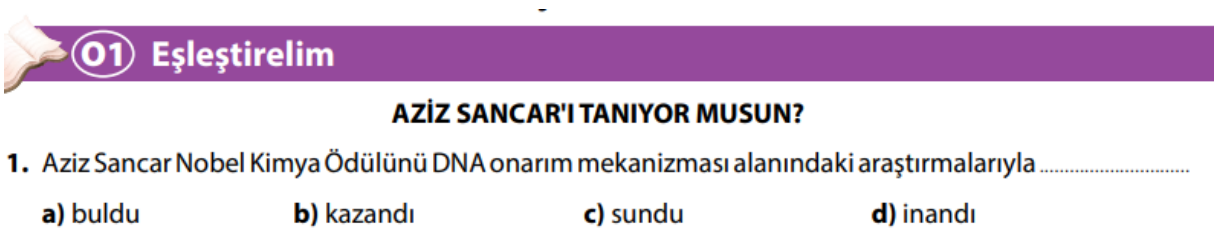
01 Eşleştirelim

AZİZ SANCAR'I TANIYOR MUSUN?

1. Aziz Sancar Nobel Kimya Ödülünü DNA onarım mekanizması alanındaki araştırmalarıyla .....

a) buldu b) kazandı c) sundu d) inandı

Şekil 66'da *Eşleştirelim* yönergesi çerçevesinde *Aziz Sancar'ı Tanıyor musunuz?* adlı bir etkinlik sunulmuştur. Cümlelerde bırakılan boşluklara cümlenin anlam bütünlüğüne

uygun sözcükler belirtilen şıklarda seçilecektir. Doğru fiiller seçilerek cümlenin anlamının tamamlanması beklenmektedir. Aziz Sancar, Türkiye'nin önemli bilim insanlarındandır. Hedef kültürün bilgi alanına dâhil edilen bu kültürel veri aracılığıyla öğrencilerden öğrendikleri dilin mensup olduğu kültüre ilişkin ayrıntıların içselleştirilmesi beklenmektedir. Bu kültürel öge, öğrencilere kendi kültüründen bilim insanlarıyla karşılaştırma yapmasına ve kültürel birikimini harekete geçirmesine olanak vermesi ve bu konuda farkındalık kazandırması açısından işlevsel bir unsurdur.

Şekil 67. *Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.34)*

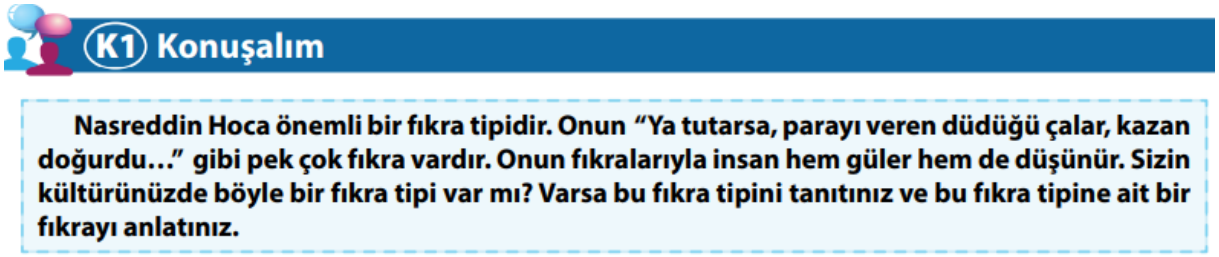

Şekil 67'de öğrencilerin sözlü anlatım becerilerinin desteklenmesi için Türk dünyasının önemli şahsiyetlerinden olan Nasreddin Hoca ve fıkraları konu olarak seçilmiştir. *Konuşalım* yönergesi altında Nasreddin Hoca'nın önemli bir fıkra tipi olduğu anlatılmaktadır. Fıkralardan örnekler sunularak öğrencilerden, kendi kültürlerinde var olan fıkra tiplerini tanıtmaları beklenmektedir. Nasreddin Hoca; Azerbaycan, Kazakistan, Tataristan, Özbekistan gibi Türk Cumhuriyetlerinde *Afandi* veya *Molla Nasreddin* gibi isimlerle tanınmış ve Hoca'nın ünü tüm Türk halkları arasında yayılmıştır. Türk soylular konuşmalarında Nasreddin Hoca'nın nükteli söyleyişlerinden, fıkralarından yararlanarak karşısındaki kişiye anlatmak istediğini kısa yolla iletebilmiştir. Dolayısıyla Nasreddin Hoca figürü Türk dünyasının ortak kültürel ögesi haline gelmiştir. Nasreddin Hoca, Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde kültürel kavram alanı içerisinde sunulabilecek çok anlamlı bir ögedir. Bu düzeyde üst bilişsel becerisine sahip olan öğrenciler analitik düşünmeye eğilim gösterdikleri için dil öğretimi programına dâhil edilen kültürel ögelerin üst düzey stratejiler seçilerek sunulması beklenmektedir (Temur, 2020, s.145).

Şekil 68. *Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (B1) "Tamamlayalım" (s.66)*

(6) ..... Bilge Kağan, Köktürk Devletinin kuruluşunu ve tarihini anlatır. Kardeşi Kül Tigin'den övgüyle **(7)** ..... Yazıt **(8)** ..... yılında yapılmaya başlanmış ve 732 yılında **(9)** .....

Şekil 68'de *Kültigin Yazıtı* adlı dinleme metninden alınmış bir paragraf yer almaktadır. *Tamamlayalım* yönergesi altında sunulan bu metinde boş bırakılan yerlerin uygun ifadelerle tamamlanması beklenmektedir. Metinde *Kültigin Yazıtı*'nın hangi amaçla dikildiği; yazıtın muhtevasında Bilge Kağan tarafından Göktürk Devleti'nin kuruluşunun, tarihinin anlatıldığı ifade edilmektedir. Kültürel içerik boyutuyla Türk soylularla ilişkilendirilebilecek önemli Türk büyüklerinden Bilge Kağan ve Kül Tigin isimleri öne çıkmaktadır. Bu önemli iki isim Türk soyluların yaşadığı ortak tarihin oluşumunda önemli rol oynayan kişilerdir. Türk soylulara Türk kültürünün tanıtımında Bilge Kağan ve Kül Tigin tarihi kişiler, kültürel bağlamda müşterekliğin varlığını anlatma bakımından önemli kültürel ögelerdir.

3.2.3.2.5. B2 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim B2 düzey ders kitabı taranmış, tarama sonucunda metinlerde, etkinliklerde ve dil dışı göstergeler olarak nitelendirilen görsellerde ilgili ölçüte ilişkin bulgulara rastlanmıştır.

Şekil 69. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.58)*

Pınar: Farabi, Harezmi, Ali Kuşçu, Hazarfen Ahmet Çelebi, Pîrî Reis… Daha sayamadığım birçok isim var. Okudukça kendi cehaletimi fark ettim. Bunca yıl bu bilgilerle karşılaşmamışım. Haydi seninle küçük bir oyun oynayalım. Bir bilgi yarışması... Var mısın?

Şekil 69'da *Ünlü Türk Bilim Adamları* adlı etkinlikte bir diyalog metni sunulmuştur. Diyalogda iki kişinin kendi aralarında yaptığı bilgi yarışmasında ünlü Türk bilim insanlarının imza attığı buluş ve keşiflerle ilgili bilgiler paylaşılmaktadır. Bu önemli Türk bilim insanlarından "*Farabi, Harezmî, Ali Kuşçu, Hezaren Ahmet Çelebi, Piri Reis*" isimlerinin değerli çalışmalarına değinilmiştir. Sunulan bu bilgiler sayesinde hedef kitlenin, öğrendiği dilin mensup olduğu kültür ile içinde yetiştiği kültürün birçok

unsur açısından örtüştüğünü idrak edeceği ve motivasyonu yüksek olarak derse katılacağı düşünülmektedir. Öğrencilerin öğrenmesi gereken kalıp sözlerin ve bazı sözcüklerin yer aldığı liste, etkinliğin bir köşesine iliştirilmiştir. Bu ifadelerin bağlam içinde verilerek pekiştirilmesi düşünülmektedir. Ayrıca okuma ve dinleme becerilerinin gelişiminin amaçlandığı bu etkinlikte metnin çözümlenmesine yönelik metne yönelik soruların da tasarlandığı görülmektedir.

Şekil 70. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.60)*

D1 Dinleyelim ve Cevaplayalım

GAZİ YAŞARGİL

1. Çağatay hangi konuda bir sunum yapacak?

.....

2. Gazi Yaşargil'in aile hayatı hakkında bilgi verir misiniz?

.....

3. Gazi Yaşargil, 1967 yılında hangi başarıya imza at-

Şekil 70'te ünlü bilim insanlarının konu edildiği bir başka etkinliğe yer verilmiştir. *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde sunulan bu etkinlikte Türkiye'nin önemli bilim insanı olan Gazi Yaşargil'in hayatı ele alınmıştır. Dinleme metni olarak oluşturulan bu yapıya yönelik klasik sorular yöneltilmiştir. Gazi Yaşargil, hedef kültürün içeriğini şekillendiren kültürel bir unsurdur. Hedef kitlenin bu düzeyde üst dil kullanımına eğilim gösterdiği bilindiğine göre Türk bilim insanlarını ve çalışmalarını ayrıntılarıyla irdeleme, analiz etme ve içselleştirme gibi becerilerini de harekete geçirebileceği düşünülmektedir. Böylelikle öğrenciler hem hedef kültür unsurunu her yönüyle tanıma imkânı elde etmekte hem de kendi kültüründe mevcut bilim insanlarını daha yakından tanıyıp farkındalık yetisini geliştirmektedir.

Şekil 71. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Anlatalım" (s.61)*

K1 Anlatalım

FARABİ (870 - 950)

- **Doğum yeri:** Otrar, Kazakistan
- **Ölüm yeri:** Şam, Suriye
- **İlgi ve uzmanlık alanları:** Fen bilimleri, felsefe, mantık, sosyoloji, tıp, matematik ve müzik
- **Unvanı:** İslam felsefe geleneğinde, Aristoteles'ten sonra "ikinci öğretmen". İslam uygarlığında siyaset felsefesinin kurucusu.
- **Etkilendiği felsefeciler:** Platon ve Aristo
- **Çalışmaları:**

Şekil 71'de Farabi'nin yaşam öyküsüne ve bilimsel çalışmalarına yer verilmiştir. Ünlü bilim insanlarının anlatıldığı bu ünitede Türk Dünyası'nın önemli filozofu Farabi'nin anlatılması, Türk soylulara hedef dilin öğretimi sürecine dâhil edilmesi ortak kültürel bağlam açısından anlamlı ve önemlidir. Farabi ve hayatının ele alındığı etkinlik, ortak kültürel unsur olarak değerlendirilerek öğretim sürecinin daha verimli olması bakımından oldukça önemlidir. *Anlatalım* yönergesi altında sunulan bu etkinlik; öğrencilerin kendini etkin bir şekilde ifade edebilmesi, kültürel unsurları farklı boyutlarda analiz edebilmesi ve bilgi basamağında kalıcı hale getirmesi yönüyle oldukça işlevseldir.

Şekil 72. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.61)*

Bilge Kağan: Örneğin, İbnü'l Heysem isimli âlim, gözlerimizin nasıl çalıştığını açıklayarak günümüz kameralarının icadına öncülük etmiş. Sonra, Meryem El- Usturlabi var. Kendisi usturlabın mucidi.

İbnü'l Heysem

Abbas İbn Firnas

Şekil 72'de *Dünyayı Değiştiren Müslüman Bilim Adamları* adlı diyalog metninde İslam dünyasındaki birçok bilim insanının önemli buluşlara ve keşiflere imza attıkları ifade edilmiştir. Metinde ismi geçen bilim insanlarından İbnü'l Heysem, Abbas İbn Firnas sadece İslâm dünyasının değil, tüm dünyanın tanıdığı, bilimsel çalışmalarına hayranlık duyulduğu önemli mucitlerdir. Evrensel kültür boyutuyla da incelenebilen bu kültürel ögeler hedef kitlenin dünyadaki gelişmelere de vâkıf olması açısından önemli etkenler olarak ortaya çıkmaktadır. Kültürlerarası iletişim yetisinin gelişimi için B2 düzeyinde aktarılmak istenen kültürel içerikler, üst düzey stratejiler belirlenerek sunulabilir.

Şekil 73. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.62)*

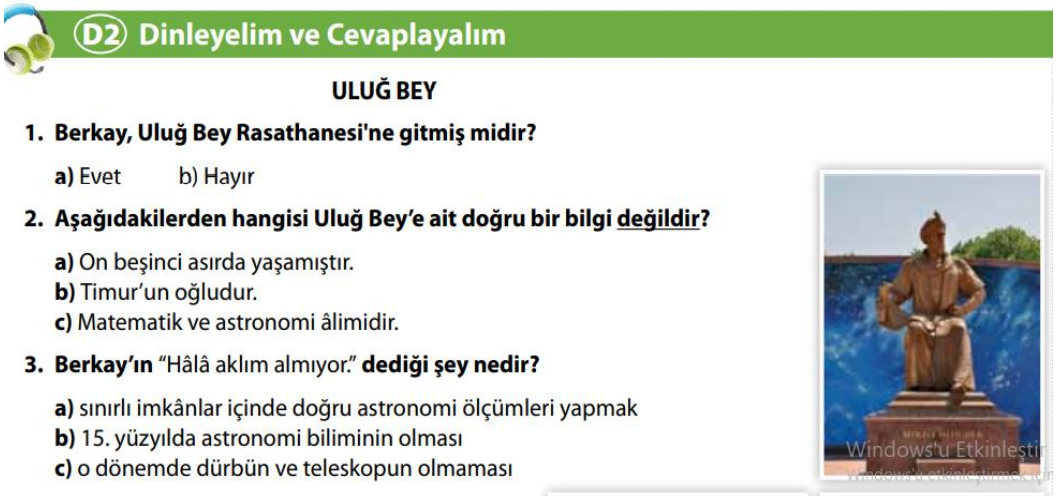

D2 Dinleyelim ve Cevaplayalım

ULUĞ BEY

1. **Berkay, Uluğ Bey Rasathanesi'ne gitmiş midir?**
   a) Evet b) Hayır
2. **Aşağıdakilerden hangisi Uluğ Bey'e ait doğru bir bilgi <u>değildir</u>?**
   a) On beşinci asırda yaşamıştır.
   b) Timur'un oğludur.
   c) Matematik ve astronomi âlimidir.
3. **Berkay'ın** "Hâlâ aklım almıyor." **dediği şey nedir?**
   a) sınırlı imkânlar içinde doğru astronomi ölçümleri yapmak
   b) 15. yüzyılda astronomi biliminin olması
   c) o dönemde dürbün ve teleskopun olmaması

Şekil 73'te *Uluğ Bey* adlı dinleme metnine yönelik çoktan seçmeli sorular oluşturulmuştur. Uluğ Bey'in yaşam öyküsünü ve inşa ettiği çalışmaları içeren metin, içeriğe uygun görsellerle desteklenmiştir. Bu etkinlik ile öğrencilerin dinleme becerisinin gelişimi amaçlanmaktadır. Ayrıca Türk halklarının ortak kültür unsuru olan önemli şahsiyetlerinden, matematikçi ve astronomi bilgini Uluğ Bey aracılığıyla hedef kitlenin sosyokültürel bilgi alanının genişletilmesi amaçlanmaktadır. Hedef kitlenin derse karşı ilgilerini artırmak, güdülenmişliklerini üst düzeye çıkarmak için etkinliğin şekillenmesinde rol oynayan ana kültürel unsurun Türk soyluların tarihinde ortak olması yönüyle işlevseldir.

Şekil 74. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Sunum Yapma" (s.63)*

Nazım: 2015 Nobel Kimya Ödülü'nü kazanan Aziz Sancar'ı tanıtabilirsin. Biyokimya ve moleküler biyoloji alanlarında çalışmaları olan çok önemli bir bilim insanımız. Sonra "Cahit Arf'ı mutlaka araştır." derim. Kendisi dünyaca ünlü bir matematikçimiz. Bugün 10 TL'nin arkasında onun fotoğrafı var. Ya da istersen, fizik dalında çok kıymetli bir isim olan Behram Kurşunoğlu'nu ele alabilirsin. Kuantum fiziği konusunda araştırmalar yapmış. Kendisinin Albert Einstein'le ortak çalışması bile mevcut.

Şekil 74'te öğrencileri araştırmaya, elde ettiği bilgileri kavramaya, analiz etmeye, daha sonra sıraya koymaya ve sonunda sözlü olarak aktarmaya yönelik tasarlanan bir etkinlik yer almaktadır. Etkinlik diyalog türünde bir metin içermektedir. Metinde hedef kültürün unsurlarından Türk bilim insanlarına yer verilmiştir. Aziz Sancar biyokimya ve moleküler biyoloji alanındaki başarılarıyla, Cahit Arf matematik alanındaki değerli çalışmalarıyla ve Behram Kurşunoğlu fizik alanındaki kuramlarıyla, Türkiye'yi tüm dünyaya tanıtan, isimlerini duyuran önemli kişiler olarak bilinmektedir. Hedef kitlenin öğrendiği dilde üst bilişsel, duyuşsal ve davranışsal becerilerine hâkim olabilmesi için hedef kültürün unsurlarını tüm yönleriyle öğrenmesi önemlidir.

Şekil 75. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim (s.66)*

Sinan: İmkânınız olursa "Mutlaka görün." derim. Ve işte geldik benim en sevdiğim, eşsiz güzellikteki esere. Mimar Sinan'ın Selimiye Camisi. Dünya üzerinde beni bunun kadar etkileyen başka bir eser yok. Mimar Sinan, Selimiye Camisi'nin o devasa yükseklikteki kubbesini oturtmak için on üç bilinmeyenli bir denklemi, matematiğin bilinen dört ana işleminden farklı, beşinci bir işlem yaratarak çözmüş.

Şekil 75'te *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan diyalog metninde Türk tarihinde önemli eserlere imza atmış Türk büyüklerinden Mimar Sinan konu edilmiştir. Mimar Sinan Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşamış bir bilim insanıdır. Dolayısıyla hedef kültür repertuarında değerlendirilen bu unsur, öğrencilerin Türk kültürü hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşmasını sağlar. Böylece öğrencilerin hedef kültürü özümsemesi sonucunda hedef dilin öğrenimi sürecinde de hızlı ilerleyeceği

düşünülmektedir. *Sanatın ve Bilimin Buluşma Noktası* başlıklı metin, B2 düzeyine uygun birçok yeni sözcük ve kavram içerdiğinden etkinliğin köşesinde öğrencilere öğretilmesi hedeflenen sözcükler listelenmiştir. Okuma ve dinleme becerilerinin dışında yazma becerisinin de uygulanmasına imkân sunulan bu etkinlikte, metne yönelik klasik ve çoktan seçmeli sorular oluşturulmuş, ayrıca tamamlanması beklenen eksik cümleler kurulmuştur.

Şekil 76. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Yazalım" (s.91)*

D3 Dinleyelim ve Yazalım

1. İbn-i Sina ..... yılında ..... doğmuştur.
2. İbn-i Sina .... üzerine çalışmıştır.
3. İbn-i Sina'nın en önemli iki eseri ....
4. İbn-i Sina'nın ..... kitabı ve ..... makalesi vardır.
5. Çoğumuzun yeni bir tedavi yöntemi olarak bildiği .....

Şekil 76'da *Dinleyelim ve Yazalım* yönergesi altında dinleme metnine yer verilmiştir. Metinde boş bırakılan yerlerin metnin anlam bütünlüğünü sağlayacak uygun ifadelerle tamamlanması beklenmektedir. Dinleme ve yazma yetilerinin gelişimini desteklemek amacıyla tasarlanan bu etkinlikte Özbekistan'da doğmuş, tıp ve felsefe alanlarında bilimsel çalışmalarıyla dünyada tanınmış Türk büyüklerinden İbn-i Sina'nın yaşam öyküsü ve eserleri anlatılmaktadır. Türk dünyasının değerli kişilerinden İbn-i Sina ve hayatı farklı boyutlarda ve bağlamlarda sunularak öğrencilerin dikkatini çekme ve derse katma noktasında verimli olabilir. Dolayısıyla eş güdümlü olarak zihinsel sürecin etkinleştirilmesi de amaçlanarak öğrencilerin yazılı üretimlerine katkı sağlanabilir.

Şekil 77. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.134)*

K2 Konuşalım

KORKUT ATA VE KOPUZ

Türk Dünyası oldukça zengin bir kültüre ve derin bir sanat anlayışına sahiptir. Müzik de Türk Dünyasının önem verdiği bir sanat dalıdır. Özellikle de Türk Dünyasına özgü müzik aletleriyle Türk Dünyası müziği, dünya müziğinde ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Türk Dünyası müzik aletleri deyince akla gelen ilk müzik aletleri dombıra ve kopuzdur. Kopuz o kadar önemlidir ki Türk Dünyasında duvarında kopuzu olmayan ev yok denecek kadar azdır. Kopuzun çıkışıyla ilgili pek çok efsane vardır ama bunların içerisinde belki de en dikkat çekici olanı Korkut Ata ile ilgili olanıdır. Efsaneye göre Korkut küçüklüğünden

Şekil 77'de *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde *Korkut Ata ve Kopuz* adlı okuma parçasına yer verilmiştir. Okuma parçası, kopuz müzik aletinin ne şekilde meydana geldiğini anlatan bir efsaneyi içermektedir. Ancak metinde ayrıca bu enstrümanın yapımında ustalığını konuşturan bilge kişi *Korkut Ata*'nın ismi de geçmektedir. Türk Dünyası'nın önemli kültürel figürü olarak değerlendirilen *Korkut Ata* daha önce B1 düzeyindeki etkinlikte incelenmeye alınmıştı. Konuşma becerisinin gelişimini destekleyen bu etkinlik aracılığıyla öğrenciler konu hakkında sohbet ederek konuyla ilgili duygularını ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebileceklerdir. Metnin altında yöneltilen yönerge ile öğrencilerden görev mahiyetinde sunum hazırlamaları beklenmektedir. Böylece dilin öğreniminde önemli yeri olan görev temelli dil öğretim yönteminin işlevinden de yararlanılması amaçlanmaktadır.

Şekil 78. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Yazalım" (s.139)*

Ney, üflemeli bir çalgıdır ve tasavvuf müziğinin önemli bir simgesidir. Ney, Mevlana'nın dünyasında insanı temsil eder, insan da tıpkı ney gibi içinde nefes saklamaktadır. Bu açıdan bakıldığında neyin pek çok müzik aletine kıyasla daha derin bir anlama sahip olduğu görülür. Çeşitli kaynaklarda üflemeli çalgılardan "fü", "tü" sesleri çıktığı ama ney üflenirken "Hû" sesi çıktığı söylenmektedir ki bu da neyin sahip olduğu derin anlamı daha da artırır.

Şekil 78'de ney çalgısını tanıtıcı bir okuma parçasına yer verilmiştir. Neyin özellikleri ve temsil ettiği anlamlar açıklanırken Mevlana'nın dünyasındaki sahip olduğu derin manalara da değinilir. *Mevlana,* kaleme aldığı tasavvufi eserlerle birçok ülkede tanınan bir şairdir. Mevlana'nın; şiirlerini Farsça, Türkçe ve Arapça dillerinde yazdığı bilinmektedir. Bu sebeple onu evrensel kültür ögesi boyutuyla da ele almak mümkündür. Ancak Orta Asya'da yaşayan halklarının da onun eserlerini severek okudukları bilinmektedir. Bu durumda hedef kitlesine Türk kültürünün tanıtımı esnasında Mevlana'dan ve tüm insanlığı sarıp sarmalayan hoşgörü içerikli özlü sözlerinden bahsetmek gerektiği düşünülmektedir. Böylece öğrenciler için kültürlerarası etkileşim ortamı yaratılarak kültürel bilgi alanına ilişkin küresel boyut kazandırılabilir. *Yazalım* yönergesi çerçevesinde sunulan bu etkinlik sayesinde öğrenciler, bilgi birikimini harekete geçirerek yazma yetisini olgunlaştırma imkânı bulabilir ve edindiği değerler sistemine ait söylemleri kullanabilir.

Şekil 79. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.158)*

AFİFE JALE(1902-1941)

Günümüzde adına tiyatro ödül törenleri düzenlenen Afife Jale'yi tanıyor musunuz?

Afife Jale, Türk Tiyatro tarihi açısından önemli bir isimdir. O, sahneye çıkan ilk Türk kadın tiyatro oyuncusudur. 1902 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. 13 Ni-

Şekil 79'da *Konuşalım* adlı etkinlikte Türk Tiyatro tarihinde önemli başarılara imza atmış bir kişinin yaşam öyküsü ele alınmıştır. Afife Jale Türk kadın tiyatro oyuncusu, hedef kültürün bilgi alanında değerlendirilmekte ve oyuncunun anlatıldığı ilgili etkinlik aracılığıyla öğrencilerin Türk kültüründe önemli kişiler hakkında bilgi sahibi olmasına imkân verilmektedir. "Siz de ülkenizdeki bir kadın tiyatro oyuncusunu tanıtınız." biçiminde yöneltilen bu yönerge sayesinde öğrencilerin hem kendi kültürel kavram

alanını gözden geçirerek kültürel farkındalık becerisinin gelişimi amaçlanmakta hem de sözlü üretiminin gelişimi desteklenmektedir.

3.2.3.2.6. B2 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Türk büyükleri ve önemli kişileri ile ilgili ortak kültürel ögeler çerçevesinde incelenen B2 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konuların çalışma kitaplarında genellikle yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen Türk dünyasının büyükleri ve önemli kişilerine dair ortak kültürel ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler bu bölümde yalnızca yönergeler ve kazandırılması hedeflenen beceriler çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. Sayfa 33'te dinleme metnine yönelik ve *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde tasarlanan etkinlikte Türk bilim insanı ve tıp hekimi Gazi Yaşargil'in akademik hayatı ele alınmıştır. Aynı sayfada *Cevaplayalım* yönergesi altında Türk matematikçi ve astronomi bilgini Uluğ Bey'in başarılarını anlatan bir etkinliğe yer verilmiştir. Bu etkinlik aracılığıyla hedef kitlenin dinleme becerisinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Sayfa 36'da *Cevaplayalım* adlı etkinlikte hedef kültür içerisinde değerlendirilen, önemli eserleriyle tanınan Mimar Sinan'ın ismi geçmektedir. Söz konusu etkinlik aracılığıyla sözcük öğretimi hedeflenmektedir. Sayfa 47'de *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde Türk dünyasının önemli bilgini olan İbn-i Sina'nın hayatına yer verilmiştir. Etkinlik, dinleme becerisini geliştirmek amacıyla tasarlanmıştır.

3.2.3.2.7. C1 İleri Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim C1 düzey ders kitabı incelenmiş, inceleme sonucunda metinlerde, metinleri destekleyen görsellerde ve metne yönelik tasarlanan etkinliklerde ulaşılan bulgular, ilgili ölçüt çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Şekil 80. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.8)*

Reşat Nuri Güntekin'i Türk edebiyatının en ünlü romancılarından biri yapan eseri hiç şüphe yok ki *Çalıkuşu*'dur. Bundan dolayı Reşat Nuri, ömrü boyunca "Çalıkuşu Yazarı" unvanıyla anılmıştır. Yazarın 1922'de yayımladığı *Çalıkuşu*, onun ilk romanı olma özelliğine de sahiptir. Reşat Nuri, bu eseri önce *İstanbul Kızı* adında dört perdelik bir piyes olarak yazar ancak daha sonra aynı kurguyu farklı bir edebî türe evirir ve roman dünyasına taşır.

Şekil 80'de *Edebiyat ve Sinema* başlıklı bölümde ünlü Türk romancısı Reşat Nuri Güntekin ve eserini anlatan bir okuma parçası yer almaktadır. Reşat Nuri Güntekin, hedef dilin sosyokültürel bilgi alanında değerlendirilen bir unsurdur. C1 düzeyinde akademik dil yetkinliğine ulaşan öğrencinin, hedef dilin kültürel söylemlerine hâkim olduğu varsayılır. Bu sebeple Türk büyüklerine ilişkin bağlamları, imgeleri rahatlıkla anlayabileceği ve çözümleyebileceği düşünülmektedir. Ayrıca Türk kültürüne dair edindiği ayrıntılı bilgiler sayesinde hedef dile hâkimiyetinin artacağı söylenebilir. Etkinlik, okuma ve dinleme becerilerini destekleyecek nitelikte tasarlanarak metnin kavranmasına yönelik oluşturulan sorularla da desteklenmiştir.

Şekil 81. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Yazalım" (s.13)*

Y1 Yazalım

MUHTAR AVEZOV

Kazak Edebiyatının önemli bir ismi olan Muhtar Avezov 1897 yılında dünyaya gelmiştir. On bir yaşında babasını kaybedince ona amcası bakmaya başlar. 1922 yılında Orta Asya Devlet Üniversitesi'ne girer. Bir yıl sonra da Leningrad Üniversitesi'nin Filoloji bölümüne geçer.

"Abay Yolu" Muhtar Avezov adını ölümsüz kılan eseridir. Dünya çapında önemli bir eserdir. Dört ciltten oluşur. Birinci cilt 1942, ikinci cilt 1947, üçüncü cilt 1950, dördüncü ise 1952 yılında çıkar. Avezov eserinde Kazak topraklarındaki keskin sınıf mücadelesini, Kazak halkının göçebe hayatını, sosyal eşitsizliği gözler önüne sermiştir. Kazak halkının binlerce yıllık birikimi bu eserde toplanmıştır.

Şekil 81'de Kazak edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Muhtar Avezov'un yaşam öyküsüne yer verilmiştir. Muhtar Avezov, Sovyetler Birliği Dönemi'nde Kazak Türklerinin dertleriyle ilgilendiği ve bunları eserlerinde kaleme aldığı için Kazak Türkleri tarafından çokça takdir edilmektedir. Ayrıca yazarın, eserleriyle Türk dünyasına yaptığı hizmetlerinin aydınlar tarafından sürdürülmesini sağladığı da

bilinmektedir. Yazar, kaynak kültürel unsurlar içerisinde değerlendirilmesinin yanında hedef kültür unsuru bağlamında da büyük rol oynamaktadır. Nitekim Türkiye'de yazarın tanıtılmasına yönelik panellerin, bilimsel konferansların ve sempozyumların düzenlendiği bilinmektedir. Bu sebeple yazarın ortak kültürün tanıtımı içerisinde de değerlendirilmesi anlamlı olabilir. Bu durumda öğrenci, kendi kültürel dağarcığına dair bir bilgiyle karşılaştığında derse odaklanmakta güçlük çekmeyecek, kaynak ve hedef kültürün etkileşimi sürecinde analitik düşünme yetisini kazanacaktır.

Şekil 82. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Yazalım" (s.14)*

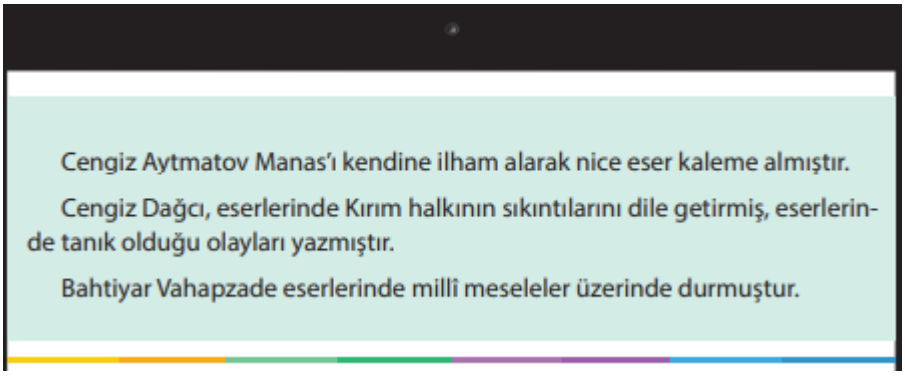
Cengiz Aytmatov Manas'ı kendine ilham alarak nice eser kaleme almıştır.

Cengiz Dağcı, eserlerinde Kırım halkının sıkıntılarını dile getirmiş, eserlerinde tanık olduğu olayları yazmıştır.

Bahtiyar Vahapzade eserlerinde millî meseleler üzerinde durmuştur.

Şekil 82'de *Yazalım* adlı etkinlikte Türk dünyası tarafından okunan, değer verilen Türk büyüklerinin isimlerine yer verilmiştir. Eserleri birçok dile çevrilmiş ve pek çok ülkede tanınan Türk halklarının yazarlarından Cengiz Aytmatov, Cengiz Dağcı ve Bahtiyar Vahapzade Türk şahsiyetlerinin kısaca tanıtımı yapılmıştır. Hedef kitlenin edebiyatından doğan ve Türk halkları tarafından ortak kültür unsurları biçiminde kendine yer bulan söz konusu yazarlar, dil öğrenme/öğretme sürecine dâhil edildiğinde hedef kitlede Türkiye Türkleriyle Türk soylular arasındaki kültürel ortaklık anlamında farkındalık oluşturulacaktır. Öğrencilerde öğrendikleri dile karşı yakınlık duygusu uyanacaktır. Etkinlik içeriğinde verilen örnek yorumlara öğrencilerin duygu ve düşüncelerinin de ilave edilerek hedef kitlenin yazılı anlatım becerilerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Şekil 83. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.15)*

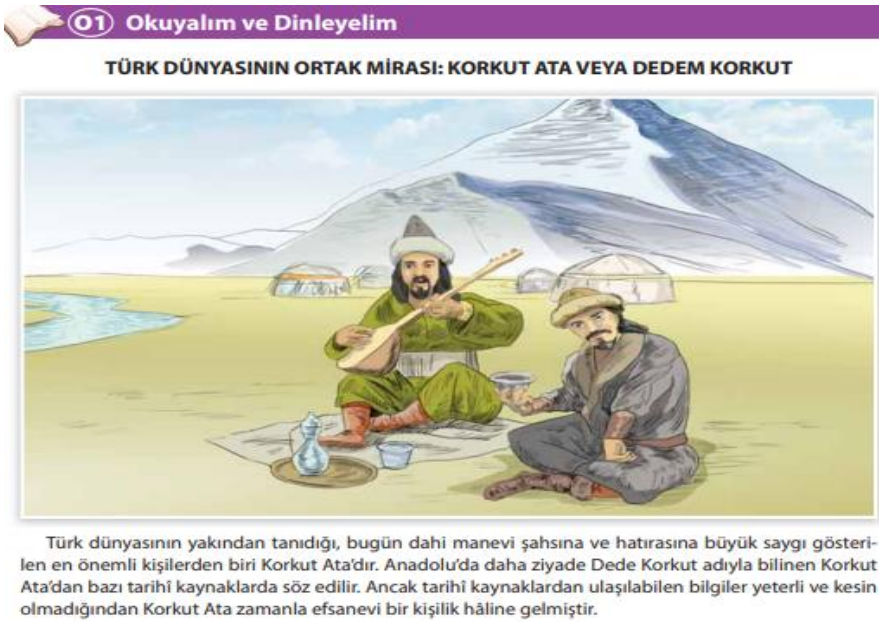
01 Okuyalım ve Dinleyelim

TÜRK DÜNYASININ ORTAK MİRASI: KORKUT ATA VEYA DEDEM KORKUT

Türk dünyasının yakından tanıdığı, bugün dahi manevi şahsına ve hatırasına büyük saygı gösterilen en önemli kişilerden biri Korkut Ata'dır. Anadolu'da daha ziyade Dede Korkut adıyla bilinen Korkut Ata'dan bazı tarihî kaynaklarda söz edilir. Ancak tarihî kaynaklardan ulaşılabilen bilgiler yeterli ve kesin olmadığından Korkut Ata zamanla efsanevi bir kişilik hâline gelmiştir.

Şekil 83'te *Türk Dünyasının Ortak Mirası: Korkut Ata veya Dedem Korkut* adlı okuma parçası, Türk kültüründe yaşayan önemli tarihi şahsiyetin hayatını konu edinmiştir. C1 ve B1 düzeyinde Türk dünyasının ortak kültür unsuru biçiminde değerlendirilen Dede Korkut ögesi sayesinde Türkiye Türkçesi öğreniminin hızlı ve etkili hale geleceği dile getirilmiştir. Söz konusu etkinlik aracılığıyla okuma ve dinleme yetilerinin gelişimine katkı sunmak amaçlanmıştır. Bu düzeyde öğrencilerin akademik dil kullanımına ağırlık verildiği için dilin edebî yönünü tanımlayan dil göstergelerinin içerdiği açık veya örtülü söylemlerin kolaylıkla anlamlandırılması beklenmektedir (Temur, 2020, s.148).

Şekil 84. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.127)*

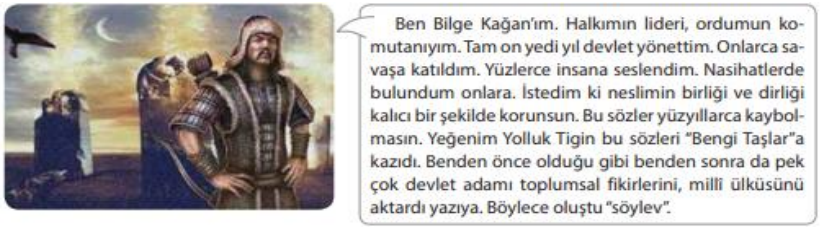
Ben Bilge Kağan'ım. Halkımın lideri, ordumun komutanıyım. Tam on yedi yıl devlet yönettim. Onlarca savaşa katıldım. Yüzlerce insana seslendim. Nasihatlerde bulundum onlara. İstedim ki neslimin birliği ve dirliği kalıcı bir şekilde korunsun. Bu sözler yüzyıllarca kaybolmasın. Yeğenim Yolluk Tigin bu sözleri "Bengi Taşlar"a kazıdı. Benden önce olduğu gibi benden sonra da pek çok devlet adamı toplumsal fikirlerini, millî ülküsünü aktardı yazıya. Böylece oluştu "söylev".

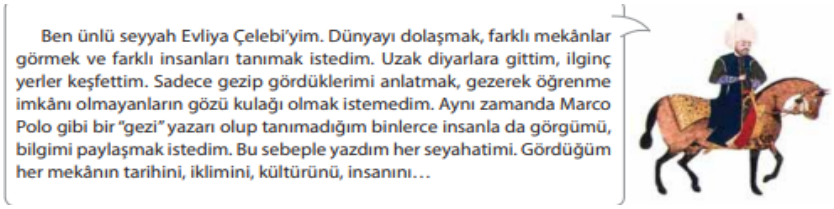
Ben ünlü seyyah Evliya Çelebi'yim. Dünyayı dolaşmak, farklı mekânlar görmek ve farklı insanları tanımak istedim. Uzak diyarlara gittim, ilginç yerler keşfettim. Sadece gezip gördüklerimi anlatmak, gezerek öğrenme imkânı olmayanların gözü kulağı olmak istemedim. Aynı zamanda Marco Polo gibi bir "gezi" yazarı olup tanımadığım binlerce insanla da görgümü, bilgimi paylaşmak istedim. Bu sebeple yazdım her seyahatimi. Gördüğüm her mekânın tarihini, iklimini, kültürünü, insanını…

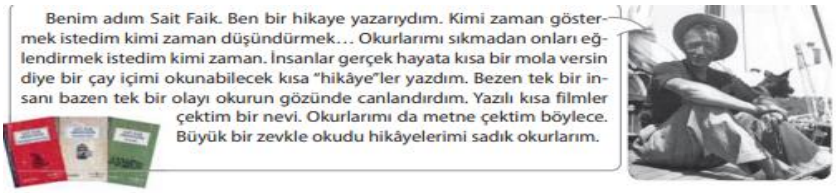
Benim adım Sait Faik. Ben bir hikaye yazarıydım. Kimi zaman göstermek istedim kimi zaman düşündürmek… Okurlarımı sıkmadan onları eğlendirmek istedim kimi zaman. İnsanlar gerçek hayata kısa bir mola versin diye bir çay içimi okunabilecek kısa "hikâye"ler yazdım. Bezen tek bir insanı bazen tek bir olayı okurun gözünde canlandırdım. Yazılı kısa filmler çektim bir nevi. Okurlarımı da metne çektim böylece. Büyük bir zevkle okudu hikâyelerimi sadık okurlarım.

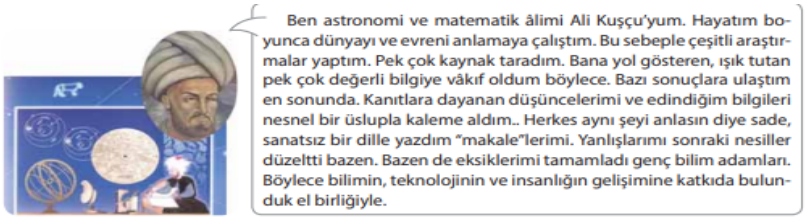
Ben astronomi ve matematik âlimi Ali Kuşçu'yum. Hayatım boyunca dünyayı ve evreni anlamaya çalıştım. Bu sebeple çeşitli araştırmalar yaptım. Pek çok kaynak taradım. Bana yol gösteren, ışık tutan pek çok değerli bilgiye vâkıf oldum böylece. Bazı sonuçlara ulaştım en sonunda. Kanıtlara dayanan düşüncelerimi ve edindiğim bilgileri nesnel bir üslupla kaleme aldım.. Herkes aynı şeyi anlasın diye sade, sanatsız bir dille yazdım "makale"lerimi. Yanlışlarımı sonraki nesiller düzeltti bazen. Bazen de eksiklerimi tamamladı genç bilim adamları. Böylece bilimin, teknolojinin ve insanlığın gelişimine katkıda bulunduk el birliğiyle.

Şekil 84'te *Yazı Türleri* adlı bölümde düz yazı türlerinin özelliklerini içeren kurgu metinler oluşturulmuştur. Farklı yazı türlerinin tanımlamalarını içeren metinler, belirli yazı türünde eserler veren yazar ve bilim insanlarının ağzından anlatılarak oluşturulmuştur. *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi altında sunulan bu etkinlik ile öğrencilerin okuma ve dinleme yetilerinin gelişimine katkı sunulmasının yanında söylev, seyahatname, makale, söyleşi gibi yazı türleri hakkında da bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır. Etkinlikte görselleriyle birlikte yer alan Türk yazar ve bilim insanları Türk soylu öğrencilerin kendi kültüründe gördüğü, bildiği kişilerin yanı sıra öğrendiği dilin mensup olduğu kültürde yetişen Türk büyüklerinin de yer aldığı görülmektedir. Bilge Kağan Türk hükümdarının Türk halklarının ortak kültürel ögelerinin içerisinde B1 düzeyinde değerlendirilmiştir. Astronomi ve matematik bilgini Ali Kuşçu da Türk soyluların ortak kültürel mirası içerisinde nesilden nesle aktarılarak değerli eserleriyle insanlara örnek teşkil eden bir Türk şahsiyetidir. Evliya Çelebi, meşhur Türk gezgini olarak metinde seyahatname yazı türünü tanıtırken bu yazı türünün Türk kültüründeki yeri, önemi hakkında da bilgiler sunmaktadır. Son olarak hikâye yazarı Sait Faik Abasıyanık'ın yazarlık serüvenine kısaca yer verilirken diğer yandan hikâye yazı türünün tanımına ilişkin bilgilerin öğrencilerin bilgi dağarcığında yer bulmasına olanak verilmiştir. Böylece hedef kitle, derste Türk büyüklerini öğrenirken sadece hedef kültürüne ait yazar ve bilim insanlarını tanımakla kalmamakta, Türk soyluların

müşterek tarihinden beslenerek ölümsüz eserleriyle günümüze ulaşan önemli Türk büyüklerine dair edindiği bilgileri, kültür bağlamında özümseyerek farkındalık yetisini elde etmektedir.

3.2.3.2.8. C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ortak kültürel ögeler çerçevesinde incelenen C1 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konuların çalışma kitaplarında genellikle yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen Türk Dünyasının büyükleri ve önemli kişilerine dair ortak kültürel ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler bu bölümde yalnızca yönergeler ve kazandırılması hedeflenen beceriler çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. Sayfa 8, 9 ve 11'de Türk edebiyatının önemli yazarı Reşat Nuri Güntekin konu edilmiştir. Yazar ile ilgili *Eşleştirelim* yönergesi çerçevesinde iki etkinlik ve *Yazalım* yönergesi altında Noktalama İşaretleri konusunun pekiştirilmesine yönelik sadece bir etkinlik sunulmuştur. Sayfa 12'de *Atalar Mirası* adlı bölümde *Cevaplayalım* yönergesi altında Türk dünyasının önemli tarihi şahsiyeti Dede Korkut ortak kültürel öge olarak yer almaktadır. Sayfa 18'de kaynak kültür ögesi olarak değerlendirilen Aldar Köse, Kazak halk edebiyatının fıkra ve masal tipi olarak tanınmaktadır. Bu etkinlik, dinleme metnine yönelik tasarlanmış ve dinleme/anlama becerisinin gelişimi bakımından önemlidir. Sayfa 19'da Türk dünyasının önemli şahsiyetlerinden Nasreddin Hoca fıkra tipine değinilmiştir. *Konuşalım* yönergesi altında oluşturulan etkinlik ile konuşma yetisine yönelik kazanımların elde edilmesi amaçlanmaktadır.

Grafik 3. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Türk Dünyasının Büyükleri ve Önemli Kişileri ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Dağılımı*

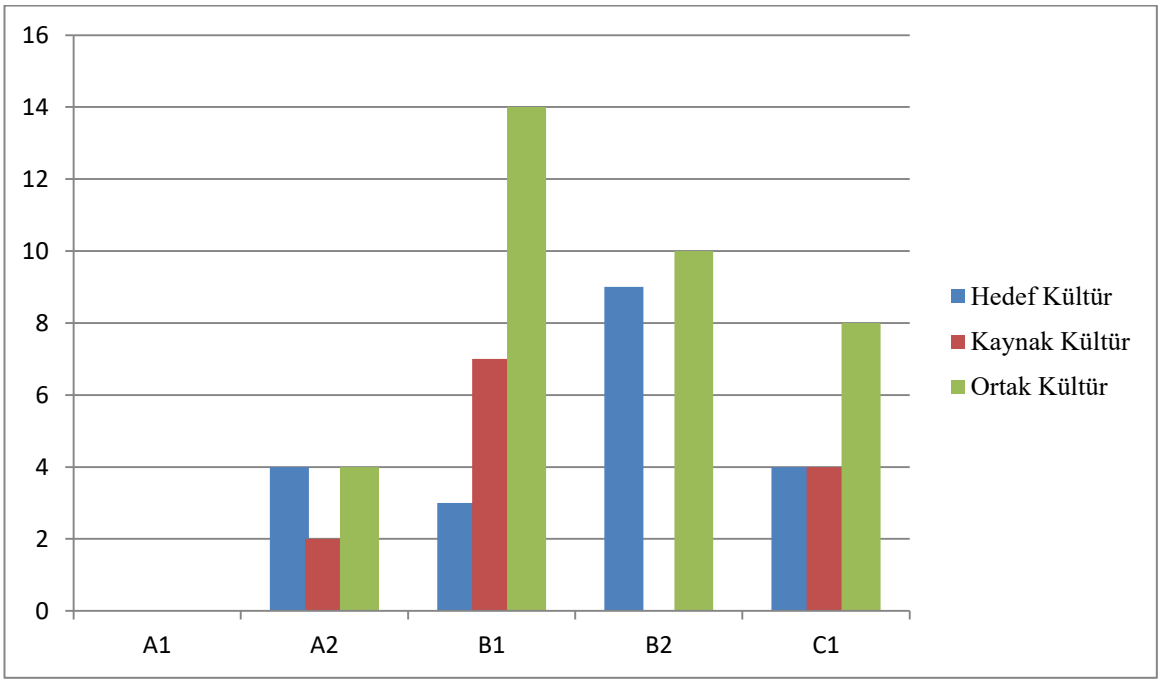

Tablo 3. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Türk Dünyasının Büyükleri ve Önemli Kişileri ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Oranları*

Kod	A1		A2		B1		B2		C1	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Hedef Kültür	0	0	4	40.0	3	12.5	9	47.4	4	25.0
Kaynak Kültür	0	0	2	20.0	7	29.2	0	0	4	25.0
Ortak Kültür	0	0	4	40.0	14	58.3	10	52.6	8	50.0
Toplam	0	0	10	100.0	24	100.0	19	100.0	16	100.0

3.2.3.3.Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması

Türk dünyasını oluşturan Türk toplulukları, tarihî süreç içerisinde birçok alanda yetişmiş ve başarılarıyla tanınmış önemli şahsiyetlerin tarih sahnesine çıkmasına tanıklık etmiştir. Bu kişiler, Türk dünyasında benzer isimlerle anılarak ortak kültürün mühim taşıyıcıları konumunda varlıklarını sürdürmektedirler. Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi programına bir araç niteliğinde dâhil edilen bu önemli kültürel şahsiyetler, dil öğretim sürecinin kolaylaşmasını sağlamakta ve öğrencilerin dile karşı ilgilerini, tutum ve motivasyonlarını artırmaktadır (Temizyürek ve Sallabaş, 2020, s.5). Bu bağlamda incelenen *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*de, Türk dünyasının büyüklerine ve önemli kişilerine ilişkin kültürel ögelerin bulunduğu metinler, görseller ve etkinlikler A1 düzey dışında diğer tüm düzeylerde öğretim aracı olarak kullanılmıştır. İnceleme sonucunda elde edilen bulguların toplam sayısı ve oranları grafik ve tablo üzerinden gösterilmiştir.

Yesevi Türkçe Öğretim A1 düzey ders ve çalışma kitaplarında ölçüte ilişkin herhangi bir bulguya ulaşılmadığı görülmüştür. Bu durumun sebebi, A1 düzey ders kitaplarında yer alan metinler ve etkinliklerde daha çok temel ihtiyaçları giderecek söylemlere yer verilmesi, şeklinde açıklanabilir.

A2 düzeyde kısa metinlerde, etkinliklerde ve büyük oranda görsellerde Türk dünyasının önemli kişilerine dair ortak ögelere yer verildiği görülmektedir. Örneğin *"Cengiz Aytmatov, Farabi"* gibi önemli Türk büyükleri görsellerde, kısa metinlerde ve etkinliklerde yer almaktadır. Böylelikle hedef kitlenin, öğrendiği dile karşı ilgilerini uyandırarak farkındalığını artırmak ve onlarda öğrendikleri dilin ve kültürün esasında yabancı olmadığı izlenimi oluşturmak istenmektedir.

B1 düzey ders kitaplarında ortak kültürel ögelere sıklıkla yer verilmiştir. Özellikle ortak kültür kapsamında değerlendirilen Türk büyüklerinin isimleri dikkat çekmektedir. *"Biruni, Farabi, Dede Korkut, Cengiz Han, Nasreddin Hoca"* adlı kişilerin kısa biyografilerine yer verilmiş veya etkinliklerde sadece isimleri görülmüştür. Bu düzeyde ikinci sırada kaynak kültüre dair bulgular yer almaktadır. *"Tattimbet Kazangapulı,Reşit Behbudov, Kurmanjan Datka"* gibi isimler Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan ülkelerine ait önemli kişiler olarak bilinmektedir. Son sırada ise hedef kültür

kapsamında değerlendirilen isimler yer almaktadır. Örneğin, *"Aziz Sancar, Mustafa Kemal Atatürk"* gibi önemli kişiler ile öğrencilere Türkiye Türklerinin kültürüne dair bilgilerin aktarılması beklenmektedir.

B2 düzeyinde kaynak kültüre yer verilmediği fakat sıklıkla hedef ve ortak kültüre dair ögelerin yer aldığı gözlenmektedir. Örneğin, *"Farabi, Harezmî, Uluğ Bey, İbn-i Sina, Mevlana"* gibi isimler ortak kültürden seçilerek öğrencilerde öğrendiği dil ve kültürün yabancı olmadığı konusunda farkındalık oluşturulmak istenmektedir. *"Gazi Yaşargil, Afife Jale"* adlı kişilerin hedef kültürün aktarımında araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak kaynak kültürün ögelerine de yer verilmesi hedef, ortak ve evrensel kültür arasındaki dengenin oluşturulması açısından önemlidir. Bu durumun etkenleri arasında bu düzeye ulaşan öğrencilerin muhakeme yeteneğini aktif kullanabildiği, sosyokültürel bilgi alanına dâhil edilen hedef, kaynak veya ortak kültür unsurların ayrımını yapabildiği, dil öğretim programının bir sonraki aşaması olan B2, C1 düzeyine hazır bulunuşluk seviyesi yüksek olarak başlayabilmesi şeklinde saymak mümkündür. Bu sebeple denilebilir ki orta düzeyde ölçüte ilişkin sıklıkla yer verilen kaynak kültür ögeleri sayesinde sürece kolayca adapte olabilmiş ve içsel motivasyonunu zirvede tutabilmiş hedef kitlenin, hedef dil ve kültür unsurlarını içselleştirmede de sorun yaşamayacağı düşünülmektedir.

C1 düzey ders kitaplarında ortak kültür kapsamında ele alınan *"Cengiz Aytmatov, Dede Korkut, Bilge Kağan, Ali Kuşçu"* gibi isimler A2 ve B1 düzey ders kitaplarında da yer almaktadır. Kaynak kültürden *"Muhtar Avezov",* hedef kültürden ise *"Reşat Nuri Güntekin, Evliya Çelebi, Sait Faik Abasıyanık"* adlı kişilerin ders kitaplarına alınması ile hedef kitlenin kültürlerarası etkileşim becerisinin gelişimine katkı sağlanabilir.

İlgili ölçüte ilişkin genel bir değerlendirme sonucunda denilebilir ki Türk dünyasının büyükleri ve önemli kişilerine dair ortak kültürel değerlerin kullanımına dikkat edilmiştir. Hedef kitlenin, Türkiye Türkçesini öğrenmek için kullandığı *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nin, Türk dünyasının büyükleri ve önemli kişileri ile ilgili ortak kültürel ögeler bağlamında onlara özgü olduğunu sezebileceği düşünülmektedir.

3.2.4. Türk dünyası edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?

3.2.4.1.Ölçütün İçeriği

"Türk Dünyası edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?" ölçütü ile Türk halklarının ortak tarihsel süreç içerisinde hayat tarzlarını, yaşam deneyimlerini, olaylara karşı sergiledikleri tutumları, dünyaya bakış açılarını bünyesinde barındıran edebi eserlere *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nde ne ölçüde ve hangi biçimlerde yer verildiğinin, Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminin etkili olması için bu eserlerin kullanımında hangi yöntem ve tekniklere başvurulduğunun incelenmesi amaçlanmıştır.

Dilin; bireylerin duygu ve düşüncelerini, isteklerini karşıdakine yazılı, sözlü ve beden dili aracılığıyla aktarılmasını sağlayan önemli bir vasıta olduğuna dair birçok tanımın yapıldığı bilinmektedir. Dil sayesinde yapılan iletişim ve etkileşim süreci, dilin mensup olduğu kültürel bilgiye sahip olunmadan eksik ve bağlamsız kalmaktadır. Bu sebeple dilin kültürden bağımsız bir şekilde gelişimi ve değişimi imkânsızdır. Kültürel bilgi alanını oluşturan tüm unsurlarda dilin işlevini görmek, dil ve bu kültürel unsurlar arasındaki doğal ilişkiyi idrak etmek mümkündür.

Dilin edinimi ve öğrenimi sürecinde kültürel unsurlar arasında edebiyatın rolü büyüktür. Çünkü edebiyatın temel yapı taşı dildir. Edebiyat ise bir ulusun değerlerini manzum ve mensur biçimiyle nesilden nesile aktarılmasını sağlayarak varlığını sürdürmektedir. Bu durumu bir dilin yabancılara öğretiminde ve kültürünün aktarılmasında gözlemlemek mümkündür. Söz gelimi, Türkçenin yabancılara veya Türk soylulara öğretiminde her düzeyin yeterliği esas alınarak edebî unsurların seçilmesi ve uyarlanması hedef dilin tüm yönleriyle kazanılmasında, dilin özellikle estetik yönünün öğrenilmesinde ve uygun bağlam içerisinde doğru bir şekilde kullanılmasında oldukça etkilidir.

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminin ve Türk kültürünün tanıtımının daha kolay ve kalıcı bir biçimde gerçekleştirilmesi için lehçeler arası ve Türk halklarının kültürleri arasındaki ortak ve benzer unsurlardan yararlanılmasının etkili olacağı düşünülmektedir. Kültür unsurları içerisinde Türk dünyasının ortak edebi ürünlerinin öğretim sürecinde bir ders materyali olarak kullanılması ile edebiyatın ana malzemesi olan dil öğretiminin etkili bir biçimde gerçekleştirileceği bilinmektedir. Türk soyluların ortak kültür ögelerini bünyesinde taşıyan edebi ürünlere ders kitaplarında yer verilerek hedef

kitlenin kendi kültürüne karşı bilinçleneceği bu doğrultuda Türk kültürüne karşı duyarlılık kazanacağı düşünülmektedir.

Takip eden bölümde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti;* Türk dünyası edebiyatının ihtiva ettiği ortak edebi eserlerden halk hikâyelerinin, destanların, şiirlerin, tiyatro eserlerinin, romanların Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminin, Türk kültürü aktarımının daha kolay ve kalıcı olması yönüyle ele alınıp alınmadığı, şayet söz konusu sette bu eserlere yer verilmişse hangi yöntem ve teknikle sunulduğu bağlamında incelenecektir.

3.2.4.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

*Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nin tüm kitapları taranmış, tarama sonucunda A1 ve B2 düzey ders kitaplarında ve öğretmen kılavuz kitabında ilgili ölçüte ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. A2, B1 ve C1 düzeyine ait ders kitaplarında Türk dünyası edebiyatına dair oldukça yüksek ölçüde ortak kültürel unsurlara yer verildiği görülmektedir.

3.2.4.2.1. A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

A2 düzey ders kitapları taranmış, tarama sonucunda ders ve çalışma kitaplarında metinlerde, metinlere yönelik tasarlanan etkinliklerde ve metinleri destekleyen görsellerde ilgili ölçüte ilişkin kültürel ögelere rastlanmıştır. Öğretmen kılavuz kitabında ölçüte dair herhangi bir bulguya ulaşılmamıştır.

Şekil 85. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.134)*

Sevgili Arkadaşlar,

Biliyorsunuz, öğrenci topluluğumuz dünya kültür miraslarını korumak için her yıl çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. Bu yıl, üniversitemizde Hoca Ahmet Yesevi'yi anma günü düzenleyeceğiz. Programda Hoca Ahmet Yesevi'nin şiirleri üzerinden onun öğretilerini konuşacağız. Sonra da Divan-ı Hikmet'ten bir şiir dinletisiyle programımızı sonlandıracağız. Programın ardından kalabalık bir grupla mutasavvıf şairimizin türbesini ziyarete gideceğiz. Biliyorsunuz, 2002 yılında UNESCO, onun türbesini bir dünya mirası kabul etti. Bu anlamlı günde hepinizi aramızda görmek istiyoruz.

Topluluk Başkanı
Mirlan Bekov

Şekil 85'te *Elektronik Posta* başlıklı bölümde posta iletilerinin yazımına ilişkin görseller ve oluşturulmuş örnek iletiler yer almaktadır. Okuma ve dinleme becerilerinin desteklenmesine yönelik tasarlanan bu etkinlikte kazandırılması hedeflenen yeni sözcüklerin listesi de içeriğe ilave edilmiştir. İleti içeriklerinin kavranması için metin altı soruların cevaplanması beklenmektedir. Ayrıca *İşaretleyelim* yönergesi altında sunulan etkinlikte doğru-yanlış tekniğine başvurulmuştur. Son olarak *Tamamlayalım* adlı etkinlik ile soru sözcüklerinin öğretimi ile birlikte örnek yargıların çözümlenmesi istenmektedir. Türk dünyası edebiyatının kültür kavram alanıyla ilgili ise Ahmet Yesevi'nin eseri *Divan-ı Hikmet* örneklendirilmiştir. Ahmet Yesevi'nin öğretilerini içeren bu eser, tasavvufî özelliğiyle bilinmektedir. Öğrencilerin Türk dünyası edebiyatına özgü ortak kültürel ögesi ile temel düzeyde karşılaşması kendi kültürüne ait kültürel odaklarının farkına varmasını sağlayacaktır. Ayrıca bu kültürel unsurunun hedef kültürünün de bir parçası olduğunu idrak edebilecektir. Bu kültürel veriler aracılığıyla ihtiyaç temelli güdülenme düzeyinden yavaş yavaş merak temelli güdülenmeye doğru geçişinin de kolaylaştırılacağı düşünülmektedir.

Şekil 86. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve Yazalım" (s.173)*

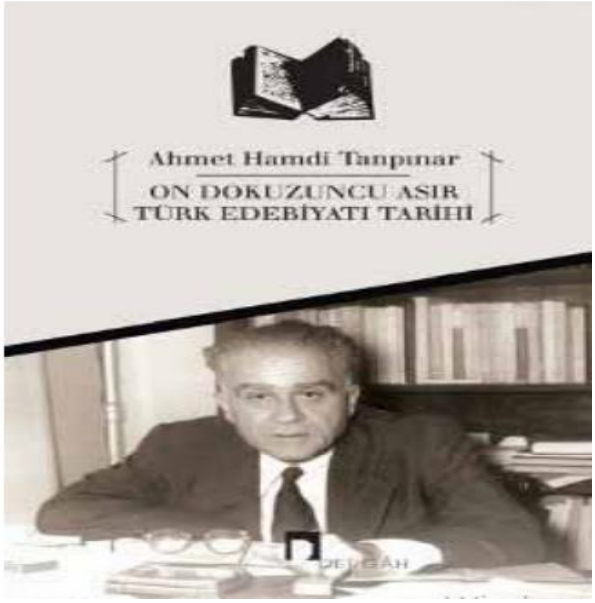

Şekil 86'da Türk edebiyatının kültürel unsuruna yer verilerek Türk kültürünün tanıtımı amaçlanmaktadır. *Dinleyelim ve Yazalım* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlik ile temel dil becerilerinden dinleme ve yazma becerilerinin desteklenmesi hedeflenmektedir. Etkinlikte, kültürel bilgi bağlamında Türk edebiyatının önemli eserlerinden Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı kitabının ön kapağının yer aldığı görsele rastlanmıştır. Edebi metinlerinin dil öğretiminde bir öğretim aracı işlevinde kullanıldığı bilinmektedir. Bu konuda Kırkkılıç ve Sevim (2018, s.711), edebî eserlerin yalnızca edebiyat tarihinin öğretimi için kullanılmadığını, edebi ürünler ayrıca içinde oluşum süreçlerini tamamladığı toplumun kültürel verilerini de içermektedir Dolayısıyla hedef kitlenin öğrenmeye başladığı dilin kültürünü de ayrıntılarıyla öğrenmesi ve içselleştirebilmesi için daha fazla edebi metinlerle karşılaşmasına olanak verilmelidir.

Şekil 87. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve İşaretleyelim" (s.174)*

Şekil 87'de *Dinleyelim ve İşaretleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan bu etkinlikte Türk dünyası edebiyatının önemli yazarlarından Cengiz Aytmatov'un *Selvi Boylum Al Yazmalım* isimli kitabına yer verilmiştir. Eser birçok dile çevrilerek Türk halkları arasında önemli kültürel değer haline gelmiştir. Bu eserin Türkiye'de filme de uyarlanması sonucunda Türkiye Türklerinin diğer Türk soylularla güçlü bir bağın oluşmasına katkı sağlanmıştır. Bu eserin temel seviyede Türkiye Türkçesinde okunması uygun olmayabilir ancak derste Türk soyluların ortak kültürel mirası açısından önemi üzerinde durulması ve içeriği hakkında kısaca bilgi verilmesi öğrencinin hedef kültür ile kaynak kültür arasında hipotez kurmasını sağlayabilir. Böylelikle öğrenci, öğrendiği kültürün kendi kültürü ile örtüştüğünü idrak edecek ve derse olan ilgisini canlı tutmaya çalışacaktır. Bu etkinlik, dinleme metnin kavranmasına yönelik kullanılan doğru-yanlış tekniği yardımıyla tasarlanmıştır. Dolayısıyla öğrencinin dinleme yetisinin gelişimi desteklenmekte, sosyokültürel bilgi alanındaki repertuarının da genişlemesine katkı sunulmaktadır.

Şekil 88. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Konuşalım" (s.176)*

Merhaba arkadaşlar! Bugün size bir kitap tanıtacağım. Elimdeki kitabın adı "Cemile". Kitabın yazarı, Cengiz Aytmatov. "Cemile", 87 sayfalık uzun bir hikâyedir. Bu hikâye gerçek hayattan alınmıştır. Hikâyeyi bize bir çocuk anlatıyor. O çocuk, aslında Cengiz Aytmatov'un kendisidir. Luis Aragon, "Cemile"yi Fransızcaya çevirmiş ve önsözde şunu yazmıştır: "Dünyanın en güzel aşk hikâyesi..." Hikâyedeki olaylar 2. Dünya Savaşı

Şekil 88'de temel düzeyde temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik oluşturulan kültürel içeriğin bir örneği sunulmuştur. Herhangi bir eser tanıtılırken hangi ifadelerin kullanılması gerektiğine, dil dışı göstergelerin de bu düzeyde etkin olduğu varsayılarak konuşma becerisini destekleyen beden dilinin nasıl kullanılması gerektiğine ilişkin soruların yanıtlanması beklenmektedir. Okuma ve konuşma yetilerinin kazandırılması hedeflenen bu etkinlikte *Cemile* isimli eserin tanıtımını içeren bir metne yer verilmiştir. Metnin özümsenmesi için metin altı sorular oluşturulmuştur. Metin, kültürel bağlamda Türk dünyasının önemli edebî eseri *Cemile*'yi odak noktasına almaktadır. Cengiz Aytmatov'un tüm eserleri olduğu gibi *Cemile* adlı roman da sadece Orta Asya'da değil Türkiye'de de sevilerek okurların kitaplığında yerini bulmuştur. Bu sebeple eser, Türk dünyasının ortak kültür unsurları içerisinde değerlendirilerek Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi sürecinde önemli etken olarak görülmektedir.

Şekil 89. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Konuşalım" (s.177)*

Ahmet: O zaman sana Necip Fazıl Kısakürek ve Sabahattin Ali'yi önerebilirim. İkisi de Türk edebiyatının ünlü isimleri. Ben Necip Fazıl'ın şiirlerine bayılırım. Sabahattin Ali'nin hem romanları hem de öyküleri çok güzeldir. Özellikle "Kuyucaklı Yusuf" romanından çok etkilendim. Bunu ister misin?

Şekil 89'da *Okuyalım ve Konuşalım* yönergesi altında karşılıklı konuşmadan oluşan kurgu bir metin yer almaktadır. Öğrencilerin okuma ve karşılıklı konuşma becerilerinin gelişiminin esas alındığı bu etkinlikte, bir kitap başkasına önerilirken hangi ifadelerin kullanılması gerektiği ele alınmaktadır. Bu örnek metinde Türk edebiyatının ünlü ismi

Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf* adlı eserine değinilmiştir. Hedef kitleye bu eser aracılığıyla Türk edebiyatının kültürel içeriğinden önemli ögeler sunulmaktadır. Bu sayede hedef kitle, kendi edebiyatının dışında dilini öğrendiği ulusun edebiyatı hakkında da bilgi sahibi olmaktadır. Kültürel anlamda bilgi dağarcığına bir yenisini eklerken öğrendiği dile ve kültüre karşı daha ilgili ve istekli olmaktadır.

3.2.4.2.2. A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Bu düzeyde dil öğrenicilerinin öğrendikleri dilde temel-yaşam-deneyim alanlarına ait gereksinimlerini karşılamasına yönelik bir içerik planlandığı için A2 temel düzey, hayata tutunma düzeyi olarak da adlandırılmaktadır. A2 düzey çalışma kitabı, ilgili ölçüt çerçevesinde taranmış ve taranma sonucunda kitapta yer alan etkinliklerin daha çok markette, postanede, iş görüşmesinde vb. mekânlarda ve rutin durumlarda kullanılmasına yönelik kazanımları içerdiği görülmüştür. Türk dünyası edebiyatına dair ortak kültürel ögelerden sayfa 65'te Cengiz Aytmatov'un *Selvi Boylum Al Yazmalım* adlı eserine yer verildiği görülmüştür. *Dinleyelim ve Seçelim* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlik örneği, ders kitabında yer alan dinleme metnine yönelik tasarlanmıştır.

3.2.4.2.3. B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

B1 düzey ders kitapları taranmış, tarama sonucunda ders ve çalışma kitaplarında Türk dünyası edebiyatına ilişkin ortak kültürel ögelere rastlanmıştır. B1 düzey öğretmen kılavuz kitabında Türk dünyası edebiyatının ortak eserlerinin varlığına, derste bu eserlerin ortak kültürel öge bağlamında kullanılmasıyla ilgili yöntem ve tekniklerine dair herhangi bir ögeye rastlanmamıştır.

Şekil 90. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.35)*

Şekil 90'da *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlikte örnek afişler tasarlanmıştır. Bir sempozyumun düzenleneceği duyurusunu içeren afişte "*Oğuz Kağan, Manas, Türeyiş* ile *Alpamış* ve *Kambar Batır"* destanlarının isimleri yer almaktadır. *Tarihe Yön Veren Destanlar Sempozyumu* başlıklı bu etkinlik afişinde Türk halklarının tarihinin, yaşanmışlıklarının dolayısıyla kültürünün izlerine rastlamak mümkündür. Türk soylulara; atalarının geçmişte ortak değerleri paylaştığını, aynı amaç uğruna mücadele ettiğini, aynı dilde duygu ve düşüncelerini ifade ettiğini ve bunun sonucunda bunları destanlar biçiminde ortaya koyduğunu hatırlatmak, onlara tarihî seyir içerisinde bazı değişimlere maruz kalmasına karşın kendi dilleriyle ve kültürüyle müşterek özellikler taşıyan bir dil öğrendiklerini ve o dili çevreleyen bir kültürle karşı karşıya olduklarının anlatılması düşünülmektedir. Bu durumda derste destanların Türk dünyası edebiyatındaki yeri ve önemi üzerinde durmak, afişte ismi geçen destanların sadece Türk Cumhuriyetlerinde değil Türkiye'de de okunduğuna değinmek öğrencilerin hedef dile dolayısıyla hedef kültüre karşı ilgilerini artırabilir.

Şekil 91. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.72)*

BİR VARMIŞ BİR YOKMUŞ

01 Okuyalım ve Dinleyelim

DİRSE HAN OĞLU BOĞAÇ HAN

Hanlar hanı Bayındır Han, Oğuz beylerini konuk etmek istemiş ve buyurmuş:

- Oğul sahiplerini ak çadıra, kız sahiplerini kızıl çadıra, çocuksuzları kara çadıra yerleştirin. Kim çocuk sahibi değilse bilin ki Tanrı onu hor görmüştür; biz de hor görürüz!

Şekil 91'de *Bir Varmış Bir Yokmuş* başlığı, bölümün devamında anlatı türlerinin örneklendirileceğini salık verir. *Dede Korkut Hikâyeleri*nden *Dirse Han Oğlu Boğaç Han* isimli metin sunulmuştur. Elbette, hikâyenin içeriği sadeleştirilmiş, B1 düzeyine uygun sözcük kadrosunun kullanımına özen gösterilmiştir. Okuma ve dinleme yetilerinin desteklenmesi amaçlanarak metin altı çoktan seçmeli sorularla da hikâyenin kavratılması düşünülmektedir. Genelde Dede Korkut Hikâyeleri özelde *Dirse Han Oğlu Boğaç Han* hikâyesi Türk halklarının oluşturdukları ortak tarih ve edebiyatının ürünleridir. Bu sebeple hedef kitlenin Türkiye Türkçesi öğrenimi sürecinde bu hikâyelerle karşılaşması ve öğreticinin bu eserleri farklı boyutlarda öğrencilere sunması ile onların zihinlerinde öğrendiği dilin kültürüne karşı yabancı olmadığı düşüncesinin oluşumunu sağlayacaktır. Bu ortak eser aracılığıyla öğrenciler, derse daha aktif katılarak hedeflenen kazanımları kolay bir şekilde elde edebilecektir.

Şekil 92. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Konuşalım" (s.75)*

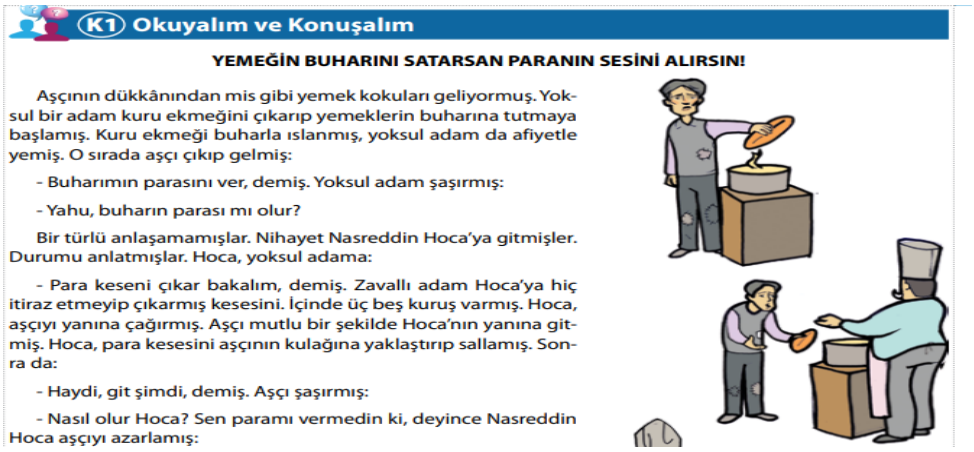

K1 Okuyalım ve Konuşalım

YEMEĞİN BUHARINI SATARSAN PARANIN SESİNİ ALIRSIN!

Aşçının dükkânından mis gibi yemek kokuları geliyormuş. Yoksul bir adam kuru ekmeğini çıkarıp yemeklerin buharına tutmaya başlamış. Kuru ekmeği buharla ıslanmış, yoksul adam da afiyetle yemiş. O sırada aşçı çıkıp gelmiş:

- Buharımın parasını ver, demiş. Yoksul adam şaşırmış:

- Yahu, buharın parası mı olur?

Bir türlü anlaşamamışlar. Nihayet Nasreddin Hoca'ya gitmişler. Durumu anlatmışlar. Hoca, yoksul adama:

- Para keseni çıkar bakalım, demiş. Zavallı adam Hoca'ya hiç itiraz etmeyip çıkarmış kesesini. İçinde üç beş kuruş varmış. Hoca, aşçıyı yanına çağırmış. Aşçı mutlu bir şekilde Hoca'nın yanına gitmiş. Hoca, para kesesini aşçının kulağına yaklaştırıp sallamış. Sonra da:

- Haydi, git şimdi, demiş. Aşçı şaşırmış:

- Nasıl olur Hoca? Sen paramı vermedin ki, deyince Nasreddin Hoca aşçıyı azarlamış:

Şekil 92'de *Okuyalım ve Konuşalım* yönergesi çerçevesinde sunulan metin fıkra türüne aittir. Metni destekleyen görseller fıkranın içeriğiyle uyumlu ve ilettiği mesajı somutlaştırması yönüyle işlevseldir. Önceki bölümlerde Nasreddin Hoca'nın Türk dünyasının değerli bir kültür unsuru olduğu anlatılmıştır. Bu bölümde ise Nasreddin Hoca'nın fıkralarının özelde etkinlikte yer alan fıkra örneğinin Türk dünyası edebiyatı içerisindeki yerine değinilecektir. *Yemeğin Buharını Satarsan Paranın Sesini Alırsın* adlı fıkra örneği B1 düzeyi için uygun dilsel içeriktedir. Türk milletinin toplum ahlâkına verdiği önemin vurgulandığı bu fıkra örneğinin, kültürel değerleri çok iyi yansıttığı söylenebilir. Nasreddin Hoca'nın fıkralarında Türk kültür unsurlarıyla yoğrulmuş Türk insanının davranış biçimlerine, dünyaya bakış açısına ulaşmak mümkündür. Bu anlamda Türk soylu öğrencilerini, bu fıkrayla kendi edebiyatlarında da farklı isimlerle, farklı içeriklerle fakat yansıttığı değer yargılarının ortak olduğu fıkra türleriyle karşılaştırarak ortak kültürel unsurların varlığına dair fikre ulaştıracaktır. Böylelikle fıkraların tür itibarıyla mizahî bir yapıya sahip olması ve Türk halklarının ortak edebiyat ürünleri içerisinde yer alması öğrencilerin derse olan ilgilerini üst düzeye çıkarmasını sağlayabilir, dil öğrenimine ivme kazandırabilir.

Şekil 93. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Yazalım" (s.80)*

ESKİCİ

Vapur rıhtımdan kalkıp uzaklaşınca Hasan'ın akrabaları üzerlerinden büyük bir yük kalkmış gibi hissettiler. Yetim Hasan'ın annesi de ölünce şimdi onu İstanbul'dan Filistin'e, halasının yanına gönderiyorlardı. ..... Ama yolcular yavaş yavaş azalıyordu. .... İsmi bile değişmişti Hasan'ın, "Hassen" diyorlardı. O zaman Hasan durgunlaştı. Nihayet gemiden indi ama bu sefer de tren yolculuğu başladı. Hasan artık hiç konuşmuyordu.

Onu bir istasyonda indirdiler. ..... Bu kadın, Hasan'ın halasıydı. Hasan haftalarca hiç konuşmadı. Arapçayı anlamaya başlamıştı ama yine de konuşmamakta kararlıydı.

..... Halası eskiciyi çağırdı. Adamın önüne eski ayakkabıları attı. Eskici de onları tamir etmeye başladı. Bu, Hasan'ın dikkatini çekti, uzun süre eskiciyi izledi. .... Türkçe konuştu Hasan. Eskici de şaşırdı. Çünkü onun da anadili Türkçeydi. Hasan hiç susmadı, o anlattı; eskici dinledi. Adam, işi bitince gitmek için hazırlanmaya başladı. Hasan da hıçkırarak ağlamaya… .....

Refik Halid Karay

Şekil 93'te *Yazalım* yönergesi çerçevesinde Refik Halid Karay'ın *Eskici* adlı hikâyesine yer verilmiştir. Metni destekleyen görsel, hikâyenin içeriğiyle uyumludur. Metinde yer alan boşluklar numaralandırılmış ifadelerle metnin anlam bütünlüğü esas alınarak tamamlanacaktır. *Eskici* adlı eser konusu itibarıyla gurbet, memleket özlemi, ana dilinin önemi gibi değer yargılarını içermektedir. Bu yönüyle esere, ders kitabında yer verilmesi anlamlıdır. Özellikle eğer hedef kitle Türkiye Türkçesi öğrenimini Türkiye'de gerçekleştiriyorsa eserin ana düşünce açısından öğrencileri etkileyeceği düşünülmektedir. *Eskici* hikâyesi, öğrencilere dil ve kültür arasındaki ilişkinin vurgulanması yönüyle de oldukça işlevseldir.

Şekil 94. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.82)*

"Selvi Boylum Al Yazmalım", Cengiz Aytmatov'un en güzel romanlarından biridir. Aytmatov, bu romanı 1970'te yazdı. Ünlü Türk yönetmen Atıf Yılmaz, 1977'de bu eseri aynı isimle beyaz perdeye uyarladı. Filmin özgün müziğini Cahit Berkay besteledi. Film, gösterime girer girmez büyük ilgi gördü ve Türk sinemasının başyapıtları arasına girdi. Bugün Türkiye'de, yaşlısından gencine pek çok kişi romanı okumamış olsa da bu filmi izlemiştir.

Şekil 94'te *Bir Film Eleştirisi* adlı bölümde romandan beyaz perdeye uyarlanan Cengiz Aytmatov'un *Selvi Boylum Al Yazmalım* eseri hakkında bir eleştiri metin örneğine yer verilmiştir. Metinde eserde geçen karakterleri canlandıran oyunculardan bahsedilmiş; filmin konusu, filmde geçen olaylar kısaca betimlenmiştir. Okuma ve dinleme

becerilerinin gelişimine katkı sunmak amacıyla oluşturulan bu etkinlik sayesinde Türk dünyası edebiyatının ortak unsurlarının fark ettirilmesi hedeflenmektedir. Metnin çözümlenmesine yönelik metin altı soruların yanıtlanması beklenmektedir. Ayrıca metinde geçen kalıplaşmış ifadelerin öğretimine yönelik *Okuyalım ve Eşleştirelim* yönergesi adı altında bir etkinlik tasarlanmıştır. Eserin ortak kültürel bilgi alanı içerisinde değerlendirilmesine ilişkin ayrıntılar ise A2 düzey ders kitabının inceleme aşamasında ele alınmıştır.

Şekil 95. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Sıralayalım ve Yazalım" (s.89)*

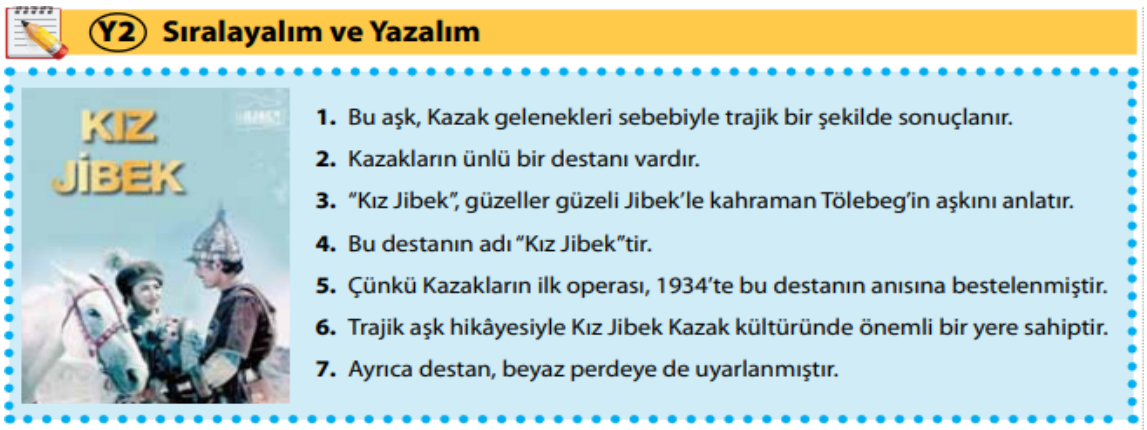

Şekil 95'te Kazak edebiyatının destanlarından birine yer verilmiştir. Etkinlikte, *Kız Jibek* adlı metni oluşturan cümleler karışık verilmiştir. Öğrencilerden ilgili metnin bir bütün haline getirilmesi için cümleleri doğru bir şekilde sıralayıp yazmaları beklenmektedir. Böylece anlama anlatma becerilerinin gelişimine katkı sağlanmış olmaktadır. Çoğu araştırmada *Kız Jibek* adlı destanının birçok nüshasının bulunduğu ve her nüshanın Orta Asya'nın farklı bölgelerinde yayımlandığı anlatılmaktadır. Aşk konusunu işleyen bu destan, Türk halklarına ait birçok destan gibi Türk dünyası edebiyatının ortak kültürü açısından önemli kültürel bir ögedir. *Kız Jibek* metni, hedef kitleye kendi edebiyatlarında yazılan destanlar konusunda farkındalık becerisini kazandırması ve Türk destanlarıyla dil, içerdiği kültürel unsurlar bakımından karşılaştırma olanağı elde etmesi yönüyle işlevsel bir nitelik taşımaktadır.

Şekil 96. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.159)*

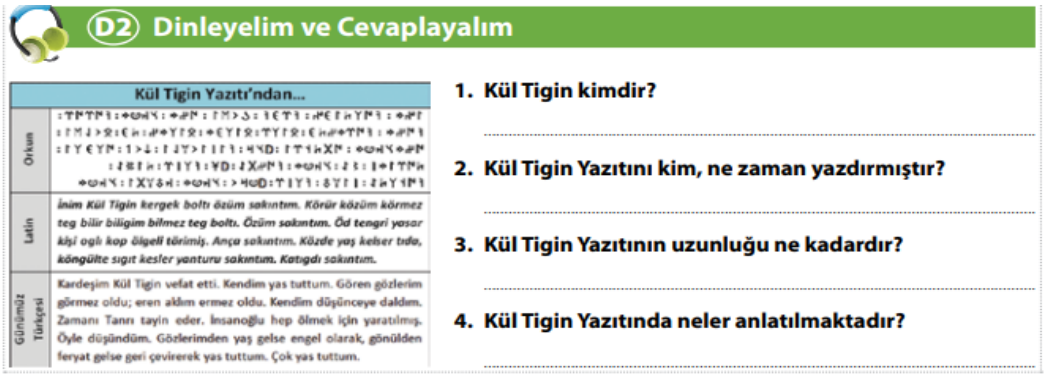

D2 Dinleyelim ve Cevaplayalım

Kül Tigin Yazıtı'ndan...	
Orkun	[illegible]
Latin	İnim Kül Tigin kergek boltı özüm sakıntım. Körür közüm körmez teg bilir bilügim bilmez teg boltı. Özüm sakıntım. Öd tengri yasar kişi oglı kop ölgeli törümiş. Ançı sakıntım. Közde yaş kelser tıdı, köngülte sıgıt kesler yanturu sakıntım. Katıgdı sakıntım.
Günümüz Türkçesi	Kardeşim Kül Tigin vefat etti. Kendim yas tuttum. Gören gözlerim görmez oldu; eren aklım ermez oldu. Kendim düşünceye daldım. Zamanı Tanrı tayin eder. İnsanoğlu hep ölmek için yaratılmış. Öyle düşündüm. Gözlerimden yaş gelse engel olarak, gönülden feryat gelse geri çevirerek yas tuttum. Çok yas tuttum.

1. Kül Tigin kimdir?
2. Kül Tigin Yazıtını kim, ne zaman yazdırmıştır?
3. Kül Tigin Yazıtının uzunluğu ne kadardır?
4. Kül Tigin Yazıtında neler anlatılmaktadır?

Şekil 96'da dinleme metnine yönelik sorular ve metnin içeriğiyle uyumlu bir görsel yer almaktadır. Dinleme metni, *Kül Tigin*'in kim olduğu, yazıtının özellikleri ve içeriği hakkında bilgi verir. Görselde *Kül Tigin Yazıtı*'ndan bir bölüm Orhun ve Lâtin alfabeleriyle yazılmış, daha sonra günümüz Türkçesiyle yeniden ifade edilmiştir. Dinleme beceresinin gelişiminin esas alındığı bu etkinlik, yazma ve okuma yetilerinin de kullanımını gerektirir. Dolayısıyla dil becerilerinin bir bütün halinde desteklenmesi için uygun bir etkinliktir. *Kül Tigin Yazıtı*, Türk dilinin ilk metin örneğini teşkil ettiği için Türk dünyası edebiyatının ilk yazılı ürünü olarak bilinmektedir. Öğrencilerin, ortak kültürel miras niteliğinde olan bu yazıtın ilk hâli ile yani Orhun alfabesiyle yazılmış biçimi ile tanışmaları ve Türk halklarının birlikte yaşam sürdürdüklerine, ortak dilde iletişim kurduklarına ve müşterek yazılı yapıtları oluşturduklarına dair bilgi edinmeleri sayesinde Türkiye Türkçesine ve Türk kültürüne olan yakınlığı, ilgileri artabilir. Dolayısıyla öğrenme sürecinin verimli geçeceği, öğrencilerin derse etkin katılım sağlayacağı söylenebilir.

3.2.4.2.4. B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Türk dünyası edebiyatına dair ortak kültürel ögeler çerçevesinde incelenen B1 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konuların çalışma kitaplarında genellikle yazılı anlatım becerisi bağlamında

pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen Türk dünyası edebiyatına dair ortak kültürel ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler bu bölümde yalnızca yönergeler ve hedeflenen kazanımlar çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. Sayfa 30'da *Gezi Yazısı* adlı bölümde *Gönül Hanımdan Orhun Yazıtlarına* başlıklı etkinlik örneği ile soru sözcüklerinin öğretimi hedeflenmektedir. Bu etkinlikte yer alan cümleler, B1 düzey ders kitabında *Gönül Hanımdan Orhun Yazıtlarına* adlı okuma parçasından alınmıştır. Sayfa 34'te *Cevaplayalım* adlı etkinlik örneğinde *Dede Korkut Hikayeleri*nden *Dirse Han Oğlu Boğaç Han* öyküsüne yer verilmiştir. Hikâyenin içeriğinden alınan ifadelerle cümleler arası ilişkilerin öğretimi amaçlanmaktadır. Sayfa 34'te *Konuşalım* adlı etkinlikte Nasreddin Hoca'nın fıkralarından "*Ya tutarsa, parayı veren düdüğü çalar, kazan doğurdu.*" örneklerine yer verilmiştir. 37'nci sayfada *Eşleştirelim* yönergesi çerçevesinde Cengiz Aytmatov'un *Selvi Boylum Al Yazmalım* romanına değinilmiştir.

3.2.4.2.5. B2 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Türk dünyası edebiyatına dair ortak kültürel ögeler çerçevesinde incelenen B1 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konuların çalışma kitaplarında genellikle yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen Türk dünyası edebiyatına dair ortak kültürel ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler bu bölümde yalnızca yönergeler ve kazandırılması hedeflenen beceriler çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. Sayfa 49'da *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde "*baş döndürücü, pabucu dama atılmak, baş tacı yapmak*" deyimleri bağlam içinde verilerek anlamların tahmin edilmesi beklenmektedir. Sayfa 55'te *Cevaplayalım* yönergesi altında "*nabzı tutmak, hafızalara kazınmak, dilden dile dolaşmak*" deyimleri bağlam içerisinde verilerek deyimlerin anlamlarının bulunması amaçlanmaktadır.

3.2.4.2.6. C1 İleri Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

C1 düzey ders kitapları taranmış, tarama sonucunda ders ve çalışma kitaplarında ölçüte dair kültürel unsurlara rastlanmıştır. Elde edilen bulgular ilgili ölçüt çerçevesinde incelenmiştir.

Şekil 97. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.8)*

01 Okuyalım ve Dinleyelim

BİR İDEALİZMİN ROMANI: *ÇALIKUŞU*

Reşat Nuri Güntekin'i Türk edebiyatının en ünlü romancılarından biri yapan eseri hiç şüphe yok ki *Çalıkuşu*'dur. Bundan dolayı Reşat Nuri, ömrü boyunca "Çalıkuşu Yazarı" unvanıyla anılmıştır. Yazarın 1922'de yayımladığı *Çalıkuşu*, onun ilk romanı olma özelliğine de sahiptir. Reşat Nuri, bu eseri önce *İstanbul Kızı* adında dört perdelik bir piyes olarak yazar ancak daha sonra aynı kurguyu farklı bir edebî türe evirir ve roman dünyasına taşır.

Çalıkuşu, Türk edebiyatının en çok okunan ve en çok baskısı yapılan romanıdır. Yayımlanmasının üzerinden onlarca yıl geçmesine karşın edebiyat ve okur gündemindeki yerini hâlâ korumaktadır. Romanın temel konusunu Çalıkuşu Feride ve teyzesinin oğlu Kâmrân arasındaki gönül macerası oluşturur. Ancak yazarın esas gayesi çıkmaza giren bu aşk hikâyesinin içinden idealize edilmiş bir Türk kızı çıkarmak ve toplumsal mesajlar vermektir.

Şekil 97'de *Bir İdealizmin Romanı: Çalıkuşu* başlıklı metin aracılığıyla oluşturulmuş bir etkinlik yer almaktadır. Metnin anlamlandırılması ve kavranması için metin altı klasik ve çoktan seçmeli sorular oluşturulmuştur. Okuma ve dinleme becerilerinin gelişiminin amaçlandığı bu etkinlikte yer alan metin, ileri düzey yeterliğine uygun uzunlukta ve Türkçenin inceliklerini içermekte, kültürel repertuarın zenginleşmesinde de oldukça büyük rol oynamaktadır. Hedef dilin edebiyatına dair kültürel odakların işlendiği söz konusu metinde, birçok dile çevrilmiş ve pek çok ülke tarafından okunan *Çalıkuşu* romanının içeriğine ilişkin bilgi verilmektedir. Metinde romanın Türk dünyası tarafından da sevilerek okunduğu dile getirilmiştir. Dolayısıyla hedef kitle bu edebiyat eser hakkında ön bilgiye sahip olarak Türk kültürü hakkında ayrıntılı bilgiler elde edebilecek, hedef dilin öğrenimini kolay bir şekilde gerçekleştirebilecektir.

Şekil 98. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Dinleyelim ve Tamamlayalım" (s.11)*

D1 Dinleyelim ve Tamamlayalım

CEMİLE

1. Biz de bu akşam size "Dünyanın aşkı anlatan en güzel hikâyesiyle" evlerinize konuk olacağız. Gelin hep birlikte bu aşk hikâyesinin bir bölümüne .....
2. Onların köyden nasıl ayrıldıklarını da hatırlıyor, ben de onlar gibi cesaretle, kararlılıkla mutluluğu aramak, bulmak için o sarp yola düşmek .....
3. Böyle derken annemin bana ..... savaşta ölenlerimizi de hatırlayarak ağlayacağını sanmıştım. Ama yanılmış ve şaşırmıştım. Ağlamadı. Yalnız acı acı şunları söyledi:

Şekil 98'de *Cemile* adlı dinleme metni *Dinleyelim ve Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde sunulmuştur. Metni destekleyen görselde metinde geçen iki karakter yansıtılmaktadır. Metinde bırakılan boşlukların metnin anlam bütünlüğünü sağlayacak uygun ifadelerle tamamlanması beklenmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin dinleme becerisinin gelişimine katkı sunmak amacıyla tasarlanan etkinlikte yazılı üretim de göz ardı edilmemiştir. Kültürel bağlamda değerlendirilen Cengiz Aytmatov'un *Cemile* adlı eserin isminin ve hikâyesinin metinde geçmesi, Türk dünyası edebiyatının ortak kültürel kodlarının öğrencilere fark ettirilmesi açısından önemlidir. Bu sebeple denilebilir ki dersin etkin hale getirilmesi ve öğrencilerin hedef dil ve hedef kültürün öğrenimi aşamasında istekli, güdülenmiş bir düzeye ulaştırılması için Türk halklarının ortak edebiyatını içeren kültürel unsurların kullanımına özen gösterilmesi önem taşımaktadır.

Şekil 99. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Yazalım" (s.13)*

"Abay Yolu" Muhtar Avezov adını ölümsüz kılan eseridir. Dünya çapında önemli bir eserdir. Dört ciltten oluşur. Birinci cilt 1942, ikinci cilt 1947, üçüncü cilt 1950, dördüncü ise 1952 yılında çıkar. Avezov eserinde Kazak topraklarındaki keskin sınıf mücadelesini, Kazak halkının göçebe hayatını, sosyal eşitsizliği gözler önüne sermiştir. Kazak halkının binlerce yıllık birikimi bu eserde toplanmıştır.

Şekil 99'da *Yazalım* yönergesi çerçevesinde Kazak edebiyatının önemli yazarlarından Muhtar Avezov'un yaşam öyküsüne yer verilmiştir. Metinde yazarın çok değerli, dünya çapında namı yayılmış, Kazak Türklerinin yaşanmışlıklarını gün yüzüne çıkaran *Abay Yolu* eserine değinilmiştir. Etkinlik, Türk büyükleri ve önemli kişiler çerçevesinde bir önceki ölçütte değerlendirilmiştir. Ancak ilgili metin, Türk dünyası edebiyatı kapsamında değerlendirildiğinde *Abay Yolu* eserinin kaynak kültür içerisinde yer aldığı söylenebilir. Bu durumda öğrencilerin kendi kültürlerine özgü edebiyat ürünleriyle karşılaşması sonucunda öğrenme motivasyonlarının üst düzeye çıkacağı düşünülmektedir. Ayrıca öğrenciler; söz konusu eseri, hedef kültürde olan benzer eserlerle mukayese ederek zihinlerinde iki kültür buluşmasından doğan şema ve şablonlarının analiz süreçlerinin işlemesini gerçekleştirecektir.

Şekil 100. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım (s.18)*

Şekil 100'de *Dede Korkut Hikâyelerinin* bir bölümünü oluşturan *Bamsı Beyrek* öyküsüne yer verilmiştir. *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde sunulan bu hikâye, uygun görsellerle desteklenmiştir. Dinleme metni olarak ele alınan bu hikâyenin yardımcı düşünceleri sıralanarak metinde ele alınmayan yardımcı düşüncelerin saptanması istenmektedir. *Bamsı Beyrek* diğer *Dede Korkut Hikâyeleri* gibi Türk dünyasının sosyokültürel hayatına dair unsurlar içermektedir. Beşik kertmesi, ad verme geleneği gibi kültürel ritüeller, Türk halklarının tarihsel süreçte ortak yaşam sürdürdüklerini açık bir şekilde göstermektedir. İleri düzey yetkinlik becerilerini elde eden öğrenciler, açık ve örtük kültürel göstergeleri çözümleyebilecek seviyeye ulaştığı varsayılır. Bu sebeple metinde geçen bu göstergeleri aracısız anlayabilir, kaynak ve hedef kültür arasındaki müşterek unsurları analiz edebilir.

Şekil 1001. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Konuşalım" (s.19)*

K1 Konuşalım

MANAS DESTANI

Manas Destanı dünyanın en uzun destanlarından biridir. Manas'ın Kırgızları bir araya toplama çabasının anlatıldığı bir eserdir. Manas Destanı içindeki olaylar ve Kırgızların yaşayış şeklini göstermesi bakımından çok önemlidir. Destanın içerisinde Kırgız kültürüne ait pek çok unsuru bulmak mümkündür. Bu destanı söyleyen kişilere Manasçı denir ve sadece Manas Destanı anlatıcıları bu adı alır. Destanın kahramanı Manas'ın babası Yakup Han'dır. Annesinin adı Çıırçı 'dır. Yakup Han ile Çıırçı Hanım evlendikten on dört sene sonra Manas doğmuştur. Doğumu üzerine civardan gelen elçiler, onun bir kahraman olacağını hemen anlamışlardır. Aşağıda Manas Destanından bu durumu anlatan bir parça okuyacaksınız:

Şekil 101'de anlatma becerilerinden konuşma yetisinin gelişimi temel alınarak oluşturulan bir etkinlik yer almaktadır. Etkinlik, *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde *Manas Destanı* başlıklı bir okuma parçasını ihtiva ederek şekillenmiştir. İleri düzey yeterlik aşamasında öğrencilerin üst bilişsel, bildirişimsel becerilerinin ve akademik dil yetisinin ağırlıklı kullandığı varsayıldığında anlatı türlerinden destanların tarihi süreçte oluşumlarına, işlendiği temalarına ilişkin anlatımlar yapmalarına olanak sağlanabilir. Kırgız Türklerinin kimliğini, özgürlük mücadelelerini içeren *Manas Destanı*, Türk dünyası edebiyatının en uzun ve en değerli eseri olarak tanımlanmaktadır. Hedef kültür içeriklerinin sunulduğu derslerde *Manas Destanı'*nın ortak kültür unsurları bağlamında,

farklı boyutlarda işlenmesi öğrencilerin zihinlerinde anlamlı bir içselleştirme sürecinin gerçekleştirilmesine imkân verilir. Hedef kitle, derse daha etkin katılım sağlar, kültürel farkındalık becerisi kazanır ve öğrendiği dilin dolayısıyla kültürün ona yabancı olmadığına ve kendi diliyle akraba olduğuna kanaat getirir.

Şekil 1012. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Yazalım" (s.20)*

Şekil 102'de *Yazalım* yönergesi altında *Köroğlu Destanı'ndan* bir bölüm sunulmuştur. Temel dil becerilerinden en zor öğrenilen yazma becerisinin gelişimine yönelik tasarlanan bu etkinlikte metni destekleyen görsel de içerikle uyumludur. Türkmen Türklerinin yaşayış biçimini, atasözlerini, tarihi olaylarını içeren bu destan, tüm Türk dünyasına mâl olmuş bir yapıttır. Her lehçede küçük ses farklılıkları dışında benzer isimlerle adlandırılan bu destan Türk dünyası edebiyatının ortak edebî unsuru olarak nesilde nesle aktarılmaktadır. Öğrenciler, destanı Türkiye Türkçesi biçimiyle okuyup metnin içeriğinde yer alan açık ve örtük göstergeleri anlamlandırarak kendi dilindeki şekliyle mukayese edebilir. Böylece kendi kültürel varlığına yönelik bir farkındalık becerisini geliştirirken hedef kültürün ayrıntılarını öğrenerek kültürlerarası iletişim yetisi kazanabilir. Bu durumda öğrencilerin öğrendiği dile ve dolayısıyla kültüre karşı ilgileri artar ve öğrendiklerinin kalıcılığı güçlenir.

Şekil 1023. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Özetleyelim" (s.21)*

Y2 Özetleyelim

RÜSTEM HAN DESTANI

Eski çağlarda Aktaş vilayetinde Sultan Han denilen birisi yaşamaktadır. Sultan Han'ın üç hanımı vardır ve üçünden de çocuğu olmaz. İyice yaşlanan Sultan Han, çocuğu olmadığı için çok üzülmektedir. Bir gün namazdan sonra dervişlere çocuğu olması için dua ettirir. Bir süre sonra ortanca hanımı Hürayim hamile olur. Sultan Han bir rüya görür. Buna göre padişah Kurudım ülkesine gidip orada on dört yıl kalarak geri dönerse çocuk yaşayacaktır. Aksi halde çocuk ölecektir. Sabah uyanınca rüyasını Hürayim'e anlatır. Başkadıların tavsiyelerine uyarak tahtını Hürayim'e bırakır. Doğacak çocuğa -şayet erkek olursa- Rüstem adının verilmesini ister ve yola çıkarak Kurudım'a varır.

Şekil 103'te *Özetleyelim* yönergesi altında Özbek destanlarından *Rüstem Han Destanı*'na yer verilmiştir. Ayrıca metnin içeriğiyle uyumlu bir görsel sunulmuştur. Bu etkinlik aracılığıyla okuma, kavrama, analiz etme, değerlendirme basamaklarının uygulanarak metnin çözümlenmesi ve ardından öğrencilerin kendi üslubuyla ifade edilmesi hedeflenmektedir. Etkinlikte kullanılan özetleme tekniği, metinde geçen kültürel kavram alanına ait söylemlerin öğrenciler tarafından benimsenmesi ve sözlü veya yazılı üretim aşamalarında kullanılması açısından oldukça işlevseldir. Metin, Türk dünyası edebiyatı kültürel içerik bağlamında incelendiğinde kaynak kültüre ait bir unsurun ele alındığı görülmektedir. Temelinde aşk temasının işlendiği bu destanın derste kültürel farkındalık becerisinin desteklenmesine yönelik işlenmesi, öğrencilerin öğrenmeye karşı güdülenmişliklerini üst düzeye çıkarabilir. Ayrıca hedef kitlenin, hedef dilin öğrenimi sürecinde kendi kültürüne özgü edebiyat ürünüyle karşılaşması sonucunda öğrenme alanlarındaki üretimi daha yetkin bir seviyeye ulaşabilir.

Şekil 1034. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.23)*

BEN BİR GARİP KELOĞLANIM

01 Okuyalım ve Dinleyelim

KELOĞLAN

"Masalların sivri dilli, pratik zekâlı ve işi hep rast giden kişisi kimdir?" diye sorulsa herhâlde hemen herkes "Keloğlan'dır." cevabını verir. Keloğlan, masalların giriş bölümünde beceriksiz, tembel ve zayıf bir tip gibi anlatılsa da olaylar ilerleyip düğümler çözülmeye başlayınca onun tüm bu olumsuz özelliklerin zıddı bir mizaca sahip olduğu ortaya çıkar. Çünkü tüm masallar gibi Keloğlan masalları da "zıtlıklar" üzerine kuruludur. Keloğlan'ın dürüstlüğünü, cesaretini, yardımseverliğini ve kurnazlığını daha iyi anlatabilmek için masalın başında bu mizaç özelliklerinin tam karşıtlarından bahsedilir.

Şekil 104'te *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlikte *Keloğlan* başlıklı bir okuma parçası yer almaktadır. Okuma ve dinleme yetilerinin desteklenmesinin hedeflendiği bu etkinlikte yazılı üretime de olanak sağlanarak metin altı klasik ve çoktan seçmeli soruların yanıtlanması beklenmektedir. Metin kültürel boyut bakımından değerlendirildiğinde *Keloğlan* masal tipinin Türk dünyasının bilinen önemli bir kişiliği olduğu söylenebilir. Metinde de bahsedildiği gibi *Keloğlan* tipini diğer Türk boylarında farklı isimlerle birçok ortak özellikleriyle görmek mümkündür. Bu anlamda *Keloğlan* masallarındaki iletiler herhangi bir aracı kullanılmadan öğrenciler tarafından anlaşılabilir. Öğrencilerin zihinlerinde bu kültürel ögeye dair oluşan şemalar ve şablonlardaki söylemler ve kültürel kavramlar daha hızlı öğrenilebilir ve kalıcı hale getirilebilir.

Şekil 1045. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.27)*

D1 Dinleyelim ve Cevaplayalım

ALDAR KÖSE

1. **Diyaloğun girişinde Aygerim ve Burcu neye gülmektedirler?**
   a) Nasrettin Hoca fıkrasına
   b) Aldar Köse fıkrasına
   c) Arkadaşlarının şakasına
   ç) İzledikleri bir filme

c) ☐ Yanında sert bir sopa bulundurmalıydın.
ç) ☐ Çok derin uyumamalıydın.
d) ☐ Pencereden dışarı tüm gücünle bağırarak yardım çağırmalıydın.
e) ☐ Eşeği ayağına bağlamalıydın.
f) ☐ Eşeği çadırda tutmalıydın.

5. **Burcu ile ilgili hangi bilgiye ulaşılamaz?**

Şekil 105'teki etkinlik, *Aldar Köse* adlı dinleme metnine yönelik çoktan seçmeli sorular ve iki klasik soru biçiminde tasarlanmıştır. Dinleme metnini görsel açıdan destekleyen resim *Aldar Köse* tipini ve fıkralarının içeriğini tasvir etmektedir. Dinleme yetisinin gelişimine yönelik tasarlanan bu etkinlik ile sosyokültürel bilgi alanına ilişkin unsurların kullanımı sayesinde öğrencilerin kültürlerarası iletişimin ve etkileşimin gelişimini sağlayacak öğrenme ortamının da yaratılması hedeflenmektedir. *Aldar Köse,* Türk halklarının fıkralarında ve masallarında hilekâr bir tip olarak kendine yer bulmuştur. Özellikle Kazak, Kırgız, Türkmen, Özbek, Tatar, Azerbaycan Türklerinin arasında fıkra anlatı türünün aldatıcı tipi olarak yaygınlık kazanmıştır. Türkiye Türlerinin bazı yörelerinde, masal anlatı türünde *köse* tipiyle bilinmektedir (Şahin, 2012, s.172). Dolayısıyla *Aldar Köse*, bu yönüyle Türk halkları arasında ortak kültürel bir unsur olarak değerlendirilerek fıkralarına ve masallarına Türkiye Türkçesi derslerinde yer verilmesine olanak sağlanabilir. Söz konusu kültürel unsurun kullanımı, dersi sıkıcı olmaktan kurtarır aynı zamanda öğrencilere tanıdığı, bildiği bir kültürel ögenin farklı boyutta ve hedef kültürün içerisinde sunulması sağlanır.

Şekil 1056. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Konuşalım" (s.28)*

K1 Konuşalım

ELİN AĞZI TORBA DEĞİL Kİ BÜZESİN

Nasrettin Hoca oğlunu okulundan almaya eşekle gelmiş. Eşeğin sırtında oğluyla evlerinin yolunu tutmuşlar. Bir süre sonra, yolda bir grup insanla karşılaşmışlar. Gruptakilerden birisi Hoca'yı ayıplamış ve:

"Hoca, eşeğe yazık değil mi, o kadar yükü nasıl taşısın?" demiş.

Şekil 106'da konuşma becerisini destekleyecek nitelikte bir etkinliğin tasarlandığı görülmektedir. *Konuşalım* yönergesi altında sunulan bu etkinlikte Nasreddin Hoca'nın fıkrasına yer verilmiştir. "*Elin ağzı torba değil ki büzesin.*" atasözünün hikâyesini içeren bu fıkra sayesinde öğrenciler, söz dağarcığını yeni sözcükler ile deyim ve atasözlerini ekleyerek zenginleştirebilecektir. Söz konusu atasözünün aynı anlam ve yapısıyla veya benzer anlamla diğer Türk dillerinde de varlığı bilinmektedir. Türk halklarının bilgi birikimini, değerlerini yansıtan atasözleri sosyokültürel hayatın birer aktarıcısıdır. Hedef kitlenin, bu etkinlik örneği aracılığıyla kendi dilindeki atasözlerini kültürel bağlamda değerlendirerek Türkiye Türkçesindeki atasözleriyle benzerlerini veya ortak olanları saptamaya çalışacaktır. Bu anlamda öğreticiler, hedef kitlesine onların dilindeki atasözleriyle ortak anlam taşıyan Türk atasözlerini karşılaştırmalı bir biçimde vererek bu kalıplaşmış ifadelerin Türk halklarının müşterek kültürünün taşıyıcısı olduklarını vurgulayabilir.

Şekil 1067. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Konuşalım" (s.29)*

TÜRKÇE ATASÖZLERİNDEN ÖRNEKLER

1. Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz.
2. Akıl akıldan üstündür.
3. Ateş düştüğü yeri yakar.
4. Ayağını yorganına göre uzat.
5. Bir elin nesi var, iki elin sesi var.
6. Gülü seven dikenine katlanır.
7. Her işte bir hayır vardır.
8. İşleyen demir pas tutmaz.
9. Ne ekersen onu biçersin.
10. Söz gümüşse sükut altındır.
11. Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer.
12. Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.

TÜRKÇE DEYİMLER

a) ağzıyla kuş tut-
b) ateş püskür-
c) burnunun dikine git-
ç) canını dişine tak-
d) gözünü dört aç-
e) içi içine sığma-
f) kulağına küpe ol-
g) tadı tuzu kalma-
h) şansı yaver git-
ı) başının çaresine bak-

Şekil 107'de Türkçenin söz varlığının zenginliğini yansıtan dilin önemli yapı taşları olan deyim ve atasözlerine yer verilmiştir. *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde tasarlanan etkinlik ile birkaç öğretim tekniği aracılığıyla deyim ve atasözlerinin öğretimi hedeflenmiştir. Konuşma becerisinin desteklenmesi amaçlanarak ilk kutuda Türk atasözleri ve anlamları verilmiştir. Ayrıca deyimlerin öğretimini kalıcı hale getirmek için deyimler, bağlam içerisinde sunulmuştur. İkinci kutuda deyimlerin, anlamlarıyla eşleştirilmesi istenerek öğrencilerin bilgisinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Etkinlikte deyim ve atasözleri Türkiye Türkçesi kapsamında verilmiş, Türk lehçelerindeki benzer ve ortak değerler içerisinde değerlendirilmemiştir. Kültürel kavram alanına ait deyim ve atasözleri Türk halklarının ortak yaşayış biçimlerini, geleneklerini, inançlarını, tutumlarını taşıyan ve nesilden nesile aktaran önemli kalıplaşmış ifadelerdir. Bu sebeple Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi sürecinde hedef dilin ve kültürün kolay ve hızlı biçimde öğretilmesi ve öğrenilmesi için Türk dünyası edebiyatının ortak unsurları çerçevesinde eş değer deyim ve atasözlerinden faydalanmak oldukça önemlidir.

Şekil 1078. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Yazalım" (s.31)*

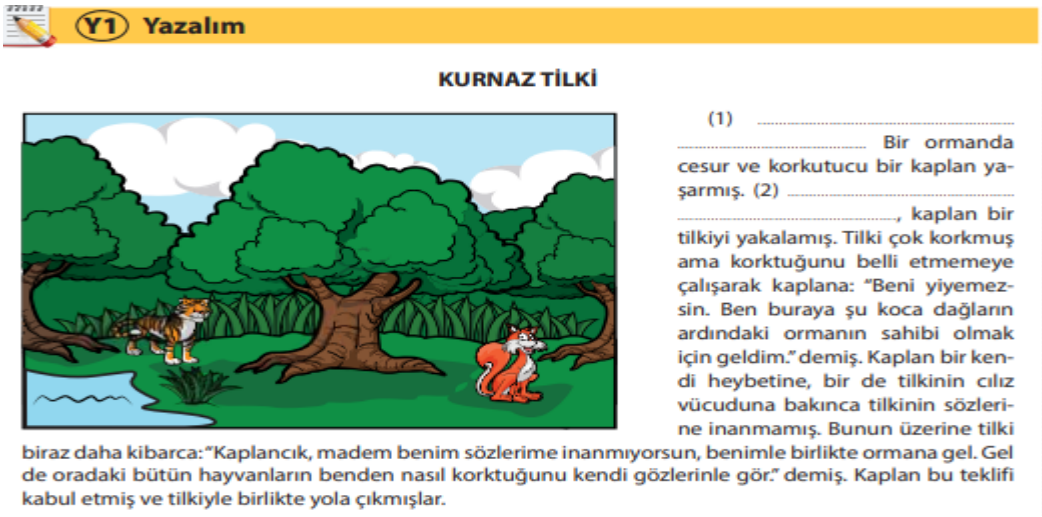

Y1 Yazalım

KURNAZ TİLKİ

(1) ..... Bir ormanda cesur ve korkutucu bir kaplan yaşarmış. (2) ....., kaplan bir tilkiyi yakalamış. Tilki çok korkmuş ama korktuğunu belli etmemeye çalışarak kaplana: "Beni yiyemezsin. Ben buraya şu koca dağların ardındaki ormanın sahibi olmak için geldim." demiş. Kaplan bir kendi heybetine, bir de tilkinin cılız vücuduna bakınca tilkinin sözlerine inanmamış. Bunun üzerine tilki biraz daha kibarca: "Kaplancık, madem benim sözlerime inanmıyorsun, benimle birlikte ormana gel. Gel de oradaki bütün hayvanların benden nasıl korktuğunu kendi gözlerinle gör." demiş. Kaplan bu teklifi kabul etmiş ve tilkiyle birlikte yola çıkmışlar.

Şekil 108'de Kırgız Türklerine ait *Kurnaz Tilki* başlıklı bir masala yer verilmiştir. Akademik dil kullanımının ağırlıklı olduğu ileri düzey yeterlikte etkinlikler edebi yönü ağır basan metinler çerçevesinde oluşturulmaktadır. Yazma becerisinin gelişimine yönelik tasarlanan bu etkinlikte öğrencilerden metinde boş bırakılan yerlere uygun tekerlemelerin yerleştirilmesi beklenmektedir. Masalda anlatılan değer yargılar ve masallarda kullanılan tekerlemeler Türk dünyası edebiyatı ortak kültürel ögeler içerisinde değerlendirilerek ders sürecine dâhil edildiğinde, öğrencinin hedef kültür ve kaynak kültür arasında karşılaştırmalar yaparak öğrendiği dilin ve kültürün ona yabancı gelmediğine kanaat getirecek, ayrıca kendi diline ve kültürüne karşı farkındalık becerisini geliştirecektir.

Şekil 1089. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Tamamlayalım" (s.32)*

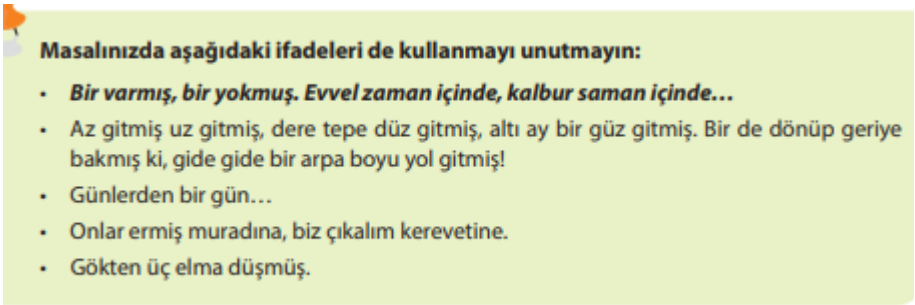

Masalınızda aşağıdaki ifadeleri de kullanmayı unutmayın:

- ***Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde...***
- Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, altı ay bir güz gitmiş. Bir de dönüp geriye bakmış ki, gide gide bir arpa boyu yol gitmiş!
- Günlerden bir gün...
- Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.
- Gökten üç elma düşmüş.

Şekil 109'da *Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde sunulan bu etkinlik yazılı üretimin uygulanmasına yöneliktir. Bu etkinlikte öğrencilerden masal türünde bir metin yazmaları beklenmektedir. Ayrıca şekilde belirtilen tekerlemelerin kullanımına dikkat edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Masal anlatı türlerinin girişinde yer alan kalıplaşmış ifade niteliğinde tekerlemeler, masal türünü diğer hikâye edici metinlerinden ayırmaktadır. Birbiriyle ilgisiz ve anlam bütünlüğü taşımayan sözcüklerle oluşturulan masal tekerlemeleri dil öğrenme/öğretme sürecine dâhil edildiğinde dersin daha çekici hale gelmesini sağlar, öğrencilerin derse etkin katılımını artırır. Türk edebiyatı ürünü olarak değerlendirilen tekerlemelerin benzerlerini Türk dünyası edebiyatında da görmek mümkündür. Yardımcı (1998, s.10), masallarda kullanılan tekerlemelerin üç çeşidinin Türk dünyası edebiyatının tüm masallarında kullanıldığını ve bunlardan ilki masal başı tekerlemesi olarak adlandırıldığını dile getirmektedir. Hedef dilin edebiyatında yer alan eserlerin Türk dünyası edebiyatındakiyle ortak özellikler taşımasına dikkat edilerek derste bir materyal olarak kullanılması durumunda, öğrencilerin hedef dile ve kültüre karşı ilgisinin artabileceği ve güdülenmişliklerinin en üst düzeye çıkabileceği düşünülmektedir.

Şekil 109. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.34)*

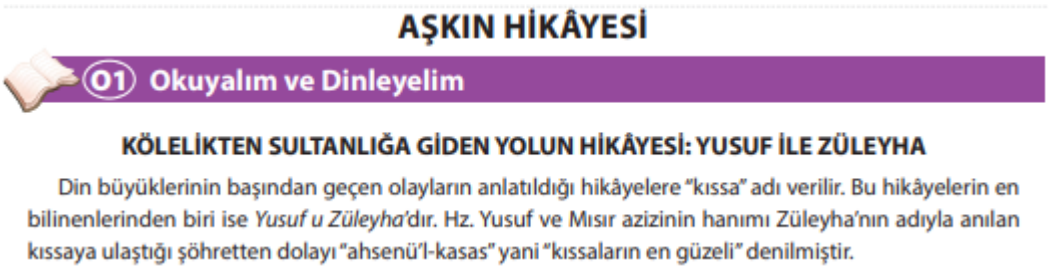
AŞKIN HİKÂYESİ

01 Okuyalım ve Dinleyelim

KÖLELİKTEN SULTANLIĞA GİDEN YOLUN HİKÂYESİ: YUSUF İLE ZÜLEYHA

Din büyüklerinin başından geçen olayların anlatıldığı hikâyelere "kıssa" adı verilir. Bu hikâyelerin en bilinenlerinden biri ise *Yusuf u Züleyha*'dır. Hz. Yusuf ve Mısır azizinin hanımı Züleyha'nın adıyla anılan kıssaya ulaştığı şöhretten dolayı "ahsenü'l-kasas" yani "kıssaların en güzeli" denilmiştir.

C1 düzey ders kitabında *Aşkın Hikâyesi* adlı bölüm çerçevesinde birkaç aşk hikâyesine yer verilmiştir. Şekil 110'da *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi altında *Kölelikten Sultanlığa Giden Yolun Hikâyesi: Yusuf ile Züleyha* adlı aşk öyküsü anlatılmıştır. Ancak metinde öncelikle bu hikâyenin geniş coğrafyalara yayılarak Türk, Fars, Türk dünyası edebiyatlarına girdiği dile getirilmiştir. Türk dünyasındaki ediplerin bu hikâyeden esinlenerek yeni hikâyelerin doğmasına öncülük ettiği anlatılmaktadır. Dolayısıyla hedef kitlenin benzer öyküleri önce kendi edebiyatında tanımış olması dil öğrenim

sürecine daha çabuk alışmasını sağlayabilir. Kendi edebiyatındaki benzer eserlerde gördüğü bağlam türlerini ve söylem çeşitlerini söz konusu hikâyenin bağlam ve söylem türleri ve içerikleriyle karşılaştırarak kültürlerarası iletişim ve etkileşim yetilerini üst düzeyde kullanabilecektir. Ayrıca bu metin aracılığıyla öğrenciler, hedef dilin derin kültürel bilgisiyle tanışma olanağına sahip olarak kültürel repertuarına yeni unsurlar ilave etme imkânı bulabilecektir.

Şekil 1101. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Dinleyelim ve Tamamlayalım" (s.38)*

Şekil 111'de *Dinleyelim ve Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde bir aşk hikâyesine yer verilmiştir. Dinleme metni olarak sunulmuş *Leyla ile Mecnun* hikâyesinin anlamının özümsenmesi için metne yönelik sorular oluşturulmuş, metnin yardımcı düşünceleri tamamlanacak şekilde eksik bırakılmıştır. Metni destekleyen görsellerde, Leyla ve Mecnun karakterlerinin tasvir edilerek içerikle uyumlu hale getirilmiştir. *Leyla ile Mecnun* hikâyesi birçok yazar tarafından kaleme alınmış ve Türk dünyası edebiyatında birçok varyantın oluşumuna yol açmıştır. Bu sebeple hedef kitle için bu hikâye bilinmeyen bir eser olarak düşünülmemelidir. Öğrenciler kendi edebiyatlarında da gördükleri bu hikâyeyi Türkiye Türkçesi varyantıyla dinleyerek hedef kültüre ait söylemleri edinme imkânı elde eder. Bu söylemleri bağlam içerisinde kullanarak sözlü ve yazılı üretimler gerçekleştirebilir.

Şekil 1112. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Anlatalım" (s.39)*

K1 Anlatalım

FERHAT İLE ŞİRİN

Mehmene Banu Sultan'ın kız kardeşi Şirin ile mesleği nakkaşlık olan Ferhat'ın hikâyesi dillere destan olmuş. Efsaneye göre Sultan, kız kardeşini Ferhat'a layık görmediği için Ferhat'tan asla gerçekleştiremeyeceğini düşündüğü bir istekte bulunur. Eğer Ferhat Elma Dağ'ını delip şehre su getirebilirse kız kardeşi Şirin'le evlenmesine ikna olacaktır. Ancak tek arzusu Şirin'ine kavuşmak olan Ferhat, zekâsı, cesareti, bilgisi ve elbette aşkından aldığı güçle dağları delip şehre su getirecekken Şirin'in öldüğü haberiyle yıkılır. Elinde tuttuğu külüngü havaya fırlatır. Ferhat, başına isabet alarak dağın yamacında can verir. Onun ölüm haberini alır almaz yanına koşan Şirin, oracıkta Ferhat'ın cansız bedenini görünce dayanamaz ve kayalıklardan yuvarlanarak kendi canına kıyar. İki sevgiliyi kayalıkların başında yan yana gömerler. Rivayete göre her bahar iki mezar üstünde biri beyaz biri kırmızı iki gül açarmış. Güller tam birbirlerine kavuşacakken mezarların ortasında bir karaçalı biter ve güllerin kavuşmasını engellenmiş. Amasya'da bu gençlere ait olduğu rivayet edilen mezarları halk tarafından korunup hiç yalnız bırakılmazmış. "Senin için dağları delerim." sözü ise gözü kara âşıklara bu hikâyeden bir miras olarak kalmış.

Şekil 112'de *Anlatalım* adlı etkinlik, *Ferhat ile Şirin* adlı okuma parçasını içermektedir. Türk edebiyatının aşk hikâyelerinden *Ferhat ile Şirin*, anlatma yetisinin gelişimi açısından içerik ve yapı itibarıyla işlevsel bir metindir. İleri yeterlik düzeyine yükselen öğrencilerin üst bilişsel ve bildirişimsel becerilerine hâkim olduğu varsayıldığında söz konusu hikâyenin sosyokültürel bağlamda hedef dil ve kültürün öğrenimi/öğretimi sürecinde oldukça değerlidir. *Ferhat ile Şirin* hikâyesinin yazarı Ali Şir Nevai'yi Türk Cumhuriyetlerindeki soydaşlar, bilmektedirler. Bu sebeple bu hikâyenin derste okunması, yazarı ve hikâyenin konusu hakkında sohbet edilmesi öğrencilerin bilgi birikimlerini harekete geçireceği, sözlü üretimlerini etkinleştireceği düşünülmektedir. Dolayısıyla hedef kitle bu eseri kendi kültürlerinde, edebiyatlarında buna benzer aşk hikâyeleriyle karşılaştırma imkânı elde edebilir, estetik yönlerini ortaya koyabilirler.

Şekil 1123. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Konuşalım" (s.123)*

K1 Konuşalım

ANLATAMIYORUM

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısralarımda;
Dokunabilir misiniz,

Göz yaşlarıma, ellerinizle?
Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.

Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum.

Orhan Veli Kanık

Şekil 113'te konuşma becerisini harekete geçirecek bir etkinlik yer almaktadır. *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde sunulan bu etkinlik kapsamına Türk şairi Orhan Veli Kanık'ın *Anlatamıyorum* şiiri alınmıştır. Hedef kültür edebiyatının bir ürünü olan bu şiir, çok yalın bir dille yazılmış ancak çok önemli iletiler içermektedir. Türk soyluların Türkiye Türkçesi öğreniminde öncelikle hedef kültürün içeriğiyle yakından tanışması gerekmektedir. Bunun yanında kaynak, evrensel ve Tük kültürüyle ortak olan kültürel unsurlar da sürece dâhil edilerek kültürler arası bir duyarlılık becerisinin kazandırılması hedeflenmektedir. Bu sebeple öğrencilerin hedef kültür içeriğini hedeflenen düzeyde özümsemesi için kendi kültürel değerler konusunda bilinçlenmesi gerekmektedir.

Şekil 1134. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Bulalım" (s.130)*

03 Bulalım

Aşağıdaki eserlerin hangi türde yazıldığını bulunuz.

"Bakıtsız Jamal", Mirjakıp Duvlatulı'nın eseridir. Eser, Kazak edebiyatında, **hikâye / roman** türünün ilk örneği kabul edilmektedir. Duvlatulı'nın ayrıntılara ve uzun tasvirlere pek girmemesi, eserin türüne göre daha az hacimli olmasının nedenidir. Yazar, eserinde kadına yönelik haksızlıkları tartışmaya açmıştır.

1907'de yayımlanmış olan "Murseit Koljazbası", ünlü Kazak edebiyatçısı Abay Kunanbey'in eserlerini içermektedir. Bu eser, aynı zamanda Kunanbayev'in ölümünden sonra 1907-1995 yılları arasında çeşitli formlarda yayımlanmış **şiir / destan** türündeki eserlerin de ilkidir.

1915 yılında yayımlanmış olan "Nadandık Kurbanı", Kazak edebiyatında modern **tiyatro / mektup** türünün ilk örneğidir. Yazarı, Kölbay Tögesov'dur. Tögesov, Kazak edebiyatında bu türün atası olarak kabul edilmektedir.

Şekil 114'te *Bulalım* yönergesi çerçevesinde düz yazı türleri konusunun pekiştirilmesine yönelik bir etkinlik tasarlanmıştır. *Yazı Türleri* adlı bölümün içeriğinde üç numaralı etkinlik olarak sunulan bu etkinlikte Kazak Türklerinin edebiyatında yer alan eserlerin isimlerine yer verilmiştir. İlk paragrafta *Bakıtsız Jamal* adlı roman, Kazak edebiyatında roman türünün yeni bir biçimini teşkil eder. İkinci paragrafta *Abay Kunanbey*'in şiirlerinin toplandığı eser *Murseit Koljazbası'*dan, üçüncü paragrafta Kazak edebiyatının ilk tiyatro eseri olarak bilinen *Nadandık Kurbanı*'ndan bahsedilmiştir. Bu eserler kaynak kültür içerisinde değerlendirilerek özellikle Kazak Türklerinin, Türkiye Türkçesini öğrenme sürecinde Türk edebiyatındaki buna benzer ilk roman, ilk tiyatro eseri ve ilk şiirlerle karşılaştırmasına olanak sunmaktadır.

Şekil 1145. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.134)*

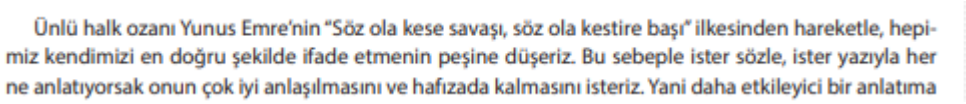

Ünlü halk ozanı Yunus Emre'nin "Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı" ilkesinden hareketle, hepimiz kendimizi en doğru şekilde ifade etmenin peşine düşeriz. Bu sebeple ister sözle, ister yazıyla her ne anlatıyorsak onun çok iyi anlaşılmasını ve hafızada kalmasını isteriz. Yani daha etkileyici bir anlatıma

Şekil 115'te *Nasıl Anlatalım* adlı bölümde anlatım biçimlerinin anlatıldığı metinden bir kesittir. *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan *Anlatım Biçimleri* başlıklı metinde anlatımı güçlendirmek için tanık gösterme anlatım biçimine başvurularak Yunus Emre'nin şiirinden alıntı yapılmıştır. *Söz Ola Kese Savaşı* isimli

şiirde geçen *Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı* dizesinde sözün önemi vurgulanmıştır. Öğrenciler, bu etkinlik aracılığıyla anlatımın kurallara uygun biçimde yapılması için gerekli olan bilgiler edinmenin yanında kültürel bağlamda hedef kültürün ögeleriyle de tanışmış olurlar. Hedef kitlenin, hedef kültüre ait unsurları öğrenip içselleştirmesi ile beraber öğrenme alanlarına ait temel dil becerilerinin uygulanmasında da bir yetkinlik elde edebileceği bilinmektedir.

3.2.4.2.7. C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Türk dünyası edebiyatına dair ortak kültürel ögeler çerçevesinde incelenen C1 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konuların çalışma kitaplarında genellikle yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen Türk Dünyası edebiyatına dair ortak kültürel ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler bu bölümde yalnızca yönergeler ve kazandırılması hedeflenen beceriler çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. Sayfa 8'de *Eşleştirelim* yönergesi çerçevesinde hedef kültür ögesi olarak sunulan Reşat Nuri Güntekin'in *Çalıkuşu* romanı ele alınmıştır. 10'uncu sayfada *Cevaplayalım* adlı etkinlikte Cengiz Aytmatov'un *Cemile* adlı romanın içeriğini veren dinleme metnine yer verilmiştir. Sayfa 12'de *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde *Türk Dünyasının Ortak Mirası: Korkut Ata veya Dedem Korkut* adlı metinde *Dede Korkut Kitabı*'na değinilmiştir. Sayfa 13'te *Cevaplayalım* adlı etkinlikte *Dede Korkut Kitabı*'ndan *Dirse Han Oğlu Boğaç Han* adlı hikayeye yer verilmiştir. Sayfa 14'te *Yazalım* yönergesi altında tasarlanan etkinlikte *Rüstem Han Destanı*'ndaki kahramanlar Sultan Han, Hürayim, Mamagül isimleri yer almaktadır. Sayfa 16'da *Cevaplayalım* adlı etkinlikte Keloğlan masallarının kahramanı olan Keloğlan'ın özellikleri anlatılmaktadır. Sayfa 18'de *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde dinleme metnine yönelik bir etkinlik yer almaktadır. Metinde kaynak kültür ögeleri kapsamında Kazak Halk edebiyatında fıkra ve masal tipi olarak bilinen Aldar Köse ismi geçmektedir. Sayfa 19'da *Konuşalım* yönergesi altında Türk kültürel ögelerden deyim

ve atasözleri yer almaktadır. Sayfa 20'de *Yazalım* adlı etkinlikte Nasreddin Hoca'nın *Parayı Veren Düdüğü Çalar* adlı fıkrası cümleleri karışık olarak verilerek öğrencilerden cümlelerin anlamlı bir parça oluşturacak şekilde sıralanması beklenmektedir. Sayfa 21'de *Eşleştirelim* yönergesi çerçevesinde *Kölelikten Sultanlığa Giden Yolun Hikayesi: Yusuf ile Züleyha* adlı etkinlik tasarlanmıştır. Sayfa 23'te *Eşleştirelim* ve *Konuşalım* yönergeleri altında *Leyla ile Mecnun* eserine ilişkin iki farklı etkinlik yer almaktadır.

Grafik 4. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Türk Dünyası Edebiyatı ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Dağılımı*

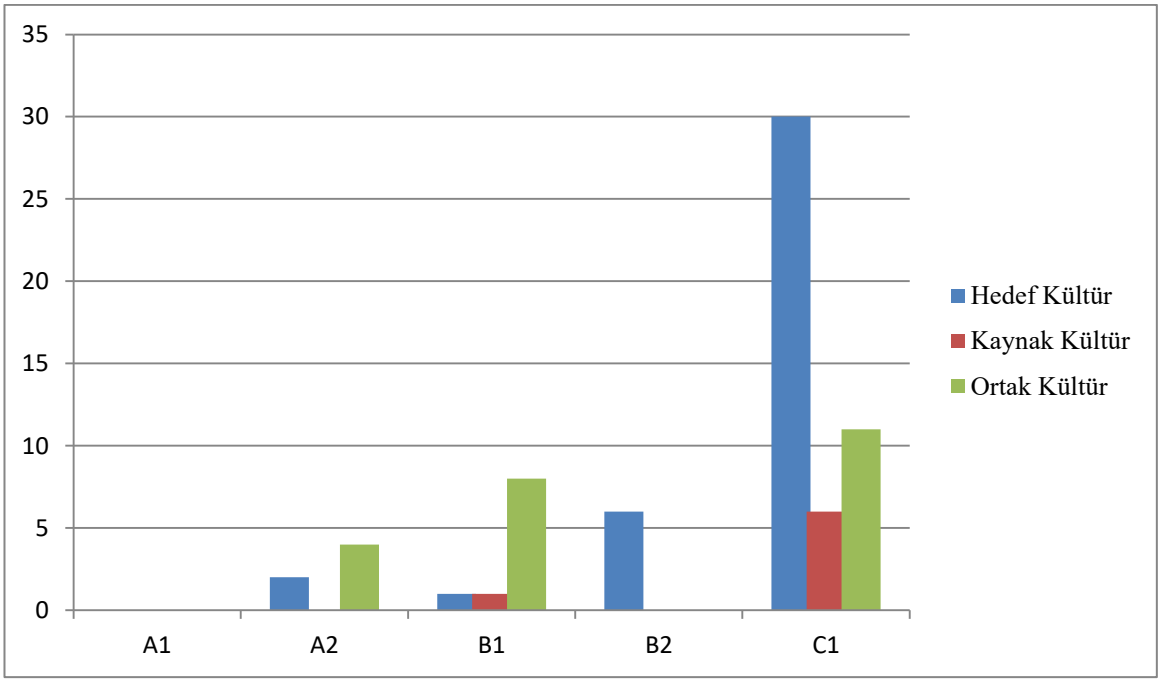

Tablo 4. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Türk Dünyası Edebiyatı ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Oranları*

Kod	A1		A2		B1		B2		C1	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Hedef Kültür	0	0	2	33.3	1	10.0	6	100.0	30	63.8
Kaynak Kültür	0	0	0	0	1	10.0	0	0	6	12.8
Ortak Kültür	0	0	4	66.7	8	80.0	0	0	11	23.4
Toplam	0	0	6	100.0	10	100.0	6	100.0	47	100.0

3.2.4.3.Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması

Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nin Türk ve Türk dünyası edebiyatına dair kültürel ögeler çerçevesinde incelenmesi sürecinde, Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminin verimli bir süreç haline gelmesi için başvurulacak birçok ortak edebi eserin olduğu gözlemlenmiştir. Böylece Türk dünyası edebiyatının zengin bir içeriğe sahip olduğu gerçeği de bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Elde edilen bulguların toplam sayısı ve oranları grafik ve tablo üzerinden gösterilmiştir. Daha önceki yorumlarda hayata tutunma düzeyi olarak adlandırılan temel düzeyde Türkçe öğretimi içeriğinin öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik planlandığı ifade edilmiştir. Bu nedenle bu düzeyde öğrencilere sunulacak kültürel bilgi dağarcığının sınırlı içerikte olduğu bilinmektedir. Bunun sonucunda A1 düzey ders kitaplarında ilgili ölçüte ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Temur'a (2020, s.138) göre temel düzeyde kültürel ögeler, dil dışı göstergeler yoluyla hedef kitleye sunulmaktadır. Bu tespitin somut hâli Türk dünyası edebiyatı ve hedef dilin edebiyatına yönelik kültürel ögeleri açısından incelenen A2 düzey ders ve çalışma kitaplarında göze çarpmaktadır. A2 düzey ders kitaplarında ilgili ölçüte ilişkin verilerde

sadece hedef ve ortak kültürel ögeler saptanmıştır. Tespit edilen ögeleri, en çok bir eserin kapağı şeklinde veya günlük konuşma dili ile oluşturulan kısa kurma metinler ve diyalog metinlerde görmek mümkündür. Hedef kültürden Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *"On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi"*, Sabahattin Ali'nin *"Kuyucaklı Yusuf"* ve ortak kültürden Cengiz Aytmatov'un *"Selvi Boylum Al Yazmalım, Cemile"* adlı eserlere yer verilmiştir. Bu düzeyde öğrencilerin yavaş yavaş özgün edebî metinlerle tanışmalarına imkân verilmektedir. Bunun yanında öğrendikleri dilin ve kültürün kendi dilleri ile kültürlerinin aynı tarihî olaylarla beslenerek günümüze ulaştığını salık veren edebî eserlerin ön plana çıkarılmasıyla öğrencilerde kültürel farkındalık yetisinin gelişimi amaçlanmaktadır.

Orta ve özellikle ileri düzey, dil öğrencilerinin üst bilişsel becerilerinin geliştiği, günlük hayata dair gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik gerekli ifadelerin öğrenildiği ve hedef kitlenin artık öğrenme güdüsüyle derse katıldığı bir sürecin yaşandığı düzeylerdir. Bu sebeple estetik yönü ağır basan eserlerin kullanımı bu düzeyde sıklıkla görülmektedir. Edebî metinler, daha uzun ve sanatlı söyleyişlerle süslenmiştir. B1 düzey ders ve çalışma kitaplarında hedef ve ortak kültürel ögelerin yanında kaynak kültüre ilişkin kültürel ögelerine da yer verilmiştir. Özellikle Türk dünyası edebiyatına dair ortak kültürel ögelerin oranındaki belirgin yükseliş öğrencilerde hedef dilin akraba dil olduğu izlenimini oluşturmanın ve dolayısıyla dil öğretim sürecini daha etkin ve verimli hale getirmenin bir göstergesidir. Örneğin, *"Oğuz Kağan Destanı, Manas Destanı, Türeyiş Destanı, Alpamış ve Kambar Batır Destanı, Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Yemeğin Buharını Satarsan Paranın Sesini Alırsın, Selvi Boylum Al Yazmalım, Kül Tigin Yazıtı"* adlı eserler hem hedef hem de kaynak kültürde bilinmekte, dolayısıyla ortak kültürün ürünleri olarak değerlendirilmektedir.

B2 düzey ders kitabında ölçüte ilişkin herhangi bir ögeye rastlanmamıştır, çalışma kitabında ise deyimlerin öğretimine yönelik iki etkinliğe yer verilmiştir. Ancak bu deyimlerin öğretimi, ortak kültür bağlamında ele alınmamıştır. B2 düzey ders kitaplarında çoğunlukta meslekler, bilim, teknoloji, sanat ve müzik konularının işlendiği görülmüştür.

C1 düzey ders ve çalışma kitaplarının incelenmesi sonucunda edebî eserlere sıklıkla yer verilmiştir. Örneğin, hedef kültür kapsamında *"Çalıkuşu, Keloğlan, Yusuf ile Züleyha,*

Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Anlatamıyorum" adlı eserler değerlendirilebilir. Kaynak kültürden *"Aldar Köse, Rüstem Han Destanı, Kurnaz Tilki, Bakıtsız Jamal, Murseit Koljazbası, Nadandık Kurbanı"* ve ortak kültürden *"Cemile, Bamsı Beyrek, Manas Destanı, Köroğlu Destanı, Elin Ağzı Torba Değil ki Büzesin"* adlı eserler seçilmiştir. Bu düzeyde hedef, kaynak ve ortak kültüre dair ögelerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Böylelikle öğrenciler, kendi kültürel ögeleriyle hedef kültür ögelerini karşılaştırarak ortak kültür noktasında bir bilince ulaşır, kültürler arası iletişim ve etkileşim becerilerini geliştirme imkânına sahip olur.

3.2.5.Geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?

3.2.5.1. Ölçütün İçeriği

Geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?" ölçütü ile ulaşılmak istenen, *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nde geleneksel sanat ve zanaatlara yönelik ortak kültürel ögelerin kullanılıp kullanılmadığının, kullanılmışsa Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi sürecinde bir avantaj niteliğinde ve uygun stratejiler çerçevesinde sunulup sunulmadığının anlaşılmasıdır. Ancak inceleme bölümüne geçmeden önce ölçütün içeriğine ilişkin bilgilerin kısaca sunumu amaçlanmaktadır.

Türk toplulukları tarihsel süreç boyunca gerek konargöçer hayat sürdürdüklerinde gerekse yerleşik hayata geçtiklerinde duygularına, düşüncelerine ve inanışlarına ilişkin bilgilerini sanat yoluyla aktarmışlardır. Bu konuda tahkiki deliller sunan kurganlar önemli tarihi belgeler niteliğindedir. Kurganlardan ele geçirilen keçeden, deriden eşyalar; altın kaplı ziynet eşyalardan hareketle Türklerin el sanatları ve süsleme sanatlarına ilgi duydukları sonucuna ulaşılabilir. Bu kurganlardan, bilim adamlarının araştırmalarına ışık mahiyetinde olan ve Kazakistan'da bulunan Esik Kurganından çıkan altın işlemeli zırh başlı başlına bir sanat eseridir.

Başkan (2002, ss. 181-209), Türklerin kullandıkları sanatlar hakkında bilgilere ulaşmak amacıyla arkeolojik kazıların yapıldığını, bu kazılarda birçok kültür unsuruna ulaşıldığını ifade etmektedir. Bu unsurların Türklerin sanatlarının devam ettirilmesi

bakımından önemli rol oynadığını anlatarak söz konusu kazılarda Türkmen dokumalarına ait süsleme sanatıyla, seramik ve süs eşyalarının çıkarıldığını dile getirmektedir.

Göçebe hayatı yaşayan Türklerin barınağı kolay kurulup sökülebilen *çadır* da önemli bir zanaat unsurudur. Bu unsurdan yola çıkarak Türk boylarının Keçecilik zanaatına ilgi duydukları söylenebilir. Bunun yanında Türklerin seramik, ahşap sanatlarını icra ettikleri bilgisine ulaşılabilir (Diyarbekirli, 2002, ss. 827-894). Ayrıca tarım ve hayvancılıkla uğraşan Türkler, zaman içerisinde bir toplum olarak yaşam sürerek iplik bükmeyi, dokumayı öğrenmiş, çömlekçilik zanaatıyla da uğraşmışlardır (Diyarbekirli, 2002, ss. 827-894).

Türk halkları, müzik konusunda da yetenekleriyle ün salmıştır. Bu bağlamda Türk dünyasının önemli çalgı aleti kopuzun sanatsal değerine değinmeden de geçilmemelidir. Türk boyları kopuz eşliğinde destanlarını söylerlerdi. Günümüzde kopuz, farklı biçim ve isimleriyle Türk dünyasında yaşatılmaktadır. Ölçüte ilişkin verilen kısa açıklamalar, bir sonraki inceleme bölümünün değerlendirilmesinde önemli veri niteliği kazanmaktadır. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*ne ilişkin bulgulara ve bulgulara yönelik yorumlara takip eden bölümde yer verilecektir.

3.2.5.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Yesevi Türkçe Öğretim Seti taranmış, taranma sonucunda setin A1 düzey ders kitabında, A2, B1, B2 ve C1 düzey ders ve çalışma kitaplarında Türk dünyasının geleneksel sanat ve zanaatlara ilişkin ortak kültürel ögelerine rastlanmıştır. Ancak öğretmen kılavuz kitaplarında ilgili ölçüte dair herhangi bir bulguya ulaşılmamıştır.

3.2.5.2.1. A1 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim A1 düzey ders ve çalışma kitapları taranmış, tarama sonucunda ulaşılan bulgular, ilgili ölçüt çerçevesinde incelenmiştir.

Şekil 1156. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Konuşalım" (s.14)*

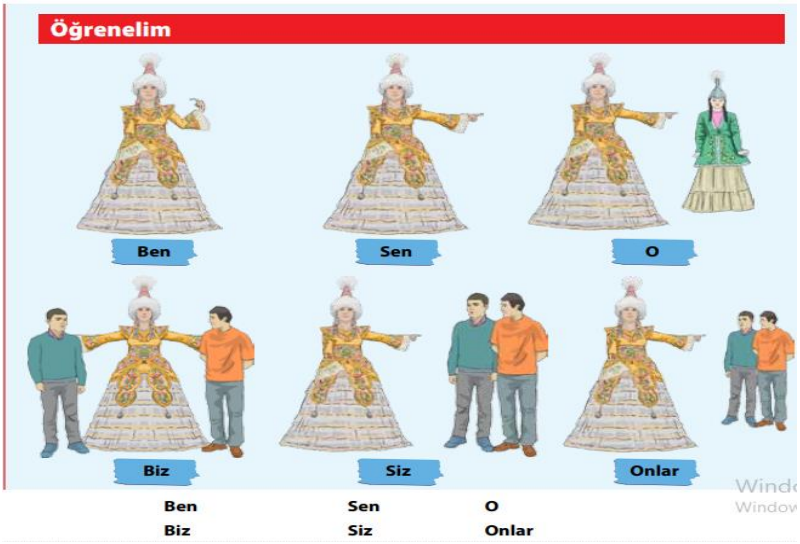

Şekil 116'da *Merhaba* bölümünün *Öğrenelim* adlı etkinliğinde insan figürleri yer almaktadır. Kız figürlerinin üzerindeki geleneksel elbiseler, Türk soylulardan en çok Kazak, Kırgız, Tatar Türklerinde görülebilir. Elbisenin üzerindeki geleneksel, özgün motiflerin bitki ve koçboynuzu şeklinde işlendiği söylenebilir. Bu, Türk topluluklarının yaşadıkları göçebe hayat tarzının bir yansıması şeklinde değerlendirilebilir. Bu görselde kaynak kültüre ait kullanılan kültürel unsurun dil öğrenimine yeni başlayan bir Türk soylu öğrenci için temel düzeyde motivasyonunun derse karşı yüksek tutmasını sağlayabilir. Etkinlikte, Türk lehçelerinde ortak olan kişi zamirlerinin öğretimi amaçlamaktadır.

Şekil 116. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim ve İşaretleyelim" (s.22)*

Şekil 117'de bir takvim görseli yer almaktadır. *Dinleyelim ve İşaretleyelim* yönergesi altında sunulan bu etkinlik ile sayıların öğretimi amaçlanmaktadır. Öğrencilerden dinleme metnini dinleyerek metinde geçen sayıların işaretlenmesi beklenmektedir. Böylece dinleme becerisinin gelişimine de katkı sunulması düşünülmektedir. Söz konusu etkinlik, ilgili ölçüt çerçevesinde değerlendirildiğinde görselde kullanılan kültürel unsurlardan Türkiye Türklerine özgü geleneksel kıyafet ve demir madeninden üretilmiş parçalar dikkat çekmektedir. Tarihî süreçte Türklerin demircilik sanatına verdiği önem ile demire yüklediği anlamlar birçok araştırmaya konu olmuştur. Ders kitabında, görselde bu kültürel ögelere yer verilmesi hedef kitleye ortak kültür içeriğine dair önemli kültürel bilginin sunulması açısından anlamlıdır. Ayrıca dil öğretim sürecinin verimliliği bakımından da iyi birer araçtır, denilebilir.

Şekil 117. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Konuşalım" (s.27)*

Şekil 118'de *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde renklerin ve soru/yanıt cümle oluşumlarının basit şekillerinin öğretimi amaçlanmaktadır. Etkinlikte yer alan görsel, doğanın görüntüsünü ve Türk soylular için önemli olan kültür ögelerini içermektedir. Görselde çadır, at ve elinde kartal kuşunu tuttuğu düşünülen bir erkek yer almaktadır. Atlı göçebe hayat tarzı süren Türk toplulukları yerleştikleri bölgelerde çadırlarını kurarlardı. Bu sebeple eski Türk kültüründe çadır geleneği de önemli yere sahiptir. At, Türk soylunun her anlamda dostudur ve savaşta silahı niteliğindedir. Erkeğin üzerindeki kıyafet atın üstünde rahat hareket etmesini sağlayan ve soğuktan koruması için deriden tasarlanan bir giysidir. Erkeğin elindeki kartal, Türklerde gücün, yüce ruhun ve daha birçok duygunun simgesi olarak bilinmektedir. Giyim ve sanatla ilgili kültürel ögeleri içeren bu görsel aracılığıyla hedef kitleye Türk halklarının ortak kökenlerinden kısaca bahsedilebilir. Böylece öğrencilerin derse karşı ilgilerinin canlı tutulması sağlanır.

Şekil 118. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.37)*

Şekil 119'da *Benim Ailem* adlı bölümde *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde bir etkinlik tasarlanmıştır. Akrabalık ifade eden sözcüklerin öğretiminin amaçlandığı bu etkinlikte ailenin tanıtıldığı kısa bir paragraf sunulmuştur. Paragrafta akrabalık adlarının geçtiği sözcük listesinin ayrıca verilmesi aracılığıyla öğrencilerin bu sözcüklere odaklanması sağlanarak bilgilerin kalıcılığının artırılması beklenmektedir. Etkinlik, kültürel bağlamda değerlendirildiğinde bir aile fotoğrafı olarak sunulan görselin arka plânında Kazak Türklerinin kültürel unsurları yer almaktadır. Müzik aleti dombıra, keçeden yapılmış çadır aksesuarı ve geleneksel motiflerle süslenmiş çay fincanları ve çaydanlık, Türk dünyası sanatının farklı yönlerinin tek bir kültürde birleştiğini ifade etmektedir. Bu kültürel unsurlar, öğrencilere ortak tarihin önemli izlerine dair mesajlar ileterek öğrendikleri dilin ve kültürün yabancı olmadığı gerçeğini aktaracaktır.

3.2.5.2.2. A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim A2 temel düzey ders kitapları taranmış, tarama sonucunda ders ve çalışma kitaplarında ilgili ölçüte ilişkin kültürel ögelere rastlanmıştır. Öğretmen kılavuz kitabında ölçüte dair herhangi bir bulguya ulaşılmamıştır.

Şekil 119. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Konuşalım" (s.156)*

Şekil 120'de kültür ve sanat kavramlarının içeriğine uygun bir görsel sunulmuştur. *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde tasarlanan bu etkinlikte insanları çevreleyen birçok alana ilişkin haber çeşitlerine yer verilmiştir. Siyaset, ekonomi, bilim ve teknoloji, güncel olaylar, spor, hava durumu, sağlık, magazin ve kültür ve sanat haber başlıklarına uygun görseller sunulmuştur. Etkinlikte yer alan kısa metin okunduktan sonra öğrencilerin ilgi duyduğu haberlerle ilgili sohbet edilmesi önerilmektedir. Konuşma becerisinin gelişimine yönelik oluşturulan bu etkinlikte, Türk Cumhuriyetlerinin geleneksel dans görseli ve kostüm örneği de yer almaktadır. İlgili ölçüt çerçevesinde değerlendirilebilecek bu görsel, kaynak kültür bilgi alanına aittir. Temel düzeyde yer yer öğrencilerin kendi kültüründen unsurlarla karşılaşması derse olan güdülenmişliklerini üst düzeye çıkarabilir, kendi kültürüne yönelik farkındalığı ve değeri artırabilir.

Şekil 120. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve İşaretleyelim" (s.174)*

Şekil 121'de *Dinleyelim ve İşaretleyelim* adlı etkinlik örneğine yer verilmiştir. Etkinlikte, *Selvi Boylum Al Yazmalım* adlı eserin filme uyarlanmış halinin görseli sunulmuştur. Eser, Türk dünyasının ortak yazarı Cengiz Aytmatov'a aittir, bu nedenle ortak kültürün bir ürünü niteliğindedir. Türkiye'de filmini izleyen bir Türk soylu öğrenci kendi kültürüne dair ögelere rastlayacaktır. Bu durumda hedef dilin mensup olduğu kültür ile kendi kültürü arasında benzer ve ortak özellikler görebilecektir. Kendi dilinden farklı bir dil öğrendiğini düşünen öğrencilerin temel düzeyde dile karşı ön yargılarının oluşumunun benzer ve ortak kültürel unsurlar yardımıyla önleneceği düşünülmektedir.

Şekil 121. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Dinleyelim ve Seçelim" (s.185)*

Mustafa "Altın Elbisesli Adam" kostümünü nerede gördü?

a) Panfilov'da b) Çimbulak'ta c) Merkez Müzesi'nde

Yukarıda verilen şekil 122, *Haberim Var* bölümünde yer alan dinleme metnine yönelik oluşturulan soruları içermektedir. *Dinleyelim ve seçelim* yönergesi çerçevesinde kullanılan metin, Almatı'da gezilen yerlerin keşfedilmesine yöneliktir. Dinleme metnine ilişkin sorular çoktan seçmeli tekniğiyle oluşturulmuştur. Bu metinde geçen ve Türk halklarının kültürel mirasının ortak unsuru olan "*Altın Elbiseli Adam"* görseline ve bu görselle ilgili sorulara yer verilmiştir. Türk soyluların ortak kültürel mirasının ögesi olan bu buluntunun hangi tarihlere ait olduğuna ve kostümün üzerindeki altın işlemelerden hareketle Türklerin sanat anlayışına ilişkin kısa bilgilerin sunulması amaçlanır. Bu durumda öğrencilerin derse karşı ilgilerini artıracak kazanımlar elde edilmesine ve Türkiye Türkçesi ile Türk kültürü arasındaki bağın güçlenmesine katkı sunulur.

3.2.5.2.3. A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

A2 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu bilinmektedir. Ancak A2 düzey

çalışma kitabı, Türk geleneksel sanat ve zanaatlara ilişkin kültürel ögeler çerçevesinde incelendiğinde sadece bir unsura rastlanmıştır. Sayfa 65'te *Dinleyelim ve Seçelim* yönergesi çerçevesinde *Cengiz Aytmatov*'un *Selvi Boylum Al Yazmalım* adlı eserinin sinemaya uyarlandığı anlatılmaktadır. Eser, Türk dünyasının ortak kültürel unsuru olarak değerlendirilmektedir.

3.2.5.2.4. B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe B1 düzey ders kitapları taranmış, tarama sonucunda ilgili ölçüte ilişkin birçok kültürel ögeye rastlanmıştır. Öğretmen kılavuz kitabında ölçütle ilgili herhangi bir bulguya ulaşılmamıştır.

Şekil 122. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Boşlukları Dolduralım" (s.12)*

Şekil 123'te *Dinleyelim ve Boşlukları Dolduralım* yönergesi çerçevesinde bir etkinlik tasarlanmıştır. *Arslanbek Sultanbekov'a Sanat Ödülü* adlı metinde boşlukların uygun ifadelerle doldurulması beklenmektedir. Dinleme yetisinin gelişimine katkı sunması açısından önem arz eden etkinlik, Türk soyluları ortak paydada buluşturma noktasında da değerlidir. Görselin içeriğinde başlık halinde geçen *Kızıl Elma Ödülleri*; 2014 yılından itibaren Türk dünyasına sanat, bilim, spor, teknoloji vb. alanlarda hizmet eden başarılı kişilere verilmesi kararlaştırılmıştır. Söz konusu ödül törenleri sayesinde yüzyıllarca birbirinden ayrı yaşamaya mahkûm bırakılan Türk halkları; buluşma,

kaynaşma, dilsel ve kültürel bağlamda paylaşımda bulunma imkânı elde edeceklerdir. Görselde ve metinde anlatılan sanatçının Kazakistanlı olması, öğrencilerin tanıdığı ve değer verdiği bir kişi olması yönüyle kültürler arası etkileşim açısından önemlidir.

Şekil 123. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Tamamlayalım" (s.34)*

Şekil 124'te *Dinleyelim ve Tamamlayalım* yönergesi altında bir duyuru afişi tasarlanmıştır. Dinleme metni aracılığıyla öğrencilerden bırakılan boşluklara gerekli bilgilerin yazılması beklenmektedir. Afişin bilgi kısmında Türklerin eski dönemlerden beri uğraştığı *Keçecilik* sanatına dair önemli mesajlara yer verilmiştir. "Keçecilik bize atalarımızdan miras kaldı." ifadesi ile Türk soyluların ortak kültürüne dair önemli bir noktaya temas edilmiştir. Keçecilik sanatı, Türklerin Orta Asya'da hayvancılıkla uğraşması sonucunda ortaya çıktığı ve keçenin, Türk soyluların göçebe hayatı sürmesi dolayısıyla çadır yapımında, örtü ve giyside kullanıldığı bilinmektedir. Hedef kitlenin bu düzeyde kültürel ögelere ilişkin daha derin bir bilgiye ulaşması beklenmektedir. Bu sebeple öğrencilerin Türk dünyasının sanat ve zanaatlarına dair ortak kültürel ögelerini kolaylıkla tespit ve idrak etmesi ve dili öğrenirken bir strateji biçimiyle kullanması gerektiği düşünülmektedir.

Şekil 124. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.82)*

Şekil 125'te A2 düzeyinde farklı etkinlik çerçevesinde değerlendirilen Türk dünyasının ortak eseri *Selvi Boylu Al Yazmalım* bu düzeyde de filme uyarlanmış biçimiyle ele alınmıştır. Bu etkinlik aracılığıyla bir yandan öğrencilerin okuma ve dinleme becerilerinin gelişimi desteklenirken öte yandan da onlara kültürel içeriğin sunulması hedeflenmektedir. Açık (2020, s.109), filmlerin bir milletin kültürel görünüşünü, birikimini, duygusunu daha açık ve anlaşılır düzeyde yansıttığını söyler. Bu durumda *Selvi Boylu Al Yazmalım* adlı film sayesinde Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde sadece Türk kültürü ile ilgili değil Türk halklarının ortak kültürüne dair de önemli kültürel unsurların kazandırılması mümkündür.

Şekil 125. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.148)*

Şekil 126'da *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlikte, Kazakistan'da Esik Kurganından çıkarılan önemli tarihi buluntu ele alınmaktadır. Etkinlik, *Kazakistan'ın Simgesi* başlıklı metin çerçevesinde biçimlenmektedir. Metin, içeriğe uygun olarak müzede fotoğrafı çekilen *Altın Elbiseli Adam'ın* görseliyle desteklenmektedir. Bu etkinlik aracılığıyla öğrencilerin okuma ve dinleme becerilerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Türklerin sanat ve zanaat kültürü anlayışı çerçevesinde değerlendirilen metin; altın işlemeleri aracılığıyla eski dönemlerde kullanılan madenlere dolayısıyla madencilik sanatına, motifler aracılığıyla süsleme sanatına ve yaşam tarzına ilişkin aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler sayesinde Türk halklarının değer yargıları gün yüzüne çıkarılmaktadır. Hedef kitlenin kendi sanat kültürüne ve bu kültürel ögelerin, öğrendiği kültürde de ortak izler taşıdığına dair farkındalığı artabilir. Böylece öğrencilerin öğretim sürecine etkin katılımı gerçekleştirilebilir.

Şekil 126. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.151)*

D2 Dinleyelim ve Cevaplayalım

	İLK KURGANLAR			
	Şipovo Kurganı	Esik Kurganı	Pazırık Kurganı	Noin-Ula Kurganı
1. Orta Asya'da bulunur.				
2. İçinde bir prense ait zırh vardır.				
3. Dünyanın en eski halısıyla aynı isimdedir.				
4. Altın kaplama işçiliğin önemli örneklerini ortaya çıkarmıştır.				
5. Moğolistan'ın kuzeyinde bulunmuştur.				
6. İçindeki eşyalar yün işlemeciliğinin örneklerini gösterir.				

Şekil 127'de *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde kültürel bilgilerin sunulduğu bir tablo tasarlanmıştır. Tablo içerisine yerleştirilen kültürel bilgiler, Türklerin tarihine ve sanatına dair önemli unsurları aktarmaktadır. Dinleme metni yoluyla hedef kitlenin dinleme becerisinin gelişimi amaçlandığı gibi Türk toplumunun tarihî süreçte sanat ve zanaat alanında ortaya koyduğu eserlerinin tanıtılması da beklenmektedir. "*Şipovo, Esik, Pazırık ve Noin-Ula Kurganlarından* çıkarılan buluntularda Türk halkalarının el işçiliğinde dolayısıyla sanatta önemli maharetlerinin

görüldüğünün delilidir, denilebilir. Hedef kitleye; atalarının hangi kökene ait oldukları, yaşama biçimi, uğraştığı sanat ve zanaatı hakkında bilgilerin hatırlatılması açısından oldukça faydalı olan bu etkinlik, ortak tarih ve kültür bilincinin oluşturulması yönüyle de işlevsel bir özellik taşımaktadır.

Şekil 127. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Sıralayalım" (s.154)*

Y3 Sıralayalım

ALTINDAN MOTİFLER

(.....)

1. Başlık
2. Zırh gömlek
3. Pantolon
4. Çizme

(.....)

Araştırmalara göre 18 yaşındaki genç bir prense ait bu altın elbise son derece dikkat çekicidir. Altın Elbiseli Adam'ın üzerindeki motifler ve elbisedeki hayvan tasvirleri geçmişteki insanın altın işlemeciliğindeki ustalığının önemli bir örneğidir.

Elbise tamamen saf altındandır. Elbise şu parçalardan oluşur:

Şekil 128'de *Sıralayalım* yönergesi altında tasarlanan etkinlikte Türk dünyasının önemli tarihi simgesi *Altın Elbiseli Adam'ın* kostümü ele alınmıştır. *Altından Motifler* başlıklı metin etrafında şekillenen bu etkinlik aracılığıyla okuma becerisinin gelişimi amaçlanmıştır. Metinde karışık şekilde verilen paragrafların anlam bütünlüğüne dikkat edilerek sıralanması beklenmektedir. Metinde, *Altın Elbiseli Adam'ın* kostümü detaylı bir şekilde incelenmektedir. Kostümün parçaları ayrı ayrı değerlendirilerek yapıldığı kumaştan üzerindeki motiflere kadar ayrıntılar ifade edilmektedir. Özellikle Türk toplumlarının uğraştığı zanaatlara dikkat çekilmek istenerek elbisenin üzerindeki altın motifler örneklendirilmektedir. Ayrıca elbisenin her aksamında bir hayvan tasviri olduğu anlatılmaktadır. Dolayısıyla bu bilgiler ışığında eski Türk boylarının resimde usta, hayvancılıkta da önde oldukları anlaşılabilir. Derste hedef ve kaynak kültürel bilgi çerçevesinde sunulan bu metin, ortak kültürel unsurlarının öğrencilere sezdirilmesi yönüyle de oldukça işlevseldir.

Şekil 128. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.157)*

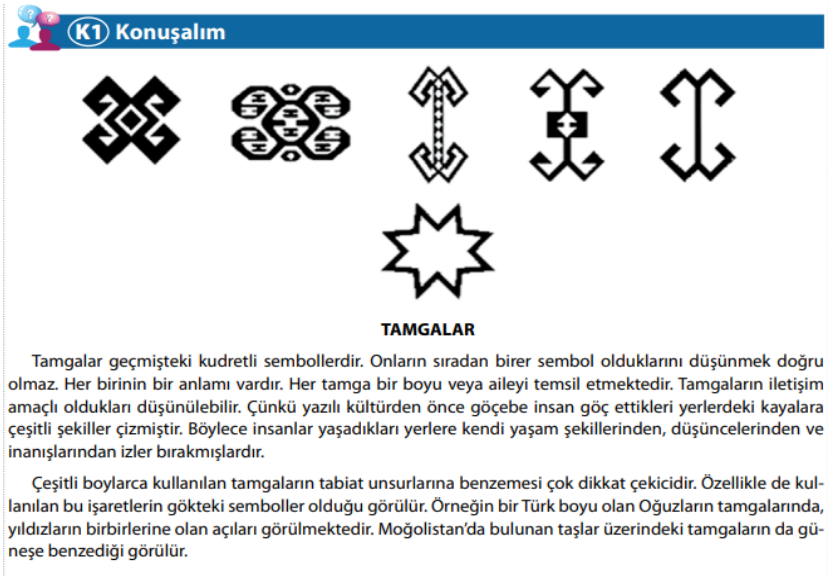

K1 Konuşalım

TAMGALAR

Tamgalar geçmişteki kudretli sembollerdir. Onların sıradan birer sembol olduklarını düşünmek doğru olmaz. Her birinin bir anlamı vardır. Her tamga bir boyu veya aileyi temsil etmektedir. Tamgaların iletişim amaçlı oldukları düşünülebilir. Çünkü yazılı kültürden önce göçebe insan göç ettikleri yerlerdeki kayalara çeşitli şekiller çizmiştir. Böylece insanlar yaşadıkları yerlere kendi yaşam şekillerinden, düşüncelerinden ve inanışlarından izler bırakmışlardır.

Çeşitli boylarca kullanılan tamgaların tabiat unsurlarına benzemesi çok dikkat çekicidir. Özellikle de kullanılan bu işaretlerin gökteki semboller olduğu görülür. Örneğin bir Türk boyu olan Oğuzların tamgalarında, yıldızların birbirlerine olan açıları görülmektedir. Moğolistan'da bulunan taşlar üzerindeki tamgaların da güneşe benzediği görülür.

Şekil 129'da *Konuşalım* yönergesi altında *Tamgalar* başlıklı kısa bir metin sunulmuştur. Konuşma becerisinin gelişimine yönelik oluşturulan bu etkinlikte geometrik sembollerin görselleri de metnin içeriğiyle uyumludur. Metinde, tamgaların birer sembol olduğu ve sembollerin oluşum sürecinin temelinde insanların iletişim kurma ihtiyacının yattığı anlatılmaktadır. Dolayısıyla tamgaların her biri anlamlı birer unsurdur. Türkler tarihsel süreçte kendilerine ait izler bırakmak amacıyla tamgalar şeklinde görsel belgeler sunmuşlardır. Türklerin her boyunun kendine özgü tamgalarının var olduğu bilinmektedir (Duran, 2019, s.681). Bu anlamda tamgaları, süsleme sanatı içerisinde değerlendirmek ve Türk halklarının ortak kültürünün bir parçası olarak görmek doğru bir karar olacağı düşünülmektedir. Bu sembollerin derste bir malzeme niteliğinde kullanılması ile öğrencilere Türk dünyasının ortak mirasının tanıtılmasına olanak verilecektir. Dolayısıyla derste öğrenciler ile tamgaların anlamları tartışılırken dolaylı yoldan öğrendikleri dilin ve kültürün yabancı olmadığı izlenimi verilecektir.

Şekil 129. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Eşleştirelim" (s.160)*

D3 Dinleyelim ve Eşleştirelim

TÜRK DÜNYASINDAKİ KAYA RESİMLERİ

1.	Kırgızistan- Saymalıtaş	a)	UNESCO tarafından koruma altına alınmıştır.
2.	Kazakistan- Tamgalı Say	b)	Dünyada kaya resimleri sayısıyla birinci sıradadır.
3.	Azerbaycan- Qobustan	c)	Salihler ve Adalı Köyünde binlerce kaya resmi vardır.
4.	Türkiye- Ankara/ Güdül	ç)	3600 rakıma sahiptir.
		d)	Buradaki kaya resimleri de son derece zengindir.
		e)	Bakü yakınlarındadır.

Şekil 130'da *Dinleyelim ve Eşleştirelim* adlı etkinlikte kaya resimlerini anlatan bir dinleme metnine yer verilmiştir. *Türk Dünyasındaki Kaya Resimleri* adlı metin, kaya resimleri hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Ceylan ve Özgül (2018, s.628), Türk sanatının şekillenmesinde çok değerli kültürel kodlar niteliği taşıyan bu resimlerin, Türk boylarının tarihî süreçte iletişim kurmak için kullandığını ve hayvan ile bozkır stilinde birer sembol olduğunu ifade etmektedirler. Türkiye Türkleriyle Türk soylular arasındaki bağın göstergesi olarak da değerlendirilen kaya resimleri, hedef kitleye Türkiye Türkçesinin onların konuştuğu diller ile akraba bir dil olduğunun sezdirilmesi yönüyle bir ders malzemesi olarak kullanılması açısından uygundur. Öğrenciler, hem kendi tarihine ve kültürüne dair farkındalık becerisini elde eder hem de kaynak ve hedef kültür arasındaki ortaklıkları keşfeder.

3.2.5.2.5. B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

B1 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu bilinmektedir. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konunun çalışma kitaplarında genellikle yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen geleneksel sanat ve zanaat kültürüne ilişkin ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler bu bölümde yalnızca yönergeler ve hedeflenen kazanımlar çerçevesinde değerlendirmeye

alınacaktır. B1 çalışma kitabında sayfa 19'da *Cevaplayalım* yönergesi altında dinleme metnine yönelik tasarlanan etkinlikte *Keçecilik* sanatının çok eski bir Türk sanatı olduğundan bahsedilmektedir. Sayfa 37'de *Eşleştirelim* yönergesi çerçevesinde Türk sinemasının önemli başyapıtı *Selvi Boylu Al Yazmalım* adlı eser ele alınmıştır. Sayfa 40'ta *Tamamlayalım* yönergesi altında Kırgız filmi *Kurmanjan Datka-Dağların Kraliçesi* Kırgız Türklerinin kahraman kadın *Kurmanjan Datka'yı* anlatıyor. Sayfa 46'da *Yazalım* yönergesi çerçevesinde *Özbek müziği* ve *geleneksel Özbek dansı* ifadelerine yer verilmiştir. Sayfa 61'de *Cevaplayalım* adlı etkinlikte Kazakistan'ın simgesi *Altın Elbiseli Adam* ele alınmıştır. Etkinlik, *Altın Elbiseli Adam* görseliyle desteklenmiştir. Sayfa 62'de *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde dinleme metnine yönelik tasarlanan etkinlikte en eski halı örneği olan *Pazırık Halısına* değinilmiştir. Sayfa 63'te *Yazalım* adlı etkinlikte *Altın Elbiseli Adam* tasvir edilmektedir. Sayfa 65'te *Konuşalım* yönergesi altında iletişim sembolleri olarak bilinen tamgalar anlatılmaktadır.

3.2.5.2.6. B2 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim B2 düzey ders kitapları taranmış, tarama sonucunda ders/çalışma/öğretmen kılavuz kitaplarında ilgili ölçüte dair kültürel bulgulara rastlanmıştır. Elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Şekil 130. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.26)*

Şekil 131'de *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi altında *Ustam ve Ben* başlıklı bir okuma parçası sunulmuştur. *Bir Orta Asya Türk Sanatı ve Ustaları* adlı bölümün içeriğini görsel açıdan şekillendiren keçeden motifler, Türk dünyasının değerlerine ait mesajlar iletmektedir. Türk halklarının, Orta Asya'da hayvanlarla geçimini sağladıkları ve yünlerini de kullanarak birçok el sanatında estetik bir boyuta soktukları bilinmektedir. Böylece keçe; halı dokumada, çadır yapımında ve giyimde kullanılarak Keçecilik sanatının gelişimini sağlamıştır. Türk dünyası için bu denli önemli bir değerin ders kitabında hikâye aracılığıyla iletilmesi, öğrencilerde kültürel kavram alanındaki ortaklıklara dair bir farkındalık yaratacağı düşünülmektedir. Özellikle B2 düzeyde, öğrencilerin artık öğrenmeye yönelik motivasyonlarının merak düzeyinde olduğu yeterlikte, ortak değer yargılara ilişkin keşif ortamı yaratılarak öğrencilerin kültürler arası öğrenmelerine katkı sağlanabilir.

Şekil 131. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Tamamlayalım" (s.28)*

Şekil 132'de dinleme becerisine yönelik bir etkinlik tasarlanmıştır. *Dinleyelim ve Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde sunulan bu etkinlikte cümlelerde boş bırakılan yerlerin metnin anlam bütünlüğüne uygun ifadelerle tamamlanması beklenmektedir. Metni görsel açıdan destekleyen resimler aynı zamanda kültürel bağlamda da oldukça anlamlı mesajlarla yüklüdür. Metinde bahsedilen *Keçecilik* sanatının, Türk soyluların tarihi süreçteki önemi vurgulanmaktadır. Böylelikle öğrencilerin Türkiye Türkçesini ve Türk kültürünü öğrenirken kendi kültüründeki benzer ve ortak özellikleri keşfetmesi için bir ders ortamı yaratılmaktadır. Öğrencilerin artık ihtiyaç odaklı öğrenmeyi tamamlayıp kısmen akademik dil öğrenme sürecine girdiği bu düzeyde Türk soyluların kültürel ortaklıklarına yönelik bir sentez yöntemini kullanabileceği varsayılmaktadır.

Şekil 132. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.29)*

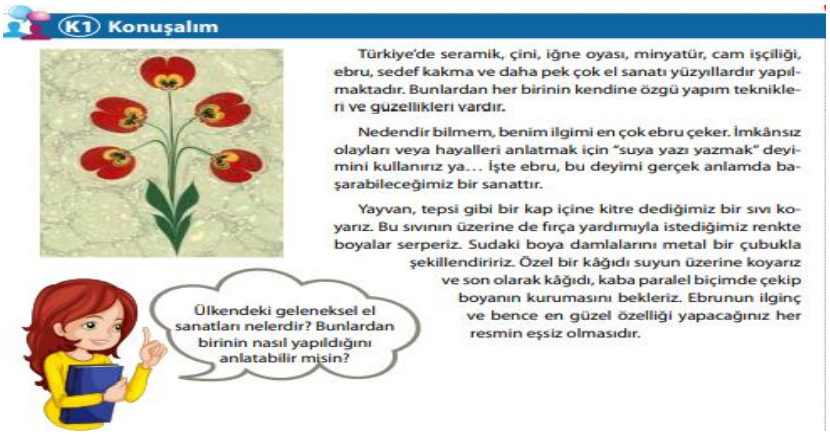

K1 Konuşalım

Türkiye'de seramik, çini, iğne oyası, minyatür, cam işçiliği, ebru, sedef kakma ve daha pek çok el sanatı yüzyıllardır yapılmaktadır. Bunlardan her birinin kendine özgü yapım teknikleri ve güzellikleri vardır.

Nedendir bilmem, benim ilgimi en çok ebru çeker. İmkânsız olayları veya hayalleri anlatmak için "suya yazı yazmak" deyimini kullanırız ya... İşte ebru, bu deyimi gerçek anlamda başarabileceğimiz bir sanattır.

Yayvan, tepsi gibi bir kap içine kitre dediğimiz bir sıvı koyarız. Bu sıvının üzerine de fırça yardımıyla istediğimiz renkte boyalar serperiz. Sudaki boya damlalarını metal bir çubukla şekillendiririz. Özel bir kâğıdı suyun üzerine koyarız ve son olarak kâğıdı, kaba paralel biçimde çekip boyanın kurumasını bekleriz. Ebrunun ilginç ve bence en güzel özelliği yapacağınız her resmin eşsiz olmasıdır.

Ülkendeki geleneksel el sanatları nelerdir? Bunlardan birinin nasıl yapıldığını anlatabilir misin?

Şekil 133'te konuşma becerisinin gelişimine yönelik tasarlanan etkinlikte ebru sanatını tanıtan bir okuma parçası yer almaktadır. Öğrencilerden metnin konusu ile ilgili yapılan sohbete iştirak edebilmesi, ardından kendi ülkelerindeki el sanatlarıyla ilgili bir tanıtım yapabilmesi dolayısıyla sözlü anlatım becerisini etkin bir şekilde kullanması beklenmektedir. Metinde hedef kültürel bilgi alanı içerisinde değerlendirilen ebru sanatı, Türklerin yüzyıllar boyunca icra ettikleri bir el sanatıdır. Begiç (2016, s.590), ebru sanatının tarihçesinden bahsederken Buhara bölgesinde Türkler tarafından yapılarak Batı'ya ve diğer ülkelere yayıldığına dair tahminlerinin yürütüldüğünü ifade etmektedir. Bu bilgiden yola çıkarak ebru sanatının Türkiye Türklerinin ve Türk halklarının ortak kültürel mirasının içinde değerlendirilmesi mümkün görülmektedir. Böylece Türk soylu öğrencilerin Türkiye Türkçesi ve Türk kültürü öğrenimi esnasında ebru sanatına dair öğrendikleri bilgiler ile kendi kültürel unsurlarını da keşfedebilirler. Dolayısıyla kültürel ortaklıklar aracılığıyla akraba bir dili öğrendiklerinin farkına varabilirler.

Şekil 133. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Bulalım" (s.29)*

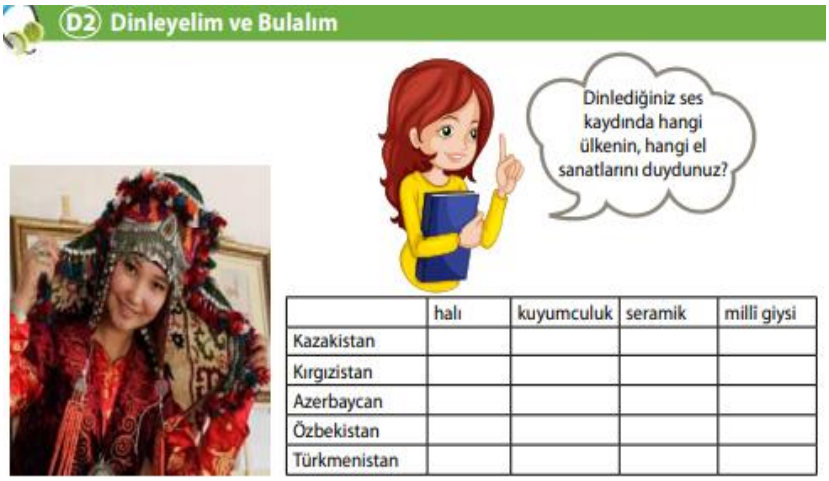
D2 Dinleyelim ve Bulalım

Dinlediğiniz ses kaydında hangi ülkenin, hangi el sanatlarını duydunuz?

	halı	kuyumculuk	seramik	milli giysi
Kazakistan				
Kırgızistan				
Azerbaycan				
Özbekistan				
Türkmenistan				

Şekil 134'te *Dinleyelim ve Bulalım* yönergesi altında halı, kuyumculuk, seramik ve milli giysi el sanatlarına yönelik bir etkinlik tasarlanmıştır. Görselde yer alan, üzerinde milli giysi olan bir kız, etkinliğin konusuyla uyumludur. Etkinlikte, tabloya yerleştirilen el sanatlarının adlarıyla yapıldıkları ülkelerin eşleştirilmesi beklenmektedir. Hedef kitlenin Orta Asya ülkelerinde ünlü el sanat dallarına ilişkin bilgilerini pekiştirmesinin yanında Türk kültüründeki el sanatlarına dair edindiği bilgilerle mukayese etme imkânı da elde etmektedir.

Şekil 134. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Sıralayalım" (s.31)*

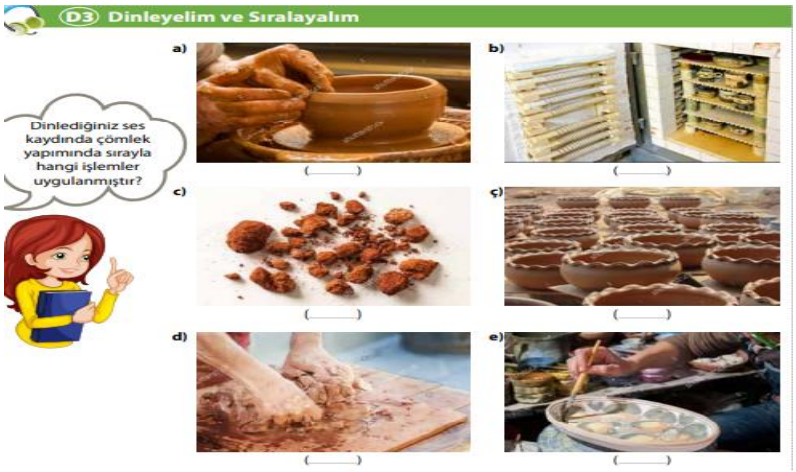
D3 Dinleyelim ve Sıralayalım

Dinlediğiniz ses kaydında çömlek yapımında sırayla hangi işlemler uygulanmıştır?

a) ( )
b) ( )
c) ( )
ç) ( )
d) ( )
e) ( )

Şekil 135'te *Dinleyelim ve Sıralayalım* yönergesi altında eski bir el sanatı olan çömlekçilik ele alınmıştır. Etkinlikte, çömlekçilik yapımındaki aşamaların fotoğraflarına yer verilmiştir. Karışık verilen bu fotoğrafların dinleme metnindeki bilgilere göre doğru sıralanması beklenmektedir. Hedef kitle bu etkinlik aracılığıyla hem dinleme becerisini geliştirir hem de çömlekçilik yapımına dair bilgiler edinir. Çömlekçilik, derste sosyokültürel bilgi alanı bünyesinde bir kültürel unsur olarak tanıtılarak öğrencilere, tarihsel süreçte atalarının yerleşik hayata geçtiklerinde ihtiyaçları doğrultusunda kille alet edevat yapımında hünerlerini sergiledikleri anlatılmış olur. Böylece hedef kitlenin kültürler arası etkileşim becerisinin gelişimine katkı sağlanabilir.

Şekil 135. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) Tamamlayalım" (s.32)*

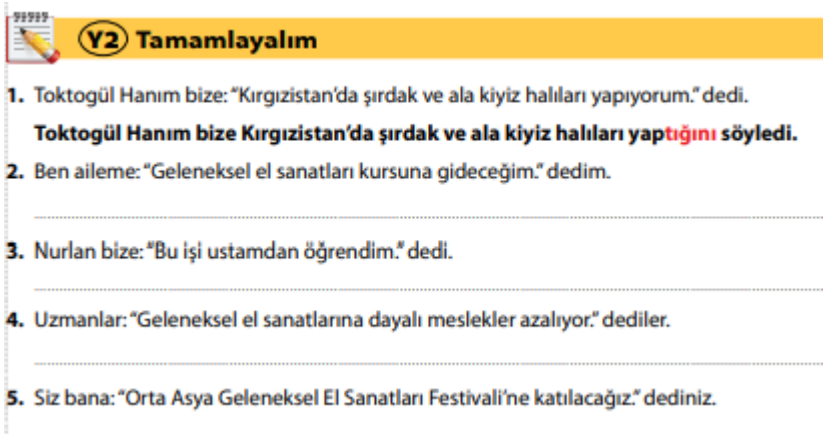

Y2 Tamamlayalım

1. Toktogül Hanım bize: "Kırgızistan'da şırdak ve ala kiyiz halıları yapıyorum." dedi.
   Toktogül Hanım bize Kırgızistan'da şırdak ve ala kiyiz halıları yaptığını söyledi.
2. Ben aileme: "Geleneksel el sanatları kursuna gideceğim." dedim.
   .....
3. Nurlan bize: "Bu işi ustamdan öğrendim." dedi.
   .....
4. Uzmanlar: "Geleneksel el sanatlarına dayalı meslekler azalıyor." dediler.
   .....
5. Siz bana: "Orta Asya Geleneksel El Sanatları Festivali'ne katılacağız." dediniz.

Şekil 136'da *Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlik, doğrudan ve dolaylı anlatım konusunun pekiştirilmesine yönelik tasarlanmıştır. Etkinlikte, örnek cümlenin yazıldığı gibi doğrudan anlatımın yapıldığı cümlelerin dolaylı anlatım biçimiyle yeniden yazılması beklenmektedir. Böylece yazma becerisinin gelişimine de katkı sağlanmaktadır. Etkinliğin ilk cümlesinde kültürel ögeler bağlamında Kırgızistan'ın önemli iki halı türüne değinilmiştir. Ülkesinde "*şırdak*" ve "*ala kiyiz*" halılarının meşhur olduğunu bilen bir Kırgız Türk'ünün Türkiye Türkçesini öğrenirken ders kitabında kendi kültüründen bir unsurla karşılaşması ile derse karşı olan güdülenmişlik düzeyinin yükseleceği düşünülmektedir. Öğrencinin söz konusu etkinlik uygulamasına istekle ve hevesle katılacağı, ilgisinin de canlı hale geleceği düşünülmektedir.

Şekil 136. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Tamamlayalım" (s.112)*

Y2 Tamamlayalım

Hat sanatı, yazı sistemleri ve yazı öğeleri kullanılarak geliştirilen, sıklıkla dekoratif amaçla kullanılan bir sanat türüdür. Benim ülkemde de bu amaçla kullanılan .....

Şekil 137'de *Tamamlayalım* adı altında tasarlanan etkinlikte hat sanatı ele alınmıştır. Hat sanatını anlatan her cümlenin, öğrencinin kendi kültür hazinesinde yer alan benzer el sanatını tanımlayıcı cümlelerle tamamlanması beklenmektedir. Hedef kültür bilgi alanında değerlendirilen hat sanatına ilişkin ayrıntıları öğrenen hedef kitle, kendi kültüründe kadim el sanatlarını da keşfe hazırlanmaktadır. Dolayısıyla öğrenciye bu etkinlik aracılığıyla kültürel duyarlılık yetisinin kazandırılmasının yanı sıra kültürler arası iletişim ve etkileşim becerilerine de katkı sunulması düşünülmektedir.

Şekil 137. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.130)*

Müziğin çeşitli dönemlerde yaşadığı değişimlere paralel olarak, her dönemin hatta her toplumun da tarih içerisinde kendine ait müzik aletleri ortaya çıkmıştır. Özellikle geniş bir coğrafyaya yayılan Türk kültüründe farklı müzik aletleriyle karşılaşmak mümkündür. Yaşanılan mekân, coğrafya ne kadar uzak da olsa özellikle Türk Dünyasında benzer aletlerin varlığı çok dikkat çekicidir. Telli çalgılar içerisinde yer alan kopuz bu anlamda çok önemlidir. Anadolu'nun bağlamasında, Kazakların dombırasında, Kırgızların komuzunda, Özbek, Uygur ve Türkmenlerin dutarında, Azerbaycan'ın aşık sazında onun izlerini görmek mümkündür.

Şekil 138'de *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlikte *Ruhun Gıdası "Müzik"* adlı okuma parçasına yer verilmiştir. Bağımsız dil kullanım yetisini kazanmış öğrencilerin bu düzeyde uzun ve terim anlamlı sözcüklerin fazlasıyla geçtiği metinleri okuyacak ve anlayabilecek seviyeye geldiği varsayılmaktadır. Böylece bu okuma parçası aracılığıyla öğrencilerin hem dinleme hem okuma temel dil becerilerinin

gelişimine de katkı sunulmaktadır. *Türk Dünyası Geleneksel Müzik Aletleri* başlıklı bölüm içeriğinde tasarlanan bu etkinlikte Türk dünyasının ortak müzik aletleri tanıtılmıştır. Türk halklarının en eski telli çalgıların arasında kopuz, ortak kültürel unsur niteliğindedir. Günümüzde Türk Cumhuriyetlerinde ve Türkiye'de âdeta kopuzdan türeyen, telli olması yönüyle ve biçimsel anlamda benzerlik taşıyan millî çalgı aletleri geliştirilmiştir. Hedef kitlenin kendi kültürüne ait bir çalgı aletinin derste tanıtılması ve Türk kültüründe kullanılan çalgı aletiyle olan benzerliği idrak etmesi Türk dünyası ortak kültürel miras bağlamında oldukça önemlidir. Çünkü farkındalık yetisi gelişmiş olan öğrencilerde, kendi kültürüne sahip çıkma isteği ve öğrendiği kültürü daha yakından tanıma arzusu doğmaktadır. Bu da dilin öğrenimindeki birçok engelin ortadan kalkması konusunda yararlı olabilir.

Şekil 138. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.134)*

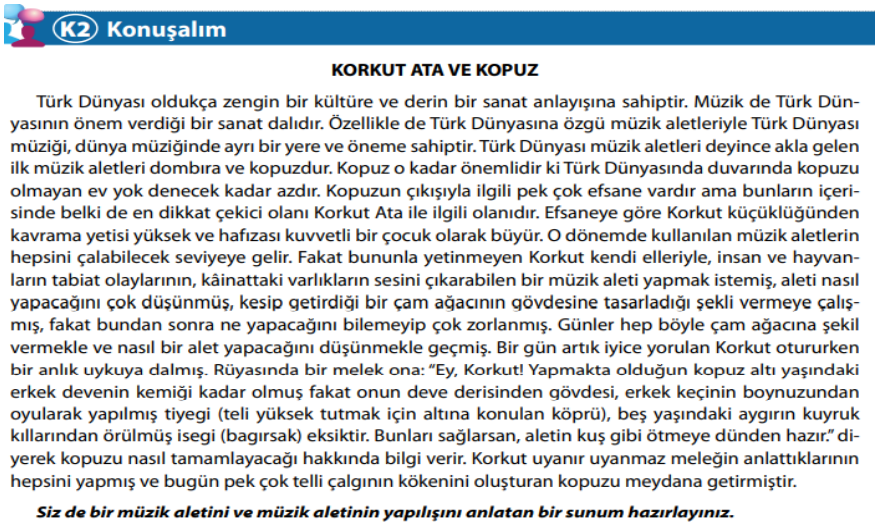

K2 Konuşalım

KORKUT ATA VE KOPUZ

Türk Dünyası oldukça zengin bir kültüre ve derin bir sanat anlayışına sahiptir. Müzik de Türk Dünyasının önem verdiği bir sanat dalıdır. Özellikle de Türk Dünyasına özgü müzik aletleriyle Türk Dünyası müziği, dünya müziğinde ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Türk Dünyası müzik aletleri deyince akla gelen ilk müzik aletleri dombıra ve kopuzdur. Kopuz o kadar önemlidir ki Türk Dünyasında duvarında kopuzu olmayan ev yok denecek kadar azdır. Kopuzun çıkışıyla ilgili pek çok efsane vardır ama bunların içerisinde belki de en dikkat çekici olanı Korkut Ata ile ilgili olanıdır. Efsaneye göre Korkut küçüklüğünden kavrama yetisi yüksek ve hafızası kuvvetli bir çocuk olarak büyür. O dönemde kullanılan müzik aletlerin hepsini çalabilecek seviyeye gelir. Fakat bununla yetinmeyen Korkut kendi elleriyle, insan ve hayvanların tabiat olaylarının, kâinattaki varlıkların sesini çıkarabilen bir müzik aleti yapmak istemiş, aleti nasıl yapacağını çok düşünmüş, kesip getirdiği bir çam ağacının gövdesine tasarladığı şekli vermeye çalışmış, fakat bundan sonra ne yapacağını bilemeyip çok zorlanmış. Günler hep böyle çam ağacına şekil vermekle ve nasıl bir alet yapacağını düşünmekle geçmiş. Bir gün artık iyice yorulan Korkut otururken bir anlık uykuya dalmış. Rüyasında bir melek ona: "Ey, Korkut! Yapmakta olduğun kopuz altı yaşındaki erkek devenin kemiği kadar olmuş fakat onun deve derisinden gövdesi, erkek keçinin boynuzundan oyularak yapılmış tiyegi (teli yüksek tutmak için altına konulan köprü), beş yaşındaki aygırın kuyruk kıllarından örülmüş isegi (bagırsak) eksiktir. Bunları sağlarsan, aletin kuş gibi ötmeye dünden hazır." diyerek kopuzu nasıl tamamlayacağı hakkında bilgi verir. Korkut uyanır uyanmaz meleğin anlattıklarının hepsini yapmış ve bugün pek çok telli çalgının kökenini oluşturan kopuzu meydana getirmiştir.

Siz de bir müzik aletini ve müzik aletinin yapılışını anlatan bir sunum hazırlayınız.

Şekil 139'da *Konuşalım* yönergesi altında *Korkut Ata ve Kopuz* başlıklı bir okuma parçası yer almaktadır. Hedef kitlenin topluluk karşısında kendini doğru ifade etmeyi öğrenmesine yönelik tasarlanan etkinlikte, konuşma ve beraberinde okuma becerilerinin gelişimi amaçlanmaktadır. Metinde bahsi geçen çalgı aleti kopuzun yapılışına dair bir efsane anlatılmaktadır. Bu efsanede geçen Korkut Ata'nın kopuzla olan ilişkisi sayesinde öğrencilerin Türk dünyasının iki unsurunun ortak kültürel miras içerisinde olduğu bilgisi pekişecektir. Öğrencilerin bildiği belki de evinde bulundurduğu çalgı aletinin sadece kendi kültüründen bir unsurunun olmadığını, tüm Türk dünyasında

kullanılan telli çalgı aletlerin bir nevi atası konumunda olduğunu ders akışında öğrenmesi onları hem metni okumaya heveslendirebilir hem de Türkiye Türkçesine karşı olan ilgisini artırabilir.

Şekil 139. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.135)*

Değişen ve gelişen zamanla birlikte müzik de bir değişim içerisine girmiştir. Ulytau grubu da müzikteki değişimin ve gelişimin önemli örneklerinden biridir. Grubu farklı kılan da geleneğin izinden yeniliklerle gidiyor olmaları. Ulytau grubu etnik rock müziği yapan bir grup. Grupta özellikle Kazak müzik aleti olan dombıranın kullanılması çok dikkat çekici. Rock müzik ve dombıranın birbirine bu kadar yakışacağını belki de hiç kimse düşünemezdi ama Ulytau düşünmüş ve biz rock müzik severlere bunu kanıtlamış. Ulytau 2001 yılında kurulmuş. Grupta özellikle dombıra, elektro gitar ve keman öne çıkan müzik aletleri. Grup, müziklerinde hem doğunun müzik anlayışını hem de batının müzik anlayışını barındırır. Grup kurulduğundan bu yana Türkiye, Almanya, İngiltere, Rusya gibi pek çok ülkede konser vermiştir. Özellikle grubun 2006 yılında Almanya'da çıkardığı "İki Savaşçı" albümü dikkatlerin gruba çevrilmesini sağlamış ve grup büyük bir şöhrete kavuşmuştur. Gruptan bu kadar bahsetmişken hemen biraz da sözü onlara verelim ve ata yurttan gelen bu esintiye kendimizi bırakalım…

Şekil 140'ta *Konuşalım* yönergesi altında Kazakistan'da meşhur olan bir müzik grubunu anlatan *Ulytau* adlı metin yer almaktadır. Konuşma becerisinin gelişimine yönelik tasarlanan bu etkinlikte metnin konusuyla bağlantılı iki soru aracılığıyla öğrencilerin bilgi birikimlerini harekete geçirilmesi sağlanarak kendilerini ifade etmelerine olanak verilmektedir. Metinde kültürel bilgi alanı içerisinde Kazak Türklerinin millî çalgı aleti *dombıraya* değinilmiştir. Türk toplulukları farklı coğrafyalara dağılarak yaşamlarını bulundukları bölgelerde sürdürmelerine rağmen kültürel zenginliklerini devam ettirebilmişlerdir. Sanat alanında da bu durumu görmek mümkündür. *Dombıra* çalgı aleti Kazak Türklerine aittir ancak Türkiye Türklerindeki *bağlama* ile ortak özelliklere sahiptir. Hedef kitle, bu metin aracılığıyla kendi kültürel unsurlarına dair farkındalık kazanabilir, öğrendiği dilin mensup olduğu kültürel unsurların ayrıntılarını içselleştirebilir.

Şekil 140. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Eşleştirelim" (s.136)*

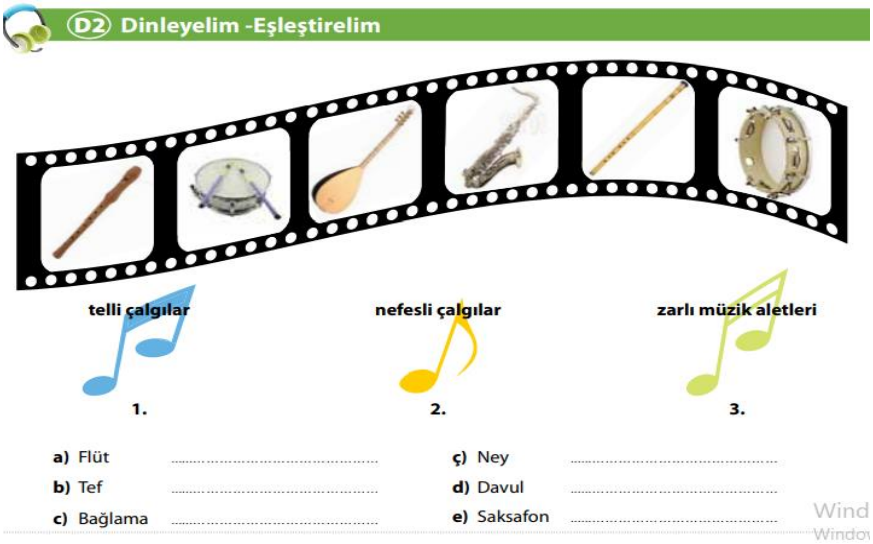

Şekil 141'de *Dinleyelim ve İşaretleyelim* yönergesi çerçevesinde farklı yörelere ait çalgı aletlerinin görsellerine ve adlarına yer verilmiştir. Öğrencilerden ses kaydını dinleyerek çalgıların özelliklerine uygun olanları eşleştirmeleri beklenmektedir. Böylece hedef kitleye, dinleme becerisinin gelişiminin yanında kültürel bağlamda da katkı sunulmaktadır. Çalgı aletlerin arasında bağlama ve ney hedef kültür içerisinde değerlendirebileceğimiz iki unsurdur. Sanat dalında yer alan bu iki kültürel unsurun öğrencilere tanıtılması, onların Türk sanatına, müziğine dair bilgi edinmesine dolayısıyla söz konusu dallarda kullanılan sözcük dağarcığının edinilmesine imkân sağlamaktadır. Böylelikle öğrenciler, öğrendiği kültüre yönelik bir duyarlılık yetisini kazanma olanağı elde edebilecektir.

Şekil 141. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Yazalım" (s.139)*

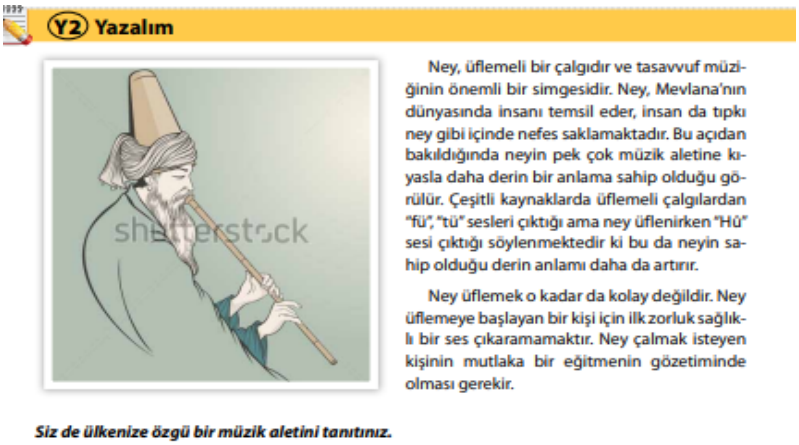

Y2 Yazalım

Ney, üflemeli bir çalgıdır ve tasavvuf müziğinin önemli bir simgesidir. Ney, Mevlana'nın dünyasında insanı temsil eder, insan da tıpkı ney gibi içinde nefes saklamaktadır. Bu açıdan bakıldığında neyin pek çok müzik aletine kıyasla daha derin bir anlama sahip olduğu görülür. Çeşitli kaynaklarda üflemeli çalgılardan "fü", "tü" sesleri çıktığı ama ney üflenirken "Hû" sesi çıktığı söylenmektedir ki bu da neyin sahip olduğu derin anlamı daha da artırır.

Ney üflemek o kadar da kolay değildir. Ney üflemeye başlayan bir kişi için ilk zorluk sağlıklı bir ses çıkaramamaktır. Ney çalmak isteyen kişinin mutlaka bir eğitmenin gözetiminde olması gerekir.

Siz de ülkenize özgü bir müzik aletini tanıtınız.

Şekil 142'de *Yazalım* yönergesi çerçevesinde *ney* çalgı aletini tanıtan bir metin yer almaktadır. Metni destekleyen görsel metnin konusu ve içeriğiyle uyumludur. Etkinlik, öğrencilerin yazılı anlatım başta olmak üzere okuma becerisinin de gelişimini destekleyecek nitelikte tasarlanmıştır. Öğrencilere kültürel bağlamda hedef kültürün unsurlarını tanıtma amacını güden bu metin aracılığıyla öğrencilerin Türk musikisi hakkında bilgi edinmesine de imkân sağlamaktadır. Ayrıca hedef kitleyi, kendi kültüründe benzer üflemeli çalgıların varlığını keşfetmeye iter, böylece kendi kültür unsurlarını hedef kültür unsurlarıyla karşılaştırma imkânı elde eden öğrenciler, iki kültür ögelerinin ortak özelliklerini bulmaya çalışır. Bu bağlamda kültürler arası iletişim ve etkileşim becerilerinin gelişimine de katkı sunulur.

Şekil 142. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.140)*

(Kazak Müzik Aletleri Müzesi)

Şekil 143'te *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi altında Kazak müzik aletlerinin ele alındığı bir etkinlik sunulmuştur. Dinleme yetisinin gelişiminin desteklenmesine ve kültürel unsurların tanıtımına ilişkin tasarlanan bu etkinlikte bilgilerin pekiştirilmesine yönelik bir tablo hazırlanmıştır. Etkinlikte verilen görseller, Kazak ve Brüksel müzik aletleri müzesine aittir. Kazak çalgı aleti *dombıra* ve Türk dünyasının ortak kültürel unsuru *kopuz* çalgısı kültürel bağlam içerisinde sunularak hedef kitlenin Türk halklarının sanat alanındaki ortaklıklara dair bilgilendirilmesi sağlanabilir.

Şekil 143. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Yazalım" (s.141)*

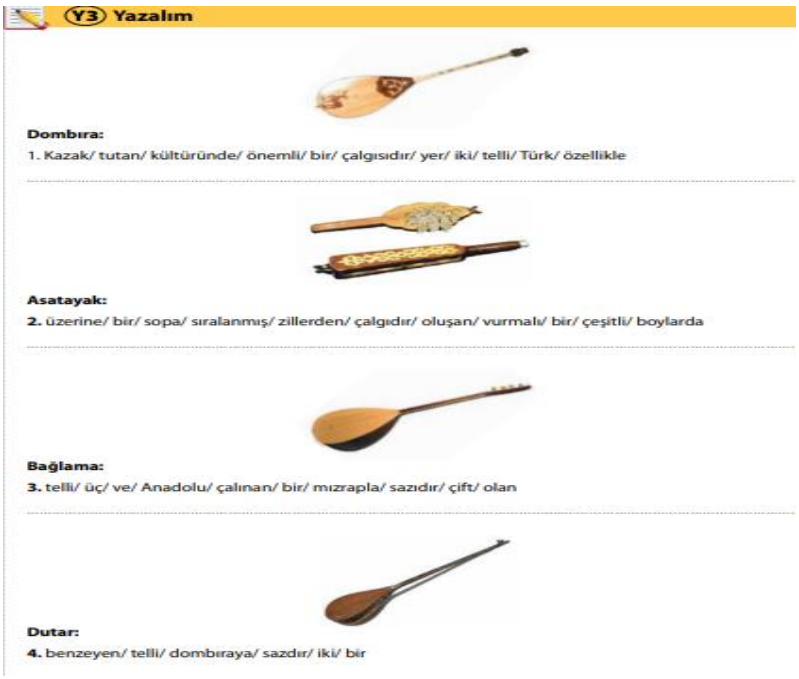

Şekil 144'te *Yazalım* yönergesi altında Türk dünyasında kullanılan müzik aletlerini tanımlayan cümlelere yer verilmiştir. Etkinlikte kelimeleri karışık verilen cümlelerin anlamlı bir bütün haline getirip yeniden yazılması beklenmektedir. Bu sayede yazma becerisinin gelişimiyle beraber cümle kuruluşunda önemli yapı taşı olan öge dizilişine dair bilgilerin pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Kültürel bilgi içeriğinde Kazak kültüründe kullanılan *dombıra, asatayak*; Türk kültüründe *bağlama*, İran ve Orta Asya'nın birçok bölgesinde kullanılan *dutar* çalgı aletlerinin tanıtımına yer verilmiştir. Bu çalgı aletleri Türk dünyası insanının ve yaşamının ortak izlerini taşımaktadır. Bu sebeple söz konusu çalgı aletlerini Türk halklarının tarihi süreçte müziğini şekillendiren

kültürel nesneler ve ortak kültürel ögeler niteliğinde değerlendirmek mümkündür. Hedef kitlenin kendi milli sanatına dair unsurlarla karşılaşması ve bu unsurların aynı zamanda tüm Türk topluluklarının sanatında kültürel değer olarak addedilmesi onların Türkiye Türkçesine ve Türk kültürüne karşı ilgilerini üst düzeye çıkarabilir.

Şekil 144. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.152)*

Şekil 145'te *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde *Karagöz ve Hacivat'ın Gölgesinde* adlı metin sunulmuştur. Metni destekleyen görseller içerikle uyumludur. Bu etkinlik aracılığıyla öğrencilerin okuma ve dinleme becerilerinin gelişimi ve Türk kültürünün sanatına dair ayrıntıların tanıtımı amaçlanmaktadır. Karagöz ve Hacivat tiyatro oyunu, Türk kültüründe çok kadim bir geçmişe sahiptir. Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde Türk kültürünün sosyal hayatına, dildeki kalıp ifadelere, Türkçenin farklı yöresel konuşma türlerine dair içeriklerin aktarılması yönüyle Karagöz ve Hacivat oyunu, oldukça işlevsel ve zengin bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda denilebilir ki hedef kitlenin Türkiye Türkçesini sadece dil bilgisel terimlerle ve kurallarla değil de farklı sosyal bağlamlar yardımıyla öğrenebilmesi için mensup olduğu kültürün inceliklerini içselleştirmesi önemlidir.

Şekil 145. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.155)*

şılayan çok önemli halk tiyatroları vardı. Bunlardan biri de Türk Halk Tiyatrosu örneği olan Orta Oyunu idi. Orta oyunu toplumun sorunlarından bahseden ama sonucunu komediye götüren bir sahne sanatı. Metne bağlı değil, oyuncular doğaçlama bir şekilde oyunu oynuyorlar. Oyun daire şeklindeki bir alanda oynanıyor. Şeklin etrafında da seyirciler var. Seyircilerin hemen önün de de bir kenarda müzik aletleriyle sanatçılar var. Müzik Orta Oyunun olmazsa olmazı. Orta Oyununda çok fazla kostüm yok. İki paravan ve bir iskemle var. Paravanlardan biri evi, diğeri de iş yerini temsil ediyor. Orta Oyunu oldukça eski bir tiyatro türü. Özellikle de kökeninin Yunanlılara ait bir tür olan "mimus"a kadar gittiğini düşüneler de var. Böyle düşünmelerinin sebebi ise karakterlerin her iki oyunda da birbirine benzer özellikler taşımaları.

Geçmişte Orta Oyunuyla, Karagözle atılan hayatın stresi günümüzde yerini teknolojik aletlere, sayısız kereler izlenen videolara, oyunlara bırakmış gibi görünüyor.

Şekil 146'da *Konuşalım* yönergesi altında *Bizi Neler Güldürür?* başlıklı metin sunulmuştur. Konuşma becerisinin etkin kullanımına yönelik oluşturulan bu okuma parçası aracılığıyla okuma becerisinin gelişimi de desteklenmektedir. Ayrıca metnin altında öğrencileri tiyatro hakkında konuşturacak bir soruya da yer verilmiştir. Metinde kültürel kavram alanı içeriğinde hedef kültür ögesi *orta oyunu* Türk halk tiyatro türünün nasıl oynandığına ve işlevine değinilmiştir. Hedef kitlenin ilgilerine hitap edecek, öğrenmeye heveslendirecek sanat dallarına dair örnekler, aynı zamanda öğrendikleri dilin mensup olduğu kültürü hakkında da ayrıntılar sunmaktadır. Böylece dilde iletişimsel yetinin kazandırılması hedeflendiği dil öğretim sürecinde kültürler arası iletişim ve etkileşim becerilerinin gelişimine katkı sağlanabilir.

Şekil 146. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Yazalım" (s.159)*

Şekil 147'de *Yazalım* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlikte *Koğırçak Tiyatrosu* başlıklı okuma parçası yer almaktadır. Metni destekleyen görseldeki unsurlar da içeriğin temasıyla uyumludur. Okuma becerisinin gelişimiyle beraber yazma becerisi gelişiminin amaçlandığı bu etkinlikte metinde geçen anahtar kelimeler kullanılarak metnin özetlenmesi istenmektedir. Böylece metnin kavranması ve elde edilen bilgilerin kalıcılığı sağlanmış olur. Diğer yandan metnin konusu olan *Koğırçak tiyatro oyunu*, hedef kitleye kültürel bilgi bağlamında oldukça önemli bilgiler sunmaktadır. Geleneksel Özbek halk tiyatrosu *Koğırçak,* kaynak kültürel unsurlar içeriğinde değerlendirilmektedir. Bu durumda hedef kitlenin kendi kültüründen bir sanat dalıyla karşılaşması sonucunda öğrendiği kültürdeki sanat dallarıyla karşılaştırma olanağı elde edebilecektir. Böylece hem kendi kültürünü yeniden keşfeder hem de öğrendiği kültürün ögelerine karşı duyarlılık yetisi kazanır. Bu aşamada hedef kitle, yapacağı analizler ve ardından iki kültür arasındaki sentezler aracılığıyla benzer ve ortak noktaları bulabilecektir, dolayısıyla bu süreçte Türkiye Türkçesini daha kolay ve hızlı bir şekilde öğrenebilecektir.

3.2.5.2.7. B2 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

B2 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu bilinmektedir. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konunun çalışma kitaplarında genellikle yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen geleneksel sanat ve zanaat kültürüne ilişkin ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler bu bölümde yalnızca yönergeler ve kazandırılması hedeflenen beceriler çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. B2 çalışma kitabında sayfa 8'de *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde tasarlanan etkinlikte çoktan seçmeli soruların içerisinde çömlekçilik sanatına ilişkin sorular yer almaktadır. Sayfa 17'de *Cevaplayalım* yönergesi altında Keçecilik sanatına dair bir okuma parçasına yer verilmiştir. Metin, keçeden yapılmış nesnelerin görselleriyle desteklenmektedir. Sayfa 19'da *İşaretleyelim* yönergesi çerçevesinde dinleme metnine yönelik hazırlanan çoktan seçmeli sorular içerisinde

seramikçilik, kuyumculuk, Keçecilik, halıcılık, kiyizcilik sanatlarına değinilmiştir. Sayfa 60'ta Türk Dünyası Geleneksel Müzik Aletleri başlıklı bölümde yer alan metinde Türklerin müzik aleti kopuz ve kopuzun Türk Cumhuriyetlerindeki türevleri olduğu anlatılmıştır. Sayfa 62'de *Konuşalım* yönergesi altında kopuz müzik aletinden bahsedilmiştir. Sayfa 68'de *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde *Karagöz ve Hacivat Gölgesinde* başlıklı metin yer almaktadır. Hedef kültür unsurlarının tanıtımı amaçlanmaktadır.

3.2.5.2.8. C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe C1 düzey çalışma kitabı incelenmiş, inceleme sonucunda ilgili ölçüte ilişkin sadece bir ögeye rastlanmıştır.

Şekil 147. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Cevaplayalım" (s.13)*

02 Cevaplayalım

1. *"Korkut Ata, hem müzisyenlik hem de şairlik vasfı taşıdığı için Türklerdeki ozanlık geleneğinin kurucularından kabul edilir."*

Aşağıdaki cümlelerden hangisi bu cümle ile aynı anlama sahip değildir?

a) Korkut Ata, Türklerdeki ozanlık geleneğinin kurucularından kabul edilir. Çünkü o, hem müzisyenlik hem de şairlik vasfı taşır.
b) Korkut Ata, müzisyenlik ve şairlik vasıflarının ikisini birlikte taşıdığı için Türklerdeki ozanlık geleneğinin kurucularından biri olarak kabul edilir.
c) Korkut Ata, müzisyenlik ve şairlik vasıflarını taşıması sebebiyle Türklerdeki ozanlık geleneğinin kurucularından kabul edilir.
d) Korkut Ata, hem müzisyenlik hem de şairlik vasfı taşıdığından Türklerdeki ozanlık geleneğinin kurucularından kabul edilir.
e) Korkut Ata, Türklerdeki ozanlık geleneğinin kurucularından kabul edildiği için hem müzisyenlik hem de şairlik vasfı taşır.

Şekil 148'de *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlikte amaç, cümleler arasında anlam ilişkilerini kavratmaktır. Çoktan seçmeli sorular biçiminde tasarlanan etkinlikte ilk soru kökünde kültürel bilgi alanına ait unsur; Korkut Ata'nın müzisyenlik ve şairlik vasfı taşımasından dolayı Türk halkları arasında gelişen ozanlık geleneğinin kurucusu olarak kabul edilmesi yönündedir. Sözlü kültür olarak da adlandırılan *ozanlık geleneği,* Türk boyları tarafından düzenlenen törenlerde yaygın olarak kopuz gibi çalgı eşliğinde daha sonraki dönemlerde saz eşliğinde şiirler söylenerek adeta bir iletişim yöntemi olarak gelişmiştir (Yardımcı, 2014, ss. 27-30). Bu bilgi sayesinde hedef kitle,

kendi kültürüne yönelik bir farkındalık becerisi kazanabilir, aynı zamanda öğrendiği kültür unsurları arasında ortaklıklara yoğunlaşarak derse karşı olan ilgisini canlı tutabilir.

Grafik 5. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Geleneksel Sanat ve Zanaatlar ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Dağılımı*

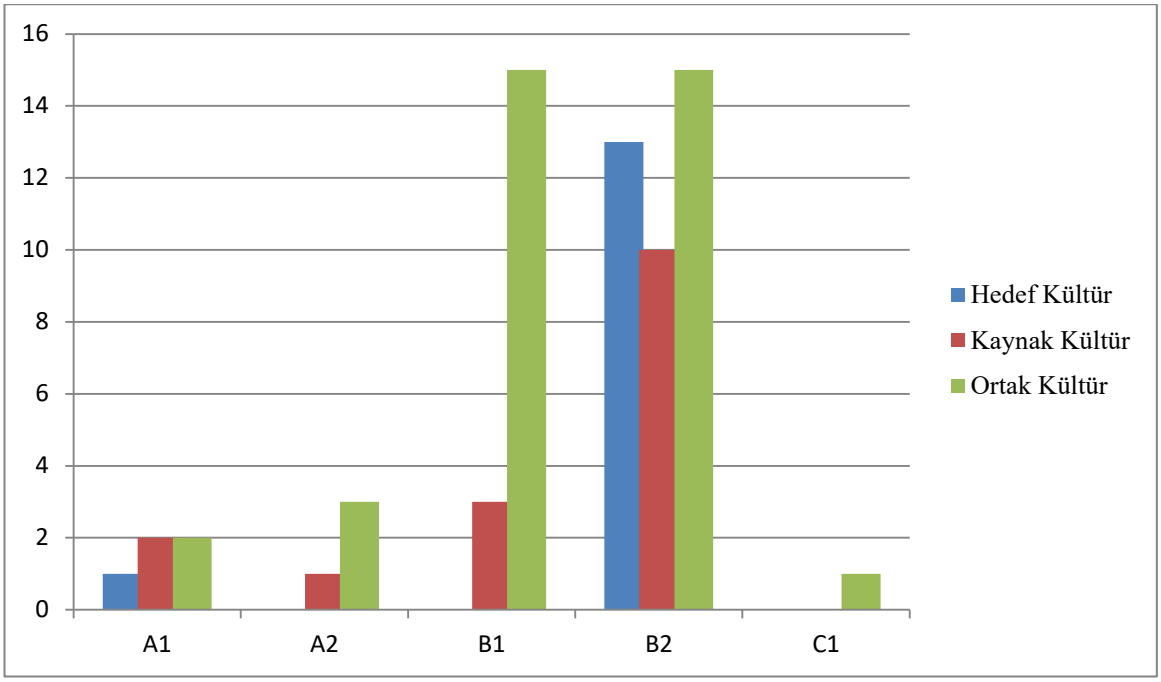

Tablo 5. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Geleneksel Sanat ve Zanaatlar ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Oranları*

Kod	A1		A2		B1		B2		C1	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Hedef Kültür	1	20.0	0	0	0	0	13	34.2	0	0
Kaynak Kültür	2	40.0	1	25.0	3	16.7	10	26.3	0	0
Ortak Kültür	2	40.0	3	75.0	15	83.3	15	39.5	1	100.0
Toplam	5	100.0	4	100.0	18	100.0	38	100.0	1	100.0

3.2.5.3. Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması

Yesevi Türkçe Öğretim Seti, geleneksel sanat ve zanaatlara ilişkin kültürel ögeler bakımından incelendiğinde hemen hemen tüm düzeylerde hedef, kaynak ve ortak kültür başlıkları altında bulgulara rastlanmıştır. İnceleme sonucunda elde edilen bulguların toplam sayısı ve oranları grafik ve tablo üzerinden gösterilmiştir.

Temel düzeyde ilgili ölçüte ilişkin ögeler dil dışı göstergeler biçimiyle kendine yer bulmuştur. Başka bir deyişle temel düzeyde etkinliklere yönelik tercih edilen göstergelerin birçoğunda geleneksel sanat ve zanaat kapsamında değerlendirilebilecek nesnelere yer verilmiştir. Ancak bu nesnelerin çoğu, yapıldığı malzemeler ve kullanıldığı işlevlerinden dolayı geleneksel sanat ve zanaat ile ilgili kültürel ögelere dâhil edilerek ilgili ölçüt çerçevesinde yorumlanmıştır. Örneğin, A1 düzey ders kitaplarında çadır görseline rastlandığında, öncelikle çadırın Türkler tarafından barınma işlevinde kullanıldığına dikkat çekilmiş, ardından çadırın keçeden yapıldığına dair bir yorum getirilerek Türk toplumlarının Keçecilik sanatında kendilerini geliştirdiklerine dair bir bilgiye yer verilmiştir. Görselde geleneksel giysileri giyen kişilere rastlandığı durumda, üzerinde farklı geleneksel motiflerin işlendiği bu giysilerin Türk

toplumlarının yaşam tarzının izlerini taşıdığı gerekçesiyle onların süsleme sanatına ilgi duydukları şeklinde yorumlanmıştır.

A2 düzey ders kitaplarında yer verilen Türk Cumhuriyetlerine özgü geleneksel kostüm görseli ve ortak kültürden seçilen "*Selvi Boylum Al Yazmalım"* adlı film ve "*Altın Elbiseli Adam"* görseli ilgili ölçüt çerçevesinde değerlendirilebilir.

B1 düzey ders kitaplarında geleneksel sanat ve zanaatlara yönelik kültürel ögeler sadece görseller yoluyla değil bu ögelerin kısa tarihçesini de içine alan metinler biçiminde görülmektedir. Özellikle Türk toplumlarının tarihsel süreç boyunca hem göçebe hayatlarında hem yerleşik hayata geçtikleri dönemlerde uğraştıkları sanat ve zanaat türleri ele alınmıştır. Örneğin, Keçecilik sanatına, Esik Kurganından çıkan Altın Elbiseli Adam'ın kostümündeki süsleme ve altın işleme sanatına veya kayalara işlenen resimlere yönelik bilgiler ışığında hedef kitle, atalarının yaşam biçimine dair birçok bilgi elde etmekte ve kendi dil ve kültürüyle hedef dil ve kültüründe olan ortak noktalara daha hızlı ulaşmaktadır.

B2 düzeyinde ilgili ölçüte ilişkin ögelere sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Örneğin, hedef kültürden "*Karagöz ve Hacivat tiyatro oyunu, orta oyunu, ney, bağlama, ebru sanatı, hat sanatı"*; kaynak kültürden *"Koğırçak tiyatrosu, dombıra, asatayak, dutar, şırdak, ala kiyiz"*; ortak kültürden "*Keçecilik sanatı, çömlekçilik sanatı, kopuz"* gibi sanat ve zanaatlar ile ilgili ögelerin kullanımı hedef kitleye karşılaştırma imkânı sunmaktadır.

C1 düzey ders kitaplarında edebi yönü ağır basan metinlere yer verilmiş, geleneksel sanat ve zanaat kültürü kapsamına giren ögelere hemen hemen hiç rastlanmamıştır. Yalnızca çalışma kitabında ilgili ölçüte ilişkin bir ögeye ulaşılmıştır. Bu kültürel ögede Türk halklarının kültüründe meşhur olan ozanlık geleneğine dikkat çekilmiştir.

3.2.6. Değerler, inançlar, âdet olmuş davranış biçimleri ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?

3.2.6.1. Ölçütün İçeriği

"Değerler, inançlar, âdet olmuş davranış biçimleri ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?" biçimindeki ölçüt ile *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nde, Türk dünyasını tek çatı altında birleştirmeyi ve kültürel bağlamdaki sürdürülebilirliği sağlayan ahlâkî değerler, dini inançlar, gelenek ve görenekler, ritüeller ve davranış biçimlerine dair ortak kültürel ögeler kullanılmış mı, şayet kullanılmışsa Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi sürecini verimli hale getirilmesinde avantajlar sağlamış mı? gibi sorulara yanıtların aranması amaçlanmaktadır.

Türk halklarının küme halinde ancak farklı coğrafyalarda hayat sürmelerine rağmen manevî boyutta bir bütün olarak varlıklarını sürdürmelerinin başlıca etkenleri arasında değer yargılarına verdikleri önemi, inanç sistemindeki ve gelenek göreneklerin uygulamasındaki ritüelleri, geçiş dönemleri olarak bilinen doğum, evlenme ve ölüme dair kültürel unsurları ifade etmek mümkündür.

Türk toplumunun İslâmiyet'ten önce Orta Asya steplerinde kendilerine özgü hayat biçimlerine ve inançlarına bağlı sergiledikleri davranış biçimleri ve kutlama, festival, bayram türünden eğlenceleri, İslamiyet'ten sonra da devam ettirdikleri görülmektedir (Koca, 2006, s.1-2). Onların, inançlarını ve adet olmuş davranış biçimlerini yerine getirdikleri bu festival ve bayramlar, doğanın yeniden uyanışını da simgeleyen ilkbahar aylarında kutlanmaktadır (Koca, 2006, ss.1-14; Özkul, 2015, ss.166-185). Bu anlamda en bilinen ve hâlen daha Türk Cumhuriyetlerinde coşkuyla kutlanan Nevruz Bayramı örnek verilebilir. Koca (2006, ss.1-2); Hun, Göktürk dönemlerinde Türklerin her yıl bir araya gelip bayram ve festivaller düzenlediğini, bu eğlencelerde ataları için kurban kestiklerini ve ardından eğlence safhasına geçtiklerini ifade etmektedir. Türklerin eğlence anlayışında kızların *tepük* oyununu oynaması, şarkılar söylemesi gibi eğlencelerin yer aldığını dile getirmektedir. Görüldüğü üzere Türk toplulukları, spor dallarında da kendini göstermeyi bilip geleneksel spor oyunlarına yönelmeyi bilmişlerdir.

Türk toplumu tarihsel süreç içerisinde birçok savaşta mücadele etmiştir. Bu sebeple bedensel anlamda kendini geliştirmek, her an yeni bir savaşa hazırlıklı olmak zorunda olmuştur. Bu bağlamda kendilerine hem eğlenceli hem vücutlarının sağlıklarını koruyacak spor faaliyetlerine yönelmişlerdir. Tabii ki bu süreçte savaşta en iyi silahı olan, yaşam biçimlerinden dolayı en temel araç niteliğinde at, önemli rol oynayan bir unsur olmuştur. Örneğin; at yarışı, cirit, gökbörü, kızbörü, okçuluk gibi spor dalları Türk dünyasının önemli atlı spor türleridir. Bunun dışında tepük, günümüzdeki adına futbol denmiştir ve ata sporu olarak nitelendirilen güreş de hâlen önemini yitirmeyip yapılmaktadır (Dever ve İslam, 2015, ss. 46-61).

Türk halkları spor alanında olduğu gibi giyim konusunda da zengin bir kültüre sahip olmuşlardır. Onların giyim tarzını; yaşayış biçimi, geçirdiği savaşlar, diğer toplumlarla temasları ve elbette iklimin özellikleri şekillendirmiş, giyimde kullanılan malzemelerde çeşitliliğe yol açmıştır. Örneğin, en yaygın kullanılan malzemeler kürk, deri, yün ve keçedir. Deriden pantolon, ipek sarıklar, bol ve uzun kaftanlar Türklerin giyim tarzını oluşturan ana unsurlardır (Tezcan, 2019, ss. 255-276).

Türk halklarında diğer önemli bir gelenek de bir çocuğun gösterdiği kahramanlık sonucunda ad almasıdır. Türk toplumunda ad, insan ruhu biçimiyle can bulduğu için çocuk adını şamandan almaktadır (Özkul, 2015, s.175). Türk geleneğinde doğum, evlenme ve ölüm geçiş dönemlerinde âdet olmuş birçok davranış biçimine rastlanmaktadır. Örneğin, Kırgız Türklerinde çocuğun doğumundan hemen sonra göbek kesme âdeti uygulanır. Bu işlemi gerçekleştiren kadına *Kindik Ene* (Göbek Ana) adı verilir (Yeşil, 2015, s.122). Ayrıca evlenme dönemine ilişkin kültürel unsurlar da Türk halklarını diğer milletlerden ayırmaktadır. Örneğin; başlık, çeyiz, sağdıçlık, kirvelik ve yengelik adetleri günümüzde de vardır (Özkul, 2015, s.174). Ölüm geçiş dönemine özgü gelenekler Türk halklarını topluca hareket etmesini sağlamıştır. Bu geleneklerden biri de Kazak Türklerinin ölen birisi için keçeden bir ev kurdukları ve evin içinde dikilen mızrağa kara bayrak bağladıkları olarak bilinmektedir (Yeşil, 2015, s.127). Sunulan örneklerden anlaşılıyor ki eski dönemlerde olduğu gibi günümüzde de farklı coğrafyalara yayılan Türk toplulukları, aynı ruh dünyalarına sahiptir. Ortak kültürden beslendiklerinden değerlerine, inançlarına ve davranış biçimlerine ait kültürel ögeler ortak özellikler taşımaktadır. Takip eden bölümde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*, belirtilen bu ögeler çerçevesinde incelenecek, elde edilen bulgular yorumlanacaktır.

3.2.6.2. Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

*Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*ne ait ders/çalışma/öğretmen kılavuz kitapları ilgili ölçüt çerçevesinde taranmış, tarama sonucunda A1 düzeyine ait ders ve çalışma kitaplarında, ayrıca A1 düzey öğretmen kılavuz kitabında öneri ve uyarı bölümlerinde; B1, B2 ve C1 ders ve çalışma kitaplarında ilgili bulgulara rastlanmıştır. Tespit edilen bulgular; değerler, inançlar ve âdet olmuş davranış biçimlerine ilişkin kültürel unsurlar bağlamında değerlendirilmiştir.

3.2.6.2.1. A1 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim B2 düzey ders kitapları taranmış, tarama sonucunda ders/çalışma/öğretmen kılavuz kitaplarında ilgili ölçüte dair kültürel bulgulara rastlanmıştır. Elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Şekil 148. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.8)*

Şekil 149'da *Merhaba* adlı bölümde *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde hedef kültürü içerisinde, Türk kültüründe âdet olmuş davranış biçimi olarak değerlendirilen kalıp ifadelerine yer verilmiştir. Gündelik yaşamda çeşitli sosyal bağlamlarda yaygın olarak kullanılan kalıp sözler, yabancı/ikinci dil ve Türk soylulara

Türkçe öğretiminde iletişimsel yetinin gelişiminde ve kültürel etkileşimin gerçekleşmesinde oldukça önemli bir yer edinmektedir (Bayraktar, 2020, s.172). Etkinlikte hayatın farklı kesitlerine yönelik görseller sunularak hayatın bu anlarını tasvir eden kalıp sözler yer almaktadır. "*Merhaba, selam, günaydın, hoş geldiniz, hoş bulduk"* vb. kalıp ifadeler; selamlaşma, karşılama, vedalaşma gibi sık karşılaşılan durumlarda iletişimin kurulmasına akıcılık özelliği katar. Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde temel düzeyde verilen bu ifadeler öğrencilerin kendi lehçelerinde de ortak özellikler taşımaktadır. Örneğin, Türkiye Türkçesinde *"hoş geldiniz",* Kazak Türkçesinde *"қош келдіңздер";* Türkiye Türkçesinde *"selam",* Kazak Türkçesinde "*salem"* biçiminde olup benzerlik taşıdığı görülmektedir. Öğretici, dilin önemli iletişim parçaları olan kalıp ifadelerinin Türk soylulara öğretiminde bu benzerlik ve ortaklıklardan yararlanarak dil öğretim sürecini avantajlı hale getirebilir.

Şekil 149. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.177)*

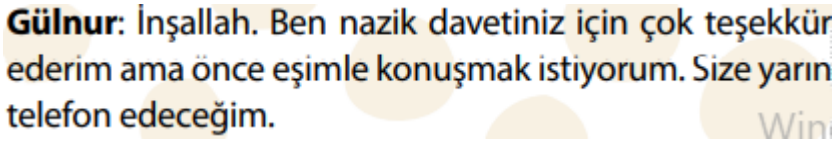
Gülnur: İnşallah. Ben nazik davetiniz için çok teşekkür ederim ama önce eşimle konuşmak istiyorum. Size yarın telefon edeceğim.

Şekil 150'de *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi altında sunulan *Yemeğe Çıkalım mı?* ve *Almatı Gezisi* başlıklı metinler, diyalog biçiminde tasarlanmıştır. İki metnin içeriğinde bulunan ve öğretilmesi hedeflenen sözcüklerin liste şeklinde sunularak bağlam içinde verilmesi amaçlanmaktadır. Her iki metinde de sıklıkla kalıp sözlerine rastlanmaktadır. "*Çok memnun oluruz, teşekkür ederiz, rica ederim, görüşürüz, iyi akşamlar, inşallah*" gibi ifadeler hedef kültürel içeriğin bir çıktısı niteliğindedir. Temel düzeyde öğrenciler, gündelik yaşamın basit durumlarında belleğe yerleştirilmiş temel söz kalıplarından yararlanır, böylece yalın anlatımlar gerçekleştirmiş olur (AOÖÇ, 2013, s.34). Bu ifadelerin bazıları kültürel tutum ile ilgiliyken bazıları kültürel değer ifade etmektedir. Öğrenciler, bu düzeyde bu ayrımı yapmaya çalışır (Temur, 2020, s.138). Ancak ifadelerin birçoğu Türk soylularda benzer ve ortaktır, bu nedenle öğretimi kolaylaşmaktadır. Arapça kökenli olan "*inşallah"* sözcüğü de Türkiye Türklerinin, günlük konuşmalarında sıkça başvurduğu kalıp ifadelerinden biri olduğu için yaşayan kültürün tanıtımı açısından önemlidir.

Şekil 150. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Konuşalım" (s.184)*

K4 Konuşalım

Kazakistan'da her yıl 21 Mart'ta Nevruz Bayramı var. Sizin üniversitenizde bir Nevruz kutlaması olacak. Yabancı bir arkadaşınızı bu kutlamaya davet etmek istiyorsunuz.

Birinci konuşmacı:
Arkadaşınıza bilgi verin:
• Kutlama ne zaman?
• Kutlamada kimler olacak?
• Kutlamada neler olacak? (kıyafetler, yemekler, müzikler, oyunlar, adetler…)

Arkadaşınızı davet edin:
• Benimle …. gider misin?
• …. gidelim mi?
• …. gitmeye ne dersin?

Kazakistan'da yabancı öğrencisiniz. Arkadaşınız sizi Nevruz Kutlamasına davet etti.

İkinci konuşmacı:
Arkadaşınıza sorular sorun:
• Kutlama ne zaman?
• Kutlamaya kimler gelecek?
• Kutlamada neler olacak?

Arkadaşınızın davetine cevap verin:
• Daveti kabul edeceksiniz.
• Daveti kabul etmeyeceksiniz. Çünkü hastasınız / işiniz var / şehir dışındasınız /misafiriniz var…

Şekil 151'de *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde kişileri, herhangi bir kutlamaya davet ederken hangi ifadelerin kullanılması gerektiğine yönelik örnek bir diyalog sunulmuştur. Söz konusu diyalogda, Türklerin geleneksel kutlaması olan *Nevruz Bayramı* örneği verilmiştir. Ayrıca Türk cumhuriyetlerinde yapılan kutlamalarda giyilen geleneksel kıyafetlerle çekilmiş bir kareye yer verilmiştir. Nevruz; Türk dünyasında baharın gelişini, bereketi, bolluğu, temizlenmeyi, mutluluğu simgeleyen törenlerdendir (Artun, 2000, ss. 25-27). *Nevruz Bayramı*, Türk halklarının ortak değerleri ve sosyokültürel kavram alanı içerisinde farklı bağlamlarda öğrencilere sunulduğunda Türkiye Türkçesi öğretiminde hedeflenen düzeyde çıktılar elde edilebilir.

Şekil 151. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim, Dolduralım ve İşaretleyelim" (s.186)*

D4 Dinleyelim, Dolduralım ve İşaretleyelim (Doğru ✓ / Yanlış ✗)

Bugün bizim en mutlu günümüz.
Düğünümüzde sizleri de yanımızda görmek istiyoruz.
DAMLA ve OZAN

Babası
Mesut Demir

Babası
Kadir Çalışkan

Düğün Yeri: ..... Oran-ANKARA
Düğün Tarihi: ..... /..... /2016 • Saat: .....
Not: Kızılay'dan düğün salonuna saat 18.00'de otobüs kalkacak.

1.	Düğün yemeksiz olacak.	
2.	Düğüne çocuklar gelecek.	
3.	Düğün salonuna otobüs kalkmayacak.	
4.	Demet ve Elif düğünde altın takacaklar.	

Şekil 152'de *Dinleyelim, Dolduralım ve İşaretleyelim* yönergesi altında öğrencilerden dinleme metninden hareketle düğün davetiyesinde yer alan boşlukların doldurulması ve tabloda verilen yargılardan doğru olanların işaretlenmesi beklenmektedir. Öğrencilerde dinleme becerisinin gelişimi amaçlanmakta ve davette kullanılan kalıp sözlerin öğretiminin yanı sıra bir davetiyenin hazırlanma aşamasında hangi ayrıntıların olması gerektiği aktarılmak istenmektedir. Etkinlik, kültürel bağlamda değerlendirildiğinde düğün kavramının, düğüne davet etme eyleminin hedef kültür içerisinde verilmesi amaçlanmaktadır.

Şekil 152. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Yazalım" (s.187)*

Y4 Yazalım

Yeri: .....

Tarihi ve saati: .....

Hangi yemekler olacak?: .....

Parayla çocuklara neler alacaklar?: .....

YARDIM KERMESİ

Yeri: .....

Tarihi ve saati: .....

Konserde hangi şarkıcılar olacak?: .....

Öğrenciler neler yapacaklar?: .....

BAHAR ŞENLİĞİ

Şekil 153'te *Yazalım* yönergesi çerçevesinde iki duyuru afişine yer verilmiştir. Afişlerde boş bırakılan yerlerin uygun ifadelerle tamamlanması beklenmektedir. Etkinlik aracılığıyla yazma yetisinin gelişimi desteklenerek etkinlik afişlerinin hangi kurallar ve ayrıntılar çerçevesinde tasarlandığı konusunda bilgiler aktarılmaktadır. İlk afiş, kermes etkinliğine ilişkin hazırlanmıştır. Kermes, kökeni ve uygulama amacı itibarıyla Türkiye sınırları dışındaki ülkelerde farklı olsa da Türkiye'de hayır faaliyetleri kapsamında düzenlenerek ihtiyaç sahiplerine yardım amacı güden kültürel bir kavramdır. İkinci afişte bahar şenliği kavramına yer verilmiştir. Günümüzde bahar şenlikleri, baharın gelişiyle beraber üniversiteli gençlerin bir araya gelip eğlendikleri festivaller niteliğinde tertip edilmektedir. Ancak tarihî süreçte şenlikler, özellikle de bahar mevsimiyle birlikte kültürel bir değer kazanmaktadır. Türklerin sadece çalışması ve uyuması dışında dinlendiği, toplu halde eğlendiği de bilinmektedir. Bunun için Türk boyları, temeli bayramlara dayanan çeşitli şenlikler düzenleyerek her davranışın, durumun hoş karşılandığı ve görüldüğü zamanlarda dinlenmişlerdir (Baykara 2000, s.868). Bu etkinlik aracılığıyla Türk dünyası kültürler arası ortaklıklara dikkat çekilebilir aynı zamanda Türk kültürü tanıtılarak dil öğretimine ivme kazandırılabilir.

Şekil 153. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.188)*

01 Okuyalım ve Dinleyelim

bayram, özel gün, kutlu ol-, mubarek ol-, merak et-, resmi tören, gösteri, önemli, çadır, geleneksel, davetli, misafir, ikram et-, vakit geçir-

TÜRK DÜNYASINDA KUTLAMALAR

Merve: Arkadaşlar, iki gün sonra Ramazan Bayramı var. Şimdiden bayramınız kutlu olsun.

Tilek ve Boranbek: Senin de Ramazan Bayramın mübarek olsun Merve.

Mirlan: Biz farklı ülkelerde yaşıyoruz. Ben çok merak ediyorum. Acaba ülkelerinizde hangi bayramlar ve özel günler var?

Boranbek: Kazakistan'da Bağımsızlık Günü ve Başkanlık Günü milli bayramlardır. Her sene bu bayramlarda resmî törenler yapıyoruz.

Merve: Türkiye'de de Cumhuriyet Bayramı, Zafer Bayramı gibi resmi bayramlar var. Bu bayramlar ülkemiz için çok önemli. Resmi bayramların dışında pek çok özel gün var. Örneğin, Yeni Yıl ve Anneler Günü. Tilek siz Kırgızistan'da Yeni Yıl'ı kutluyor musunuz?

Tilek: Elbette. Büyük bir heyecan ve mutlulukla Yeni Yılı karşılıyoruz. Ayrıca bizim ülkemizde Yılbaşı kadar önemli bir kutlama daha var: Nevruz.

Merve, Boranbek ve Mirlan: Nevruz bizde de var, Bahar Bayramı. Her 21 Mart'ta neşeyle baharı karşılıyoruz.

Merve: Tilek, siz Nevruz Bayramı'nda neler yapıyorsunuz?

Tilek: Nevruzu bozüy adında çadırlarda kutluyoruz. Buraya insanlar geleneksel kıyafetleriyle geliyorlar. Kur'an okuyoruz ve dualar ediyoruz. Sonra davetlilere sümölök adında özel bir yemek ikram ediyoruz. Çok keyifli vakit geçiriyoruz: danslar, şarkılar, gösteriler...

Merve: Harika! Bayramlar ne güzel! Tilek, bir Nevruz Bayramı'nda misafiriniz olmak istiyorum.

Tilek: Tabi ki, çok mutlu olurum.

Şekil 154'te *Kutlu Olsun* adlı bölümde, *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi altında *Türk Dünyasında Kutlamalar* başlıklı bir metin sunulmuştur. Öğrencilere kazandırılması hedeflenen sözcüklerin liste halinde verilerek bağlam içerisinde kavratılması amaçlanmaktadır. Metinde geçen karşılıklı konuşmada Türkiye'de ve Kazakistan'da kutlanan dinî ve millî bayramlara örnekler verilmiştir. Kazakistan'da *Bağımsızlık Günü, Başkanlık Günü* millî bayramlardır. Türkiye'de ise *Cumhuriyet ve Zafer Bayramı* millî bayramlar olarak kutlanmaktadır. Dolayısıyla bu durumda kaynak ve hedef kültürel içeriklerin etkileşimli bir şekilde aktarımı düşünülmektedir. Bunun yanında Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi sürecinde avantajlar sağlayacak olan ortak bayramalar da ele alınmıştır. Dinî bayramlardan *Ramazan Bayramı* ve Türk dünyası birliğini yansıtan ve bu anlamda yapı taşı niteliğinde olan *Nevruz Bayramı'*nın ortak olması yönünün vurgulanarak bağlam içinde aktarıldığı görülmektedir. Ayrıca Nevruz Bayramı'ndaki kutlama ritüellerinden "*Kur'an okuma, dualar etme, yemek ikram etme*" geleneklerine dikkat çekilmek istenmiştir.

Şekil 154. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim ve Tekrar Edelim" (s.191)*

Şekil 155'te *Dinleyelim ve Tekrar Edelim* yönergesi çerçevesinde gündelik hayatta ve önemli günlerde gereksinim duyulan kalıp sözlerine yer verilmiştir. "*Yeni yılınız kutlu olsun! Tebrik ederim! Başarılarının devamını dilerim. Bayramınız mübarek olsun! İyi bayramlar!"* gibi kalıplaşmış ifadelerin öğretiminin somutlaştırılarak aktarılması için bu ifadelere uygun görseller tercih edilmiştir. Böylece öğrencilerin, hayatın farklı sosyal durumlarında iletişim kurarken problem yaşamaması için gerekli ifadelerin öğrenimi sağlanmış olur. Temur (2020, s.140), öğrencilerin temel düzeyde doğum, evlenme ve ölüm geçiş dönemleriyle resmi ve dini bayramlar gibi sosyokültürel kavram alanına ait alanlarda ihtiyaç duyabileceği temel davranış biçimlerinin, eylemler ve kalıp sözlerin uygun sosyal bağlamlar içerisinde sunulması gerektiğini ifade etmektedir. Böylelikle doğal hayatın içinden, canlı olan kültürün tanıtımı yapılarak yaşayan dilin öğretimi gerçekleştirilebilir.

Şekil 155. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim ve Sıralayalım" (s.191)*

Şekil 156'da *Dinleyelim ve Sıralayalım* yönergesi altında bayramlarda, önemli günlerde uygulanan gelenek ve göreneklerin uygun görüldüğü davranış ve tutumlara yönelik bir etkinlik sunulmuştur. Doğum gününde, hasta ziyaretinde veya resmî, dinî bayramlarda âdet olmuş hangi davranışların sergilenmesi gerektiği aktarılarak ve bu bağlamlarda ifade edilen belirli kalıp sözler öğretilerek öğrencilerin iletişimsel yetilerinin gelişimine katkı sağlanabilir. Etkinliğin bir görselinde yer alan çocuğun bir yaşlının elini öpme sahnesi kültürel içerik aktarımı açısından dikkate değer bir davranıştır. Türkiye Türklerinde bayramlarda ve özel günlerde çocuklar yaşlıların elini öper ve alnına değdirir. Bu ritüel, küçüklerin büyüklere karşı olan sevgiyi ve saygıyı simgeler. Öğrencilerin, hedef kültürde böyle bir geleneğin olduğuna dair ayrıntılı bilgi edinmesi kültürel duyarlılık becerisinin gelişimi açısından önemlidir.

Şekil 156. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Konuşalım" (s.192)*

Cevaplar	**a)** Yeni yılınız kutlu olsun! / Mutlu seneler! **b)** Mutluluklar dilerim. / Allah mesut etsin. / Tebrik ederim. / Allah bir yastıkta kocatsın. **c)** Hayırlı tezkereler! **ç)** Tebrik ederim. / Kutlarım. / Başarılarının devamını dilerim. / Allah yolunu açık etsin. **d)** Geçmiş olsun. / Allah beterinden korusun. / Cana geleceğine mala gelsin. **e)** Başınız sağ olsun. / Allah sabır versin. / Mekanı cennet olsun. / Allah rahmet eylesin. **f)** Geçmiş olsun. / Allah şifa versin. / Acil şifalar diliyorum. **g)** Doğum günün kutlu olsun! / İyi ki doğdun! / Nice mutlu yıllara! **h)** Bayramınız kutlu olsun! / Bayramınız mübarek olsun! / İyi bayramlar! **ı)** Tebrik ederim. / Allah analı babalı büyütsün. / Gözünüz aydın! / Allah uzun ömür versin.

Şekil 157'de *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde hayatın önemli kesitlerinde ifade edilmesi gereken kalıp sözlerin öğretimine yönelik bir etkinlik tasarlanmıştır. Temel düzeyde öğrenciler, gündelik yaşamın basit durumlarında belleğe yerleştirilmiş temel söz kalıplarından yararlanır, böylece yalın anlatımları gerçekleştirir (AOÖÇ, 2013, s.34). Bu ifadelerin bazıları kültürel tutum ile ilgiliyken bazıları kültürel değer ifade etmektedir. Öğrenciler, bu düzeyde bu ayrımı yapmaya çalışır (Temur, 2020, s.138). İfadelerin birçoğu Türk soylularda benzer ve ortaktır, bu nedenle öğretimi kolaylaşır. Ayrıca bu ifadelerin, öğrencilere farklı boyutlarda sunularak günlük hayatta kullanımı artırılabilir, böylece iletişimsel yetinin gelişimi de desteklenebilir.

Şekil 157. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Anlatalım" (s.194)*

Şekil 158'de *Anlatalım* yönergesi altında Azerbaycan'da, Kazakistan'da, Türkmenistan'da, Özbekistan'da, Kırgızistan'da ve Türkiye'de kutlanan millî bayramlara ve festivallere örnek verilmiştir. Etkinlik, Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye'deki kutlamaları tasvir eden görsellerle desteklenmektedir. Öğrencilere "Ülkenizde hangi bayramlar, özel günler, festivaller veya kutlamalar var?" sorusu yöneltilerek öğrencilerde kendi kültürlerine yönelik bir farkındalık becerisinin gelişimi amaçlanmıştır. Ayrıca bu özel günlerde sergilenen ritüeller anlamında Türk halklar arasında bir ortaklık veya farklılığın olup olmadığına ilişkin bulguların tespit edilmesi için öğrencilere karşılaştırma imkânı sunulmuştur.

Şekil 158. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim, Tamamlayalım ve Cevaplayalım" (s.195)*

D4 Dinleyelim, Tamamlayalım ve Cevaplayalım

Zarina: Hoş geldiniz.
Asel: Hoş bulduk Zarina. Ramazan Bayramınız (1) ..... olsun.
Zarina: Sağ ol. Senin de bayramın (2) ..... olsun Asel.
Asel: İyi bayramlar Çıngız Bey.
Çıngız: Hoş geldiniz Asel Hanım. Size de iyi bayramlar. Çocuklarınız nerede?
Asel: Çocuklar (3) ..... elini öpüyorlar. Heh, geldiler.
Çıngız: Çocuklar dedenizden (4) ..... aldınız mı?
Çocuklar: Eveet!
Zarina: Haydi bayram (5)..... hazır!
Asel: Zarina ellerine sağlık, sofra çok güzel.
Çıngız: Allah nice (6)..... göstersin!
Herkes: Amin!

1. Misafirler neyi kutluyorlar?
a) Zarina'nın doğum günü.
b) Ramazan Bayramı
c) Anneler Günü

2. Dede, torunlarına ne veriyor?
a) harçlık
b) maaş
c) ücret

3. Onlar nasıl hissediyorlar?
a) üzgün
b) mutlu
c) korkmuş

4. Bayramda hangisini söylemiyoruz?
a) Bayramınız mübarek olsun!
b) İyi bayramlar!
c) İyi ki doğdun!

Şekil 159'da *Dinleyelim, Tamamlayalım ve Cevaplayalım* yönergesi altında cümlelerin bazı yerleri boş bırakılmış olan diyalog metni yer almaktadır. Dinleme yetisinin gelişiminin amaçlandığı bu etkinlikte yazma becerisinin de desteklenmesi hedeflenmektedir. Cümlelerde boş bırakılan yerlerin metne göre uygun ifadelerle tamamlanması beklenmektedir. Metin, kültürel bilgi bağlamında hedef kültürün içerdiği değer yargılarını, inançlarını âdet olmuş davranış biçimlerini tanıtma amacı gütmektedir. "*Hoş geldiniz, iyi bayramlar, ellerine sağlık"* gibi kalıp sözler; dini bayramlardan "*Ramazan Bayramı*; *el öpme, harçlık"* vb. âdet olmuş davranışlar hedef dilin kültürel odak unsurlarıdır. Bu unsurların bağlam içerisinde verilerek kalıcılığı çoktan seçmeli sorularla ölçülmesi amaçlanmıştır. Türk Cumhuriyetlerinde de Ramazan

Bayramı kutlanmaktadır. O günlerde insanlar bir araya gelerek bayramlaşırlar, misafirleri sofralarına davet edip ikramlarda bulunurlar. Dolayısıyla ortak kutlanan bir bayramda benzer ritüellerin uygulanması bilgisi sayesinde Türkiye Türkleri ile Türk soylu olan diğer halklar arasında ortak değer yargılarının varlığı sezdirilerek dil öğretim sürecinin sürdürülmesi, dil öğrenimi konusunda olumlu çıktılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Şekil 159. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Anlatalım" (s.195)*

Şekil 160'ta *Anlatalım* yönergesi çerçevesinde öğrencilerin kendilerini daha rahat ifade etmelerini sağlayacak bir konu seçilmiştir. Çocukların bir arada bulunduğu, geleneksel kıyafetler ile millî dansların yapıldığı görsellerde bayramların kutlandığına dair bilgi verilmektedir. Öğrencilerin konuşma becerilerini desteklemek amacıyla "Ülkenizde Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'nda neler yapıyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soru aracılığıyla kültürler arası iletişim ve etkileşim ortamı sağlanırken Ramazan ve Kurban Bayramlarında uygulanan âdetlerde Türk dünyasının ortak kültürel unsurlarının keşfedilmesine de imkân verilebilir.

Şekil 160. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Anlatalım" (s.196)*

Anlatalım

Ayperi: Gelecek hafta evleniyorsun. Heyecanlı mısın?
Ayla: Evet Nurcan, çok heyecanlıyım. Ama evimden, ailemden ayrılacağım. Biraz üzgünüm.
Ayperi: Sizde gelin evden nasıl çıkıyor?
Ayla: Biz buna "gelin çıkarma" diyoruz. Damat tarafı gelinin evinin önünde bekliyor. Gelin, anne ve babasının elini öpüyor. Birbirlerine sarılıyorlar. Anne ve baba, mutlu bir evlilik için dua ediyor. Sizde nasıl?
Ayperi: Bizde de gelin çıkarma çok önemli bir tören. Anneler, yakın akrabalar, genç kızlar türküler söylüyor, ağıtlar yakıyorlar. Büyükler dualar okuyorlar. Gelin kızlar mutlular ama ağlıyorlar.
Ayla: Çünkü evlerinden, ailelerinden ayrılıyorlar. Biliyorum, ben de ağlayacağım.

Şekil 161'de *Anlatalım* yönergesi altında sözlü anlatım becerisinin gelişimine ve Türk kültür ögelerinin tanıtımına yönelik bir etkinlik tasarlanmıştır. Karşılıklı konuşma biçimiyle diğer bir deyişle diyalog türünde oluşturulan metin, içerikle uyumlu görsellerle desteklenmektedir. Metne ilişkin oluşturulan soruların, öğrencilerin iletişimsel yetisinin gelişimine katkı sunacağı düşünülmektedir. Metnin içeriği Türk dünyasının ortak kültürel değerlerinin tanıtımıyla teşekkül edilmiştir. Türkiye Türkü ile Türk soylu biri, Türk düğünlerinin önemli aşaması olan "*gelin çıkarma"* merasimi hakkında sohbet etmektedirler. Her iki kültürde de gelin çıkarma geleneği vardır. Ayrıca gelinin evden ayrılma anında dinî inançlarının bir ritüeli olan duaların edilmesi de ortak kültürel öge olarak ortaya çıkmaktadır. Görsellerde yer alan gelinlerin üzerindeki geleneksel gelinlikleri de gelin çıkarma geleneğinin tanıtımının önemli bir parçası niteliğindedir. Dolayısıyla hedef dilin öğretiminde ve hedef kültürün tanıtımında ortak kültürel ögeler kullanılarak öğretim süreci, daha etkin hale getirilmek amaçlanmaktadır.

3.2.6.2.2. A1 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Türk dünyasının değerleri, inançları ve adet olmuş davranışlarına dair ortak kültürel ögeler çerçevesinde incelenen A1 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu

saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konuların çalışma kitaplarında genellikle yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen Türk dünyasının değerleri, inançları ve adet olmuş davranışlarına dair ortak kültürel ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler, bu bölümde yalnızca yönergeler ve hedeflenen kazanımlar çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. Sayfa 8'de *Okuyalım ve Seçelim* yönergesi çerçevesinde selamlaşma, karşılama ve vedalaşma ile ilgili kalıp sözlerin öğretimine yer verilmiştir. Sayfa 65'te *Okuyalım, Eşleştirelim ve Yazalım* yönergesi altında görsellerde tasvir edilen özel günlerle bu özel günlerde kullanılan kalıp sözlerin eşleştirilmesi beklenmektedir. Sayfa 66'da *Dinleyelim ve Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde, temel düzeyde iletişimsel yetinin gelişimine ilişkin öğrenilmesi hedeflenen, milli ve dini bayramlarda kullanılan kalıplaşmış ifadelere yer verilmiştir. Sayfa 67'de *Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde hayatın belirli durumlarında ifade edilen kalıp sözlerin pekiştirilmesi amaçlanmaktadır.

3.2.6.2.3. A1 Temel Düzey Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Bulgular

Öğretmen kılavuz kitabı taranmış, tarama sonucunda ilgili ölçüte ilişkin uyarı ve öneri bölümlerinde ortak kültürel unsurlara rastlanmıştır. Söz konusu unsurların içeriği aşağıdaki gibidir:

Konuşalım adlı etkinlikte Türk dünyasının ortak bayramlarından Nevruz Bayramı'na davetin ne şekilde yapılacağına dair bilgiler verilmektedir. Konuşma becerisinin gelişimine katkı sunulmasının yanında öğrencilerin ortak kültürel unsurların yer aldığı dünyaya dâhil edilmesi amaçlanmaktadır. Bu yönde öğreticinin öğrencileri doğru yönlendirebilmesi için öneriler sunulmaktadır. Sayfa 112'de *öneri* bölümünde şu şekilde bir bilgiye rastlanmıştır:

> "Bu etkinlikten önce öğrencilere Nevruz Bayramıyla ilgili video ve fotoğraf örnekleri sunabilir, onları ülkelerindeki Nevruz kutlamalarıyla ilgili konuşturabilirsiniz" (YTSÖ, 2016, s.112).

Öğretici, öneride sunulan bilgiler sayesinde Türk dünyasının ortak ve önemli bayramı olan Nevruz Bayramı'nın kutlamalarının ne amaçla ve ne şekilde yapıldığına dair vurgulamalar yaparak öğrencilerin dikkatlerini derse çekebilecek ve sohbet ortamına

zemin hazırlayacaktır. Öğrenciler bu konu hakkında sohbet ederken kendi kültürel unsurlarının farkına varacak, aynı zamanda edindiği kültürün içinde kendi kültürü ile benzer ve ortak noktaları fark edebilecektir.

Türk Dünyasında Kutlamalar başlıklı metnin kavranmasına yönelik uygulanması hedeflenen etkinliklerle ilgili metne hazırlık sürecinde, sayfa 115'te şöyle bir bulguya rastlanmıştır:

> "Sınıfa ufak bir yaş pasta getirip sanki sınıftan bir öğrencinin doğum günüymüş gibi derse eğlenceli bir giriş yapabilirisiniz. Tahtaya "Doğum günün kutlu olsun!" mesajını yazarak öğrencilerde derse ve konuya dikkati artırabilirsiniz. Daha sonra kendi dillerinde bu ifadenin ne şekilde karşılandığını sorup lehçelerdeki ortaklığa dair farkındalık oluşturabilirsiniz" (YTÖS, 2016, s.115).

Sadece bayramlar konusunda değil, kutlamalarda kullanılan kalıp sözlerin ortaklığına dair de bir farkındalık oluşturulmak istenmektedir. Böylelikle öğrencilerin hedef dile dolayısıyla hedef kültüre karşı dikkatlerinin arttırılması beklenmektedir.

Kutlu Olsun! bölümünde insanın hayatında gelişen farklı sosyal durumlarda kullanılan kalıp sözlerin öğretimi amaçlanmaktadır. Bu bölümde hedeflenen becerilerin kazandırılmasına yönelik öğreticinin derste uygulayabileceği uyarı ve öneriler sunulmuştur. Sayfa 117'de uyarı bölümünde şu şekilde bir bulguya ulaşılmıştır:

> "Bu bölümde geçen "düğün, cenaze, doğum günü, bayram, doğum, başarı…" gibi sosyal durum ve bağlamlarda kullanılan kalıp ifadeleri öğrencilerin kendi dillerindeki karşılıklarıyla karşılaştırma fırsatı veriniz. Bu sayede öğrenciler, dil ve düşünce dünyasındaki ortaklıkları öğrenim sürecine olumlu şekilde aktarabilirler" (YTÖS, 2016, s.117).

Bu uyarı aracılığıyla öncelikle ilgili bölümde geçen kalıp sözlere dikkat çekilmek istenmiştir. Bu sayede öğrencilerde kültürel farkındalık becerisinin gelişimi destekleneceği düşünülmektedir. Daha sonra öğrenciler, temel dil becerilerinin uygulanmasıyla öğrendikleri kalıp sözleri kendi kültürlerinde yer alan kalıp sözlerle karşılaştırarak benzerlikler ve ortaklıkları analiz edebilecek ve böylece öğrenim sürecinde üst düzey beceriler kazanabilecektir.

3.2.6.2.4. A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe A2 düzey ders kitabı incelenmiş, inceleme sonucunda ilgili ölçüte ilişkin metinlerde, metni destekleyen etkinliklerde ve görsellerde bulgulara rastlanmıştır. Elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Şekil 161. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.58)*

Şekil 162'de *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde *Çok Mutluyum!* adlı bölüme ilişkin kısa metinler oluşturulmuştur. Başında Türk dünyasının motifleriyle bezenmiş kalpağı olan çocuğun Ramazan Bayramı'na dair mutluluğunu ne şekilde dile getirdiği ele alınmıştır. Metne yönelik hazırlanmış sorularla öğrencilerin okuma ve dinleme becerilerinin gelişimi desteklenmektedir. *Ramazan Bayramı* ve bayramda çocuklara verilen *bayram harçlığı* kavramlarına değinilmiştir. Hedef kitlenin kültüründe de olan Ramazan Bayramı farklı şekillerde kutlanmaktadır. Söz gelimi bayram harçlığı hedef kültüre özgü bir gelenektir. Bundan dolayı hedef kültür unsurlarının ayrıntıları aktarılırken ortak kültürel ögelerin sezdirilmesi dil öğretim süreci açısından oldukça önemlidir.

Şekil 162. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.96)*

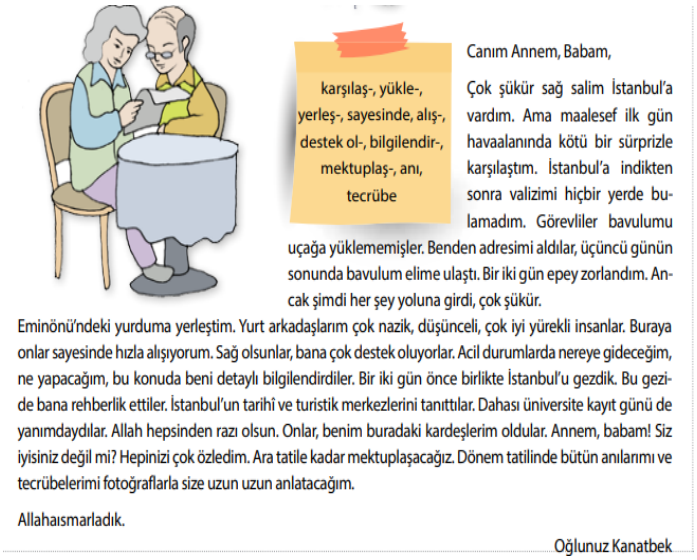

karşılaş-, yükle-, yerleş-, sayesinde, alış-, destek ol-, bilgilendir-, mektuplaş-, anı, tecrübe

Canım Annem, Babam,

Çok şükür sağ salim İstanbul'a vardım. Ama maalesef ilk gün havaalanında kötü bir sürprizle karşılaştım. İstanbul'a indikten sonra valizimi hiçbir yerde bulamadım. Görevliler bavulumu uçağa yüklememişler. Benden adresimi aldılar, üçüncü günün sonunda bavulum elime ulaştı. Bir iki gün epey zorlandım. Ancak şimdi her şey yoluna girdi, çok şükür.

Eminönü'ndeki yurduma yerleştim. Yurt arkadaşlarım çok nazik, düşünceli, çok iyi yürekli insanlar. Buraya onlar sayesinde hızla alışıyorum. Sağ olsunlar, bana çok destek oluyorlar. Acil durumlarda nereye gideceğim, ne yapacağım, bu konuda beni detaylı bilgilendirdiler. Bir iki gün önce birlikte İstanbul'u gezdik. Bu gezide bana rehberlik ettiler. İstanbul'un tarihî ve turistik merkezlerini tanıttılar. Dahası üniversite kayıt günü de yanımdaydılar. Allah hepsinden razı olsun. Onlar, benim buradaki kardeşlerim oldular. Annem, babam! Siz iyisiniz değil mi? Hepinizi çok özledim. Ara tatile kadar mektuplaşacağız. Dönem tatilinde bütün anılarımı ve tecrübelerimi fotoğraflarla size uzun uzun anlatacağım.

Allahaısmarladık.

Oğlunuz Kanatbek

Şekil 163'te *Gündelik İletişim* adlı bölümde mektup niteliğinde bir metne yer verilmiştir. *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan bu mektup örneği, anlatılan olayları betimleyen görsellerle desteklenmektedir. Öğrencilere kazandırılması hedeflenen söz varlığının, liste halinde sunularak bağlam içinde öğretilmesi düşünülmektedir. Mektupta kültürel bağlamda geçen "*çok şükür, sağ olsunlar, Allah hepsinden razı olsun* ve *Allahaısmarladık"* kalıp sözlerini Türkiye Türkleri gündelik konuşmalarında sıklıkla kullanmaktadırlar. İslâmiyet'in kabulü ile birlikte Arapçadan Türkçeye geçen bu söz kalıpları, Türk soylu halklar tarafından da kullanılmaktadır. Ders kitaplarında bu kültürel unsurlara yer verilerek Türkiye Türklerinin gündelik iletişimlerinde kullandıkları söz varlığına dikkat çekilmiş olur. Böylece Temur'un (2020, s.141) deyimiyle kültürel unsurların yapay bir yaklaşımla sunulması önlenir. Hedef kitle yaşayan ve canlı olan kültürel ögelere maruz kalarak sosyokültürel yetilerini geliştirebilir. En önemlisi de kendi dillerinde olan bu ifadelerin farkına varır, öğrendiklerini kalıcı hale getirir.

Şekil 163. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Yazalım" (s.110)*

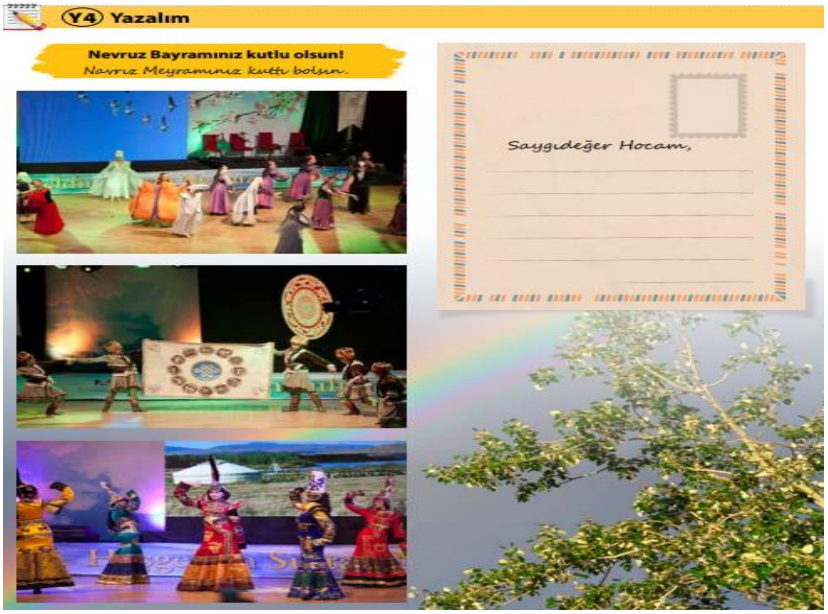

Şekil 164'te *Yazalım* yönergesi çerçevesinde öğrencilerin yazma becerilerini geliştirecek, ortak kültürel unsurlarına yönelik farkındalık kazandıracak bir etkinliğe yer verilmiştir. Nevruz Bayramı'nın kutlamalarına ilişkin görsellerde Türk dünyasının farklı ülkelerine ilişkin görüntüler seçilmiştir. Etkinlikte Nevruz Bayramı için bir tebrik kartının yazılması beklenmektedir. Etkinliğin başlığında kutlamaya dair *Nevruz Bayramınız kutlu olsun!* kalıp ifadesinin Kazak Türkçesinde *Navruz Meyramınız kuttı bolsın.* şeklindeki karşılığı da verilmiştir. Böylece hedef kitlede bu bayramın Türk dünyasında ortak değer yargılarının bir parçası olduğu konusunda farkındalık oluşturulabilir.

Şekil 164. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Canlandıralım" (s.142)*

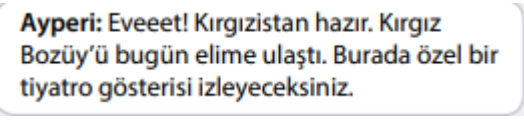

Şekil 165'te *Canlandıralım* yönergesi altında Türk dünyası tanıtım günlerinin düzenlenmesine dair bilgiler yer almaktadır. Diyalog şeklinde oluşturulan metne yönelik Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'yi tanıtıcı görsellerin yer aldığı görülmektedir. Türklerin tarihî süreçte barınma ihtiyacını karşılayan *çadır* ismi Kırgız

Türkçesiyle geçmektedir. Kırgız Türkçesinde *Bozüy* (Türkiye Türkçesine boz ev olarak çevrilebilir.) olarak karşılık bulan çadırın, Türk halklarının konargöçer hayatının vazgeçilmez parçası olduğu bilinmektedir. Keçeden yapıldığı bilinen *Bozüy*, bir yerden başka bir yere taşınırken kolay kurulabilir ve toplanabilir bir özellik taşımaktadır. Bu da Türklerin tarihte devamlı mekân değiştirdiklerini ve o mekâna kolay adapte olabildiklerini anlatmaktadır. Türklerin ortak yaşamına dair izler sunan bu kültürel unsur sayesinde öğrencilerin kendi kültürel ögelerini keşfetmesine ve öğrendiği dil ve kültürle müşterek özellikler taşıdığı konusunda farkındalık yaratmasına imkân sağlayabilir.

3.2.6.2.5. A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Türk dünyasının değerleri, inançları ve adet olmuş davranışlarına dair ortak kültürel ögeler çerçevesinde incelenen A2 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konuların çalışma kitaplarında genellikle yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen Türk dünyasının değerleri, inançları ve adet olmuş davranışlarına dair ortak kültürel ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler, bu bölümde yalnızca yönergeler ve hedeflenen kazanımlar çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. Sayfa 59'da *Seçelim ve Yazalım* yönergesi çerçevesinde tasarlanan etkinlikte yemek sofrasında dua eden kişilerin görseline yer verilmiştir. Hedef kitle, görseli inceleyerek kutuda verilen bilgilerle ilişkilendirecek, uygun olan cümleyi seçip yazacaktır. Etkinlik ilgili ölçüt çerçevesinde incelendiğinde *Ramazan ayı, iftar, sahur* gibi inanç sistemine ait değerlerin yer aldığı görülmektedir. Sayfa 66'da *Tamamlayalım ve Konuşalım* yönergesi altında sunulan etkinlikte kitabevinde geçen diyalog metni yer almaktadır. Bu etkinlik aracılığıyla hedef kültür bilgi alanına ait kalıp sözlerin pekiştirilmesi amaçlanmaktadır.

3.2.6.2.6. B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim B1 düzey ders kitabı taranmış, tarama sonucunda metinlerde, metni destekleyen etkinliklerde ve görsellerde ilgili ölçüte ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Elde edilen bulgulara yönelik değerlendirmeler aşağıdaki gibidir:

Şekil 165. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Cevaplayalım ve Anlatalım" (s.13)*

K2 Cevaplayalım ve Anlatalım

GÖYÇAY NAR FESTİVALİ

Sayın Seyirciler, bültenimize Azerbaycan'dan keyifli ve eğlenceli bir haberle devam ediyoruz. Narıyla meşhur Azerbaycan'ın Göyçay Bölgesinde geleneksel nar festivali düzenlendi. Diplomatlar, milletvekilleri ve akademisyenlerin yanı sıra vatandaşlar da bu renkli festivale büyük ilgi gösterdi. Etkinlikte, bölgedeki nar yetiştiricileri, ziyaretçilere farklı nar çeşitlerini, nardan tatlıları, yemekleri ve içecekleri tanıttı. Festivalde folk-

Şekil 166'da *Cevaplayalım ve Anlatalım* yönergesi altında ve *Göyçay Nar Festivali* başlıklı metin içeriğiyle bir etkinlik tasarlanmıştır. Örnek haber metni sunularak öğrencilerden haber metnine yönelik soruların cevaplanması beklenmektedir. Merak motivasyonunun belirgin düzeyde kendini gösterdiği B1 düzeyinde, örnek metin aracılığıyla hedef kitlenin Türk dünyasındaki kutlamalara ve festivallere karşı ilgilerinin üst düzeyde olacağı düşünülmektedir. Azerbaycan'dan gelen öğrencinin kendi ülkesinde Nar Bayramı'na iştirak ettiği ve bu bayrama ilişkin ayrıntılı bilgiye sahip olduğu düşünüldüğünde öğrencinin derse katılımının en üst düzeyde olacağı beklenmektedir. Belli bir birikimle dersi dinleyen öğrenciler, derste kazandırılması hedeflenen becerileri daha çabuk elde edebilecektir. Bu etkinlik sayesinde hedef kitle, kaynak kültür içeriğini hedef kültür içeriğiyle karşılaştırma olanağına sahip olacaktır.

Şekil 166. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Cevaplayalım ve Anlatalım" (s.14)*

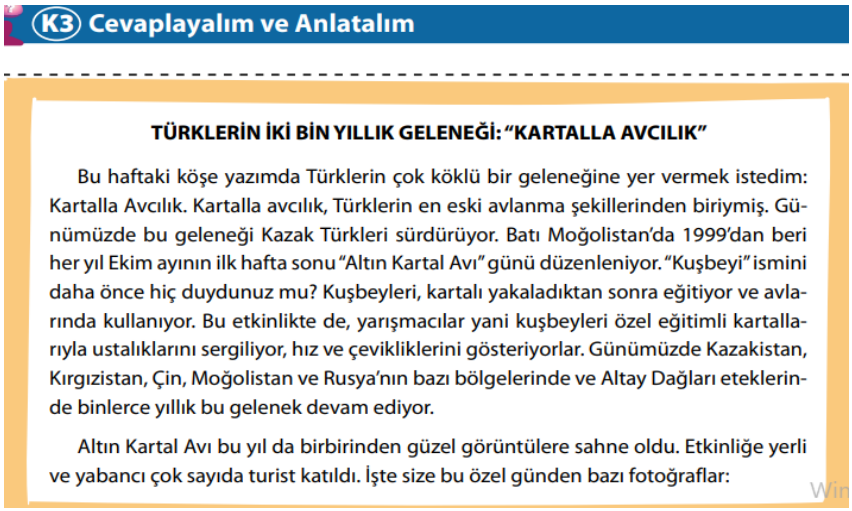

K3 Cevaplayalım ve Anlatalım

TÜRKLERİN İKİ BİN YILLIK GELENEĞİ: "KARTALLA AVCILIK"

Bu haftaki köşe yazımda Türklerin çok köklü bir geleneğine yer vermek istedim: Kartalla Avcılık. Kartalla avcılık, Türklerin en eski avlanma şekillerinden biriymiş. Günümüzde bu geleneği Kazak Türkleri sürdürüyor. Batı Moğolistan'da 1999'dan beri her yıl Ekim ayının ilk hafta sonu "Altın Kartal Avı" günü düzenleniyor. "Kuşbeyi" ismini daha önce hiç duydunuz mu? Kuşbeyleri, kartalı yakaladıktan sonra eğitiyor ve avlarında kullanıyor. Bu etkinlikte de, yarışmacılar yani kuşbeyleri özel eğitimli kartallarıyla ustalıklarını sergiliyor, hız ve çevikliklerini gösteriyorlar. Günümüzde Kazakistan, Kırgızistan, Çin, Moğolistan ve Rusya'nın bazı bölgelerinde ve Altay Dağları eteklerinde binlerce yıllık bu gelenek devam ediyor.

Altın Kartal Avı bu yıl da birbirinden güzel görüntülere sahne oldu. Etkinliğe yerli ve yabancı çok sayıda turist katıldı. İşte size bu özel günden bazı fotoğraflar:

Şekil 167'de *Cevaplayalım ve Anlatalım* yönergesi çerçevesinde *Türklerin İki Bin Yıllık Geleneği: "Kartalla Avcılık"* adlı metin kullanılmıştır. Köşe yazısı niteliğinde sunulan bu metin aracılığıyla okuma ve sözlü anlatım becerilerinin gelişimi desteklenmektedir. Metnin anlaşılmasına, kavranmasına yönelik oluşturulan soruların öğrenciler tarafından yanıtlanması beklenmektedir. Metnin konusu ve içeriği kültürel bağlamda değerlendirildiğinde Türk halklarının ortak kültürel unsurlarına yer verildiği görülmektedir. Metinde, kartalla avcılık geleneğinin kökeni ve günümüzde hangi toplumlarda sürdürüldüğü anlatılmaktadır. Kartalla avcılık, Türk toplumlarının kadim geleneklerinden biridir. Bu, kayalara işlenmiş kartal ve kartalla avlarını avlayan avcıların resimlerinden anlaşılmaktadır (Kara, 2006, s.9). Öğrencilere öğrendikleri dilin ve kültürün kendi dil ve kültürüyle ortak kökenden geldiğinin delilini sunan bu metin, ortak kültürel unsur niteliğinde öğretim sürecinin kolaylaşması ve öğrenimin verimliliği açısından oldukça işlevseldir. Metnin altında "Ülkenizdeki önemli bir geleneği arkadaşlarınıza tanıtınız." yönergesi aracılığıyla öğrenciler, Türk dünyasının önemli geleneklerini anlatarak sosyokültürel etkileşim ortamının yaratılmasına katkı sunacaklardır. Böylece hem ders çekici hâle gelebilir hem de öğrencilerin ilgileri canlı tutulabilir.

Şekil 167. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Yazalım" (s.39)*

Y2 Yazalım

Orta Asya Çocuk Oyun ve Masalları etkinliği kapsamında Dokuz Eylül Üniversitesi ile Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi işbirliğinde, Uluslararası Orta Asya Çocuk Oyun ve Masalları etkinliği yapılacak.

10-13 Mart 2016 tarihleri arasında Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Kongre Merkezi'ndeki etkinlikte, konuşmacılar kültür çerçevesinde oyun ve masalların çocuğun gelişimine katkısını konuşacaklar. Ayrıca ortak kültürel mirasımız olan bazı oyunları tanıtacak, masallardaki ortaklıkları sunacaklar. Bu etkinliğin asıl amacını ise söyle açıklıyorlar: Bizler, günümüzde unutulmak üzere olan çocuk oyunlarını ve masalları hatırlatmak, kültürel ortaklıkları tespit etmek için bu etkinliği düzenlemek istedik.

Etkinliğe çok sayıda akademisyen, yazar ve çocuk misafir katılacak.

Şekil 168'deki etkinlik, *Yazalım* yönergesi altında öğrenilmesinde güçlükler çekilen yazma becerisinin desteklenmesine yönelik tasarlanmıştır. Yorum içermeyen, resmî bir dilin kullanılmasını gerektiren duyuru afişlerinin hazırlanmasında belirli kalıp ifadelere başvurulmaktadır. Öğrencileri bu anlamda doğru yönlendirmek ve yazma konusunda heveslendirmek için bu tür etkinlik örnekleri bir hayli işlevseldir. Etkinliğin içeriğinde kullanılan kısa metinde *Orta Asya Çocuk Oyun ve Masalları* konulu bir etkinliğin önemi üzerinde durulmaktadır. Metinde, söz konusu etkinliğin Türk dünyasının ortak kültürel bilgi alanında değerlendirilen masallar ve çocuk oyunlarının ortaklıklarının tespit edilmesi üzerine düzenlendiği anlatılmaktadır. Bu etkinlik afişinin hazırlanması esnasında öğrencilere ortak kültürel ögelerini bünyesinde barındıran masal ve çocuk oyun örneklerinden bahsedilebilir. Öğrencilerin bu örneklerde hem kendi kültüründe hem hedef kültürde olan ortaklıkları keşfetmesi konusunda yönlendirilebilir.

Şekil 168. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.41)*

Çocuklarımızla Tatlı mı Tatlı Bir Söyleşi

Değerli okurlarım, bugün 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı. 23 Nisan 1920'de ülkemiz için âdeta yeni bir dönem başladı. Bu tarihte Türkiye Büyük Millet Meclisi kuruldu. Cumhuriyetimizin kurucusu büyük önder Mustafa Kemal Atatürk ise bu kıymetli günü tüm dünya çocuklarına armağan etti. Bu vesileyle sizin ve tüm ço

Şekil 169'da *Çocuklarımızla Tatlı mı Tatlı Bir Söyleşi* başlıklı metin sunulmuştur. *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde tasarlanan bu etkinlikte, öğrencilere

kazandırılması hedeflenen kelime listesi de oluşturulmuştur. Etkinlik aracılığıyla okuma ve dinleme becerilerinin gelişiminin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca metnin içeriğinde sunulan kültürel ögeler öğrencilerin Türkiye Türkçesini de öğrenmesine imkân sağlayabilecektir. Söyleşide, hedef kültür bağlamında 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'na ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu bayramın Türkiye için önemi üzerinde durularak geleceğin kurucuları çocuklar ve Türkiye Cumhuriyeti kurucusu Mustafa Kemal Atatürk unsurlarına değinilmiştir. Böylece söz konusu etkinlik, hedef kitlenin öğrendiği dilin konuşulduğu ülkede kutlanan millî bayramlarına dair bilgi edinmesi ve kültürler arası iletişim yetisinin gelişimi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Şekil 169. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Cevaplayalım ve Anlatalım" (s.43)*

K1 Konuşalım

AYAZ ATA

Çağrı: Hocam merhaba. Ben "Kültürümüz Özümüzdür" adlı dergiden geliyorum. Beni size yönlendirdiler. Dergimizin gelecek sayısında "Ayaz Ata" ile ilgili bir köşe yayınlayacağız. Rica etsem bana on dakikanızı ayırabilir misiniz? Engin bilgi ve kültür birikiminizden faydalanmak istiyorum.

Serhan Hoca: Tabi ki Çağrı Bey, içeri buyurun lütfen. Demek derginizde Ayaz Ata hakkında bir yazı çıkacak. Ne hoş! Bu ismin anlamıyla başlayalım isterseniz. Daha önce hiç duymuş muydunuz?

Çağrı: Ayaz Ata; Türk, Altay ve Orta Asta mitolojilerinde özellikle Kazaklarda ve Kırgızlardaki Soğuk Tanrısı, değil mi? Ben bir tek bu bilgiye sahibim.

Serhan Hoca: Evet, doğru bir bilgi. Ayaz Ata, Ayas Han veya Ak Ayas, mitolojide bu üç ismi de görmekteyiz. Ayaz kelimesi, dondurucu soğuk ve kara kış anlamına gelir. İnanışa göre Ay Tanrısı, Türkleri korumak için Ayas Han'ı yeryüzüne göndermiştir. Ayaz Han, soğuk havalarda ortaya çıkar ve yardıma muhtaçlara yardım eder.

Şekil 170'te *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde *Ayaz Ata* başlıklı metin yer almaktadır. Konuşma becerisinin gelişiminin amaçlandığı bu etkinlikte metnin konusuna ilişkin sorular oluşturulmuştur. Diyalog şeklinde hazırlanan metinde kültür bağlamında Türk dünyasının ortak ögesine yer verilmiştir. *Ayaz Ata* başlıklı metinde anlatılan *Ayaz Ata/Kış Baba*, Türk mitolojisindeki varlığıyla birçok inanışın şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Her Türk lehçesinde seslerin farklılığı dışında benzer isimlerle anılan bu zat, kış aylarında soğuk havalarda göründüğüne ve kimsesiz, aç olan insanlara yardımda bulunan biri olduğuna inanılmaktadır (Güneş, 2015). Bu önemli şahsiyetin Türk dünyasının ortak kültürel unsurları içerisinde anlatılması öğrencilerin derse olan ilgisinin üst düzeye çıkmasını sağlayabilir. Çünkü öğrencinin bildiği bir konunun ele

alınması ona öz güven verecektir. Dolayısıyla dil öğretim sürecindeki engellerin kalkmasında etkili olabilir.

Şekil 170. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Eşleştirelim ve Konuşalım" (s.77)*

K3 Eşleştirelim ve Konuşalım

1.		a)	Uğursuzluğu simgeler.
2.		b)	Manevi gücü simgeler.
3.		c)	Fiziksel gücü ve cesareti simgeler.
4.		ç)	Aileyi simgeler.
5.		d)	Varlıklı olup bol ikram etmeyi simgeler.

Şekil 171'de *Eşleştirelim ve Konuşalım* yönergesi çerçevesinde sunulan bu etkinlikte konuşma becerisinin gelişimi amaçlanmaktadır. Etkinliğin konusu, inanç sisteminde yer alan bâtıl inançlar ve bazı varlıkların simgeledikleri durumların anlatılmasıdır. Etkinlikte "*sofra, aslan, Ayaz Ata, kara kedi* ve *anne çocuk"* görsellerinin simgeledikleri duyguların durumları ile eşleştirilmesi beklenmektedir. Ayrıca öğrencileri konuşmaya teşvik etmek amacıyla "*kırık ayna, nal, nazar boncuğu"* gibi nesnelerin görselleri verilerek ne anlama geldiği sorulmaktadır. Bu nesnelerin Türklerin ortak inanç sistemindeki belirli hadiseler ve gelecek konusuna ilişkin ipuçları taşımaktadır. İnanç sistemine dair değerler, Türk dünyasının kültürel bilgi alanında önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla dil öğretim sürecinin hedeflenen düzeyde seyretmesi için bu ortak değerlere başvurmak önemli görülmektedir.

Şekil 171. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Okuyalım ve Konuşalım" (s.78)*

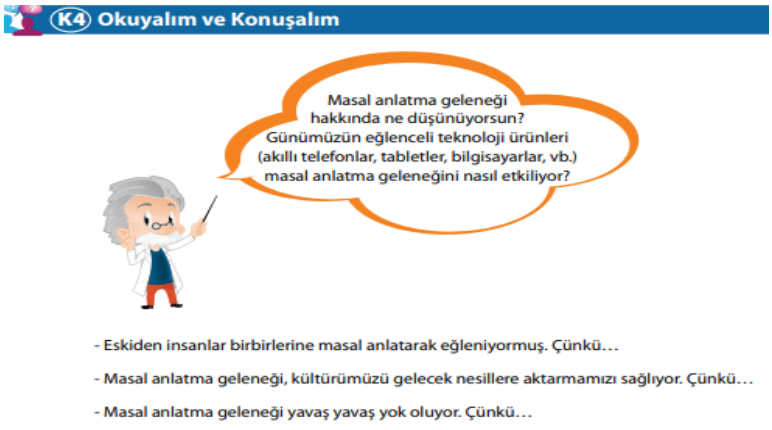

Şekil 172'de *Okuyalım ve Konuşalım* yönergesi altında konuşma becerisinin gelişimini desteklemek amacıyla tasarlanan etkinlikte öğrencilere bir soru yöneltilmiş ve bu soru etrafında konuya ilişkin yargılara yer verilmiştir. Bu etkinlikte ele alınan *masal anlatma geleneğinin* günümüzdeki uygulanma durumuna dikkat çekilmiş, kültürel unsurların nesilden nesle aktarımı hususuyla ilişkilendirilmiştir. Türk halklarının eskiden destan anlatıcılığı geleneğini uyguladıkları bilinmektedir. Bu bağlamda masal anlatıcılığı geleneğinde de rol aldıkları sonucuna varılabilir. Masal anlatıcılığı geleneğine Türk dünyasının kültürel ögeleri arasında yer verilerek öğrencilere bu geleneğin içinde barındırdığı birçok kültür ögesini de anlatmak mümkündür.

3.2.6.2.7. B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Türk dünyasının değerleri, inançları ve adet olmuş davranışlarına dair ortak kültürel ögeler çerçevesinde incelenen B1 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konuların çalışma kitaplarında genellikle yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen Türk dünyasının değerleri, inançları ve adet olmuş davranışlarına dair ortak kültürel ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler, bu bölümde yalnızca yönergeler ve kazandırılması hedeflenen beceriler çerçevesinde değerlendirilmeye

alınacaktır. Sayfa 10'da *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde Türklerin çok eski geleneği olan *kartalla avcılık* konusuna ilişkin bir konuşmanın gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Konuşmanın şekillenmesi sırasında öğrencilerin yararlanabileceği belirli anahtar kelimelere de yer verilmiştir. Sayfa 23'te *Konuşalım* yönergesi altında Türk mitolojisinde kış baba olarak bilinen *Ayaz Ata* figürü konu olarak seçilmiştir. Öğrencilerin, bu bilgiden yola çıkarak başka mitolojik karakterler konusunda konuşturulması amaçlanmaktadır. Sayfa 35'te *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde tasarlanan etkinlikte öğrencilerin, *batıl inançlar* konusuna yönelik kendilerini ifade etmeleri hedeflenmektedir. Sayfa 42'de *Cevaplayalım* yönergesi altında oluşturulan çoktan seçmeli sorularda deyimlerin öğretimi hedeflenmiştir.

3.2.6.2.8. B2 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim B2 düzey ders kitabı taranmış, tarama sonucunda metinlerde, metni destekleyen etkinliklerde ve görsellerde ilgili ölçüte ilişkin bulgulara rastlanmıştır. İnceleme sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Şekil 172. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Tamamlayalım" (s.97)*

D1 Dinleyelim ve Tamamlayalım

1. Davul, ilk çağlardan beri kullanılan bir .....
.....
2. Günümüzde bir gelenek olarak .....
.....
3. Sahurda çoğunlukla .....
..... çalar saatiyle uyanırız.
4. Ramazanda sokağımızdan geçen davulcuyu görebilmek için .....
.....
5. Ramazan davulcuları ramazan ayı içinde ev ev dolaşarak .....

Şekil 173'te *Dinleyelim ve Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde bazı yerleri boş bırakılmış cümleler sunulmuştur. Dinleme becerisinin yanında yazma becerisinin de gelişiminin desteklenmesinin amaçlandığı bu etkinlikte, boş bırakılan yerlerin uygun ifadelerle tamamlanması beklenmektedir. Cümlelerde ele alınan temel konu "*davul*" ve

davul müzik aletinin ilişkili olduğu "*Ramazan ayı, sahur, Ramazan davulcuları"* ve davulcuların topladığı "*bahşişler"* ana konu etrafında gelişen kültürel kavramlardır. Türklere ait ilk buluntularda ortaya çıkan davulun, Türk halklarının kültüründe derin anlamlar taşıdığına ve ilk çalgı aleti olduğuna işaret edilmektedir. Ayrıca dini yönden kutsal sayılan davul, devlet hâkimiyetindeki yeri ve haberleşme aracı olma özelliği ile ön plana çıkmaktadır (Vural, 2017, ss. 273-298). Bu bilgilerden hareketle davulun, Türk dünyasının ortak kültürel ögesi olarak ele alındığı, davulcuların Ramazan ayında oruç tutanları sahura kaldırmak için sokak sokak gezdikleri ve bunun üzerine bahşiş topladıkları gibi değerler kültürel odak unsurları içerisinde verilmekte, böylelikle hedef kültürle ortak kültürün bir arada sunulduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 173. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.142)*

Şekil 174'te *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi altında sunulan etkinlikte *Günümüzün Pozitif Enerji Kaynağı "Tütsü"* başlıklı bir okuma parçası yer almaktadır. Okuma, dinleme ve yazma becerilerinin gelişimine yönelik tasarlanan bu etkinlikte metnin kavranması için metin altı klasik ve çoktan seçmeli sorular oluşturulmuştur. Metin, içeriğine uygun görselle desteklenmiştir. Metinde ele alınan tütsü, Türk inanç sisteminde önemli ritüellerde kullanılmaktadır. Geçiş dönemleri olarak bilinen doğum, evlenme ve ölüm anlarında da tütsü kullanılarak evin kötülüklerden ve kötü ruhlardan temizleneceğine inanılmaktadır. Bu inanış Türk dünyasında hâlen devam ettirilmektedir. Türklerin ortak kültürel değeri olarak ele alınan tütsü, hedef kitleye aktarılmak istenen kültürel içeriğin içinde analitik bir biçimde yer almaktadır. Bu düzeyde öğrencilerin

akademik bir dil kullandığı bilindiğine göre hedef kültürün ögelerini tespit edebilme, öğrendiği kültürle kendi kültürü arasında benzer ve ortak noktaları bulabilme yetisine de sahip olduğu söylenebilir.

Şekil 174. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.144)*

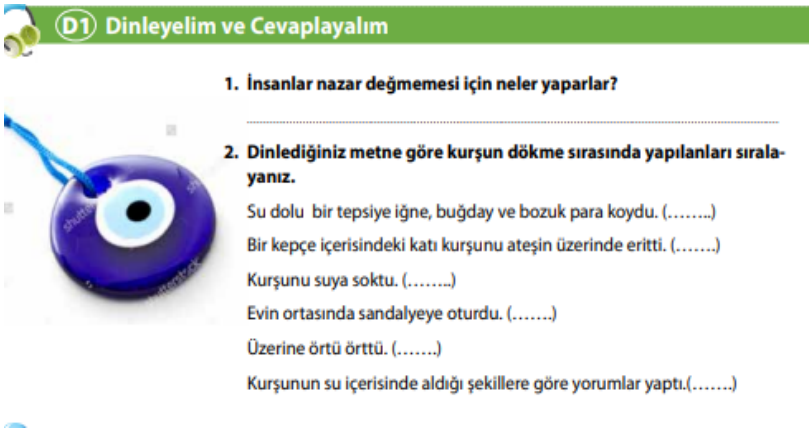

D1 Dinleyelim ve Cevaplayalım

1. İnsanlar nazar değmemesi için neler yaparlar?

.....

2. Dinlediğiniz metne göre kurşun dökme sırasında yapılanları sıralayanız.

Su dolu bir tepsiye iğne, buğday ve bozuk para koydu. (.....)

Bir kepçe içerisindeki katı kurşunu ateşin üzerinde eritti. (.....)

Kurşunu suya soktu. (.....)

Evin ortasında sandalyeye oturdu. (.....)

Üzerine örtü örttü. (.....)

Kurşunun su içerisinde aldığı şekillere göre yorumlar yaptı.(.....)

Şekil 175'te *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi altında tasarlanan etkinlikte dinleme metnine yer verilmiştir. Dinleme metnine göre yanıtlanması ve karışık verilen cümlelerin doğru bir şekilde sıralanması beklenmektedir. Etkinlik, içeriğe uygun olarak nazar boncuğu görseliyle desteklenmektedir. Metin, kültürel kavram bilgi alanına ilişkin "*nazar değmek, kurşun dökmek"* kavramlarını ele almaktadır. Bütün Türk toplulukları nazara inanmakta ve nazarın değmemesi için çeşitli yollarla önlemlerini almaktadırlar. Bu önlemlerden biri de tedavi etme yöntemi olan ve kötü güçlerinin uzaklaşmasını sağlayan kurşun dökmedir (Keskin, 2008, s.194; Polat, 2020, ss.11-26). Hedef kitle, sosyal bağlam içerisinde verilen söz konusu kültürel ögeler aracılığıyla yoğun bir etkileşim sürecine maruz bırakılmaktadır. Böylece üst bilişsel becerilerini kullanarak hedef ve kaynak kültür arasında sentez yapabilecek düzeye gelen öğrenci, derse daha etkin katılım sağlayabilir.

Şekil 175. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.144)*

İLK YÜRÜYÜŞ

Çocuk evin neşesi, bir ülkenin geleceğidir. Çocuk sahibi olmak dünyanın hemen her yerinde mutluluk verici bir durumdur. Çocuk dünyaya geldikten sonra hayata alışmaya ve yaşama hazırlanmaya başlar. Çocuğun hayatında yaşadığı ilkler büyükler tarafından çok önemsenir. Çocuğun ilk dişi, ilk tırnak kesilişi, ilk yürüyüşü… Anadolu'da, Kazak ve Kırgızlarda ilk yürüyüşün ayrı bir önemi vardır. Yürümeye başlayan çocuk artık hayata karşı adım atmaya başlayacaktır. Bu sebeple adımların düzgün ve hızlı olması önemlidir. Anadolu'daki "tay-tay" töreni Kırgız ve Kazaklarda da karşımıza çıkar. Yeni yürümeye başlayan ve pek de güzel yürüyemeyen çocuğun bacaklarının arasına siyah ve beyaz renkten oluşan bir ip bağlanır. Beyaz renk hayattaki iyiliği, siyah renk ise kötülüğü temsil eder. Eve bu tören sırasında akrabalar çağrılır, yemekler yapılır. Çocuğun bacaklarının arasına bağlanan bu ip makasla kesilir, çocuğun çabuk yürümesi için dilekler dilenir.

Sizin ülkenizde buna benzer bir tören var mı? Varsa bu töreni anlatınız.

Şekil 176'da *Konuşalım* yönergesi altında sunulan bu etkinlikte *İlk Yürüyüş* adlı metin yer almaktadır. B1 düzeyi, hedef kitlenin kültürel bilgi alanına yönelik sorgulama yetisini kullanabileceği, merak motivasyonu ve üst dil becerilerle öğrenmeye devam edebileceği bir düzeydir (Temur, 2020, s.141). Nitekim etkinliklerde Türk halklarının ortak kültürel ögelerinin sunumu daha derin bilgiler doğrultusunda ve izleri tarihi dönemlere değin uzanan bir görünümle yapılmaktadır. Bunlardan biri de yürümeye yeni başlayan çocuğa uygulanan ritüellerdir. Ders kitabına alınan bu kültürel unsur hedef kitlenin bilgi basamağına taşıyabileceği bir değer yargıdır. Metinde bu unsurun uygulanması esnasında yapılan törenin, birçok Türk topluluklarında *tay-tay* ismiyle anılmasında birçok etkenin etkili olduğu vurgulanmıştır. Ancak metinde yer alan bilgilere göre bu ritüel tüm Türk halklarında benzer biçimde uygulanmaktadır. Bu durumda bu etkinlik örneği, hedef kitlenin hedef kültürüne karşı duyarlılık kazanmasında, kendi kültürel unsurlarını keşfetmesinde ve iki kültürü karşılaştırarak ortak kültürün varlığına ulaşmasında büyük rol oynamaktadır.

Şekil 176. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.145)*

K2 Konuşalım

MİSKET Mİ?, AŞIK MI?

İnsan çocukken çocuk olmanın değerini anlayamıyor. Yıllar geçtikçe, yaş ilerledikçe "Keşke hep çocuk kalsaydım." diyor, çocukken de çabucak büyümek istiyor. Aslında ben çocukluğunu güzel yaşayanlardanım. Sokakta saatlerce oynadım, oyunun tadına vardım. Annem bütün gücüyle eve gitmem için beni çağırsa da ben arkadaşlarımla birkaç dakika daha fazla oynayabilmek için fırsatlar yarattım. Geçen gün Türk Dünyası çocuk oyunları ile ilgili bir yazı okurken dikkatimi çeken bir şey oldu. Çocukluğumun vazgeçilmez oyunu misketin, bir benzerinin de Türk Dünyasında olduğunu fark ettim. Elbette oyunlar

Şekil 177'de *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde Türk oyunlarını karşılaştıran *Misket mi?, Aşık mı?* başlıklı metin yer almaktadır. Metni destekleyen bir avuçta aşık, diğer avuçta misket olan görseller metnin konusuna uygun olarak seçilmiştir. Metinde kültürel bağlamda ele alınan iki oyun karşılaştırılarak oyunların ortak noktalarına temas edilmek istenmiştir. Türkiye'de oynanan "*misket oyunu"*, Türk topluluklarındaki "*aşık oyunu"yla* müşterek özellikler taşımaktadır. Aşık oyunu, Türk dünyasının kültürel mirası içerisinde değerlendirilerek kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Böylelikle günümüz dünyasında aşık taşlarının yerini misket taşları almış olabileceği tahmin edilmektedir. Çünkü iki oyun arasında strateji benzerlikleri vardır. Dolayısıyla metnin yazılma amacının, Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde ve Türk kültürünü tanıtımında ortak kültürel unsurları olan çocuk oyunlarından yararlanılarak verimli ve etkin bir öğrenim sürecini gerçekleştirebilmektir.

Şekil 177. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.146)*

NEVRUZ VE SÜMÖLÖK

1. Nevruz kelimesi ne anlama gelmektedir?

a) Birlikte yemek yiyip sohbet etmek anlamındadır.
b) Yeniden doğuş, uyanış, canlanma günü anlamındadır.
c) Sümölök anlamındadır.
ç) Doğanın gücü anlamındadır.

Şekil 178'de *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde *Nevruz ve Sümölök* adlı dinleme metnine yer verilmiştir. Nevruz kelimesinin anlamının irdelendiği, Nevruz kutlamalarında Kırgız kültürüne özgü pişirilen yiyeceklerin anlatıldığı metne yönelik çoktan seçmeli sorular tasarlanmıştır. Nevruz Bayramı kültürel değer açısından daha önceki örnek etkinliklerde ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Şekil 178. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Konuşalım" (s.147)*

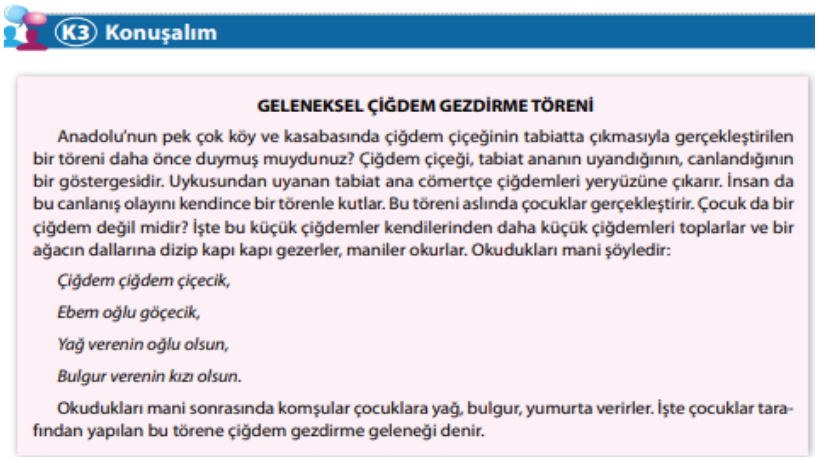

K3 Konuşalım

GELENEKSEL ÇİĞDEM GEZDİRME TÖRENİ

Anadolu'nun pek çok köy ve kasabasında çiğdem çiçeğinin tabiatta çıkmasıyla gerçekleştirilen bir töreni daha önce duymuş muydunuz? Çiğdem çiçeği, tabiat ananın uyandığının, canlandığının bir göstergesidir. Uykusundan uyanan tabiat ana cömertçe çiğdemleri yeryüzüne çıkarır. İnsan da bu canlanış olayını kendince bir törenle kutlar. Bu töreni aslında çocuklar gerçekleştirir. Çocuk da bir çiğdem değil midir? İşte bu küçük çiğdemler kendilerinden daha küçük çiğdemleri toplarlar ve bir ağacın dallarına dizip kapı kapı gezerler, maniler okurlar. Okudukları mani şöyledir:

Çiğdem çiğdem çiçecik,
Ebem oğlu göçecik,
Yağ verenin oğlu olsun,
Bulgur verenin kızı olsun.

Okudukları mani sonrasında komşular çocuklara yağ, bulgur, yumurta verirler. İşte çocuklar tarafından yapılan bu törene çiğdem gezdirme geleneği denir.

Şekil 179'da *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde Türk dünyasının geleneksel törenini ele alan bir okuma parçası yer almaktadır. Ekinlik, *Geleneksel Çiğdem Gezdirme Töreni* başlıklı metin doğrultusunda şekillendirilmiştir. Metin, çiğdem çiçeğinin görüntüsünün yer aldığı görsellerle desteklenmiştir. Dolayısıyla görseller, metnin içeriğiyle uyumlu haldedir. Orta Asya'da ve Türkiye'de baharın gelişini, yeni bir yıla girişi kutlamak amacıyla çocuklar aracılığıyla biçimlenen *Çiğdem Gezdirme* töreni farklı adlarla anılmaktadır (Oğuz, 2014, s.27, 28). Ancak farklı isimlerle bilinen bu tören, aynı ritüellerle ve tabii olarak ortak bir amaç ve inanç doğrultusunda kutlanarak Türk dünyasının kültürel hazinesinde yerini bulmuştur. Ders kitabına alınan bu kültürel öge, kitapların hedef kitleye özgü olduğunun göstergesidir, denilebilir. Öğrencilere, "Sizin ülkenizde de mevsim değişikliklerinin kutlandığı bir tören var mı? Varsa bu töreni anlatınız." biçimindeki soru yöneltilerek öğrencilerin, bu tema etrafında konuşturulması amaçlanmaktadır. Böylelikle öğrenciler, hedef kültür konusunda bilgi sahibi olurken kendi kültürel mirası konusunda da farkındalık elde etmektedir.

Şekil 179. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Yazalım" (s.148)*

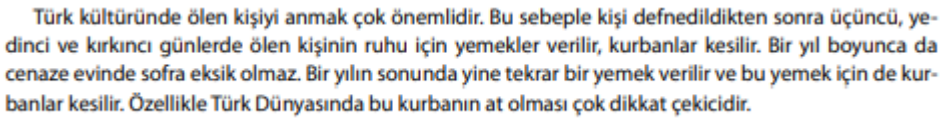

Türk kültüründe ölen kişiyi anmak çok önemlidir. Bu sebeple kişi defnedildikten sonra üçüncü, yedinci ve kırkıncı günlerde ölen kişinin ruhu için yemekler verilir, kurbanlar kesilir. Bir yıl boyunca da cenaze evinde sofra eksik olmaz. Bir yılın sonunda yine tekrar bir yemek verilir ve bu yemek için de kurbanlar kesilir. Özellikle Türk Dünyasında bu kurbanın at olması çok dikkat çekicidir.

Şekil 180'de *Yazalım* yönergesi altında öğrencileri yazılı üretimler yapmaları konusunda yönlendiren bir etkinlik örneği tasarlanmıştır. *Ölüm Karşısındaki İnsan*

başlıklı metin aracılığıyla öğrencilerden yeni bir paragraf oluşturmaları beklenmektedir. Başlıktan da anlaşılacağı üzere metin "*ölümü"* ele almaktadır fakat daha çok Türk kültüründeki bağlamlar çerçevesinde anlatmaktadır. Söz gelimi, kişinin ölümünden sonra üçüncü, yedinci, kırkıncı günlerinde yemeklerin yenmesi, kurbanların kesilmesi Türk kültürünün geleneklerinde birer öge olarak kodlanmıştır. Bu yönüyle etkinlik örneğinde yer alan ölüm ile ilgili ögeler; Türk dünyasının ortak değerleri arasında değerlendirilebilir, ayrıca Türk soylular arasında ortak ögeler taşıyan dil ve kültür bilinci oluşturma bakımından anlamlıdır, denilebilir.

3.2.6.2.9. B2 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Türk dünyasının değerleri, inançları ve adet olmuş davranışlarına dair ortak kültürel ögeler çerçevesinde incelenen B2 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konuların çalışma kitaplarında genellikle yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen Türk dünyasının değerleri, inançları ve adet olmuş davranışlarına dair ortak kültürel ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler, bu bölümde yalnızca yönergeler ve kazandırılması hedeflenen beceriler çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. Sayfa 32'de *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde tasarlanan çoktan seçmeli sorularda *deyimlerin* öğretimi esas alınmıştır. Sayfa 50'de *Cevaplayalım* yönergesi altında dinleme metnine yönelik sorular oluşturulmuştur. Dinleme becerisinin gelişiminin desteklendiği bu etkinlikte *sahur, Ramazan davulcuları* gibi kültürel değerler ele alınmıştır. Sayfa 65'te *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde bir okuma parçası yer almaktadır. Metinde, pozitif enerji kaynağı olan *tütsü* ele alınmıştır. Türk toplumları, kendilerinden ve evlerinden kötülükleri uzaklaştırmak için *tütsü* yakarlardı. *Tütsü,* Türk dünyasının ortak kültürel unsurları içerisinde değerlendirilebilir. Sayfa 66'da *Cevaplayalım* adlı etkinlikte dinleme metnine yönelik sorular oluşturulmuştur. Metinde, kültürel bağlamda Nevruz kutlaması yer almaktadır. Sayfa 67'de *Yazalım*

yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlikte Türk kültüründe *ölüm, kurban kesmek, ağıt yakmak* ritüellerle ilgili cümlelerin kurulması beklenmektedir.

3.2.6.2.10. C1 İleri Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim C1 düzey ders kitabı taranmış, tarama sonucunda metinlerde, metni destekleyen etkinliklerde ve görsellerde ilgili ölçüte ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Bulguların değerlendirilmesi aşağıdaki gibidir:

Şekil 180. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.16)*

Oğuzlardan bir çocuk, yiğitlik gösterip ad almaya hak kazandığında, Korkut Ata çağırılır ve çocuğa en uygun adı verir. "Adını ben verdim, yaşını Allah versin." sözüyle ad verme törenini sonlandırır. Korkut Ata'nın duası da makbuldür. Bu nedenle, Oğuzlar bir zorlukla karşılaştıklarında Korkut Ata'ya koşarlar. Yaşadığı devirde İslamiyet kabul edildiği hâlde Korkut Ata'nın Arapça yerine Türkçe dua etmesi ayrıca dikkate değerdir.

Şekil 181'de *Atalar Mirası* adlı bölüm içerisinde *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi altında bir okuma parçası sunulmuştur. Bu okuma parçası Türk dünyasının önemli kişileri arasında sayılan Dede Korkut'u anlatmaktadır. Dede Korkut'un nezdinde ve onun üstün vasfı yardımıyla gerçekleştirilen "*ad verme"* geleneği Türklerde önemli kültürel bir miras niteliği taşımaktadır. Birçok Türk destanında da bu gelenek anlatılmıştır. Bu geleneğin Türk dünyasındaki ortak noktalarını Alkaya (2001, s.3), üç başlık altında açıklamaktadır: Kişinin ad alması için önemli bir görevi yerine getirmesi, ad verme geleneğinin tören havasında gerçekleştirilmesi ve adı veren kişinin bilge, aksakallı olmasıdır. Bu kültürel öge, öğrencilere çok boyutlu ve farklı bağlamlarda verilerek onların kendi kültürü ve hedef kültür arasında ortak noktaları görmelerini sağlayabilir ve zihinlerinde anlamlı bir sürecin işlenmesine imkân verebilir.

Şekil 181. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.48)*

GÖKBÖRİ VE CİRİT OYUNU

01 Okuyalım ve Dinleyelim

KÖKBÖRÜ'DEN CİRİT'E

Göçebe hayat tarzında at insanın en büyük yardımcısı olmuştur. Konar-göçer hayat tarzında at, insan ve eşyaların taşınmasında önemli bir görev almıştır. Ancak Türk Dünyasına bakıldığında at sadece eşya taşıyan bir hayvan olarak görülmemiş, hayatın her anında insanın yanında olmuş. Ata verilen sevgi ve önem ona verilen isimlerle kendini göstermiş, savaşta kahramanın yardımcısı olmuş, çeşitli dönemlerde ilahi güçlere

Şekil 182'de *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlik, *Kökbörü'den Cirit'e* adlı metin etrafında şekillenmiştir. Bu düzeyde öğrencinin akademik dil kullanımı eğiliminin diğer düzeylere kıyasla derinleşmektedir. Bu sebeple bilginin düzeyi, dolayısıyla öğrencinin ihtiyaç duyduğu kültürel içerik de beraberinde değişmektedir. Nitekim kültürel içeriğe ilişkin kavramlar ile ilgili daha derin bir bilgi akışı sağlanmaktadır (Temur, 2020, s.148). Metinde Türk dünyasının önemli atlı sporlarından "*cirit oyunu"nun* tarihçesine değinilmiştir. Cirit oyununun Orta Asya'da "*kökbörü"* adıyla oynandığı anlatılmaktadır. Anadolu'da cirit adıyla oynanan oyun ile kökbörü karşılaştırılmıştır. Böylece Türk halklarında ortak kültürel unsur olarak atın işlevi ve at ile oynanan sporların müşterek noktalarının aktarılması hedeflenmiştir. Öğrencilerin kendi kültüründe kökbörü adıyla bildikleri sporun hedef kültürde cirit adıyla oynandığını öğrenmesi ve dolayısıyla bu oyunları ortak değerler içerisinde görmesi hedef dile ve hedef kültüre karşı ilgilerini arttıracağı düşünülmektedir.

Şekil 182. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Konuşalım" (s.51)*

K1 Konuşalım

ATIN EVCİLLEŞTİRİLMESİ

Türkler, tarih araştırmalarına göre avcılık yaşamından hayvanları evcilleştirme yoluna geçmişlerdir. Atı, Türkler evcilleştirmişlerdir. MÖ 3000 yıllarına ait olduğu düşünülen mezarların içerisinde ağızlarında demir ağızlık izi bulunan at iskeletleri bulunmuştur. Tarih içerisinde insanlık, atın etinden yararlanmış ve atın etini yemiştir; sütünden yararlanmış ve sütünden kımız yapıp içmiştir. Ayrıca atı ilahi güçlere kurban olarak sunmuştur. Türk kültürü içerisinde at çok önemlidir. Birçok destanda at kahramanın yanında yer almış ve kahramana yoldaşlık yapmıştır. Manas Destanına göre Manas'ın ilk ölümünde atı onun için yas tutmuş, yemeden içmeden kesilmiştir. Köroğlu Destanı'nda Köroğlu'nun meşhur atı tıpkı insan gibi bir anlayışa sahiptir.

Şekil 183'te *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde *Atın Evcilleştirilmesi* adlı metin yer almaktadır. Konuşma becerisini desteklemek amacıyla tasarlanan bu etkinlikte Türklerin ortak kültürel odak unsuru at ve atın evcilleştirilmesi üzerinde durulmuştur. Özellikle Türk destanlarında at kavramı, müşterek inanç sistemindeki yeri vurgulanarak Türk dünyasının ortak kültür hazinesine dâhil edilmiştir. Hunlar döneminde ve önceki dönemlerde kayalara güreşen atların resimlerinin işlendiği, Çin kaynaklarında Türklerin en güzel ve en güçlü atlar yetiştirdikleri, dolayısıyla bu bilgiler, atları evcilleştirenin Türkler olduğu sonucuna ulaştırmaktadır (Ögel, 1971, s.11). Bu bilgiler ışığında metin aracılığıyla öğrencilere ortak değerlerin sunumunun amaçlandığı söylenebilir. C1 düzeyinde hedef kitlenin, etkileşimsel ve iletişimsel becerilerine hâkim olmasının yanında akademik bir dil kullanıcısı durumuna da geldiği bilinmektedir. Dolayısıyla ortak kültürel repertuarına ait değer yargılarının ürettiği söylemleri ve kodları konusunda sözlü üretimler gerçekleştirir, hipotez kurar (Temur, 2020, s.147). Böylece öğrenciler, derse daha aktif katılarak süreci verimli hale getirebilir.

Şekil 183. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.52)*

D1 Dinleyelim ve Cevaplayalım

SİNSİN

1. Sinsin nedir?

2. Sinsin oyunu ne zaman ve niçin oynanır?

3. Sinsin oyunu sırasında oyuncu neler yapar?

4. Sinsin oyununda müziğin oyuna ne gibi etkisi vardır?

Şekil 184'te *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde *Sinsin* adlı dinleme metnine yönelik bir etkinlik sunulmuştur. Kadim sinsin oyununun özelliklerini içeren metne yönelik tasarlanan klasik soruların yanıtlanması beklenmektedir. Yıldırım (2019, s.221), sinsin oyununun Türk kültüründe ateş, davul ve ateşi çevreleyen insanların sergiledikleri özel dans figürleri gibi önemli kültürel unsurlar barındırdığı için eski inanç sisteminin kalıntılarını taşıdığını ifade etmektedir. Bu oyun, Türk halklarının tarihsel süreçte yaşamlarında özel kıldıkları unsurları yansıttığı için ortak kültür unsur olması yönüyle önemlidir. Sinsin oyunu derste kültürel bağlamda analiz edilerek Türk dünyasının ortak kültüründen geldiği anlatılabilir. Bu sayede öğrenciler derse daha aktif katılabilir, derse karşı ilgilerini canlı tutabilir.

Şekil 184. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Yazım Yanlışlarını Düzeltelim" (s.53)*

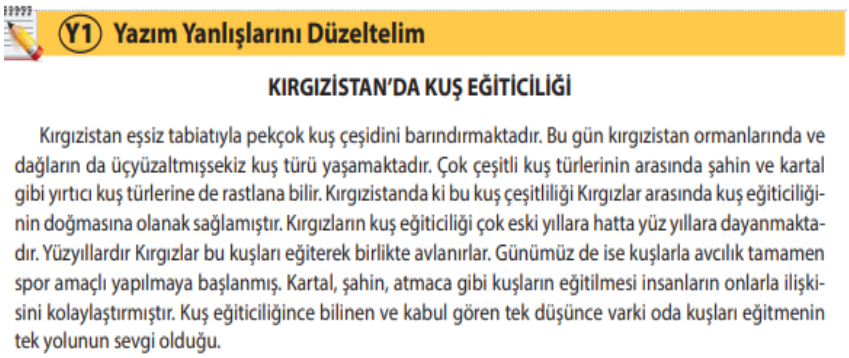

Y1 Yazım Yanlışlarını Düzeltelim

KIRGIZİSTAN'DA KUŞ EĞİTİCİLİĞİ

Kırgızistan eşsiz tabiatıyla pekçok kuş çeşidini barındırmaktadır. Bu gün kırgızistan ormanlarında ve dağların da üçyüzaltmışsekiz kuş türü yaşamaktadır. Çok çeşitli kuş türlerinin arasında şahin ve kartal gibi yırtıcı kuş türlerine de rastlana bilir. Kırgızistanda ki bu kuş çeşitliliği Kırgızlar arasında kuş eğiticiliğinin doğmasına olanak sağlamıştır. Kırgızların kuş eğiticiliği çok eski yıllara hatta yüz yıllara dayanmaktadır. Yüzyıllardır Kırgızlar bu kuşları eğiterek birlikte avlanırlar. Günümüz de ise kuşlarla avcılık tamamen spor amaçlı yapılmaya başlanmış. Kartal, şahin, atmaca gibi kuşların eğitilmesi insanların onlarla ilişkisini kolaylaştırmıştır. Kuş eğiticiliğince bilinen ve kabul gören tek düşünce varki oda kuşları eğitmenin tek yolunun sevgi olduğu.

Şekil 185'te *Yazım Yanlışlarını Düzeltelim* yönergesi altında sunulan etkinlikte *Kırgızistan'da Kuş Eğiticiliği* adlı metin yer almaktadır. Metinde, yazımı yanlış olan sözcüklerin düzeltilerek yeniden yazılması beklenmektedir. Öğrenciler; bu etkinlik aracılığıyla hedef dile yönelik yeni söylemler edinebilecek, aynı zamanda sözcüklerin doğru yazımını pekiştirecektir. Metinde kültürel bağlamda Kırgız Türklerinin yüzyıllar boyunca sürdürdüğü bir gelenek konu edilmektedir. Kuş eğiticiliği geleneğini anlatan metin, hedef kitlenin kaynak kültür unsurlarını keşfetmesi açısından önemlidir. Bu etkinlik aracılığıyla hedef kitleye önceden bildiği bilgiler basamağından yeni bilgilere ulaşmasına imkân verilmektedir.

Şekil 185. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.54, 55)*

Türk Dünyası çocuk oyunlarına bakıldığında da oyunların isimleri değişse de benzer oyunlar oynandığı dikkati çeker. Türk Dünyasında oynanan oyunları da oynayanların yaşına ve cinsiyetine göre sınıflandırmak mümkündür. "Ak Terek, Akıynek, At Cabış, Beş Taş..." Türk Dünyasında karşılaşılan bazı oyunlardandır.

Şekil 186'da *Geleneksel Çocuk Oyunları* adlı bölümde *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde bir etkinlik sunulmuştur. Etkinlik, *Oyun Oynamayı Kim Sevmez!* başlıklı metin etrafında şekillenmiştir. Metnin kavranmasına yönelik klasik ve çoktan seçmeli sorular oluşturulmuştur. Dolayısıyla dinleme, okuma becerilerinin gelişiminin yanında yazma yetisinin de desteklenmesi amaçlanmıştır. Metinde genel itibarıyla çocuk oyunları ele alınırken bir paragrafta Türk dünyası oyunlarından bahsedilmiştir. Türk oyunlarında isimlerinin değiştiği görülse de kurallarının ortak olduğu oyunları görmek mümkündür. Söz gelimi, metinde *Ak Terek, Akıynek, At Cabış, Beştaş* oyunları örneklendirilmiştir. Türk soylu öğrencilerden her biri muhakkak bu oyunları ya duymuştur ya da oynamıştır. Bu durumda hedef kültür ve kendi kültür unsurları arasında ortak noktaları tespit eden öğrenciler, iki kültürün ne ölçüde örtüştüğünü görebilecek, hedef dile ve kültüre karşı olan bakış açısını olumlu anlamda değiştirebilecektir.

Şekil 186. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Sıralayalım" (s.60)*

Y2 Sıralayalım

TOPAÇ

Şekil 187'de *Sıralayalım* yönergesi çerçevesinde *Topaç* adlı metin yer almaktadır. Topaç oyuncağının görselleri metnin içeriğine uygun seçilmiştir. Metinde karışık verilen cümlelerin doğru sıralanması beklenmektedir. Metin konu itibarıyla topaç oyununun kısa tarihçesini, oynanma biçimlerini içermektedir. Böylece bu oyunun farklı versiyonlarının ve bölgeye göre adlarının değiştiği anlaşılmaktadır. Hedef kültür kavram alanı içerisinde yerini alan bu oyun, öğrencilere Türk kültürünün ayrıntılarını aktarma açısından işlevseldir. Hedef kitle, öğrenme esnasında kendi kültüründe benzer oyunların varlığını fark etmekte ve kültürlerarası etkileşim yetisini geliştirmektedir. Böylece kültürel unsur, bilgi basamağına taşınarak kalıcılığı artırılmaktadır.

Şekil 187. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.61)*

Türk dünyasında futbol benzeri ilk oyun "tepük" ismiyle karşımıza çıkar. Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lügati't-Türk eserinde de adı geçen, Orta Asya'daki eski Türklerin oynadığı bir oyunmuş bu. Eskiden kurşunun eritilip "ağırşak" denilen yuvarlak bir şekil oluşturacak biçimde dökülmesinin ardından üzerine keçi kılı veya buna benzer yumuşak bir şey sarılmasıyla top benzeri bir eşya yapılırmış. Erkek çocuklar, bu topu ayaklarıyla teperek oynadıkları için de oyuna "tepük" ismi verilmiş.

Şekil 188'de *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi altında tasarlanan etkinlikte *Futbol Tutkusu* başlıklı bir okuma parçası yer almaktadır. Metne yönelik oluşturulan sorular çoktan seçmeli biçimindedir, ayrıca aynı temaya ilişkin *Yanlışı Bulalım* adlı etkinlik metnin yardımcı düşüncelerini buldurmaya yöneliktir. Metin, ilgili ölçüt doğrultusunda

incelendiğinde metinde geçen *tepük* adlı spor çeşidi Türk dünyasının ortak kültürel unsuru biçiminde açıklanabilir. Metnin içeriğinde Kaşgarlı Mahmud'un *Divanü Lügat-it Türk* eserinde eski Türklerin oynadığı ve günümüz sporlarından futbola benzediği bilgisi yer almaktadır. Dolayısıyla bu etkinlik aracılığıyla hedef kitleye öğrendikleri dilin ve kültürün onlara yabancı olmadığı aksine kendi dil ve kültürüyle ortak özellikler taşıdığı mesajı verilebilir.

Şekil 188. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (C1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.97)*

Halk hekimliği denince akla gelen kaynaklardan ilki "ocak" kültürüdür. Ocak inancı, doktorun olmadığı dönemlerde Anadolu'da gelişme göstermiş; ocak sahibi kimseler, uzun yıllar atadan kalma yöntemlerle hastaların derdine çare olmaya çalışmışlardır. Günümüz Türkçesinde "ocağına düşmek" deyimi, birisinin korumasına sığınmak, yardımına muhtaç olmak anlamlarında yaygın şekilde kullanılmaktadır. Düşününce bu deyimin ocak inancıyla ilişkisini kurmak pek zor sayılmaz. Nitekim ocak sahibi kimseler de şifa bulmak için halkın ocağına düştüğü, medet umduğu kişilerdir. "Ocaklı olmak" soydan geçen, Allah vergisi bir iyileştirme yeteneği olarak görülür. Ocak sahibi kişiler bu geleneğin devamı için kendilerinden sonra gelecek kişiye el verirler. "El alma" geleneğiyle ocağı devralanlar, çeşitli ocaklarda (sarılık ocağı, siğil ocağı, bel fıtığı ocağı vb.) halkın sağlık sorunlarıyla ilgilenirler. En yaygın tedavi yöntemlerinden biri, bitkisel kürler uygulamaktır. Bazı ocaklılar ise şifanın kendi ellerinden geldiğini söyler. Bu kişiler, avuçlarına dua okuduktan sonra ağrılı bölge üzerinde ellerini gezdirerek hastalara şifa dağıttıklarını savunurlar.

Şekil 189'da *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde *Halk Hekimliği* adlı okuma parçası etrafında şekillenen bir etkinliğe yer verilmiştir. Metnin içeriğinin kavranmasına yönelik metin altı klasik ve çoktan seçmeli sorular oluşturulmuştur. Metin, işlendiği tema açısından birçok kültürel unsur barındırmaktadır. Söz gelimi, kalıp ifadelerinden "*ocağına düşmek*" deyimi bağlam içinde açıklanmıştır. İnanç sistemi bakımından yüzyıllarca uygulanagelen "*el verme*" geleneğinden bahsedilmiştir. Hedef kültür alan kavramı içerisinde değerlendirilen "*el verme*" ve "*el alma*" gelenekleri, öğrencilerin kendi kültüründe olan fakat farklı adlandırılan kültürel unsurlardır. Öğrencinin hem söz konusu gelenekler ve deyimler konusunda ayrıntılı bilgiye ulaşması hem de bu bilgiler doğrultusunda öğrencide kültürel duyarlılık becerisinin desteklenmesi amaçlanmıştır.

3.2.6.2.11. C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Türk dünyasının değerleri, inançları ve adet olmuş davranışlarına dair ortak kültürel ögeler çerçevesinde incelenen C1 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı

düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu saptanmıştır. Çalışma kitapları yardımcı kitaplar niteliğinde uygulanan ders araçları olduğu için ders kitaplarındaki işlenen konuların çalışma kitaplarında genellikle yazılı anlatım becerisi bağlamında pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla inceleme sonucunda varılan nokta şudur: Ders kitabında tespit edilen Türk Dünyasının değerleri, inançları ve adet olmuş davranışlarına dair ortak kültürel ögelerin birçoğu çalışma kitabında da yer almaktadır. Bu sebeple tespit edilen bu ögeler, bu bölümde yalnızca yönergeler ve hedeflenen kazanımlar çerçevesinde değerlendirilmeye alınacaktır. Sayfa 19'da *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde atasözleri ve deyimlerinin önemli kültürel ögeler olduğu vurgulanarak etkinlikte verilen deyim ve atasözlerinin hangi durumlarda kullanıldığına dair soru yöneltilerek öğrencilerin konuşturulması beklenmektedir. Sayfa 26'da *Eşleştirelim* yönergesi altında *Kökbörü'den Cirit'e* başlıklı okuma parçasının paragrafları karışık verilerek doğru sıralanması beklenmektedir. Sayfa 28'de *Cevaplayalım* yönergesi altında sunulan etkinlikte dinleme metnine yönelik oluşturulan yargılar işaretlenecektir. Metinde kültürel bilgi bağlamında *Sinsin oyunu* ele alınmıştır. Sayfa 33'te *Cevaplayalım* yönergesi altında *Futbol Tutkusu* başlıklı metin yer almaktadır. Metinde kültürel bilgi alanına ait Türk dünyasının ortak unsuru olan *tepük oyunu* konusu işlenmiştir.

Grafik 6. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Değerler, İnançlar ve Adet Olmuş Davranış Biçimleri ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Dağılımı*

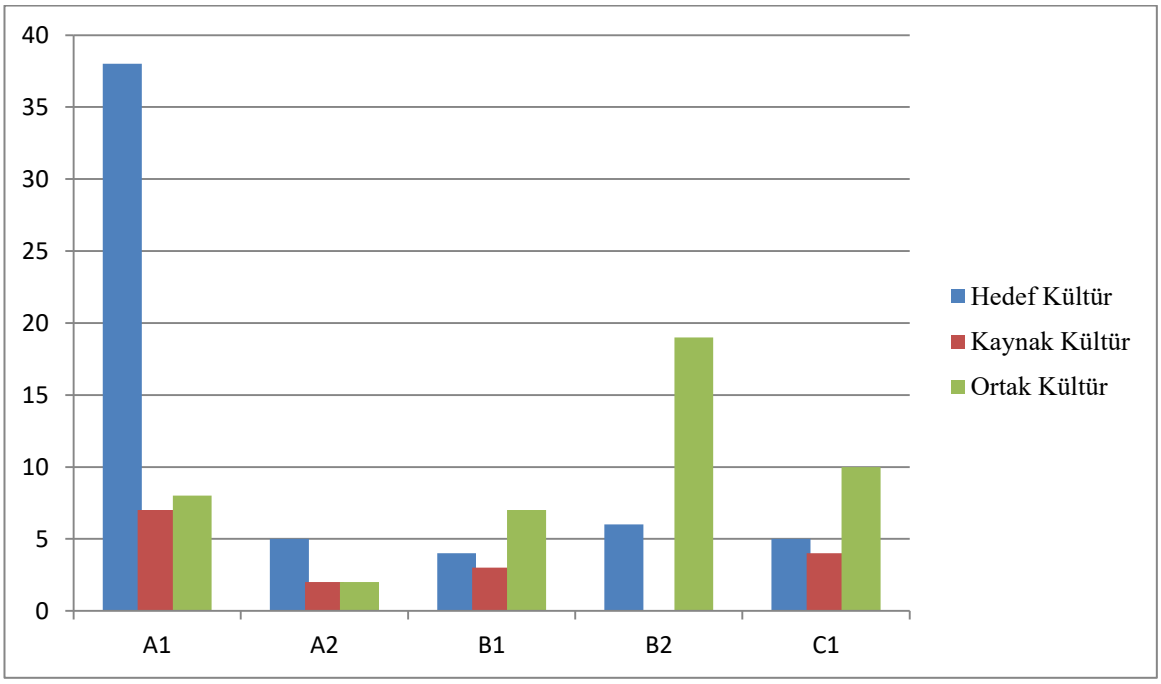

Tablo 6. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Değerler, İnançlar ve Adet Olmuş Davranış Biçimleri ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Oranları*

Kod	A1		A2		B1		B2		C1	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Hedef Kültür	38	71.7	5	55.5	4	28.6	6	24.0	5	26.3
Kaynak Kültür	7	13.2	2	22.2	3	21.4	0	0	4	21.1
Ortak Kültür	8	15.1	2	22.2	7	50.0	19	76.0	10	52.6
Toplam	53	100.0	9	100.0	14	100.0	25	100.0	19	100.0

3.2.6.3. Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması

Yesevi Türkçe Öğretim Seti; değerler, inançlar ve âdet olmuş davranış biçimlerine ilişkin kültürel ögeler bağlamında incelendiğinde metinlerde, etkinliklerde ve içeriği destekleyen görsellerde hedef ve Türk dünyasının ortak ögelerinden sıklıkla yararlanıldığı görülmüştür. İnceleme sonucunda elde edilen bulguların toplam sayısı ve oranları grafik ve tablo üzerinden gösterilmiştir. Bu ögeler, gündelik hayatta belirli durumlarda iletişimin akışını hızlandırmak için başvurulan kalıp sözlerde, deyim ve atasözlerinde, dinî ve millî bayramlarda, baharın gelişini simgeleyen törenlerde, geleneksel spor dallarında özellikle atlı sporlarda, geleneksel çocuk oyunlarında görülmektedir. Ayrıca görsellerde de Türk toplumlarının inanç sistemi içerisinde yer alan davranış biçimleri, dua etme veya geleneksel kutlamalarda yapılan ritüeller biçiminde tasvirler dikkat çekmektedir. Bu anlamda öğrencilere öğrendiği dil ve kültüre ilişkin olumlu izlenimlerin kazandırılmasının amaçlandığı düşünülmektedir.

A1 düzey ders kitaplarında etkinliklerde, metinlerde temel-yaşam-deneyim alanlarına özgü ifadelere; millî, dinî bayramlarda ve diğer özel gün ve haftalarda kullanılan kalıplaşmış ifadelere yer verilmiştir. Bu düzeyde hedef kültür ögelerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu durumun sebebi ise öğrencilerin markette, hastanede, okulda, birilerine misafir olduklarında iletişim kuracağı insanlara isteğini eksiksiz iletebilmesi için gereksinim duyacağı ifadelerin öncelikli sırada yer alması gerektiği, şeklinde açıklanabilir. *"Merhaba, selam, günaydın, hoş geldiniz, inşallah, Bayramınız mübarek olsun, Allah mesut etsin"* gibi kalıplaşmış ifade örneklerinin çoğunlukta olduğu gözlemlenmektedir. Ortak kültürel ögelerin bu düzeyde ikinci sırada olduğu görülmektedir. Bu ögeler genellikle dinî, millî ve bahar aylarında kutlanan bayramlarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin, *"Kurban Bayramı, Nevruz Bayramı, Ramazan Bayramı"* gibi ögeleri sıralamak mümkündür. Ayrıca ortaklıkları vurgulamak ve öğreticiyi yönlendirebilmek maksadıyla A1 düzey öğretmen kılavuz kitabında öneri ve uyarı bölümlerinde yönergeler niteliğinde bilgiler sunulmuştur. Ancak öğreticinin lehçe bilgisine sahip olduğu varsayılarak yönergelerde farklı lehçelere dair örneklere yer verilmemiştir.

A2 düzey ders kitaplarında ilgili ölçüte ilişkin bulgular A1 düzeyindekilerle aynı özellikte olup sayı bakımından daha az olduğu görülmektedir. Örneğin, *"çok şükür,*

Allah hepsinden razı olsun, Allahaısmarladık, Ramazan Bayramı" gibi kalıplaşmış ifadeler hedef kültürün aktarımında önemli kültürel ögelerdir.

B1 düzeyde kalıp ifadelerin öğretiminin kısmen tamamlandığı görülmektedir. Bu düzeyde ölçüte ilişkin veriler gelenek ve görenekler, mitolojik olaylar, festivaller şeklinde sıralanabilir. *"Göyçay Nar Festivali, kartalla avcılık, Ayaz Ata"* vb. kültürel ögeler açıklamalarıyla metinlerde yerini bulmuştur.

B2 düzey ders kitaplarındaki bulgular; geleneksel çocuk oyunlarının, dinî inanç sistemindeki ritüellerin anlatımlarında ve tasvirlerinde görülmektedir. Hedef kültürden "*Ramazan davulcuları, davulcu bahşişleri, sahur"* gibi ögeler seçilmiştir. Bu düzeyde ortak kültürel içeriğin daha yoğun kullanıldığı söylenebilir. Bu kültürel ögeler *"tütsü, nazar, tay-tay töreni, aşık oyunu, Nevruz Bayramı, kurban kesmek"* şeklinde sıralanabilir.

C1 düzey ders kitaplarında tespit edilen bulguların, uzun ve yoğun anlamlar içeren söylemlerin bulunduğu metinler yoluyla aktarılması amaçlanmıştır. Bu bulguların birçoğu, Türk dünyasının ortak mirasından alınmıştır. Söz gelimi, "*cirit oyunu"nun* anlatıldığı metinde oyunun tarihçesi ele alınmış, ayrıca Orta Asya'daki adıyla ve biçimiyle uzun uzun karşılaştırılmıştır. Bunun dışında *"atın evcilleştirilmesi, sinsin oyunu, kuş eğiticiliği, topaç, tepük"* gibi örnekler de ortak kültürün taşıyıcısı niteliğinde sunulmuştur. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*, ilgili ölçüt çerçevesinde genel olarak değerlendirildiğinde Türk toplumlarının ortak kültür ve hedef kültür ögelerinin çoğunlukta olduğu, kaynak kültür ögelerine ise çok az yer verildiği görülmektedir.

3.2.7. Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?

3.2.7.1.Ölçütün İçeriği

"Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?" biçimindeki ölçüt ile *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nde Türk dünyasının mutfak kültürüne ait yiyecek, içecek hakkında bilgiler ve Türk kültüründe sofra adabına dair kültürel ögeler kullanılmış mı, kullanılmışsa Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminin daha verimli ve etkin bir süreç haline gelmesi konusunda avantaj sağlamış mı? şeklindeki

sorulara yanıt aranması amaçlanmaktadır. Ancak öncelikle ölçütün içeriğinin açıklanmasına yönelik kısa bilgiler verilecektir

Türk halklarının yaşadıkları bölgelerin ikliminin, uğraştığı alanların ve benimsedikleri yaşam tarzının yiyecek ve içecek çeşitlerini ve yeme içme alışkanlıklarını büyük ölçüde etkilediği bilinmektedir. Bu konuyla ilgili Kılıç ve Albayrak (2012, s.015), Türklerin beslenme uygulamalarını yetiştirdikleri hayvanların, ektikleri bitkisel ürünlerin ve avladıkları hayvanların oluşturduklarını ifade etmektedirler. Özellikle at, Türkler için hem manevî hem maddî değer taşımaktadır. Atın ulaşım aracı olması dışında eti ve sütünün Türk soyluların yiyecek ve içeceğin kullanımında ilk sırada geldiği bilinmektedir. Elbette, bu ürünlerin sofraya geldikten sonraki aşamada Türklerin yeme ve içme kuralları konusunda gösterdikleri hassasiyet bir hayli önem arz etmektedir.

Türk toplumlarında yeme içme kültüründe ve sofra adabında başka uluslarda olduğu gibi dinin ve gelenek ve göreneklerin uygun gördüğü kaideler vardır. Tarihî seyir içerisinde başka milletlerle etkileşim sonucunda birtakım değişikliklerin olmasına karşın bu kaideler tüm Türk dünyasında benzer özellikler taşımaktadır. Örneğin; Türklerin ziyafet vermeyi, bir arada bulunarak uzun sofralarda yemek yemeyi sevmelerinin sebebinin hiçbir insanın aç kalmamasına özen göstermek olduğu görülmektedir. Sofralar yere kurulur ve sofranın baş yeri yaşça büyük olanlar için ayrılır. Yemeklerin israf edilememesine dikkat edilir. Ayrıca *Kutadgu Bilig* eserinde Türk yemek kültüründe uyulması gereken kuralların yanında yemek hazırlayan kişiyi sevindirmek gerektiği, sağlıklı yaşaması ve ömrünün uzun olması için gerekli öğütlerin verildiği anlatılmaktadır (Kaya ve Akpınar, 2017, s.343). Takip eden bölümde *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*ndeki metinler, etkinlikler ve görseller hedef, kaynak ve ortak kültür çerçevesinde ve ilgili ölçüt açısından incelenecektir.

3.2.7.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Yesevi Türkçe Öğretim Seti'ne ait ders/çalışma/öğretmen kılavuz kitapları incelenmiş, inceleme sonucunda A1, A2, B1 düzey ders ve çalışma kitaplarında, B2 düzey ders ve C1 düzey çalışma kitaplarındaki metinlerde, metne yönelik etkinlik ve görsellerde bulgulara ulaşılmıştır.

3.2.7.2.1. A1 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim A1 düzey ders, çalışma kitabı ile öğretmen kılavuz kitabı taranmış, tarama sonucunda ders ve çalışma kitaplarında Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere rastlanmıştır. Öğretmen kılavuz kitabında ilgili ölçüte dair herhangi bir bulguya ulaşılmamıştır.

Şekil 189. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Konuşalım" (s.104)*

Şekil 190'da *Konuşalım* yönergesi altında dil öğrenicilerinin temel ihtiyaçlarını karşılamasına yönelik bir etkinlik tasarlanmıştır. Dolayısıyla diyalogların esas alındığı bu tür etkinliklerde görseller de önemli dil göstergeleri olarak kullanılmaktadır. *-abilir mi…? / -ebilir mi…? = LÜTFEN* kalıbının öğretiminin pekiştirilmesine ilişkin hazırlanan bu etkinlikte bir şeyi rica ederken kullanılması gereken nezaket ve diğer kalıp ifadelerin türlerine yönelik konuşmaların gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Etkinlikte öğrencinin rica ettiği yiyecek örneğinde "*samsa"* vardır. Samsa; Kazak, Kırgız, Özbek Türklerinde ve Taciklerde pişirilen geleneksel bir börek türüdür. Temel düzey A1'de öğrencilerin hayata tutunması için öğrendiği dilde ihtiyaç niteliğindeki ifadelerin öğrenimi pekiştirilirken öğrencilerin hedef dile ve dolayısıyla hedef kültüre, kendi kültür unsurlarının destekleyici özelliği üzerinden ulaşması beklenmektedir. Bu sebeple temel düzeyde kaynak kültür ögelerinden sıklıkla yararlanıldığı söylenebilir.

Şekil 190. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.130)*

Garson: Kazak çorbası, beşparmak, mantı ve bavursak var efendim.
Temirlan: Ustanız nereli?
Garson: Tabii ki Kazakistanlı.
Temirlan: O zaman önce Kazak çorbası, sonra da mantı istiyorum.
Garson: Hemen efendim. Siz ne alırsınız?
Ahmet: Bana da beşparmak getirebilir misiniz?
Garson: Tabii, içecek istiyor musunuz?
Temirlan: Şimdilik hayır ama yemekten sonra bir Türk kahvesi istiyorum.
Ahmet: Ben de yemekten sonra bir Türk kahvesi istiyorum.

Şekil 191'de *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan bu etkinlikte bir diyalog metnine yer verilmiştir. Diyalogda garson ve müşteriler arasında geçen bir konuşma yer almaktadır. Metin "*Dastarhan"* adıyla geçen restoran görüntüsünü içeren bir görselle desteklenmektedir. Öncelikle dastarhan kavramına dikkat çekmek gerekirse bu sözcüğün Orta Asya ülkelerinde özelde Kazak Türklerinde aile nizamının görüldüğü et ve süt ürünlerinin sunulduğu bir yemek sofrasını simgelediği söylenmektedir (Demirci, 2019, s.828). Metinde yemek kültürüne dair geçen unsurlar: "*Kazak çorbası, beşparmak, bavursak, mantı ve Türk kahvesidi*r." Kazak çorbası Kazak Türklerine özgü, beşparmak, bavursak ve mantı Kazak, Kırgız, Uygur Türklerinde görülmektedir. Böylece bu yemek türlerinin kaynak kültüre ait olduğu anlaşılmaktadır. Türk kahvesi ise Türk kültürünün geleneksel içeceği olduğundan hedef kültür unsurları içerisinde değerlendirilmektedir. İki kültür bir arada verilerek öğrencilerde hem kendi kültürüne dair farkındalık kazandırılmak istenmektedir hem de hedef kültüre karşı duyarlılık becerisinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Şekil 191. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Dinleyelim ve Tekrar Edelim" (s.132)*

Şekil 192'de *Dinleyelim ve Tekrar Edelim* yönergesi altında dinleme becerisinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. *Tekrar edelim* yönergesi aracılığıyla da kültürel unsurların pekiştirilmesi istenmektedir. Hedef kültürün yemek adlarına yer verildiği bu etkinlikte yemeklerin görselleri ön plandadır, dolayısıyla öğrenciler yemeklerin adlarını görselleriyle öğrenerek bellekte kalıcı hale gelmesini sağlayabilirler. Türk kültür mutfağında mercimek, domates ve yayla çorbası türleri; kebap, köfte, döner, mantı, dolma, pilav yemek türleri ve baklava, şekerpare, sütlaç gibi tatlı türleri meşhurdur. Öğrencilerin Türk yemeklerine dair ayrıntılı bilgiye sahip olması Türk kültürünün kavram alanına dair unsurları içselleştirmesi açısından önemlidir.

Şekil 192. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Seçelim ve Yazalım" (s.138, 139)*

Şekil 193'te *Seçelim ve Yazalım* yönergesi altında Türk yemeklerini tanıtan iki diyalog kurulmuştur. Bu etkinlik *ya ... ya da ... = VEYA* bağlaçların pekiştirilmesine yönelik tasarlanmıştır. Ayrıca bir restoran veya kafede sipariş verilmesi gerektiğinde hangi kalıp ifadelerin kullanılmasının uygun olabileceği aktarılmak istenmektedir. İlk diyalog metni örnek niteliğinde sunularak ikinci diyalogda bırakılan boşlukların uygun ifadelerle tamamlanması kolaylaştırılmaktadır. Türk yeme içme kültürüne dair örneklerden "*peynirli pide, kebap, köftenin"* yanında tatlı türlerinden "*baklava* ve *şekerpare"ye* yer verilmiştir, içeceklerden tüm Türk dünyasında millî içecek olarak bilinen "*ayran"* kültürel öge olarak ifade edilmiştir.

Şekil 193. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.177)*

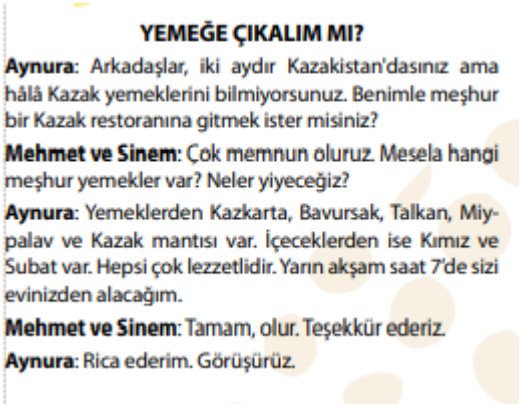

YEMEĞE ÇIKALIM MI?

Aynura: Arkadaşlar, iki aydır Kazakistan'dasınız ama hâlâ Kazak yemeklerini bilmiyorsunuz. Benimle meşhur bir Kazak restoranına gitmek ister misiniz?

Mehmet ve Sinem: Çok memnun oluruz. Mesela hangi meşhur yemekler var? Neler yiyeceğiz?

Aynura: Yemeklerden Kazkarta, Bavursak, Talkan, Miypalav ve Kazak mantısı var. İçeceklerden ise Kımız ve Subat var. Hepsi çok lezzetlidir. Yarın akşam saat 7'de sizi evinizden alacağım.

Mehmet ve Sinem: Tamam, olur. Teşekkür ederiz.

Aynura: Rica ederim. Görüşürüz.

Şekil 194'te *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi altında tasarlanan etkinlik, birilerini yemeğe veya geziye davet ederken hangi ifadelerin kullanılması gerektiğini ele almaktadır. Bu ifadelerin yer aldığı liste ayrıca verilerek sözcüklerin bağlam içinde kullanılması istenmektedir. İnceleme esnasında ölçüt içeriği gereği *Yemeğe Çıkalım mı?* başlıklı diyalog metni dikkate alınacaktır. Diyalogda geçen yemek türleri kaynak kültüründen olan Kazak Türklerine özgü örneklerdir. "*Kazakarta, bavursak, talkan, miypalav"* ve "*Kazak mantısı"* aynı zamanda diğer Türk halklarında da gelenekselleşmiş yemek türleri olarak bilinmektedir. Ayrıca metinde Türk dünyasının yeme içme kültürüne dair önemli ortak ögeler de yer almaktadır. Örneğin "*kımız"* kısrak sütünden yapılan içecek, göçebe hayatı yaşayan ve at yetiştirerek atın her şeyinden faydalanan Türklerin içtiği millî bir içecek olarak bilinmektedir (Durmuş, 2014, s.77). "*Şubat"* da aynı şekilde Türklerin geleneksel bir içeceği olarak tanınmakta ancak

kımızdan farklı olarak deve sütünden yapılmaktadır. Hedef kitleye yemek kültürüne ilişkin aktarılan bilgiler aracılığıyla Türk halkları arasında ortak kültürel bilincin varlığı hatırlatılmaktadır.

Şekil 194. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A1) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.188)*

Tilek: Nevruzu bozüy adında çadırlarda kutluyoruz. Buraya insanlar geleneksel kıyafetleriyle geliyorlar. Kur'an okuyoruz ve dualar ediyoruz. Sonra davetlilere sümölök adında özel bir yemek ikram ediyoruz. Çok keyifli vakit geçiriyoruz: danslar, şarkılar, gösteriler…

Şekil 195'te *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlikte *Türk Dünyasında Kutlamalar* adlı diyalog metni yer almaktadır. Metinde Türk dünyasındaki millî ve dinî bayramlar anlatılarak öğrencilerin kaynak, hedef ve ortak kültürel unsurlara dair bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca okuma ve dinleme becerilerinin desteklendiği bu etkinlikte bayramlar ve kutlamaların kavram alanına giren ifadelerin listesi oluşturulmuştur. Böylece bu ifadelerin sosyal bağlam içerisinde daha kalıcı bir biçimde öğrenilmesi beklenmektedir. İlgili ölçüt doğrultusunda kültürel bilgi bağlamında ise Türk dünyasının önemli tatlısı "*sümölök"*e değinilmiştir. Sümölök Türk halklarında farklı isimlerle anılmakta ve Nevruz Bayramı'nda geleneksel bir tatlı şeklinde sunulmaktadır. Kaynak kültür bağlamında sunulan bu tatlı aracılığıyla öğrencilerin kendi yemek kültür unsurlarını keşfetmesine olanak sağlanmakta, ayrıca başka ortak kültürel unsurlarla olan bağlantısı ile kültürel etkileşim alanı yaratılmaktadır.

3.2.7.2.2. A1 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

A1 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu bilinmektedir. Ancak bu çalışma kitabı, Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları çerçevesinde incelendiğinde sadece bir unsura rastlanmıştır. Sayfa 53'te *Dinleyelim ve Tamamlayalım* yönergesi altında dinleme metninde boş bırakılan yerlerin uygun ifadelerle tamamlanması beklenmektedir. Bu metinde hedef kültür unsur bağlamında Türk yemeklerinden olan *kebap* yemeğin ismi geçmektedir.

3.2.7.2.3. A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim A2 düzey ders ve çalışma kitabı ile öğretmen kılavuz kitabı taranmıştır, tarama sonucunda ders ve çalışma kitaplarında Türk dünyasının yemek kültürüne dair ögelere rastlanmıştır. Öğretmen kılavuz kitabında ilgili ölçüte dair herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır.

Şekil 195. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.58)*

Şekil 196'da *Çok Mutluyum* başlığı altında *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde bir etkinlik sunulmuştur. Türk insanı mutluyken bu duyguyu hangi ifadelerle anlattığı vurgulanmaktadır. Etkinlikte farklı sebeplere bağlı olarak mutlu olan kişilerin anlattıkları örneklendirilmiştir. Şekilde verilen metinde ise ilgili ölçüte ilişkin kültürel unsurlara yer verilmiştir. Kaynak kültür içerisinde değerlendirilen "*beşparmak çorbası"* ve "*boorsok"* yemek çeşitlerine değinilmiştir. Metinde mutlu olan bir annenin ziyaretine gelen çocuklarına beşparmak çorbası ve boorsok yapması, bu yemeklerin özel olmasına işaret edilmektedir. Bu yemek çeşitleri kaynak kültürün ögeleridir. Bu unsurlardan hareketle büyükleri ziyaret etmek ve ev sahibinin gelenlere yemek ikram etmesi önemli kültürel değerler olarak yorumlanabilir. Öğrencilere kendi kültüründeki yemekleriyle hedef kültürün yemek türleriyle karşılaştırmasına olanak sunan bu etkinlik, kültürel içerik aktarımı açısından işlevseldir.

Şekil 196. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Konuşalım" (s.72)*

Kusein: Tamam ama Ortaköy'de kumpir yiyelim.
Kumpiri tatmak istiyorum.
Abdullah - Sedat: Neden olmasın!

Şekil 197'de *Konuşalım* yönergesi altında bir diyalog metni sunulmuştur. Metinde gezi planlamasını yapan üç kişi, Türkiye'nin tarihî yerlerinden bahsetmektedir. Bu kişiler arasında Türk soylu birinin Türkiye'yi tanımak ve Türklere özgü lezzetlerle tanışmak istediği anlaşılmaktadır. Metinde geçen Türk mutfak lezzeti "*kumpir"*in, geleneksel bir yemek türü olduğu bilinmektedir. Metinde konuşan Türk soylu biri bu yemeği tatmak istediğini söylemektedir. Bu durumda Türk soylu öğrencilerin Türkiye Türkçesini öğrenirken Türk kültürüne dair bilgi edinmelerinin gerekli olduğu ve kültürün önemli bir parçasını içeren yemek kültürünün öğrenilmesinin ise sosyokültürel beceri açısından bir hayli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Hedef kültürün yemekleriyle tanışan öğrenciler, kültürel bilgi dağarcığının zenginleşmesine katkıda bulunmaktadırlar.

Şekil 197. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Okuyalım ve Dinleyelim" (s.134)*

Kutay Bey,

Önümüzdeki cuma Özbekistan'dan bir elçilik heyeti İstanbul'a gelecek. Onları en iyi şekilde misafir etmek istiyoruz. Otel rezervasyonlarını yaptırdık. Havaalanına bir karşılama ekibi göndereceğiz. Arkadaşlarımız onlar için bir gezi programı hazırladı. Dönmeden önceki akşam da onlara tarihî bir restoranda yemek vermek istiyoruz. Sizce Osmanlı temalı bir restoran nasıl olur? Yemekler, müzikler ve eşyalar tamamen Osmanlı sarayına özgü olacak. Garsonlar geleneksel kıyafetler giyecekler. İkramlar arasında Türk lokumu ve kahvesi, Osmanlı şerbeti ve macunu olacak. Yemekten sonra da sandalla bir Boğaz turu yapabiliriz.

Acil cevabınızı bekliyorum.

Aziz Topal

Şekil 198'de *Elektronik Posta* başlıklı bölüm içerisinde *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde ileti metinlerine yer verilmiştir. Bu etkinlik aracılığıyla okuma ve dinleme becerilerinin desteklenmesinin yanında elektronik posta mesajlarının hangi

kurallar çerçevesinde yazılması gerektiğine dair bilgi de verilmektedir. Metinler kültürel bağlamda değerlendirildiğinde ise yukarıda verilen ileti örneğinde hedef kültüre dair unsurların yer aldığı görülmektedir. Türk lokumu ve Türk kahvesi, Osmanlı şerbeti ve macunu Türk mutfağının önemli kültürel yansımalarıdır, denilebilir. Türkiye Türkleri, önemli günlerinde misafirlerine bu lezzetleri ikram ederek Türk mutfak kültürel mirasını yaşatmaktadırlar. Türk kültürünü daha yeni tanımaya başlayan öğrencilerin, Türk yemek kültürü içerisinde Türk lokumu, Türk kahvesi, Osmanlı şerbeti ve macunu hakkında bilgi edinmesi önemlidir. Çünkü bu kültürel unsurlar hedef kültürün ve bu kültürde yetişen ulusun tarihinin birer taşıyıcısı konumundadır.

Şekil 198. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Canlandıralım" (s.142)*

Şekil 199'da *Canlandıralım* yönergesi altında diyalog metnine yer verilmiştir. Metnin konusu, Türk dünyasının tanıtımına ilişkin olarak seçilmiştir. Türk dünyasının tanıtımında kullanılan görsellerde de Türk Cumhuriyetlerine özgü kültürel unsurlar ele alınmıştır. Bu unsurlar arasında ölçütle ilişkili ve Türk dünyasına özgü olan sofra adabı ve düzenidir. Fotoğraflarda sofra düzeni, yere serilen bir sofra bezi ve yuvarlak yer sofrasının kurulması ile anlatılmaktadır. Geleneksel olarak Türkler, yemeklerini yerde oturarak genellikle bağdaş kurarak yedikleri bilinmektedir. Böylece birbiriyle daha sıkı kaynaştıkları varsayılmaktadır. Bu oturma usulü birçok Türk Cumhuriyetinde ve Türkiye'nin bazı bölgelerinde uygulanmaktadır. Etkinlikte verilen fotoğraflarda da açıkça görülmektedir. Türk dünyasının sofra adabına ilişkin bilgilerin aktarılması sayesinde öğrenciler, öğrendiği kültürle kendi kültür arasında ortak unsurlara dair

noktalar bulabilecektir. Böylece öğrencilerde ortak tarihin izlerini keşfetme isteği artacaktır.

Şekil 199. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (A2) "Boşlukları Dolduralım" (s.144)*

(5)……. Bizimkinden çok farklı değil. Kebapları, Türk hamamını ve Türk kahvesini çok beğeneceksin. Türkiye'ye geldikten (6)…….. beni ara. Seni tarihî ve turistik yerlere götürmek isterim.

Şekil 200'de *Boşlukları Dolduralım* yönergesi altında elektronik posta iletisinde olan boşlukların uygun ifadelerle tamamlanması beklenmektedir. Yazma becerisinin gelişiminin desteklenmesine yönelik tasarlanan bu etkinlikte elektronik posta iletisinin hangi kurallar çerçevesinde yazıldığına dair bilgi verilmektedir. Kültürel bilgi alanına ilişkin unsurlara bakıldığında hedef kültürünün tanıtımını amaçlayan ögelerin olduğu görülmektedir. Metinde Türk Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye değişim programıyla gelen öğrencinin Türk kültürüne dair izlenimlerinin aktarıldığı görülmektedir. Türk kültürünün önemli parçasını oluşturan yemek kültüründe yer alan "*kebap"* ve "*Türk kahvesi*" metinde geçen kültürel unsurlardır. Öğrencilerin, Türk yemek kültüründe yaygın olan kebap türlerinin ve geleneksel içecek Türk kahvesinin ikramlar arasında vazgeçilmez birer öge olduğunu kavraması Türkiye Türkleriyle etkileşimini ve iletişimini sorunsuz bir şekilde sürdürmesi için bu kültürel ögelerin kullanımı önem taşımaktadır.

3.2.7.2.4. A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

A2 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu bilinmektedir. Ancak A2 düzey çalışma kitabı, Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları çerçevesinde incelendiğinde sadece bir unsura rastlanmıştır. Sayfa 48'de *Okuyalım ve Bulalım* yönergesi altında bir okuma parçasına yer verilmiştir. Etkinlik çerçevesinde yer alan karenin içinde verilen cümlelerin, okuma parçasının anlam bütünlüğüne uygun bir biçimde numaralandırılmış yerlere getirilmesi beklenmektedir. Bu etkinlikte mutfak kültüründen börek ifadesine yer verilmiştir. Birçok farklı türü olan börekler, Türk

Cumhuriyetlerinin hemen hemen bütün ülkelerinde farklı adlarla anılmaktadır. Bu sebeple börek unsuru ortak kültürel unsur olarak değerlendirilebilir.

3.2.7.2.5. B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim B1 düzey ders ve çalışma kitabı ile öğretmen kılavuz kitabı taranmış, tarama sonucunda ders ve çalışma kitaplarında Türk dünyasının yemek kültürüne dair ögelere rastlanmıştır. Öğretmen kılavuz kitabında ilgili ölçüte dair herhangi bir bulguya ulaşılmamıştır.

Şekil 200. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Cevaplayalım ve Anlatalım" (s.13)*

verildi. Festivalde ayrıca, Şahadet Köyü sakinlerinden Samet Bey, Azerbaycan mutfağında narın çok önemli olduğunu belirtti ve şunları söyledi: "Azerbaycan'da özellikle et yemeklerinde nar ekşisi çokça kullanılmakta, nardança adlı reçel, sütlü yemeklerle tüketilmektedir. Narlı börek, narlı balık ve tavuk dolması da sevilen yemekler arasındadır." Festivalin sonunda ise konuklara nar suyu ikram edildi.

Şekil 201'de *Cevaplayalım ve Anlatalım* yönergesi altında *Göyçay Nar Festivali* adlı metin yer almaktadır. Metin nar ve nardan yapılmış süslerin yer aldığı görsellerle desteklenmektedir. Metinde "*nar"*ın Azerbaycan'daki önemi belirtilirken nardan yapılan çeşitli yemeklerden de bahsedilmektedir. "*Nar ekşisi, nardança reçeli, narlı börek, narlı balık* ve *tavuk dolması"* gibi yemekler Azerbaycan'da nardan yapılır ve sevilerek ikram edilir. Böylece kaynak kültür içerisinde değerlendirilebilecek nar ve nardan yapılan yemekler özellikle Azerbaycan Türklerinin Türkiye Türkçesini öğrenirken motivasyonlarını yükseltecek olan yemek çeşitleridir. Öğrencilerin, bildiği unsurlardan bilinmeyen unsurlara doğru giden bir öğrenme yöntemi sayesinde dil öğrenimi sürecinde daha etkin olabileceği düşünülmektedir.

Şekil 201. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.99)*

5. Azerbaycan mutfağındaki "Aş" yemeğinin özelliği nedir?

ilk önce yenir ☐ en son yenir ☐

Şekil 202'de *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde bir dinleme metnine yer verilmiştir. *Bakü'den Sevgiler* adlı metin Azerbaycan'daki yapılarla diğer kültürel unsurlarını anlatmaktadır. Dinleme becerisinin gelişimine yönelik tasarlanan bu etkinlikte öğrencilerin dinleyip anladıklarını ölçmek için çoktan seçmeli sorular tasarlanmıştır. Bu sorulardan birinde Azerbaycan'ın yeme içme kültürüne dair bir bilgi yer almaktadır. Soru, Azerbaycan mutfağındaki *Aş* yemeğinin özelliğine ilişkindir. Türkiye'de aş sözcüğü yemek sözcüğünün eş anlamlısı olduğu, bu sebeple sadece pilav değil diğer yemek çeşitleri de aş sözcüğünün içerisine dâhil edilebilir. Ancak pilav, Türkiye Türkleri tarafından da çok sevilen ve yemek sofralarında çorbadan sonra başka yemeklerin yanında sunulan bir yemek çeşididir. Bu bağlamda *Aş* (pilav) yemeği diğer Türk Cumhuriyetlerinde de meşhur olması sebebiyle yeme içme kültür unsurları arasında Türk dünyasının ortak ögesi olarak değerlendirilebilir.

Şekil 202. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Dinleyelim ve İşaretleyelim" (s.166)*

D2 Dinleyelim ve İşaretleyelim (Doğru ✓ / Yanlış ✗)

1.	Özbek sofralarında en fazla bitkisel ürünler tüketilmektedir.	
2.	Özbekistan'da pek çok meyve çeşidi yetiştirilmektedir.	
3.	Özbek pilavının içinde hiç havuç yoktur.	
4.	Özbek Pilavını sadece Özbekistanlılar bilir.	

Şekil 203'te *Dinleyelim ve İşaretleyelim* yönergesi altında dinleme metnine yönelik bilgiler ve metni destekleyen görsel yer almaktadır. Şekildeki bilgiler arasında Özbek

pilavına yer verilmiştir. Ayrıca görselde yer alan Özbek pilavının görüntüsü ile Özbek Türklerinin mutfak kültürüne dair bir ögenin aktarımı ile öğrencilerde farkındalık becerisinin oluşumunun amaçlandığı söylenebilir. Kaynak kültüre ait bu unsurun bağlam içinde verilerek öğrencilerin kendi kültürüne dair keşif yapması sağlanmaktadır. Özbek pilavı, havuçlu ve etli oluşu sebebiyle diğer pilav türlerinden ayrılmaktadır. Ancak genel anlamda pilav, dünyanın birçok kültüründe özelde Türk Cumhuriyetlerinde önemli bir yemek çeşidi olarak bilinmektedir. Buna ilişkin bilgiler bir önceki kültürel ögenin değerlendirilmesinde ifade edilmiştir.

Şekil 203. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B1) "Konuşalım" (s.166)*

K3 Konuşalım

ÖZBEK EKMEĞİ

İnsanoğlu tarih boyunca mağara duvarlarına, taşlara, kâğıtlara çizerek anlattı duygularını. Tabiatın güzelliklerinden ilham aldı, kendince yeni güzellikler yarattı. Tabiatla yarıştı sürekli. İşte Özbekistan'da yapılan ünlü nakışlı Özbek ekmeği, belki de insanla doğa arasındaki bu güzellik yarışından ortaya çıktı.

Özbekistan sokaklarını gezerken hem lezzetiyle hem de görünüşüyle dikkat çeken bu ekmekle çok karşılaşırsınız.

Şekil 204'te *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde *Özbek Ekmeği* başlıklı kısa bir okuma parçası yer almaktadır. Konuşma becerisinin desteklenmesi amacıyla metnin altında "Sizin de ülkenizde görünüşüyle dikkat çeken bir lezzet var mı? Varsa bu lezzeti ve bu lezzetin nasıl yapıldığını anlatınız?" sorusu öğrencilere yöneltilerek onların kendi ülkelerindeki yeme içme kültürel unsurlarını keşfetmesine imkân sunulmuştur. Metinde ve metni destekleyen görselde üzerine nakış sanatının işlendiği Özbek ekmekler anlatılmaktadır. İçerikte ekmeğin üzerindeki nakışları ile insanoğlunun tarih boyunca duygularını anlatış biçimi arasında bağlantı kurularak insanlar için dilin önemi vurgulanmak istenmiştir. Ekmek, Özbek kültüründe çok zengin bir çeşitliliğe sahip ve kutsal bir anlam taşımaktadır. Tarihsel sürece bakıldığında da ekmek, Türkler için temel besin maddesi olarak yerini bulur ve manevi boyutuyla bereketi, kısmeti ve uzun ömrü simgelemektedir. Böylece Türk dünyasının ortak kültürel unsurları içerisinde yerini alan

ekmek, sadece tokluk hissi veren bir yiyecek değil aynı zamanda gök, güneş, su varlıkları gibi kutsaldır (Göktaş, 2011, s.71).

3.2.7.2.6. B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

B1 düzey kullanıcılarına yönelik çalışma kitabında, aynı düzeye ait ders kitabındaki tema ve ele alınan konular ile ilgili bir paralellik olduğu bilinmektedir. Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları çerçevesinde incelenen B1 düzey çalışma kitabında toplamda üç kültürel unsura rastlanmıştır. Sayfa 29'da *Öğrenelim* adlı etkinlikte kahvaltıdan sonra Türk kahvesinin içildiğine dair bir cümle kurulmuştur. Bu cümle örneğiyle kahvaltı sözcüğünün oluşum biçimindeki anlam işaret edilmektedir. Sayfa 44'te *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde dinleme metnine yönelik tasarlanan klasik soruların yanıtlanması beklenmektedir. Azerbaycan yöresine ait ünlü yemeklerden *aş* hakkında bilgi verilmektedir. *Aş* yemeği, kaynak kültür içerisinde değerlendirilebileceği gibi pirinçten yapılan bir çeşit pilav olduğu için Türk dünyasının ortak kültürel unsurlara da dâhil edilebilir. Sayfa 46'da *Yazalım* yönergesi altında sunulan etkinlikte yanlış biçimde kurulmuş cümlelerin dinleme metnine göre düzeltilerek yeniden yazılması beklenmektedir. Bu etkinlikte mutfak kültürü bağlamında Özbek pilavına, samsaya ve Özbek mantısına değinilmiştir. Sayfa 70'te *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde dinleme metninde Özbek sofralarında tüketilen yiyecekler ve özellikle Özbek pilavı anlatılmıştır.

3.2.7.2.7. B2 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim B1 düzey ders ve çalışma kitabı ile öğretmen kılavuz kitabı taranmıştır, tarama sonucunda ders ve çalışma kitaplarında Türk dünyasının yemek kültürüne dair ögelere rastlanmıştır. Öğretmen kılavuz kitabında ilgili ölçüte dair herhangi bir bulguya ulaşılmamıştır.

Şekil 204. *Yesevi Türkçe Ders Kitabı (B2) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.146)*

NEVRUZ VE SÜMÖLÖK

1. Nevruz kelimesi ne anlama gelmektedir?

a) Birlikte yemek yiyip sohbet etmek anlamındadır.

b) Yeniden doğuş, uyanış, canlanma günü anlamındadır.

c) Sümölök anlamındadır.

ç) Doğanın gücü anlamındadır.

Şekil 205'te *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi altında *Nevruz ve Sümölök* adlı dinleme metnine yönelik çoktan seçmeli sorular sunulmuştur. Dinleme yetisinin gelişimine yönelik tasarlanan bu etkinlik aracılığıyla öğrencilerde Nevruz sözcüğünün anlamına ve Nevruz Bayramı'na ilişkin farkındalık duygusu oluşturulmak istenmektedir. Nevruz ve sümölök Türk Cumhuriyetlerinde ortak kavram alanında yerini alan iki kültürel unsurdur. Nevruz Bayramı gibi sümölök tatlısı da baharın gelişini kutlamak amacıyla yapılır. Sümölök tatlısı, A1 düzeyinde yeme içme kültürel unsurlar içerisinde incelenerek değerlendirilmiştir.

3.2.7.2.8. C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

Yesevi Türkçe Öğretim C1 düzey çalışma kitabı incelenmiş, inceleme sonucunda ilgili ölçüte yönelik sadece bir kültürel unsura rastlanmıştır. Öğretmen kılavuz kitabında ilgili ölçüte dair herhangi bir bulguya ulaşılmamıştır.

Şekil 205. *Yesevi Türkçe Çalışma Kitabı (C1) "Dinleyelim ve Cevaplayalım" (s.51)*

K1 Konuşalım

Annemin ilaç içtiğini hiç bilmem. Boğazı ağrıdığında ıhlamur kaynatır içer. Öksürüğü varsa zencefil ona hemen şifa olur. Midesini üşüttüğünde de kendisine bir nane limon kaynatıverir.

Sizin de ilaç yerine kullandığınız bazı yiyecek ve içecekler var mı? Bu yiyecek ve içecekleri anlatınız, bu karışımların hangi rahatsızlığa iyi geldiğini anlatınız.

Şekil 206'da *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlikte öğrencilerin konuşma becerilerinin desteklenmesi hedeflenmektedir. Etkinlikte, Türk toplumu tarafından önemsenen bitkilere değinilmiştir. Türkiye'de grip olan veya soğuk algınlığı geçiren birçok insan alternatif tıbba başvurarak çeşitli bitkilerden yararlanır. Dolayısıyla Türk kültüründe bazı bitkiler mutfağın bir köşesinde hep vardır. Etkinlikte, bu bitkilerden ıhlamurun ve nanenin limonla kaynatılarak içildiği anlatılmaktadır. Dolayısıyla ıhlamur ve nane limon hedef kültürde önemli içecekler şeklinde değerlendirilebilir. Öğrencilere "Sizin de ilaç yerine kullandığınız bazı yiyecek ve içecekler var mı? Bu yiyecek ve içecekleri anlatınız, bu karışımların hangi rahatsızlığa iyi geldiğini anlatınız." sorusu yöneltilerek onların kendi kültüründeki benzer içeceklerin varlığı sorgulanmak istenmekte, böylelikle kendi yiyecek ve içecek kültürel unsurlarının farkına varmalarına imkân verilmektedir.

Grafik 7. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Dağılımı*

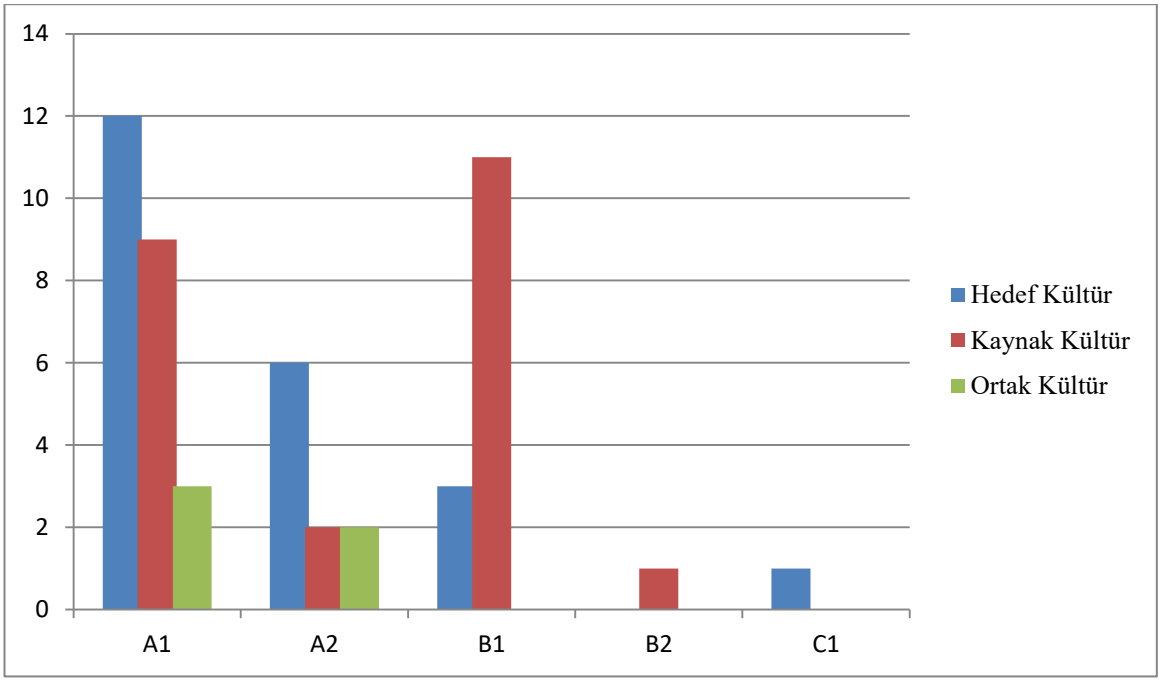

Tablo 7. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları ile İlgili Kültürel Ögelerin Hedef, Kaynak ve Ortak Kültür Kategorileri İçerisinde Düzeylere Göre Oranları*

Kod	A1		A2		B1		B2		C1	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Hedef Kültür	12	50.0	6	60.0	3	21.4	0	0	2	100.0
Kaynak Kültür	9	37.5	2	20.0	11	78.6	1	100.0	0	0
Ortak Kültür	3	12.5	2	20.0	0	0	0	0	0	0
Toplam	24	100.0	10	100.0	14	100.0	1	100.0	2	100.0

3.2.7.3. Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması

Yesevi Türkçe Öğretim Seti, "Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili kültürel ögeler" ölçütü çerçevesinde incelendiğinde A1, A2, B1 düzey ders ve çalışma kitaplarında, B2 düzey ders kitabı ve C1 düzey çalışma kitabındaki metinlerde, metne yönelik etkinlik ve görsellerde bulgulara ulaşılmıştır. Öğretmen kılavuz kitaplarında, B2 düzey çalışma kitabında ve C1 düzey ders kitabında ilgili ölçüte ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Türk mutfak kültürüne ait ögeler A1 düzeyden itibaren C1 düzeye doğru azalarak bir görünüm sergilemektedir. A1 düzeydeki öğrenci, restoran, kafe veya okulun kantininde Türk yiyecek ve içeceklerinden sipariş vermek istediğinde bu yiyecek ve içeceklerin adlarına ve kısmen de olsa içeriklerine dair bilgi edinebilmektedir. Bu sebeple Türk yemek kültürüne ve yeme içme alışkanlıklarına dair kültürel ögelerden temel düzey ders kitaplarında sıklıkla yararlanıldığı görülmektedir. En dikkat çekici nokta ise bu düzeyde hedef ve kaynak kültür öge sayılarının hemen hemen yakın seviyede seyretmesidir. Hedef kültürden *"Türk kahvesi, şekerpare, sütlaç, baklava, yayla çorbası"* gibi yiyecek ve içecek adlarının geçtiği görülmektedir. Kaynak kültürden *"bavursak, beşparmak,*

Kazak çorbası, talkan, Kazak mantısı" vb. geleneksel yemek çeşitlerine ve ortak kültürden *"şubat, kımız"* millî içeceklerin isimlerine yer verildiği gözlenmektedir.

A2 düzey ders kitaplarında hedef kültürden *"kumpir, Osmanlı macunu ve şerbeti, Türk lokumu, Türk kahvesi"* gibi kültürel ögeler seçilmiştir. Türk kültürünün vazgeçilmez içeceği "*Türk kahvesi"* birçok etkinlikte geçmektedir. Kaynak kültürden *"beşparmak çorbası, boorsok"* gibi kültürel ögeler A1 düzey ders kitaplarında da görülmektedir. Ayrıca Türk topluluklarında görülen sofra adabına ilişkin görseller de ortak kültürün önemli taşıyıcısı olarak kitaplarda yerini almıştır.

B1 düzey ders kitaplarında kaynak kültür ögelerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, *"Aş, Özbek pilavı, Özbek ekmeği, nardança reçeli, nar ekşisi, narlı börek, narlı balık, tavuk dolması"* kültürel ögelerin Azerbaycan ve Özbekistan yöresine özgü olduğu bilinmektedir. Bu düzeyde Türk kahvesine tekrar yer verilmiştir. Dolayısıyla bu içeceğin Türkiye Türklerinin kültüründeki önemine ve işlevine dikkat çekilmiştir. B2 düzey ders kitaplarında yiyecek ve içecek kültürüne dair ögelerden Türk Cumhuriyetlerinde yapılan geleneksel *"sümölök"* tatlısına yer verilmiştir. C1 düzey ders kitaplarında hedef kültürden "*ıhlamur"* ve "*nane limon"* ögeleri yer almaktadır. Bu düzeyde kaynak ve ortak kültürün yiyecek ve içeceklerine ilişkin herhangi bir ögeye rastlanmamıştır.

Türk mutfak kültüründe hangi yiyecek ve içeceklerin temel besin kaynağı olduğu sorusundan hareketle Türk toplumuna ait gelenek ve göreneklerin etkisiyle şekillenerek, dolayısıyla kutsal varlıklar grubuna girmiş, Türk kültürünün değer yargılarıyla yoğrulmuş ve sonucunda kendine özgü hikâyeleri ile nesilden nesle aktarılacak kadar önem kazanmış yemek türlerinin ders kitaplarına dâhil edilmesi uygun olabilir. Ayrıca özel günlerde yapılarak aile ve komşu bağlarını güçlü kılınmasında önemli payı olan yiyecek ve içeceklere dair ayrıntılı bilgilerin verilmesi öğrenciyi dile ve dolayısıyla kültüre karşı ilgisini artırabilir.

Ders kitaplarında kaynak kültüre dair örneklerden sıklıkla yararlandığı görülmektedir. Türk dünyasının ortak kültürü içerisinde değerlendirilebilecek, Türk halklarının müşterek yaşam tarzından izler taşıyan etli yemekler, süt ürünlerinden yapılan yoğurt, ayran gibi yiyecek ve içeceklerden örnekler sunulabilir, öğrencilere öğrendikleri dil ve kültürünün kendi dil ve kültürüyle müşterek olduğu sezdirilebilir.

3.2.8. Ortak kültürel ögelerle evrensel kültür arasında bir denge oluşturulmuş mu?

3.2.8.1.Ölçütün İçeriği

"Ortak kültürel ögelerle evrensel kültür arasında bir denge oluşturulmuş mu?" ölçütü ile *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nde yer verilen Türkiye Türkleri ile Türk topluluklarının ortak kültürel unsurları ile evrensel kültür unsurları arasında bir denge sağlanmış mı, sağlanmışsa özelde hangi düzeyde ve kültürel bilgi alanında bu denge görülmektedir? sorularına yanıt aranacaktır. İnceleme bölümüne geçmeden önce ölçütün içeriğine ilişkin kısa bilgiler sunulacaktır.

Kültür kavramı, yabancı dil öğretimi sürecinde dil ile birlikte aktarıldığında hedef kitleye göre çeşitli isimlerle adlandırılmaktadır. Örneğin, öğretilen dilin kültürel içeriği *hedef kültür*, dili öğrenen hedef kitleye özgü kültürel bilgi ise *kaynak kültür* olarak tanımlanmaktadır. Belirli bir insan topluluğuna özgü bir biçimde oluşan, gelişen, olgunlaşan ve zaman içerisinde dönemin gereksinimlerine göre değişim gösteren kültür aynı zamanda insanoğlunun benzer ihtiyaçlarına da cevap verdiği için evrensel boyutta değerlendirilebilir. Dolayısıyla kültürle ilgili belirtilen kavramlara evrensel kültür de eklenebilir. Aydın'a (2020, s.7) göre "evrensel kültür; farklı sosyal grupları, aidiyetleri, dilleri, yaşam biçimlerini içine alan; toplumsallaşma ve ortak tarihi hafıza oluşturma sürecinde yaratılarak nesilden nesile aktarılması amaçlanan, tüm insanlık için ortak olan değerler bütünüdür". Bu tanımdan hareketle denilebilir ki dil öğretiminde evrensel kültür ögelerinin kullanımı büyük ölçüde önem taşımaktadır.

Yesevi Türkçe Öğretim Seti, kültürel boyut ekseninde oluşturulan yedi ölçüt çerçevesinde ve hedef, kaynak, ortak kültürel değerler bakımından incelenmiş ve yorumlanmıştır. Son ölçüt ile tez çalışmasının ana temasının bileşeni olan ve Türkiye Türkleri ile Türk topluluklarının aynı kökten geldiğine dair bilgiler sunan ortak kültürel ögeler ile evrensel kültüre ait ögelerin kullanımında ne şekilde bir dengenin oluştuğuna ilişkin bulguların değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Takip eden bölümde ölçüte ilişkin elde edilen bulgular yorumlanacaktır.

3.2.8.2.Yesevi Türkçe Öğretim Seti'nde Ölçüte İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Yesevi Türkçe Öğretim Seti, evrensel kültür içerik bakımından incelenmiş, inceleme sonucunda elde edilen evrensel kültür ile ilgili bulgularla ortak kültürel ögeler arasında dengenin oluşturulup oluşturulmadığına bakılmıştır.

3.2.8.2.1. A1 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

A1 düzey ders kitabı taranmış, tarama sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Sayfa 23'te *Söyleyelim* adlı etkinlikte tanışma diyaloglarında kullanılan *Nereli/Nerelisin?* sorularına verilen örnek cevaplar içerisinde Almanya, Rusya, Çin, İngiltere, Amerika, Fransa ülkelerinin isimlerine ve bayraklarına yer verilmiştir. Sayfa 28'de *Dinleyelim ve Tekrar Edelim* yönerge çerçevesinde tanışma kalıplarında Rusya, Almanya, İngiltere ülkelerinin isimleri yer almaktadır. Sayfa 107'de *Bulalım ve Yazalım* adlı etkinlikte cümlelerin uygun fiillerle tamamlanması beklenmektedir. Cümlelerden birinde Japon turist ifadesine ve bu cümle, Japon bir bayanın kendi kültüründeki şekliyle teşekkür ettiğini gösteren bir görselle desteklenmektedir. Sayfa 115'te *Cevaplayalım* adlı etkinlikte oluşturulan soruların görseldeki içeriğe göre cevaplanması beklenmektedir. Sorulardan birinde İtalya ve İspanya ülkelerine ait isimler geçmektedir. Sayfa 133'te *Dinleyelim ve İşaretleyelim* yönergesi çerçevesinde oluşturulan etkinlikte, menü örneğinde kola içeceğine yer verilmiştir. Sayfa 137'de *Okuyalım ve Konuşalım* adlı etkinlikte pizza ve hamburger yiyeceklerinin isimleri geçmektedir.

3.2.8.2.2. A1 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

A1 düzey çalışma kitabı taranmış, tarama sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Sayfa 14'te *Dinleyelim ve Tamamlayalım* adlı etkinlikte, diyalogda Anton ismi geçmektedir. Aynı sayfada *Dinleyelim ve İşaretleyelim* etkinliğinde Jennifer, Lena ve İvan isimlerinin eşleştirilmesi gereken Rusya, Almanya ve İngiltere gibi ülkelerin isimlerine yer verilmiştir. Sayfa 52'de *Okuyalım ve Bulalım* yönergesi çerçevesinde oluşturulan diyalogda pizza yiyeceğinin ismi geçmektedir.

3.2.8.2.3. A2 Temel Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

A2 düzey ders kitabı taranmış, tarama sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Sayfa 13'te *Dinleyelim ve İşaretleyelim* adlı etkinlikte Paris, Londra, Moskova, Viyana, Milano şehirlerinin isimlerine yer verilmiştir. Sayfa 107'de *Dinleyelim ve Boşlukları Dolduralım* yönergesi çerçevesinde oluşturulan mektup örneklerinde Almanya ve Rusya ülkelerine dair bilgiler yer almaktadır. Sayfa 153'te *Okuyalım ve Dinleyelim* adlı etkinlikte, haber metinlerinden birinde *Leonardo DiCaprio* ismine ve resmine yer verilmiştir. Sayfa 157'de *Okuyalım ve Konuşalım* önergesi altında farklı bilimsel konulara dair haberler sunulmuştur. Haber metinlerinde Japon, Afrika, Mars ve Dünya kavramlarına dair bilgilere yer verilmiştir. Sayfa 187'de *Okuyalım ve Konuşalım* adlı etkinlik çerçevesinde oluşturulan diyalog metinde Mısır piramitleri ile Finlandiya'daki kuzey ışıklarına dair bilgiler ve bu bilgileri destekleyen görsellere yer verilmiştir.

3.2.8.2.4. A2 Temel Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

A2 düzey çalışma kitabı taranmış, tarama sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Sayfa 45'te *Konuşalım* adlı etkinlikte İngilizce ve Almanca dillerine değinilmiştir. Sayfa 53'te *Dinleyelim ve Eşleştirelim* yönergesi altında Amerika ve İngilizce isimleri geçmektedir.

3.2.8.2.5. B1 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

B1 düzey ders kitabı taranmış, tarama sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Sayfa 8'de *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde sunulan etkinlikte *Mars* gezegeni, *Sputnik* uydusu geçmektedir. Ayrıca Rus kozmonotlar *Sergey Volkov*, *Yuriy Gagarin* ve *Valentina Tereşkova* isimlerine yer verilmiştir. Sayfa 11'de *Cevaplayalım ve Konuşalım* adlı etkinlikte ABD Havacılık ve Uzay Dairesi (NASA), Mars uzay ile ilişkili kavramlar yer almaktadır. Sayfa 24'te *Dinleyelim, Boşlukları Dolduralım ve Cümleleri Tamamlayalım* adlı etkinlikte ABD ve Massachusetts Teknoloji Enstitüsü isimlerine yer verilmiştir. Sayfa 27, 28'de *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde burçlara ve burçların özelliklerine yer verilmiştir. Sayfa 57'de *Okuyalım ve Konuşalım* adlı etkinlikte *Beethoven* ve *Edison* ünlü isimlerinin kısa biyografilerine yer verilmiştir. Sayfa 59'da

Okuyalım ve Yazalım yönergesi altında oluşturulan metinde *Albert Einstein* ismi yer almaktadır. Sayfa 76'da *Dinleyelim ve Tamamlayalım* yönergesi çerçevesinde evrensel masallardan biri olan *Tilki ile Tavşan* adlı masala yer verilmiştir. Sayfa 86'da *Okuyalım ve Konuşalım* adlı etkinlikte, diyalog metninde *Yüzüklerin Efendisi* adlı kitap ve filmi üzerinde durulmuştur. Sayfa 101'de *Dinleyelim ve Tabloyu Dolduralım* yönergesi altında tatilde gidilmesi düşünülen seyahatlerin arasında Roma'ya yapılacak seyahatten bahsedilmektedir. Sayfa 111'de *Konuşalım* adlı etkinlikte burçlara yer verilmiştir. Sayfa 143'te *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde oluşturulan etkinlikte *Dünyadaki Gizemli Şehirler* başlığı altında *Lemurıa, Cibola, Agarta, Atlantis, El Dorado* isimlerine yer verilmiştir. Sayfa 153'te *Eşleştirelim* adlı etkinlikte Mısır Piramitlerini kona alan bir metin oluşturulmuştur. Sayfa 157'de *Dinleyelim ve Sıralayalım* yönergesi çerçevesinde Wilhelm Thomsen'ın akademik hayatına dair bir etkinlik oluşturulmuştur.

3.2.8.2.6. B1 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

B1 orta düzey çalışma kitabı taranmış, tarama sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Sayfa 14'te *Cevaplayalım* adlı etkinlikte ABD ve Massachusetts Teknoloji Enstitüsü isimleri geçmektedir. Sayfa 24'te *Cevaplayalım* yönergesi altında *Maria Sharapova* konu edilmiştir. Sayfa 59'da *Cevaplayalım* adlı etkinlikte *Lemurıa, Agarta, El Dorado, Cibola, Atlantis* şehirlerine dair bilgiler yer almaktadır. Sayfa 65'te *Cevaplayalım* yönergesi altında *Wilhelm Thomsen'nın* hayat hikayesine dair kısa bilgiler sunulmuştur.

3.2.8.2.7. B2 Orta Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

B2 orta düzey ders kitabı taranmış, tarama sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Sayfa 14'te *Konuşalım* adlı etkinlikte *Vazir Mesangi* isimli Tanzanyalı bir öğrenciyi konu alan metin oluşturulmuştur. Sayfa 35'te *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde *Abra Kadabra!* başlıklı bir metin oluşturulmuştur. Metinde Macar asıllı *Harry Houdini* isimli illüzyonistin meslek hayatına yer verilmiştir. Sayfa 38'de *Konuşalım* yönergesi altında falcılık hakkında bilgiler sunulmuştur. Sayfa 54'te *Dinleyelim ve İşaretleyelim* yönergesi çerçevesinde Amazon Ormanlarına ve görseline yer verilmiştir. Sayfa 56'da

Kelimeleri Tamamlayalım ve Yazalım adlı etkinlikte *Mark Lynas'a* ve yazdığı *Six Degrees* adlı kitaba dair bilgiler yer almaktadır. Sayfa 61'de *Konuşalım* yönergesi altında *İbnü'l Heysem ve Abbas İbn Firnas* isimli bilim adamlarının bilimsel çalışmaları anlatılmıştır. Sayfa 64'te *Seçelim ve Kompozisyon Yazalım* yönergesi çerçevesinde *Stephen Hawking, Albert Einstein, Nikola Tesla* gibi bilim adamlarının özlü sözlerine yer verilmiştir. Sayfa 65'te *İki Cümleyi Birleştirelim* adlı etkinlikte Kutuplar, Dünya ve Mars gibi coğrafi terimler yer almaktadır. Sayfa 66'da *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde *Gaudi* isminde Katalan bir mimarın Barcelona'daki en ünlü eseri *La Sagrada Familia* isimli kilisenin özellikleri anlatılmıştır. Sayfa 68'da *Dinleyelim ve İşaretleyelim* yönergesi altında Malezya'da bulunan *Petronas* adlı yapıt ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Sayfa 68'de *Konuşalım* adlı etkinlikte *Büyük Giza Piramidi* başlıklı metinde Büyük Giza Piramidi Keops anlatılmıştır. Sayfa 71'de *Dinleyelim ve İşaretleyelim* yönergesi altında *Elhamra Sarayına* yönelik bilgiler verilmiştir. Sayfa 73'te *Okuyalım ve Dinleyelim* adlı etkinlikte *İlginç İcatlar* başlık altında buluşlarda bulunan *Percy Spencer ve Mark Zuckerberg* isimlerine yer verilmiştir. Sayfa 76'da *Dinleyelim ve Cümleleri Tamamlayalım* yönergesi altında *Leonardo Da Vinci'nin* çalışmalarına değinilmiştir. Sayfa 76'da *Konuşalım* adlı etkinlikte buluşlarda adı geçen *Lidyalılar, Karl Benz, Hubert Booth* gibi isimler yer almaktadır. Sayfa 77'de *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde *Çikolatanın Hikâyesi* adlı dinleme metninde Aztek Kralı ve Meksika, Belçika, İspanya ülkelerinin isimleri geçmektedir. Sayfa 78'de *Konuşalım* adlı etkinlikte Japonlar ve onların icadı Kotatsu'dan bahsedilmiştir. Sayfa 79'da *Dinleyelim ve İşaretleyelim* yönergesi altında Amerikalıların ve İngilizlerin icatlarına yer verilmiştir. Sayfa 79'da *Konuşalım* adlı etkinlikte interneti bulan ve Stanford Üniversitesinden mezun olan Amerikalı bir bilim insanına yer verilmiştir. Sayfa 79'da *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi altında *Nikola Tesla'nın* çalışmalarına değinilmiştir. Sayfa 80'de *Dolaylı Anlatımla Yeniden Yazalım* adlı etkinlikte, dolaylı anlatımı pekiştirmek için kurulan cümlelerde *Hedy Lamarr, Albert Enstein* ve *Isaac Newton* gibi önemli kişilerle ilgili bilgiler yer almaktadır. Sayfa 107'de *Dinleyelim ve Cevaplayalım* adlı etkinlikte Sümerler ile ilgili bilgiler sunulmuştur ve harita görseliyle desteklenmiştir. Sayfa 108'de *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde *Mısır Hiyeroglifleri* başlıklı metne yer verilmiştir. Metin, Mısır hiyerogliflerinin yer aldığı görselle tamamlanmıştır. Sayfa

113'te *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi altında papirüsün yapım aşamalarına yer verilmiştir. Sayfa 115'te *Okuyalım ve Dinleyelim* adlı etkinlikte sinema teknolojisini konu alan bir okuma parçasına yer verilmiştir. Okuma parçasında ilk sinema makinesini kullanan Fransız Lumiere (Lumyer) kardeşlerine yer verilmiştir. Sayfa 120'de *Anlatalım* yönergesi çerçevesinde oluşturulan metinde Harry Potter filmine değinilmiştir. Sayfa 121'de *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi altında oluşturulan etkinlikte Avatar filmi konu edilmiştir. Sayfa 130'da *Okuyalım ve Dinleyelim* adlı etkinlikte müziğin doğuşunu anlatan metinde *baş Tanrı Zeus'un Mnemosyne, müzik Tanrısı Apollo'na* ve notaları oluşturan isim Guido d. Arezzo'ya ye verilmiştir. Sayfa 133'te *Konuşalım* yönergesi altında oluşturulan metinde *Pisagor* ve *Arrezzo'lu Guıdo'ya* değinilmiştir. Sayfa 135'te *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde bir okuma parçasına yer verilmiştir. Metinde rock müzik türü ile Almanya, İngiltere ve Rusya ülkelerinin isimleri geçmektedir. Sayfa 136'da *Dinleyelim-Eşleştirelim* adlı etkinlikte flüt, tef, saksafon ve davul gibi müzik aletlerine yer verilmiştir. Sayfa 140'ta *Dinleyelim ve Cevaplayalım* yönergesi altında Brüksel müzik aletlerinin yer aldığı müzeye yer verilmiştir. Sayfa 166'da *Konuşalım* yönergesi altında Cannes Film Festivali konu edilmiştir. Sayfa 167'de *Konuşalım* adlı etkinlikte oluşturulan diyalog metninde Oscar ödülleri ile ilgili kısa bilgiler verilmiş, *Leonardo Dicaprio* oyuncusundan bahsedilmiştir. Sayfa 168'de *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde Quentin Tarantino'yu anlatan metne yer verilmiştir. Sayfa 169'da *Yazalım* yönergesi altında yabancı film listesine yer verilmiştir. Listede *Dövüş Kulübü, Yüzüklerin Efendisi, 12 Kızgın Adam, Schindler'in Listesi, İyi Kötü Çirkin, Ucuz Roman, Batman Kara Şövalye, The Godfather, Esaretin Bedeli* adlı film örnekleri yer almaktadır. Sayfa 172'de *Dinleyelim ve Tamamlayalım* yönergesi altında Berlin Film Festivali anlatılmış ve Harmony Lessons adlı filme değinilmiştir.

3.2.8.2.8. B2 Orta Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

B2 düzey çalışma kitabı taranmış, tarama sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Sayfa 22'de *Eşleştirelim* adlı etkinlikte Macar asıllı Harry Houdini'nin yaşam öyküsüne dair bilgiler yer almaktadır. Sayfa 26'da *Yazalım* yönergesi çerçevesinde oluşturulan etkinlikte falcılıkla ilgili bilgiler sunulmuştur. Sayfa 37'de *Cevaplayalım* yönergesi altında Malezya'daki Petronas Kulelerinin yapımı ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Sayfa

38'de *Cevaplayalım* adlı etkinlikte İspanya'daki Elhamra Sarayı anlatılmıştır. Sayfa 38'de *Tamamlayalım* yönergesi altında Mısır'daki piramitlere değinilmiştir. Sayfa 39'da *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde buluşlara imza atan *Mark Zuckerberg* ve *Percy Spencer* isimli bilim insanlarına değinilmiştir. Sayfa 40'ta *Cevaplayalım* adlı etkinlikte Da Vinci anlatılmıştır. Sayfa 40'ta *Cevaplayalım* adlı etkinlikte İspanyollar ve Aztek kralına değinilmiştir. Sayfa 40'ta *Konuşalım* yönergesi altında Japonların kotatsu icadı ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Sayfa 41'de *Cevaplayalım* adlı etkinlikte *David Hillman* ve *David Gibbs* isimlerine dair bilgiler sunulmuştur. Sayfa 41'de *Cevaplayalım* adlı etkinlikte *Nikola Tesla* anlatılmıştır. Sayfa 47'de *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde *Amerikalı J. Presper Erchert* ve *Jn W. Mauchly* isimlerinin icatlarına değinilmiştir. Sayfa 57'de *Cevaplayalım* adlı etkinlikte Avatar filminin ortaya çıkışı ele alınmıştır. Sayfa 60'ta *Cevaplayalım* adlı etkinlikte baş Tanrı Zeus Mnemosyne'nin ismi geçmektedir. Sayfa 63'te *Yazalım* adlı etkinlikte piyano, elektro gitar, keman müzik çalgılarının görselleri yer almaktadır. Sayfa 63'te *Tamamlayalım* adlı etkinlikte Güney Afrika Zurnası olarak bilinen vuvuzela çalgı aleti anlatılmıştır. Sayfa 64'te *Cevaplayalım* yönergesi altında Brüksel Müzik Aletleri Müzesi'nden bahsedilmiştir.

3.2.8.2.9. C1 İleri Düzey Ders Kitabında Yer Alan Bulgular

C1 düzey ders kitabı taranmış, tarama sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Sayfa 40'ta *Yazalım* yönergesi çerçevesinde oluşturulan *Romeo ve Juliet* başlıklı metin, *Romeo ve Juliet* adlı romanın özetini ele almaktadır. Sayfa 61'de *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi altında *Futbol Tutkusu* adlı metin oluşturulmuştur. Metin, evrensel bir spor halini alan futbolu anlatmaktadır. Sayfa 63'te *Yanlışı Bulalım* adlı etkinlikte *Drogheda United* futbol takımı cümle içinde kullanılmış. Sayfa 64'te *Cevaplayalım* adlı etkinlikte Cuju, kemari, episkiros gibi eski çağlarda oynanan spor oyunlarına ve FİFA yönetim organı üzerinde durulmuştur. Sayfa 66'da *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi altında, *Satranç Makinesi* başlıklı metinde satranç oyunu hakkında bilgiler anlatılmaktadır. Sayfa 68'de *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde satranç oyununun faydaları ele alınmıştır. Sayfa 70'te *Cümleleri Yeniden Yazalım* satranç ustası *Garri Kasparov'un* yaşam öyküsüne değinilmiştir. Sayfa 87'de *Okuyalım ve Dinleyelim* adlı etkinlikte oluşturulan metinde Doğu Çin Denizi'ndeki Okinawa adası geçmektedir. Sayfa 92'de

Dinleyelim ve Tamamlayalım yönergesi altında İkaria bölgesi ve İkarialılar ile ilgili kısa bilgiler sunulmuştur. Sayfa 95'te *Yazalım* yönergesi çerçevesinde en uzun yaşamış olan Fransız kadın *Jeanne Louise Calment'in* yaşam öyküsü anlatılmıştır. Sayfa 96'da *Aşağıdaki Cümleleri Oluşturan Cümlecikleri Yazalım* yönergesi altında oluşturulan etkinlikte Albert Einstein Enstitüsü ismi geçmektedir. Sayfa 106'da *Yazalım* yönergesi çerçevesinde oluşturulan etkinlikte *Ralph Waldo Emerson, Thomas FuIIer, Wolfgang Von Goethe* ve *Nathaniel Hawthorne* ünlü isimlerin özlü sözlerine yer verilmiştir. Sayfa 120'de *Okuyalım ve Dinleyelim* adlı etkinlikte yer alan okuma parçasında *Descartes'ın* sözü yer almaktadır. Sayfa 126'da *Yazalım* adlı etkinlikte Yunan Filozof *Epiktetos*'un sözü verilmiştir. Sayfa 127'de *Okuyalım ve Dinleyelim* yönergesi çerçevesinde oluşturulan metinde ünlü yazar *Cervantes* ve asker *Napolyon'un* kısa biyografilerine yer verilmiştir.

3.2.8.2.10. C1 İleri Düzey Çalışma Kitabında Yer Alan Bulgular

C1 düzey çalışma kitabı taranmış, tarama sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Sayfa 24'te *Özetleyelim* yönergesi çerçevesinde *Romeo ve Juliet* romanının içeriğini sunan bir metin oluşturulmuştur. Sayfa 31'de *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde Çin, Rusya, Japonya, Meksika ülkelerine ait oyunlara yer verilmiştir. *Büyük Fener* ve *Fasulyeleri Yakala* adlı oyunlar etkinlikte örneklendirilmiştir. Sayfa 33'te *Cevaplayalım* yönergesi altında evrensel spor türü futbol konu edilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde İrlanda'ya yapılan yardımdan bahsedilmiştir. Sayfa 35'te *Konuşalım* adlı etkinlikte futbol spor türü anlatılmıştır. Aynı sayfada *Cevaplayalım* yönergesi altında *cuju* ve *kemari* spor oyunları ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Sayfa 36'da *Yazalım* yönergesi çerçevesinde Olimpiyat Oyunlarının kökeniyle ilgili bilgiler verilerek Antik Yunan, Zeus, Romalılar ve Atina gibi tanrı, ülke, millet ve başkent adlarına yer verilmiştir. Sayfa 37'de *Eşleştirelim* yönergesi altında satranç oyununu anlatan *Satranç Makinesi* başlıklı metne yer verilmiştir. Sayfa 40'ta satranç ustası *Garri Kasparov* anlatılmış, aynı sayfada *Yazalım* adlı etkinlikte satranç oyunu anlatılmıştır. Sayfa 43'te *Konuşalım* yönergesi çerçevesinde ABD eyaletlerinden Kaliforniya'da ortaya çıkan Kaliforniya Sendromundan bahsedilmiştir. Sayfa 45'te *Cevaplayalım* yönergesi çerçevesinde Okinawa Adası'na değinilmiştir. Sayfa 47'de *Yazalım* yönergesi altında Fransız kadın

Jeanne Louise Calment ismine yer verilmiştir. Sayfa 59'da *Deskartes'in* özlü sözü yer almaktadır. Sayfa 60'ta *Cevaplayalım* adlı etkinlikte *Brooklyn Köprüsü* ismi geçmektedir.

Grafik 8. *Yesevi Türkçe Öğretim Setinde Hedef, Kaynak, Ortak ve Evrensel Kültür ile İlgili Ögelerin Düzeylere Göre Dağılımı*

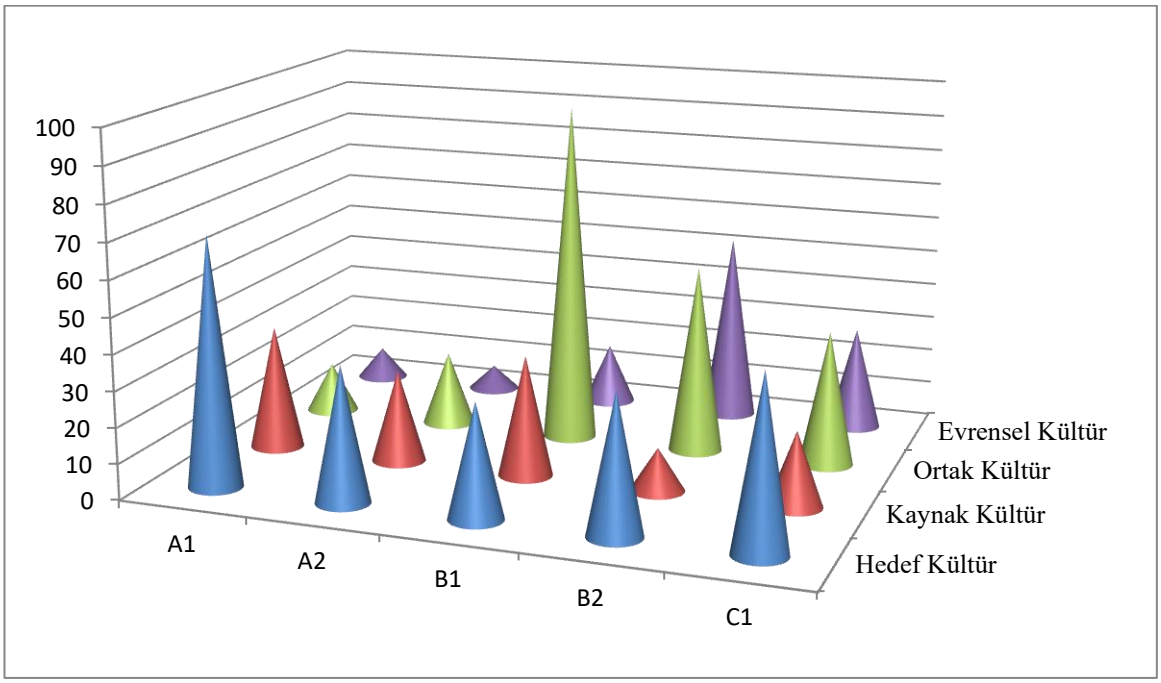

3.2.8.3.Ölçüte İlişkin Elde Edilen Bulguların Yorumlanması

Yabancı dil öğretimi ile birlikte kültür aktarımının da yapıldığına dair görüşler, birçok araştırmayla ortaya konmuştur. Dolayısıyla yabancı dil öğretiminde kullanılan ders kitaplarında kültürel bilgi alanı ile ilgili ögelere de yer verilmektedir. Bu kültürel ögelerin içeriği öğretilen dilin mensup olduğu kültürel çerçeveye göre değişiklik gösterebilir. Bununla birlikte ders kitaplarında dili öğrenen hedef kitlenin kültürel repertuarına yönelik bilgilere yer verilmesi bu kitapları kendi içinde özelleştirebilir.

Günümüzde insanların birçok sebebe bağlı olarak yabancı dil öğrenmekte ve başka uluslarla etkileşim içine girmektedirler. Bu durumda insanların davranış biçimlerinde, yeme içme alışkanlıklarında, giyim tarzında, sanat dünyasındaki yönelişlerinde,

dünyaya bakış açılarında benzerlikler kaçınılmaz olabilmektedir. Bu benzerlikler, evrensel bir boyut kazanmaktadır. Evrensel boyutta değerlendirilen kültürel içeriğin ders kitabı hazırlayıcıları tarafından genelde yabancı dil öğretiminde, özelde Türkçenin Türk soylulara öğretiminde kullanılan kaynak kitaplarda amaca ve düzeylere uygun bir şekilde dağılımının yapıldığı gözlemlenmektedir.

Yesevi Türkçe Öğretim Seti, evrensel kültür ögeler ile ortak kültürel ögeler arasındaki dengenin oluşturulup oluşturulmadığı bakımından incelendiğinde her düzeyde hem ders hem de çalışma kitaplarında evrensel kültürel bilgiye ulaşıldığı görülmüştür. Ancak bu ögelerin içeriği ve sayısı her düzeyin kazanımlarına göre değişiklik göstermektedir. A1 ve A2 temel düzey ders ve çalışma kitaplarında insanların değişmeyen ve ortak olan temel-yaşam-deneyim alanlarına ait kültürel ögeler hâkimdir. Örneğin; hastanede, postanede, bankada, okulun kantininde vb. mekânlarda ihtiyaçların giderilmesine yönelik kültürel içerikler evrensel boyut teşkil etmektedir. Bu sebeple bu durumlarda kurulan iletişimde benzer davranış biçimlerine ve kalıp sözlere rastlamak mümkündür. Bunun yanında bu düzeye ait ders kitaplarında temel bilgiler çerçevesinde farklı ülke adları ve bu ülkelere ait görseller ön plana çıkmaktadır. Hedef kültür bağlamında Türkiye'ye ait şehirler ve bu şehirlerin görselleri veya yeme içme alışkanlıklarına dair bilgiler verilirken aynı zamanda kaynak, ortak kültür ile evrensel kültüre özgü olup en çok bilinen ülke veya yiyecek, içecek adlarına da yer verildiği görülmüştür. Ancak grafik sonuçlarına da bakıldığında temel düzeyde evrensel kültüre ait unsurların ortak unsurlara göre daha az sayıda olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin öğrendiği dilde yetkinlik kazanması için öncelikle o dilin mensup olduğu kültürel odakları içselleştirmesi beklenmektedir. Bu durumda kaynak ve ortak kültürel ögelerin temel düzeyde kullanımı öğrencilerin derse motive olmaları ve ilgilerinin artması yönüyle önem kazanmaktadır.

Orta düzeyde kültürel temaların çeşitliliği arttıkça paralelinde evrensel kültürel ögelerin sayısı da artmaktadır. Ancak B1 düzeyinde ortak kültürel ögeler ile evrensel kültür ögelerin arasında çok büyük fark vardır. Ortak kültürel ögelerin oranı çok yüksekken evrensel kültürel ögelerin sayısı düşük seyretmektedir. B2 düzeyinde her ikisi eşit düzeydedir. Kısacası orta düzey ders ve çalışma kitaplarındaki evrensel kültürel ögelerle ortak, hedef ve kaynak kültüre ait unsurlar arasındaki denge değerlendirildiğinde şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: Merak motivasyonunun kaynakları arasında yer alan edebî

eserler veya önemli şahsiyetlerin aktarımında hedef, kaynak ve ortak kültürel içeriğe yönelik örneklerinin sunumunun yanında evrensel kültüre dair ögelerine de yer verildiği görülmektedir. Örneğin, ortak kültürel unsur olan Farabi'nin tanıtımının amaçlandığı bölümde hedef kültürden Aziz Sancar, evrensel kültürden de Albert Einstein'a yer verilerek kültürler arasında bir dengenin oluşturulması hedeflenmiştir. Bu duruma C1 düzeyinde de rastlamak mümkündür. Etkinlikte ortak kültürden *Selvi Boylum Al Yazmalım* eseri ile ilgili bilgiler aktarılırken hedef kültürden *Çalıkuşu* romanına ve evrensel kültürden *Romeo ve Juliet* eserine dair bir okuma parçasının verildiği görülmüştür. C1 düzey ders kitaplarındaki kültürel ögelerde hedef, kaynak, ortak ve evrensel kültür açısından bir denge oluşturulmuştur, denilebilir.

Evrensel kültür içeriğine dair bilgilerin sunumu ile hedef kitlenin, kitle kültürü bağlamındaki unsurlara ve terminolojiye dair bilgilendirilmesinin, bir kültürün başka kültürlerle etkileşim içerisinde olduğunun farkına varmasının ve kendi kültürü ile hedef ve ortak kültür üzerinden evrensel kültürel içeriğini değerlendirebilme yetisinin kazandırılmasının amaçlandığı, söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışmasının temel amacı, *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'ni Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasında dil ve kültür alanında bulunan ortak ögeler çerçevesinde oluşturulan ölçütler bakımından incelemek ve değerlendirmektir. Bu öğretim setinin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilerek bulguların toplam sayısı ve oranı grafik ve tablolar üzerinden gösterilmiştir. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nin ortak tipolojik ve kültürel ögeler çerçevesinde belirlenen ölçütler açısından incelenmesi sonucunda şu neticelere ulaşılmıştır:

Ortak Tipolojik Ögelere İlişkin Sonuçlar

Tablo 8. *Yesevi Türkçe Öğretim Seti Ders Kitaplarında Yer Alan Ortak Tipolojik Ögeler*

Tipolojik Ölçütler	A1	A2	B1	B2	C1
Türk lehçeleri arasındaki sistematik ses denklikleri sezdirilerek öğretim süreci için bir avantaja dönüştürülmeye çalışılmış mı?	+	-	-	-	-
Çekim eklerinin yapı ve işlev benzerlikleri dil bilgisi anlatımında ve etkinliklerde dikkate alınmış mı?	+	-	-	-	-
Çekim eklerinde görülebilecek yalancı eş değerliklere yönelik bir farkındalık oluşturulmuş mu?	-	-	-	-	-
Fiillerin istemlerinde görülen farklılıklara dikkat çekilmiş mi?	-	-	-	-	-
Temel söz varlığındaki ortaklıklar sezdirilmiş mi?	+	+	-	+	-
Sözcük öğretiminde sözcüklerin yalancı eş değerlikleri dikkate alınmış mı?	+	-	-	-	-

Öbek yapısındaki benzerlik ve farklılıklara yönelik bir farkındalık oluşturulmuş mu?	-	-	-	-	-
Söz dizimindeki ortaklıklar üzerinde durulmuş mu?	-	-	-	-	-

Tipolojik/yapısal ortaklıklara yönelik oluşturulan "Türk lehçeleri arasındaki sistematik ses denklikleri sezdirilerek öğretim süreci için bir avantaja dönüştürülmeye çalışılmış mı?" ölçütüne ilişkin tespitler sonucunda Türk lehçeleri arasındaki sistematik ses denkliklerinin Türkçe öğretim sürecine katkı sağlayabilecek şekilde etkin kullanılması gibi bir önceliğin bulunmadığı görülmüştür. Sadece öğretmen kılavuz kitabında bazı alıştırmaların uygulanması sırasında öğreticinin lehçe bilgisine sahip olduğu farz edilerek düzenli ses denkliklerine ilişkin birkaç örnek verilmiş, öğrencileri yönlendirmesine ve lehçeler arası düzenli ses denklikleri noktasında farkındalık yaratmasına dair öneri, uyarı adı altında bazı yönergeler sunulmuştur.

"Çekim eklerinin yapı ve işlev benzerlikleri dil bilgisi anlatımında ve etkinliklerde dikkate alınmış mı?" ölçütüne ilişkin elde edilen bulgular sonucunda A1 düzey öğretmen kılavuzunda Türk lehçelerindeki çekim eklerinin benzerlik ve ortaklıklarına ilişkin bir ögeye rastlanmıştır. Bu öge, çokluk ekinin kullanımına ilişkindir. Çokluk ekinin Türk lehçelerindeki varyantlarından kaynaklanabilecek yanlışların yapılmaması için bu eklerin Türkiye Türkçesindeki kullanım biçimlerinin üzerinde durulması gerektiği ifade edilmiştir. Genel itibarıyla çekim eklerinin ele alınış biçiminin yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yöntemiyle yapıldığı ve Türk soylulara özgü öğretim yöntemlerinin geliştirilmediği gözlemlenmiştir.

"Çekim eklerinde görülebilecek yalancı eş değerliklere yönelik bir farkındalık oluşturulmuş mu?" ölçütü ile ilgili *Yesevi Türkçe Öğretim Set*'inde herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Ancak Türk lehçeleri arasında çekim eklerinden görünümü aynı olan eklerin farklı işlevlerde kullanılması üzerinde önemle durulması gereken bir durumdur. Böylelikle olumsuz aktarımların azaltılıp olumlu aktarımların artırılması sağlanabilir.

"Fiillerin istemlerinde görülen farklılıklara dikkat çekilmiş mi?" ölçütüne ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Oysa Türk lehçeleri arasında ortak olan fiillerin istemlerinde farklılıklar olabilmektedir. Öğrenciler, Türkiye Türkçesindeki fiilin kendi

dilindekiyle aynı olduğunu görünce hiç tereddütsüz bu fiilin istemini ana dilindeki biçimiyle kullanabilmektedir. Dolayısıyla olumsuz aktarımların önüne geçebilmek için bu konunun, hâl eklerinin öğretimiyle eş zamanlı olarak açıklanması uygun görülmektedir.

"Temel söz varlığındaki ortaklıklar sezdirilmiş mi"? ölçütüyle ilgili bulgulara A1, A2 ve B2 düzey öğretmen kılavuz kitaplarında uyarı, öneri ve "öğrenelim" başlıkları altında rastlanmıştır. A1 düzey öğretmen kılavuz kitabında "kişi zamirlerinin öğretimi" konusu kapsamında, "öğrenelim" bölümünde öğreticilere, yönerge niteliğinde sunulan içerikte Türkiye Türkçesinde kişi zamirlerinin sayısının altı olduğunun ve Türk lehçelerinden sayı bakımından farklı olduğunun belirtilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra temel eylemlerin, kişi zamirlerinin, sayıların ve kalıp ifadelerin öğretimi esnasında öğrencilere lehçeler arası karşılaştırma fırsatı sunulmakta ve öğrencilerde bu konuyla ilgili farkındalık oluşturulması istenmektedir. Ne var ki bu açıklamaların daha anlaşılır olması için kişi zamirlerine, temel eylemlere, sayılara ve kalıp ifadelerine yönelik Türk lehçelerinden örneklerin sunulmadığı görülmektedir. Öğreticinin lehçe bilgisine sahip olduğu farz edilerek öneri, uyarı bölümlerinde sadece Türkiye Türkçesine ilişkin örnekler verilmektedir.

"Sözcük öğretiminde sözcüklerin yalancı eş değerlikleri dikkate alınmış mı?" ölçütüne ilişkin inceleme sonucunda sadece A1 düzey öğretmen kılavuz kitabında uyarı bölümünde eş değer ve yalancı eş değer kavramlarının kısa tanımlarına ve bu tanımlara ilişkin iki örneğe ulaşılmıştır. "Gül" sözcüğü örneklendirilerek bu sözcüğün Türkiye Türkçesinde bir çiçek türü olarak kullanıldığı, birçok Türk lehçesinde ise çiçek anlamı taşıdığı belirtilmiştir. Aynı şekilde "kol" sözcüğünün, Türkiye Türkçesinde omuz ile el arasındaki bölümü ifade ederken birçok Türk lehçesinde sadece el anlamında kullanıldığı bilgisine yer verilmiştir.

"Öbek yapısındaki benzerlik ve farklılıklara yönelik bir farkındalık oluşturulmuş mu?" ölçütüne ilişkin inceleme sonucunda dil bilgisi yapılarının anlatımlarında, metinlerde ve etkinliklerde herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Örneğin, isim ve sıfat tamlamalarının oluşumuna yönelik açıklamaların Türkçeyi yabancı bir dil olarak öğrenen öğrencilere yapıldığı şekilde belirtildiği görülmektedir.

"Söz dizimindeki ortaklıklar üzerinde durulmuş mu?" ölçütüne ilişkin inceleme sonucunda dil bilgisi yapılarının anlatımlarında, metinlerde ve etkinliklerde herhangi bir veriye ulaşılmamıştır. Söz dizimine yönelik konuların anlatım biçimi ile yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında yer alan anlatım biçiminin aynı olduğu gözlenmiştir.

Ortak Kültürel Ögelere İlişkin Sonuçlar

Tablo 9. *Temel Düzey A1 Ders Kitaplarında Yer Alan Kültürel Ögeler*

Kültürel Ölçütler	Temel Düzey (A1) Kültürel Ögeler	*f*
Tarihi olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?		0
Tarihi ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?	Kız Kulesi, Panfilov Parkı, Almatı Gölü, Çimkent, Zafer Parkı, Merkez Park, El-Farabi Türbesi, Tarih Müzesi, Astana, Ankara, Bakü, Bişkek, Türkistan, İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Boğaz Köprüsü, Mısır Çarşısı	17
Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?		0
Türk edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?		0
Geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Türk Cumhuriyetlerine ait geleneksel giysi resmi, Türkiye Türklerine özgü geleneksel giysi resmi, demir madeninden üretilmiş parçalar görseli, çadır görseli, dombıra görseli	5

Değerler, inançlar, adet olmuş davranış biçimleri ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Merhaba, selam, günaydın, hoş geldiniz, hoş bulduk, inşallah, teşekkür ederim, Nevruz Bayramı, düğün, altın takmak, kermes, bahar şenliği, Cumhuriyet Bayramı, Zafer Bayramı, Bağımsızlık Günü, Başkanlık Günü, Ramazan Bayramı, Kur'an okuma, dualar etme, yemek ikram etme, yeni yılınız kutlu olsun, tebrik ederim, başarılarının devamını dilerim, bayramınız mübarek olsun, iyi bayramlar, el öpme, mutlu seneler, mutluluklar dilerim, Allah mesut etsin, Allah bir yastıkta kocatsın, hayırlı tezkereler, Allah yolunu açık etsin, geçmiş olsun, Allah beterinden korusun, cana geleceğinden mala gelsin, başınız sağ olsun, Allah sabır versin, mekânı cennet olsun, Allah rahmet eylesin, Allah şifa versin, acil şifalar diliyorum, doğum günün kutlu olsun, Allah analı babalı büyütsün, gözünüz aydın, Allah uzun ömür versin, Kalpak Günü, Türkmen Atı Bayramı, Özbek Pilavı Festivali, Elma Festivali, Bayrak Günü, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, ellerine sağlık, harçlık	53
Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?	Samsa, çay, Kazak çorbası, beşparmak, Kazak mantısı, bavursak, Türk kahvesi, kebap, köfte, döner, mantı, dolma, pilav, baklava, şekerpare, sütlaç, peynirli pide, Kazakarta, talkan, miypalav, şubat, kımız, sümölök	23
Ortak kültürel ögelerle evrensel kültür arasında bir denge oluşturulmuş mu?	Almanya, Rusya, Çin, İngiltere, Amerika, Fransa, Japon, İtalya, İspanya, kola, pizza, hamburger, Anton, Jennifer, Lena, İvan	16
Toplam		114

Tabloya göre A1 düzey ders kitaplarında bulunan kültürel ögelerin sayısı toplamda 114 olarak tespit edilmiştir. Bu düzeydeki ders kitapları genel itibarıyla günlük hayatta ihtiyaç duyulan ifadelerin yer aldığı diyalog metinlerinden oluşmaktadır.

A1 düzey ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitapları incelendiğinde tarihî olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelere rastlanmamıştır. Bu ölçütle ilgili kültürel ögelerin bu düzeydeki hedef kitle tarafından anlaşılmasının güç olabileceği düşünülmektedir.

Ders kitaplarının incelenmesinde tarihî ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelere metinlerde, etkinliklerde ve görsellerde rastlanmıştır. A1 seviyesindeki öğrencilere hedef kültüre dair içerikler sınırlı düzeyde sunulmaktadır. Bunun yanı sıra sunulan bilgiler daha çok dil dışı göstergeler biçimindedir. Nitekim tarihî ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelerin bir kısmı diyalog metinlerinde isim olarak geçerken bir kısmı ise etkinlikleri destekleyen görsellerde yer almıştır. Bu ögelerden bazıları hedef kültüre aittir, birçoğu ise kaynak kültür içerisinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu düzeyde kültürel ögelerin dağılımının bilinenden bilinmeyene ilkesine uygun olduğu söylenebilir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ve Türk edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögelere A1 düzeyindeki ders kitaplarında rastlanmamıştır. Bu düzeyde estetik yönü ağır basan eserlere veya bu eserleri meydana getiren yazarlara ilişkin ögeler, öğrencinin günlük yaşantıdaki ihtiyaçlarının bir parçası olmadığı için bu ögelerin kullanımının işlevsel açıdan uygun olmadığı düşünülmektedir.

Ders kitaplarının incelenmesi sonucunda geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögeler dil dışı göstergeler biçiminde yer almıştır. Bu ögeler kaynak kültür bağlamında sunulmuştur. Örneğin, etkinliklerde Kazak ve Kırgız Türklerinin giydiği geleneksel kostümlerin yer aldığı görseller kullanılmıştır. Bu giysilerin üzerine bitki ve koçboynuzu motifleri işlenmiştir. Bir başka etkinlikte demir madeninden üretilmiş nesneler veya keçeden yapılmış çadır görselleri kullanılmıştır. Bu görsellerin

incelenmesinden hareketle Türk boylarının el işleme, madencilik, Keçecilik zanaatlarıyla uğraştığı bilgisinin aktarılması istenmiştir, denilebilir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan değerler, inançlar, adet olmuş davranış biçimleriyle ilgili ortak kültürel ögelere bakıldığında bu ögelerin oldukça sık kullanıldığı görülmektedir. Çoğunlukla günlük yaşantıdaki iletişimde kullanılan ve A1 düzeyindeki hedef kitlenin öncelikli olarak öğrenmesi gereken kalıplaşmış ifadelere yer verilmiştir. Bu kalıplaşmış ifadeler selamlaşma, tanışma, vedalaşma gibi durumlarda kullanılmaktadır. Örneğin, selamlaşma anında sıkça kullanılan "*merhaba, selam"* ifadelerine yer verildiği halde hem Türkiye Türkleri tarafından hem de Türk Cumhuriyetlerinde oldukça sık kullanılan "*selamünaleyküm, aleykümselam"* ifadeleri göz ardı edilmiştir. Bunun yanı sıra millî ve dinî bayramlar isim olarak geçmektedir. Bu bayramlarda ve Türk kültüründe önemli olduğu bilinen ve kullanılan kalıplaşmış ifadelere yer verilmiştir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere bakıldığında diyaloglarda bu ögelere sıkça yer verilmiştir. Okul kantininde, restoranda veya kafede yiyecek ve içecek sipariş edildiğinde hangi ifadelerin kullanılması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Yiyecek ve içeceklere verilen örnekler hedef ve kaynak kültür ögelerinden seçilmiştir. Özellikle ortak kültürel ögelerden "*kımız, şubat"* içecek isimlerinin kullanımı da dikkat çekmiştir.

Ders kitaplarının evrensel kültür açısından incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular etkinliklerde ve görsellerde geçen ülke isimleri, kişi isimleri ve yiyecek isimleri şeklinde görülmüştür. Ögelerin kullanım sıklıklarının A1 düzeyine uygun ve ortak kültürel ögelerle olan dağılımının kısmen dengeli olduğu söylenebilir.

Tablo 10. *Temel Düzey A2 Ders Kitaplarında Yer Alan Kültürel Ögeler*

Kültürel Ölçütler	Temel Düzey (A2) Kültürel Ögeler	*f*
Tarihi olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelere	Göktürk Devleti	1

yer verilmiş mi?		
Tarihi ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?	Ankara, İstanbul, Bişkek, Manas Havaalanı, Astana, Bayterek Kulesi, Ayasofya, Sultanahmet Camisi, Yerebatan Sarnıcı, Issık Göl, Ala-Arça Milli Parkı, Çimbulak, Kapadokya, İzmir, Artemis Tapınağı, Celsus Kütüphanesi, Meryem Ana Kilisesi, Şirvanşahlar Sarayı, Türk Hamamı, Otrar, Otrar Müzesi, balbal taşları, Peribacaları, Abant Gölü	25
Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Hoca Ahmet Yesevi, Barış Manço, Muhtar Şahanov, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cengiz Aytmatov, Necip Fazıl Kısakürek, Sabahattin Ali, Abay Kunanbayoğlu, Farabi	9
Türk edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Divan-ı Hikmet, On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Selvi Boylum Al Yazmalım, Cemile, Kuyucaklı Yusuf	5
Geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Türk Cumhuriyetlerine özgü geleneksel giysi, Selvi Boylum Al Yazmalım adlı film, Altın Elbiseli Adam	3
Değerler, inançlar, adet olmuş davranış biçimleri ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Ramazan Bayramı, bayram harçlığı, çok şükür, sağ olsunlar, Allah hepsinden razı olsun, Allahaısmarladık, Nevruz Bayramınız kutlu olsun, Navruz Meyramınız kuttı bolsın, Bozüy	9
Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?	Beşparmak çorbası, boorsok, kumpir, Türk lokumu, Türk kahvesi, Osmanlı şerbeti, Osmanlı macunu, yer sofrası, kebap	9

Ortak kültürel ögelerle evrensel kültür arasında bir denge oluşturulmuş mu?	Paris, Londra, Moskova, Viyana, Milano, Almanya, Rusya, Leonardo DiCaprio, Japon, Afrika, Mars, Mısır Piramitleri, Finlyandiya, İngilizce, Almanca, Amerika	16
Toplam		77

Tabloya göre A2 düzey ders kitaplarında bulunan kültürel ögelerin sayısı toplamda 77 olarak tespit edilmiştir. A2 düzey ders kitapları genel itibarıyla günlük hayatta ihtiyaç duyulan ifadelerin yer aldığı diyalog metinlerinden oluşmaktadır.

A2 düzey ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitapları incelendiğinde tarihi olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelerden "*Göktürk Devleti"* kelime grubuna rastlanmıştır. Bu ölçütle ilgili kültürel unsurların bu düzeyde hedef kitle tarafından anlaşılmasının güç olabileceği düşünülmektedir.

Ders kitaplarının incelenmesinde tarihi ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelerin metinlerde, etkinliklerde ve görsellerde olduğu görülmüştür. Temel düzeydeki öğrencilere hedef kültüre dair içerikler sınırlı düzeyde sunulmaktadır. Bu ölçüte yönelik ögeler hedef, kaynak ve ortak kültürden seçilmiştir. Bazı tarihi ve kültürel mekânlar diyaloglarda veya etkinliklerde sadece isim olarak geçerken bazıları ise kısa bilgilendirici metinlerde kısa tarihçesiyle yerini bulmaktadır. Ortak kültürden "*Otrar, Otrar Müzesi, balbal taşları"* ögelerine yer verilmesi ile hedef kitlenin öğrendikleri dilin kültürü ile kendi kültürü arasındaki bağlantıyı keşfetmesine olanak verilmektedir. Ancak bu durumda hedef kitlenin yaş düzeylerinin dolayısıyla yaşa bağlı olarak ilgi düzeylerinin gözetilmesi gerekmektedir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ögelerin bir üst düzeye geçtikçe tanıtılmaya başlandığı görülmektedir. Bu düzeyde günlük yaşantıda ihtiyaçların karşılanmasına yönelik sosyal durumları içeren diyaloglarda Türk büyüklerinin isim olarak, etkinliklerde kitap kapaklarında ve afiş örneklerinde görsellerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu düzeyde Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ögeler hedef, kaynak ve ortak kültürden seçilmiştir. Hedef kitlenin öğrendikleri kültürün kendi kültürüyle ortak unsurlara sahip

olduğunu belirten *"Hoca Ahmet Yesevi, Cengiz Aytmatov, Farabi"* gibi isimler merak uyandırıcı ve derse karşı ilgi çekici olabilir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan Türk edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögeler çoğunlukla eserlerin kapak görselleri biçiminde kullanılmıştır. Bunun yanı sıra diyaloglarda isim olarak da geçmektedir. "*Divan-ı Hikmet, Selvi Boylum Al Yazmalım, Cemile"* adlı eserlerin ders kitaplarına alınması ile hedef kitlede ortak kültür noktasında farkındalığın oluşturulması beklenmektedir.

Ders kitaplarının incelenmesi sonucunda geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögeler çoğunlukla dil dışı göstergeler biçiminde yer almıştır. Görsellerde yer verilen *"Selvi Boylum Al Yazmalım adlı film, Altın Elbiseli Adam"* gibi ortak kültürel ögeler, hedef kitlenin kültürü ile öğrendikleri dilin kültürü arasındaki bağlantıyı ortaya koyan önemli eserlerdir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan değerler, inançlar, adet olmuş davranış biçimleriyle ilgili ortak kültürel ögelere bakıldığında Türkiye Türklerinin günlük hayatta sıkça kullandıkları *"çok şükür, sağ olsunlar, Allah hepsinden razı olsun, Allahaısmarladık"* gibi kalıplaşmış ifadelerine yer verilmiştir. Bunun yanında ortak kültüre yönelik farkındalığın artırılması için Nevruz Bayramı'na dikkat çekilmiştir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesine yönelik ölçütlerden olan Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere bakıldığında diyaloglarda ve okuma parçalarında sıklıkla Türkiye'ye özgü lezzetlerin kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, Türk kültüründe önemli yeri olan *"Türk lokumu, Türk kahvesi, Osmanlı şerbeti, Osmanlı macunu"* gibi ögeler sayesinde hedef kitlede hedef kültüre karşı merak uyandırılabilir.

Ders kitaplarının evrensel kültür açısından incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular, etkinliklerde ve görsellerde geçen ülke isimleri, kişi ve dil isimleri olarak tespit edilmiştir. Ögelerin kullanım sıklıklarının A2 düzeyine uygun ve ortak kültürel ögelerle dağılımının kısmen dengeli olduğu söylenebilir.

Tablo 11. *Orta Düzey B1 Ders Kitaplarında Yer Alan Kültürel Ögeler*

Kültürel Ölçütler	Orta Düzey (B1) Kültürel Ögeler	*f*
Tarihi olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	İpek Yolu, Göktürk Devleti, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Otrar Hadisesi, Otrar Medresesi, Otrar Kütüphanesi, Moğol İstilası	7
Tarihi ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?	Orhun Yazıtları, Süleyman Dağı, Bosna Hersek'te Osmanlı Dönemine ait cami ve türbeler, Buhara, Lebi Havuz, İsmail Samanlı Türbesi, Mir-i Arap Medresesi, Ark, Buhara Surları, Amasra Kalesi, Osmanlı Hamamı, Kemere Köprüsü, Fatih Camii, Antik Tiyatro, Çekiciler Çarşısı, Galata Kulesi, Burana Kulesi, Otrar, Hasankeyf, Şipovo Kurganı, Esik Kurganı, Pazırık Kurganı, Noin-Ula Kurganı, Köktürk Bengü Taşları, Uygur Bengü Taşları, Kırgız Bengü Taşları, Saymalıtaş, Tanrı Dağları, Hive, Registan Meydanı, Uluğ Bey Medresesi, Şir-Dor Medresesi, Tilla Karı Medresesi, Semerkant, Emir Timur Türbesi, Kalon Camisi, Bibi Hanım Camisi, Tien Shan Dağları, Zeugma Antik Kenti, Uzungöl, Ayder Yaylası, Halil-ür Rahman Camisi, Balıklı Göl, Sümela Manastırı	44
Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Biruni, Farabi, Ali Kuşçu, Harezmî, Piri Reis, Tattimbet Kazangapulı, Mustafa Kemal Atatürk, Dede Korkut, Kurmanjan Datka, Reşit Behbudov, Cengiz Han, Aziz Sancar, Nasreddin Hoca, Bilge Kağan, Kül Tigin	15
Türk edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Oğuz Kağan Destanı, Manas Destanı, Türeyiş Destanı, Alpamış ve Kambar Batır Destanı, Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Yemeğin Buharını Satarsan Paranın Sesini Alırsın, Eskici, Selvi Boylum Al Yazmalım,	10

	Kız Jibek, Kül Tigin Yazıtı	
Geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Arslanbek Sultanbekov, Kızıl Elma Ödülleri, Keçecilik sanatı, Selvi Boylum Al Yazmalım adlı film, Altın Elbiseli Adam, yün işlemeciliği, Pazırık halısı, altın kaplama işçiliği, tamga, kaya resimleri	10
Değerler, inançlar, adet olmuş davranış biçimleri ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Göyçay Nar Festivali, kartalla avcılık, Altın Kartal Avı Günü, Orta Asya Çocuk Oyun ve Masalları Etkinliği, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Ayaz Ata, kırık ayna, nal, nazar boncuğu, masal anlatma geleneği	10
Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?	Nar ekşisi, nardança reçerli, narlı börek, narlı balık, tavuk dolması, aş yemeği, Özbek pilavı, Özbek ekmeği, Türk kahvesi	9
Ortak kültürel ögelerle evrensel kültür arasında bir denge oluşturulmuş mu?	Mars, Sputnik, Sergey Volkov, Yuriy Gagarin, Valentina Tereşkova, ABD Havacılık, Uzay Dairesi (NASA), ABD, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü, Beethoven, Edison, Albert Einstein, Tilki ile Tavşan, Yüzüklerin Efendisi, Roma, Lemurıa, Cibola, Agarta, Atlantis, El Dorado, Mısır Piramitleri, Wilhelm Thomsen, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü, Maria Sharapova, Lemurıa, Agarta, El Dorado, Cibola, Atlantis	29
Toplam		134

Tabloya göre B1 düzey ders kitaplarındaki kültürel ögelerin sayısı toplamda 134 olarak tespit edilmiştir. B1 düzey ders kitapları daha karmaşık kültürel olguların

çözümlenmesini gerektiren, üst becerilerin kullanımına ilişkin ögelerin yer aldığı metinler, etkinlikler ve görsellerden oluşmaktadır.

B1 düzey ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitapları incelendiğinde tarihî olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelerin temel düzeye nazaran daha çok yer aldığı görülmektedir. Bu ögelerden "*İpek Yolu, Göktürk Devleti, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Otrar Hadisesi, Otrar Medresesi, Otrar Kütüphanesi, Moğol İstilası*" tarihi olay ve kurumlar örnekleri, ortak kültürden seçilerek kısa metinlerde açıklamalarıyla verilmiş, çoğunlukla görsellerle desteklenmiştir.

Ders kitaplarının incelenmesinde tarihî ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelerin metinlerde, etkinliklerde ve görsellerde oldukça sık kullanıldığı görülmüştür. Bu ögelerin bazıları Türkiye'nin farklı bölgelerine aittir ancak daha çok ortak kültürden seçilmiştir. Özbekistan'ın Buhara ve Semerkant kentlerindeki tarihî mekânlar ve yapılar veya tarihî kurganlara, yazıtlara dair bilgiler, hedef kitlede öğrendiği dilin kültürüyle ortak bir bağın olduğu noktasında farkındalık oluşturması açısından önemlidir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ögelerin orta düzeyde isim olarak veya kısa biyografileriyle verildiği görülmektedir. Hedef, kaynak kültürden seçilmiş olan ögelerin yanı sıra *"Biruni, Farabi, Ali Kuşçu, Harezmî, Dede Korkut, Cengiz Han, Bilge Kağan, Nasreddin Hoca, Kül Tigin"* gibi isimlerin de ortak kültürün temsilcileri niteliğinde oldukları söylenebilir. Bu Türk büyüklerinin ders kitaplarına alınması ile öğrencilerde hem kendi kültürüne hem hedef kültüre yönelik bir farkındalık oluşturulması beklenmektedir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan Türk edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögeler etkinliklerde isim olarak geçmekte veya düzeye uygun kısa paragraf biçiminde sunulmaktadır. Türk edebiyatına dair ögeler sıklıkla ortak kültürden seçilmiştir. Bu durum hedef kitlenin derse karşı motivasyonunun canlı tutulmasını sağlayabilir.

Ders kitaplarının incelenmesi sonucunda geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögeler hedef kitlenin anlayıp çözümleyebileceği düzeyde sunulmuştur. Özellikle "*Keçecilik sanatı, Selvi Boylum Al Yazmalım adlı film, Altın Elbiseli Adam"* gibi kültürel ögeler ortak kültür açısından dikkat çekmektedir. Keçecilik sanatının Türk

boylarının uğraştığı önemli bir zanaat olduğunun, “Selvi Boylu Al Yazmalım” adlı eserin filme uyarlandığının anlatılması, “Altın Elbiseli Adam”ın bulunduğu kurgandan, elbisenin işlemesine kadar olan ayrıntılar ortak kültürün açıklanmasında işlevsel olabilir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan değerler, inançlar, âdet olmuş davranış biçimleriyle ilgili ortak kültürel ögeler daha çok festival ve etkinlikler şeklinde sunulmuştur. Bununla birlikte inanç sistemine ilişkin “*kırık ayna, nal, nazar boncuğu”* gibi ögelere de yer verilmiştir. Böylece Türk kültüründe önemli bir yeri olan bâtıl inançlara dair bilgilerin de aktarımı önemli görülmüştür.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere bakıldığında bu düzeyde kaynak kültürün hâkim olduğu görülmektedir. Azerbaycan ve Özbekistan mutfağından geleneksel yemeklere ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Hedef kültürden yalnızca “Türk kahvesi” isim olarak geçmektedir.

Ders kitaplarının evrensel kültür açısından incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular; metinlerde, etkinliklerde ve görsellerde sıklıkla kullanılmıştır. B1 düzeyinde çoğunlukla bilim ve meslekle ilgili evrensel kültüre dair ögelerin olduğu görülmektedir. Bu sebeple bilim dallarına ait kavramlara ve dünyaca tanınmış kişilerin isimlerine yer verilmiştir. Evrensel kültür ögelerinin kullanım sıklıklarının B1 düzeyine uygun ve ortak kültürel ögelerle dağılımının dengeli olduğu söylenebilir.

Tablo 12. *Orta Düzey B2 Ders Kitaplarında Yer Alan Kültürel Ögeler*

Kültürel Ölçütler	Orta Düzey (B2) Kültürel Ögeler	*f*
Tarihi olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?		0
Tarihi ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelere yer	Semerkant, Buhara, Registan Meydanı, Uluğ Bey Medresesi, Konya Bilim Merkezi, Uluğ Bey Rasathanesi, Selimiye Camisi, Ayasofya, Kuşköy	9

verilmiş mi?		
Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Farabi, Harezmî, Ali Kuşçu, Hezaren Ahmet Çelebi, Piri Reis, Gazi Yaşargil, İbnü'l Heysem, Abbas İbn Firnas, Uluğ Bey, Aziz Sancar, Mimar Sinan, İbn-i Sina, Dede Korkut, Mevlana, Afife Jale	15
Türk edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Baş döndürücü, pabucu dama atılmak, baş tacı yapmak, nabzı tutmak, hafızalara kazınmak, dilden dile dolaşmak	6
Geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Keçecilik, çadır, ebru, seramik, çini, iğne oyası, minyatür, cam işçiliği, sedef kakma, halı, kuyumculuk, milli giysi, çömlekçilik, ala kiyiz halıları, şırdak, hat sanatı, kopuz, dutar, bağlama, dombıra, saz, komuz, ney, tef, asatayak, Karagöz ve Hacivat, orta oyunu, Koğırçak tiyatrosu	28
Değerler, inançlar, adet olmuş davranış biçimleri ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Ramazan ayı, sahur, Ramazan davulcuları, bahşiş, tütsü, nazar değmek, kurşun dökmek, tay-tay töreni, aşık oyunu, Nevruz, Çiğdem Gezdirme Töreni, kurban kesmek, üçüncü gün, yedinci gün, kırkıncı gün, ölüm, ağıt yakmak	17
Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?	Sümölök	1

Ortak kültürel ögelerle evrensel kültür arasında bir denge oluşturulmuş mu?	Vazir Mesangi, Abra Kadabra, Harry Houdini, Amazon Ormanları, Mark Lynas, Six Degrees, İbnü'l Heysem, Abbas İbn Firnas, Stephen Hawking, Albert Einstein, Nikola Tesla, Kutuplar, Mars, Dünya, La Sagrada Familia, Gaudi, Petronas, Giza Piramidi Keops, Elhamra Sarayı, Percy Spencer, Mark Zuckerberg, Leonardo Da Vinci, Lidyalılar, Karl Benz, Hubert Booth, Aztek Kralı, Meksika, Belçika, İspanya, Kotatsu, Hedy Lamarr, İsaac Newton, Sümerler, Mısır Hiyeroglifleri, papirüs, Lumiere (Lumyer) kardeşleri, Harry Potter filmi, Avatar filmi, baş Tanrı Zeus'un Mnemosyne, müzik Tanrısı Apollon, Guido d. Arezzo, Pisagor, Arrezzolu Guıdo, rock, Almanya, Rusya, İngiltere, flüt, tef, saksafon, davul, Cannes Film Festivali, Oscar ödülleri, Leonardo Dicaprio, Quentin Tarantino, Dövüş Kulübü, Yüzüklerin Efendisi, 12 Kızgın Adam, Schindler'in Listesi, İyi Kötü Çirkin, Ucuz Roman, Batman Kara Şövalye, The Godfather, Esaretin Bedeli, Berlin Film Festivali, Harmony Lessons, Petronas Kuleleri, David Hillman, David Gibbs, J. Presper Erchert, Jn W. Mauchly yuvuzela, piyano, elektrogitar, keman	74
Toplam		150

Tabloya göre B2 düzey ders kitaplarındaki kültürel ögelerin sayısı toplamda 150 olarak tespit edilmiştir. B2 düzey ders kitaplarında yer alan kültürel ögelerin hedef kitlenin merak motivasyonunu canlı tutacak nitelikte olduğu görülmektedir. B2 düzey ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitapları incelendiğinde tarihî olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelerine rastlanmamıştır. Bu düzeyde ağırlıklı olarak bilim ve sanat kültürüyle ilgili ögeler görülmektedir.

B2 düzey ders kitaplarının incelenmesinde tarihî ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelerin B1 düzeyine göre daha az kullanıldığı görülmüştür. *"Semerkant, Buhara, Uluğ Bey Medresesi"* gibi ortak kültürel ögelere B1 düzey ders kitaplarında da yer verilmiştir. Bu ögelerin, metinlerde tarihçesi de anlatılmıştır. Hedef kültürden *"Konya Bilim Merkezi, Selimiye Camisi, Ayasofya, Kuşköy"* gibi kültürel ögelere rastlanmıştır. Kaynak kültürden herhangi bir ögeye yer verilmemiştir. Öğrencilerin kendi kültürüne ait ögelerle karşılaşmasından sonra hedef kültürüne yönelik ögeleri tanıması dil öğrenimi sürecini etkili kılabilir. Ayrıca bu süreçte hedef kültürün yanında ortak kültüre dair bilgilerin sunulması da önemlidir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ögelerin orta düzeyde isim olarak veya kısa biyografileriyle verildiği görülmektedir. B1 düzeyinde olduğu gibi, B2 düzey ders kitaplarında özellikle *"Farabi, Harezmî, Ali Kuşçu, Hezaren Ahmet Çelebi, Piri Reis"* gibi Türk büyüklerine yer verilmiştir. Bu durum öğrencilerin kendi dili ve kültürü ile hedef dil ve kültür arasındaki ortak ögelerin varlığını fark etmesi açısından önemlidir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan Türk edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögelere ilişkin ders kitabında herhangi bir ögeye rastlanmamıştır. Sadece çalışma kitabındaki etkinliklerde *"baş döndürücü, pabucu dama atılmak, baş tacı yapmak, nabzı tutmak, hafızalara kazınmak, dilden dile dolaşmak"* gibi deyimlerin öğretimi amaçlanmıştır. Ancak hedef kitlenin ana dilinde benzer deyimlerin olup olmadığı üzerine herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

B2 düzey ders kitaplarının incelenmesi sonucunda geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögeler hedef kitlenin düzeyine uygun sunulmuştur. Türk boylarının tarihî süreçte uğraştığı zanaatlara sıklıkla yer verilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin kendi kültüründe yaygın olan zanaatlar ve hedef kültüründe çok bilinen sanat türleri ve çalgı aletlerinin örnekleri kullanılmıştır. Hedef, kaynak ve ortak kültürden ögelerin seçilerek kullanılması öğrencilere karşılaştırma imkânı sağlayabilir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan değerler, inançlar, âdet olmuş davranış biçimleriyle ilgili ortak kültürel ögelerin en çok inanç sistemine özgü olduğu görülmektedir. *"Ramazan ayı, sahur, Ramazan davulcuları, bahşiş, kurban kesmek, üçüncü gün, yedinci gün, kırkıncı gün, ölüm, ağıt yakmak"* gibi

dinî boyutu oluşturan ögelerin, hedef kitleye inançları bakımından yabancı olmadığı bilinmektedir. Ayrıca "*tütsü, nazar değmek, tay-tay töreni, aşık oyunu"* gibi ögelerin ortak kültürün oluşumunda önemli birer değer olduğu söylenebilir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere bakıldığında Türk boylarının Nevruz Bayramı'nda ikram ettikleri geleneksel tatlı "*sümölök"* adı geçmektedir. Yeterlik düzeyi yükseldikçe Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıklarına ilişkin ögelerin kullanım sıklıklarında düşüş gözlemlenmektedir.

B2 düzey ders kitaplarının evrensel kültür açısından incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular metinlerde, etkinliklerde ve görsellerde sıklıkla kullanılmıştır. Özellikle bu düzeyde evrensel kültüre ilişkin ögeler, bilim ve sanat alanlarında görülmektedir. Hedef kitlenin genel kültürüne katkı sağlayacak dünyaca tanınmış birçok isim, tarihi yerler, film ve kitap isimleri yer almaktadır. Dolayısıyla öğrenciler hedef, kaynak ve ortak kültüre dair bilgi edinirken evrensel kültür konusunda da kültürlenme süreci yaşamaktadır.

Tablo 13. *İleri Düzey C1 Ders Kitaplarında Yer Alan Kültürel Ögeler*

Kültürel Ölçütler	İleri Düzey (C1) Kültürel Ögeler	*f*
Tarihi olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?		0
Tarihi ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?	Kaz Dağları, Kars, Ardahan, Erzurum, Uşak, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Moğolistan, Tacikistan, Afganistan, Konya Alâeddin Tepesi	13
Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Reşat Nuri Güntekin, Muhtar Avezov, Cengiz Aytmatov, Cengiz Dağcı, Bahtiyar Vahapzade, Dede Korkut, Bilge Kağan, Evliya Çelebi, Sait Faik Abasıyanık, Ali Kuşçu, Aldar Köse, Nasreddin Hoca	12

Türk edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Çalıkuşu, Cemile, Abay Yolu, Bamsı Beyrek, Manas Destanı, Köroğlu Destanı, Rüstem Han Destanı, Keloğlan, Aldar Köse, Elin Ağzı Torba Değil ki Büzesin, aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz, akıl akıldan üstündür, ateş düştüğü yeri yakar, ayağını yorganına göre uzat, bir elin nesi var, eki elin sesi var, gülü seven dikenine katlanır, her işte bir hayır vardır, işleyen demir pas tutmaz, ne ekersen onu biçersin, söz gümüşse sükut altındır, sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer, yalancının mumu yatsıya kadar yanar, ağzıyla kuş tutmak, ateş püskürmek, burnunun dikine gitmek, canının dişine takmak, gözünü dört açmak, içi içine sığmamak, kulağına küpe olmak, tadı tuzu kalmamak, şansı yaver gitmek, başının çaresine bakmak, Kurnaz Tilki, az gitmiş uz gitmiş..., günlerden bir gün, onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düşmüş, Yusuf İle Züleyha, Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Anlatamıyorum, Bakıtsız Jamal, Murseit Koljazbası, Nadandık Kurbanı, söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı, Parayı Veren Düdüğü Çalar	47
Geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Ozanlık geleneği	1
Değerler, inançlar, adet olmuş davranış biçimleri ile ilgili ortak kültürel ögelere yer verilmiş mi?	Ad verme geleneği, kökbörü, cirit oyunu, atın evcilleştirilmesi, sinsin oyunu, kuş eğiticiliği, ak terek, akıynek, at cabış, beştaş, topaç, tepük, el verme geleneği, el alma geleneği	14

Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere yer verilmiş mi?	Ihlamur, nane limon	2
Ortak kültürel ögelerle evrensel kültür arasında bir denge oluşturulmuş mu?	Romeo ve Juliet, futbol, Drogheda United, cuju, kemari, episkiros, FİFA, satranç, Garri Kasparov, Okinawa, İkaria, Jeanne Louse Calment, Albert Einstein Enstitüsü, Ralph Waldo Emerson, Thomas FuIIer, Wolfgang Von Goethe, Nathaniel Hawthorne, Descartes, Epiktetos, Cervantes, Napolyon, Çin, Rusya, Japonya, Meksika, Büyük Fener, Fasulyeleri Yakala, İrlanda, Antik Yunan, Zeus, Romalılar, Atina, Kaliforniya Sendromu, Brooklyn Köprüsü	34
Toplam		123

Tabloya göre C1 düzey ders kitaplarındaki kültürel ögelerin sayısı toplamda 123 olarak tespit edilmiştir. C1 düzey ders kitaplarında yer alan kültürel ögelerin hedef kitlenin merak motivasyonunu canlı tutacak, çoğunlukla edebi yönü ağır basan biçiminde kullanıldığı görülmektedir.

C1 düzey ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitapları incelendiğinde tarihî olay ve kurumlar ile ilgili ortak kültürel ögelerine rastlanmamıştır. Bu düzeyde ağırlıklı olarak edebi eserlerle ilgili kültürel ögeler yer verildiği görülmektedir.

Ders kitaplarının incelenmesinde tarihî ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ilgili ögelerin temel ve orta düzeyde kullanılması ile öğrencilerin temel-yaşam-deneyim alanlarına ilişkin becerilerinin gelişimine katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Ancak C1 düzeyinde öğrencilerin hedef dil ve kültürün kullanımında üst bilişsel becerilere sahip olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla tarihî ve kültürel mekânlar ve yapılar ile ögeler, metinlerde yalnızca isim olarak geçmektedir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan Türk büyükleri ve önemli kişiler ile ilgili ögeler ileri düzey ders kitaplarında uzun, akademik ve edebî

dilin kullanımını gerektiren metinlerde yer almaktadır. "*Cengiz Aytmatov, Cengiz Dağcı, Dede Korkut, Bilge Kağan, Ali Kuşçu, Nasreddin Hoca"* gibi isimler hedef kitleye hemen hemen her düzeyde ve farklı bağlamlarda sunulmaktadır. Böylelikle tekrar yoluyla öğrencilere hedef ve kaynak kültürün birçok unsur açısından örtüştüğü sezdirilmektedir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan Türk edebiyatı ile ilgili ortak kültürel ögeler ileri düzeyde sıklıkla yer almaktadır. Özellikle ortak kültürün ürünü olan destanlar ve efsaneler düzeye uygun, uzun metinler halinde sunulmuştur. Bunun yanı sıra deyim, atasözü ve tekerlemeler bu düzeyde sıklıkla yer alan kültürel ögelerdir. İleri düzey ders kitaplarında ilgili ölçüte ilişkin hedef, kaynak ve ortak kültür ögelerinden yararlanılarak hedef kitlenin kültürler arası iletişim ve etkileşim becerilerinin gelişimine imkân verilmektedir.

Ders kitaplarının incelenmesi sonucunda geleneksel sanat ve zanaatlara dair ortak kültürel ögelere ileri düzey ders kitabında rastlanmamıştır. Yalnızca çalışma kitabındaki bir etkinlikte "*ozanlık geleneği"* sanatı isim olarak geçmektedir. Dolayısıyla bu kültürel ögenin derste açıklanarak Türk topluluklarının kültüründeki yeri ve önemine dikkat çekme görevi öğreticiye bırakılmıştır.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan değerler, inançlar, adet olmuş davranış biçimleriyle ilgili ortak kültürel ögeler, uzun ve yoğun anlamlar içeren söylemlerin yer aldığı metinler yoluyla aktarılmıştır. Bu ögeler çoğunlukla Türk dünyasının ortak kültür mirasından seçilmiştir. Böylelikle hedef kitleye kendi kültürüne karşı farkındalık kazandırmak ve hedef kültürün yabancı olmadığı izlenimini oluşturulmak istenmektedir.

Ders kitaplarındaki kültürel ögelerin incelenmesindeki ölçütlerden olan Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili ögelere bakıldığında Türkiye Türklerinin kültüründe yaygın olarak içilen içecek isimleri yer almaktadır. "*Ihlamur, nane limon"* içecek türleri soğuk algınlığında içilen bitki çaylarıdır. Öğrencilerin hedef kültüründe önemli bir yeri olan bu içeceklerin isimlerine ve işlevlerine dair bilgi edinmesi günlük yaşantıda ihtiyaçlarını karşılanmasına da katkı sağlayabilir.

C1 düzey ders kitaplarının evrensel kültür açısından incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular metinlerde, etkinliklerde ve görsellerde sıklıkla kullanılmıştır. Özellikle

evrensel spor türleri ve filozofların hayatlarıyla ilgili bilgiler sunulmuştur. Bunun yanı sıra dünyanın farklı ülkelerine ilişkin ayrıntılara yer verilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin dikkatini çekecek ve merakını uyandıracak bu kültürel ögeler genel kültür gelişimine de katkı sunabilir.

Sonuç olarak kültürel ortaklıklara yönelik bulgular *Yesevi Türkçe Öğretim Seti*'nin hemen hemen tüm düzeylerinde yer verildiği görülmektedir. En az yer verilen kültürel ögeler arasında tarihi olay ve kurumlarla ilgili olan ölçütü içermektedir. Bu sırayı Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları ile ilgili kültürel ögeler takip etmektedir. Tarihi ve kültürel mekânlar ve yapılar, Türk büyükleri ve önemli kişiler, Türk dünyası edebiyatı, geleneksel sanat ve zanaatlar, değerler, inançlar ve adet olmuş davranışlar ile ilgili hedef, kaynak ve ortak kültürel ögelere yeterince yer verildiği tespit edilmiştir. Böylece *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nin Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasında bulunan ortak tipolojik ögeler ve Türkiye Türkleri ile Türk soylular arasında bulunan ortak kültürel ögeler açısından incelenmesi sonucunda bu setin, kültürel ortaklıklar yönüyle zengin bir içeriğe sahip olduğu ve bu ortak ögelerin evrensel kültür ile dengeli bir dağılım içerisinde olduğu söylenebilir. Bu özellik dolayısıyla *Yesevi Türkçe Öğretim Seti'*nin Türk soylulara özgü hazırlandığı sonucuna ulaşılabilir. Ancak tipolojik ortaklıklar bağlamında elde edilen bulgular, aynı sonuca ulaşmada yetersizdir. Tipolojik ortaklıklara ilişkin ögelerin genel itibarıyla öğretmen kılavuz kitaplarında ve öğreticiyi yönlendirecek nitelikte kullanıldığı ancak öğreticinin lehçe bilgisine sahip olduğu varsayılarak oluşturulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ne var ki hedef kitlenin, konuları daha hızlı ve etkin bir şekilde içselleştirebilmesi için ders kitaplarında bu ögelerden yararlanılmadığı görülmüş, konular Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen hedef kitleye öğretildiği biçimiyle açıklanmıştır.

ÖNERİLER

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde kullanılacak ders kitaplarının hazırlanmasına yönelik öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Sözcük öğretiminde kolaylık sağlayacak olan sistematik ses denklikleri öğrencilere temel seviyede verilmelidir.

- Çekim eklerinin öğretiminde lehçeler arası benzer ve ortak eklerin varlığı üzerinde durulmalı, bu ekler bol örneklerle pekiştirilmelidir. Sonraki aşamada yapısı ve işlevi farklı olan çekim ekleri vurgulanmalıdır.
- Çekim eklerindeki yalancı eş değerliğin yanıltıcı özelliği konusunda öğrenciler bilgilendirilmelidir. Olumsuz aktarımların önüne geçmek için bu eklerin işlevleri örneklerle açıklanmalıdır.
- Fiillerin istemleri konusundaki farklılıkların üzerinde durulmalıdır. Bu durumda hal eklerinin öğretimi söz dizimi içerisinde örneklendirilerek yapılmalıdır. Öğrencilerin fiillerin istemlerini ana dilindeki şekliyle kullanmalarını engellemek için fiiller, aldıkları istemleriyle hem sözlü hem yazılı beceriler yardımıyla, bol örneklerle pekiştirilmelidir.
- Türkiye Türkçesi ile Türk lehçeleri arasında temel söz varlığının ve Arapça, Farsçadan ödünçlenen sözcüklerin ortak olduğu karşılaştırmalı yöntemle anlatılmalıdır. Bu durumda sistematik ses denkliklerinin işlevi etkinleştirilmelidir. Böylece temel düzeyde gereksinimlerin karşılanmasına yönelik söz varlığının kazandırılması sağlanabilir.
- Sözcük öğretimi aşamasında lehçeler arası yazılışı bakımından ortak olan fakat farklı kavram alanına ait sözcüklerin varlığı temel düzeyde vurgulanmalıdır. Yalancı eş değer olan bu sözcüklerin bağlam içinde kullanımlarına yönelik örnekler listelenerek Türkiye Türkçesindeki kullanım biçimi pekiştirilmelidir. Öğrencilerde bu konuda farkındalık oluşturulmalıdır.
- Öbek yapısındaki lehçeler arası benzerlikler karşılaştırmalı yöntem ile sezdirildikten sonra farklılıklar üzerinde durulmalıdır. Böylece bilinenden bilinmeyene doğru ilkesine başvurularak öğrencilerin motivasyonu artırılmalıdır. İsim veya sıfat tamlamalarının Türk soylulara öğretiminde bu söz öbeklerinin dizilişlerindeki ve ögelerin birbirine bağlanma biçimlerindeki ortaklıklardan yararlanılabilir.
- Sözcüklerin cümle içerisindeki dizilişine ilişkin ortaklıklar, lehçeler arası karşılaştırma yöntemi ile verilerek öğrencilerin söz dizimi öğrenimi kolaylaştırılmalıdır.

- Öğrencinin ana dilinin destekleyici niteliği, hedef dilin öğreniminde öğrenciye fark ettirilmeli ve ortak tipolojik ögelerin sunumunda kaynak dilden faydalanılmalıdır.
- Ses bilgisi, biçim bilgisi, sözcük bilgisi ve söz dizimi öğretiminde lehçeler arası benzerlik ve ortaklıklardan yararlanılarak Türk soylulara özgü öğretim stratejileri belirlenmelidir.
- Söz varlığı içerisinde değerlendirilen deyim ve atasözleri bir toplumun deneyimleri sonucunda şekillendiği için aynı zamanda kültürün birer ögeleridir. Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde kullanılan ders materyallerinde özelde ders kitaplarında Türkiye Türkleri ile Türk soyluların kullandığı ortak deyim ve atasözlerine yer verilmelidir. Bu sayede öğrenciler motive edilir, deyim ve atasözlerini kullanmakta güçlük çekmezler.
- Türkiye Türkçesi ve Türk lehçeleri arasındaki ortak tipolojik ögeler ile temel dil becerileri arasında bağlantı kurularak bu ögeler farklı bağlamlarda sunulmalı, böylece öğrencilere farklı öğrenme alanlarında bu ögelerin içselleştirmesine imkân sağlanmalıdır.
- Ortak kültürel ögeler, dil yeterliklerine uygun bir biçimde sunulmalıdır. Hedef, kaynak, ortak ve evrensel kültür ögeleri arasında denge oluşturulmalıdır.
- Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimine yönelik ders kitabı hazırlayıcıları, Türkçenin inceliklerini bilmeli, Türk lehçelerini iyi incelemeli ve lehçeler arası ortaklıklara ve farklılıklara hâkim olmalıdır.

KAYNAKÇA

Abuova, A. (2008). Kazak Türkçesinde Kelime Grubunun Kavramı ve Terimi Üzerine. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi,* (25), 7-17. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/tdded/issue/12697/154510 adresinden erişildi.

Açık, F. (2018). Karşılaştırmalı Çözümleme Yaklaşımı ile Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretimi. A. Şahin (Ed.) *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi/Kuramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler* içinde (ss.297-320). Ankara: Pegem Akademi.

Açık, F. (2020). Kültürel İçerikler. G. Aydın (Ed.) *Yabancı/İkinci Dil Öğretiminde Kültür ve Kültürel Etkileşim* içinde (ss.89-199). Ankara: Pegem Akademi.

Akalın, Ş. Türk Dünyasında Ortak İletişim Dili Üzerine. https://turkoloji.cu.edu.tr/ adresinde erişildi.

Akdoğan, G. (1993). *Yabancıların Türkçe Öğreniminde Ad Durumu ve Çekim Açısından Sık Rastlanan Yanlışlar ve Nedenleri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aksan, D. (2020). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim.* Ankara: Türk Dil Kurumu.

Alışova Demirdağ, E. (2019). Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde Geniş-Gelecek Zaman Kipi Üzerine. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi,* 7 (16), 332-344. DOI:10.33692/avrasyad.543763 https://dergipark.org.tr/ adresinden erişildi.

Alkan, H. (2012). Lehçeler Arası Aktarmalarda Yalancı Eş Değerler Sorunu (Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi-Yeni Uygur Türkçesi Fiil Örneği), *Turkish Studies,* 7(4), 671-688.

Alkaya, E. (2001). Türklerde Ad Verme Geleneği ve Kişi Adları. *Türk Kültürü*, C. XXXIX, 459, 442-448.

Alyılmaz, C. (2010). Türkçe öğretiminin sorunları. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(3), 728-749.

Alyılmaz, S., Biçer, N., Çoban, İ. (2015). Atatürk Üniversitesinde Öğrenim Gören Kırgız Öğrencilerin Türkçe ve Türkiye'ye Yönelik Görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(1), 328-338.

Alyılmaz, S. (2018). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Hedef Kitlenin/Öğrenenin Önemi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2452-2463.

AOÇ, (2013). Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi. Öğrenim, Öğretim ve Değerlendirme. (Çev. Nakipoğlu B., Çıkar M., Genç A., Atalay C.) http://www.dilbilimi.net/ab_diller_icin_ortak_avrupa_basvuru_metni_meb_tarafindan.pdf adresinden erişildi.

Arnazarov, S. (2004). Türkmen ve Türkiye Türkçesinin Ortak Fiillerinin Anlam Bakımından Genel Bir Mukayesesi. *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri*, (ss. 193–219), Ankara

Artun, E. (2000). Türk Dünyasında Nevruz. *Uluslararası Türkistan Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, 25-27, Marmaris (Muğla Üniv.-TİKA).

Artun, E. (1999). Türk Halk Kültüründe Nevruz. Uluslararası Nevruz Sempozyumu, Kazakistan.https://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_turk_halk_kulturunde_nevruz.pdf adresinden erişildi.

Atasoy, F. (2013). İpek Yolunda Türk Dünyası Ortak Kültür Mirası. *Türk Yurdu Dergisi*, 33 (313), 1-11

Ayan, E. (2007). Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinin Cümle Ögeleri Yönünden Karşılaştırılması. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları* 2(3), 73-99, DOI:http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.115

Aydın, Ö. (1994a). Azeri, Kazak, Özbek ve Türkmen Öğrencilerde Türkçe Öğrenim Sorunları I: Sözvarlığına İlişkin Yanlışlar. *Dil Dergisi*, s. 18, 16-23.

Aydın, G. (2020). Kültür Öğretiminin Temel Kavramları. G. Aydın (Ed.), *Yabancı/İkinci Dil Öğretiminde Kültür ve Kültürel Etkileşim* içinde (ss.1-50). Ankara: Pegem Akademi.

Aydoğmuş, E. (2018). Türkiye Türkçesi Öğrenen Kazakların Rusçanın Kazak Türkçesine Etkisiyle Yaptıkları Yanlışlar. *Türklük Bilimi Araştırmaları,* 11-27 https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/41751/421450 adresinden erişildi.

Bada, E. (2000). Culture in ELT. *Çukurova University Journal of Social Sciences* (6), 100-110.

Barın, E. (1998). *Grameri Türkçe olan topluluklara Türkiye Türkçesinin öğretimi*. Basılmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Barın, E. (2002). Asya Türk Cumhuriyetlerinden gelen öğrencilere Türkiye Türkçesinin öğretimi. *Prof. Dr. Sadık Tural Armağanı*. Ankara, 77-80.

Başkan, S. (2002). Eski Türklerde Sanat. *Türkler Ansiklopedisi*, 4. C., 181-209. https://www.altayli.net/wp-content/uploads/2019/06/ESK%C4%B0-T%C3%9CRKLERDE-SANAT.pdf adresinden erişildi.

Baykara, T. (2000). Türklerde Şenlikler, Kutlamalar, Toylar ve Eğlenceler. *Erdem*, 12(36), 867-898. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/44292/546851 adresinden erişildi.

Bayraktar, S. (2020). Yabancı Dil Öğretiminde ve Yabancılara Türkçe Öğretim Setlerinde Kalıp Sözler. *Dil Araştırmaları,* 14 (27), 171-197. https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/60269/877510 adresinden erişildi.

Baytok, A. (2018). Türk Lehçeleri Konuşurlarına Lehçe Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Orta Asya Sempozyumu Bildirileri.* Bişkek. 884-897.

Bazin, L. (1988). Türk Dillerinin Müşterek Tarafları ve Temayülleri. Tarihî Türk Şiveleri. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, (ss.15-30).

Begiç, H. N. (2016). UNESCO Dünya Kültürel Miras Listesinde Yer Alan Geleneksel Türk Ebru Sanatında Yeni Yorumlar. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi , (37)* , 587-605. DOI:10.21563/sutad.187066 adresinden erişildi.

Biray, H. ve Biray, N. (1999). Türkmen Türkçesi İle Türkiye Türkçesinin Sentaks Bakımından Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi - Dr. Himmet BİRAY Özel Sayısı,* Ankara, 22 – 45.

Biray, N. (2003). Türkiye Türkçesi İle Kazak Türkçesindeki Cümlelerin Çeşitleri Bakımından Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* (13), 281-307. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/26283/276964 adresinden erişildi.

Biray, N. (2007). Türkiye Türkçesi İle Kırgız Türkçesindeki Cümlelerin Unsurları Bakımından Karşılaştırılması. *Dil Araştırmaları Dergisi,* 1(1), 155-173 https://turkoloji.cu.edu.tr/ adresinden erişildi.

Buran, A. ve Alkaya, E. (2011). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 1* (1.bs.), (A. Buran ve M. M. Tulum Ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Buran, A. ve Alkaya, E. (2014). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 3 (Kuzeybatı/Kıpçak Grubu).* Ankara: Akçağ Yayınları.

Buran, A., Alkaya, E. ve Yalçın, S. K. (2020). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 1 (Güneybatı/Oğuz Grubu.)* (3.bs.), Ankara: Akçağ Yayınları.

Ceylan, A. ve Özgül, O. (2018). Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Kültürünün Erken Dönem Şifreleri Kaya Resimleri. *16. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi* (625-632). Çimkent, Kazakhstan .

Comrie, B. (2017). *Dil Evrensellikleri ve Dilbilim Tipolojisi.* (İ. Ulutaş, Çev.) İstanbul: Hece Yayınları.

Croft, W. (2003). *Typology and Universals. 2nd edition.* Cambridge: Cambridge University Press.

Cumakunova, Г. (2018). Shodstva i razlichiya mejdu tyurkskimi yazıkami i sopostavitelnıye metodı v obucheniyi. (Elektronnıy resurs). *Novıye issledovaniya Tuvı.*103-112, https://nit.tuva.asia/nit/article/view/759 DOI: 10.25178/nit.2018.1.9

Çakmak, C. (2014). Türkmen Türkçesinde Görülen Yalancı Eş Değer Kelimeler, *Dede Korkut*, 3(5), 15-53.

Çifçi, M. ve Batur, Z. (2018). Kültürel Etkinliklerle Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi. M. Durmuş ve A. Okur (Ed.), *Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı* içinde (1.bs., ss. 367-383). Ankara: Grafiker Yayınları.

Demir, A. ve Açık, F. (2011). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültürlerarası yaklaşım ve seçilecek metinlerde bulunması gereken özellikler. *Türklük Bilimi Araştırmaları,* 30, 51-72.

Demir, S. A. (2019). Dilbilimsel Tipoloji ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimine Etkisi. *X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu,* Eskişehir: ESOGÜ Basımevi. (s. 114-123).

Demir, N. (2020). Kültür Öğretimi ve Amaçları. G. Aydın (Ed.), *Yabancı/İkinci Dil Öğretiminde Kültür ve Kültürel Etkileşim* içinde (ss.51-86). Ankara: Pegem Akademi.

Demirci, H. (2019). Kazak Ailesinde Kültürel ve Mitolojik Kavramlar: Otağ, Ocak, Şanıraq, Dastarhan. *Turkish Studies Historical Analysis* 14(4), 821-832. DOI: 10.29228/TurkishStudies.40255 ISSN: 2667-5552 adresinden erişildi.

Dever, A., İslam, A. (2015). Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kültüründe Spor Algısı. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 4(5), 46-61. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjss/issue/40500/485185 adresinden erişildi.

Dinç, S. (2014). *Türkmen Türkçesinin Söz Dizimi.* Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Diyarbekirli, N. (2002). *Eski Türklerde kültür ve sanat.* Türkler ansiklopedisi III, S. 827-894 Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Duman, A. (2003). Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde metin seçimi. *TÜBAR. XIII,* 151–154. https://dergipark.org.tr/ adresinden erişildi.

Duman, G. B. (2013). Kırgızların Türkiye Türkçesi Öğrenirken Ad Durum Biçimbirimleriyle İlgili Yaptıkları Hatalar ve Çözüm Önerileri. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 5(2), 82-94. https://www.researchgate.net/ adresinden erişildi.

Duran, R. (2019). Motiflere Dönüşmüş Türk Damgaları - Geometrik Motiflere Farklı Bir Bakış1. Akdeniz Sanat, *21. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştımaları Sempozyumu Bildirileri*, 679-698 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/akdenizsanat/issue/49183/621695 adresinden erişildi.

Durmuş, M. (2013). *Yabancılara Türkçe Öğretimi* (2. bs.). Ankara: Grafiker Yayınları.

Durmuş, İ. (2014). Türk Kültür Çevresinde Kımız. *Millî Folklor,* 26 (104), 75-84.

Emiroğlu, S. (2014). Türkçe Öğrenen Yabancı Öğrencilerin Yazılı Anlatımlarında Türkçenin Dil Bilgisi ve Yazım Özellikleriyle İlgili Karşılaştığı Zorluklar. *International Journal of Language Academy*, 2(3), Autumn 99-119. https://www.academia.edu/ adresinden erişildi.

Erdem, M. (2006). Türkmen Türkçesinde hareket fiillerinin istem'e göre anlam değişmeleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2, 38-50. Erişim adresi: https://docplayer.biz.tr/152614807-Turkmen-turkcesinde-hareket-fiillerinin-istem-e-gore anlam-degismeleri.html.

Erdem, M., Gün, M. Karateke, B. (2015). İleri Seviye İçin Hazırlanan İstanbul Yabancılara Türkçe Öğretim Setinin Kültür Aktarımı Açısından İncelenmesi. *International Journal of Language Academy*. SSN: 2342-0251 Volume 3/1 Spring. https://ijla.net/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=1555407655_2.pdf&key=25181 adresinden erişildi.

Erdoğan, E. (2015). Türk Dillilere Türkiye Türkçesi Öğretiminde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Türkçenin Yabancı Dil Olarak*

Öğretimi Sempozyumu: Türk Dillilere Türkiye Türkçesi Öğretimi, ss. 1-18, 8-10 Ekim, Erzurum.

Ercilasun, A. B. (2011). Türk Lehçelerinin Anlaşılmasında Dikkat Edilecek Noktalar. Türk Dünyası Üzerine Makaleler-İncelemeler, (3.bs.) (ss.163-186). Ankara: Akçağ Yayınları.

Ertane Baydar, A. S. (2012). Kuzeybatı Grubu Türk Lehçelerinde Zarf Grubu. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 13 (23), 183-197. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosbilder/issue/23061/288910 adresinden erişildi.

Feyziyev, C. (2019). Türk Uygarlığının Temel Değerleri. M. Genceli (ed.), *Türk Dünyası* (1.bs.), İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Gökçe, H. (2021). Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde Fiil Tamlayıcı İlişkisi Bağlamında Yönelme (+(y)A) ve Belirtme (+(y)I/U) Durum Biçimbirimlerinin Farklı Kullanımı: Acı-, Bak- Döv-, Gül- ve Seyret- Fiilleri Örneği . *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* , (45) , 143-158 . DOI: 10.21497/sefad.943958

Gökçür, E. (2018). Türkmen Türkçesinde -(I)p / -(U)p Eki ve İşlevleri. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (39), 73-86. DOI: 10.21497/sefad.443349 https://dergipark.org.tr/ adresinden erişildi.

Göktaş, Ö. (2011). *Türk Kültüründe Ekmekle İlgili İnanışlar.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Gömeç, S. Y. (2018). Tarihi Türk Coğrafyasının Genel Hatları. *Türk Dünyası Araştırmaları,* 120 (237), 103-114

Gümüş, M. (2012). Dil Öğretiminde Temel Beceriler. *Наука и новые технологии,* http://www.science-journal.kg/ adresinden erişildi.

Günaydın, Y., Saydam, M., Erdem, A. & Aytan, T. (2020). Türkiye Türkçesi Öğrenen Türk Soylu Öğrencilerin Vatan Kavramına İlişkin Algıları. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi,* 5 (2), 680-701. DOI: 10.32321/cutad.816762

Güneş, S. (2015). Türklerin Soğuk Tanrısı Ayaz Ata Nasıl Noel Baba ve Yeni Yıl Kutlamasına Dönüştü. https://www.academia.edu/ adresinden erişildi.

Güngör, H. (2007). Geleneksel Türk Dininden Anadolu'ya Taşınanlar. *Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni,* (ss.1-6) Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

Gürses, R. (2000). *Azerbaycan Türkçesini, Türkmen Türkçesini ve Gagavuz Türkçesini Konuşanlara Türkiye Türkçesinin Öğretilmesi.* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz* (5. bs.). Ankara: Seçkin.

İkiz, B. (2019). *Ana Dili Söz Dizimi Tipolojisinin Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimine Etkisi.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.

İşci, C. (2012). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan "Yeni Hitit" Ders Kitabının Dört Temel Dil Becerisi ve Kültür Açısından İncelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Johanson, L. (2001). Türk Dünyasının Sınırları: Türk Topluluklarının Gelişmesinde Bağlayıcı ve Ayırıcı Unsurlar (Çev.: N. Demir). *Türkbilig,* 2, 168-177.

Johanson, L. (2018). *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*. (Çev. N. Demir). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Jumabayev, M. (2006). *Kırgız Gelenek ve İnanışlarında Dini Ritüeller*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk Milli Kültürü*. (16.bs), İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kaplankıran, İ. ve Kumsar, E. (2016). Kazakların Türkiye Türkçesi Öğreniminde Yaptıkları Yanlışlıklar ve Bu Yanlışlıkların Düzeltilmesine Yönelik Öneriler, *Diyalektolog,* Sayı 12, s. 81- 103.

Kaplan, M. (2005). *Kültür ve Dil*. (20.bs.) İstanbul: Dergah Yayınları.

Kara, A. (2006). Kazak Türklerinde Kartalla Avcılık. *Marmara Üniversitesi Turkiyat Arastirma ve Uygulama Merkezi, Türk Kültüründe Av konulu Uluslararası Sempozyumu*,https://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/abdulvahap_kara_kazak_avcilik.pdf adresinden erişildi.

Kara, M. (2010). Gazi Üniversitesi Tömer Öğrencilerinin Türkçe Öğrenirken Karşılaştıkları Sorunlar ve Bunların Çözümüne Yönelik Öneriler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 8(3), 661-696. https://dergipark.org.tr/tr adresinden erişildi.

Kara, M. (2018). Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretimi. M. Durmuş, A. Okur (Ed.), *Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı* içinde (2.bs., ss.201-210). Ankara: Grafiker Yayınları.

Karadoğan, A. (2004a). *Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme.* Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Karadoğan, A. (2004b). Türk lehçeleri arasında yapı eş değerliği ve yalancı eş değer yapılar. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı,* Ankara, Türk Dil Kurumu, ss. 1591-1604.

Karaörs, M. (2005). *Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi (Cümle Tahlilleri)*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü (1991). Kültür Bakanlığı Yay. (Yayına Hazırlayan: A. B. Ercilasun), Ankara.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri 1-Fiil- Basit Çekim, (2019). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaya, F., Akpınar, E. (2017). Kutadgu Bilig'de Türk Yemek Adabı ve Kültürü. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 12(21), 335-348 DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12094 adresinden erişildi.

Keskin, Y. M. (2008). Türk Toplumunda Nazar Olgusu ve Buna Karşı Geliştirilen Korunma ve Kurtulma Pratikleri: Elazığ Örneği, *Dini Araştırmalar*, ll (32), 191-214.

Kirişçioğlu, F. (2016). Türk Lehçelerinin Sınıflandırılmasında Uygulanabilecek Bazı Morfolojik Kriterler I. *Dil Araştırmaları,* sa.18, 8-28, https://dergipark.org.tr/tr adresinden erişildi.

Kılıç, S., Albayrak, A. (2012). İslamiyet'ten Önce Türklerde Yiyecek ve İçecekler. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 7(2), 707-716.

Kırkkılıç, A., Sevim, O. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türk Kültür ve Edebiyatının Yeri. A. Şahin (Ed.), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kuramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler* içinde (2.bs., ss.705-735). Ankara: Pegem Akademi.

Koca, S. (2006). Eski Türklerde Bayram ve Festivaller. http://www.akmb.gov.tr/turkce/books/nevruz/salim.koca.htm adresinden erişildi.

Kopaç, O. İ. (2015). Kratkiy Konspekt Lekciy Po Kursu Sravnitelnaya Tipologiya Rodnogo i İnostrannogo Yazıkov. https://fsc.bsu.by/wp-content/uploads/2015/12/.pdf adresinden erişildi.

Koraş, H. (2014). Türk Lehçelerindeki Müşterekler Üzerine. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 183 (183), 197-249. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/21495/230452 adresinden erişildi.

Kurt, M. (2010). Türkçenin Yabancılara Öğretimi, *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi,* s.117-124.

Kurt, M. (2018). Türkiye Türkçesinin Türk Dillilere Öğretiminde Karşılaşılan Olumlu ve Olumsuz Transferler. A. Şahin (Ed.), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kuramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler* içinde (2.bs., ss.302-308). Ankara: Pegem Akademi.

Mehmet, G. (2019). Türk dilli gruplara Türkiye Türkçesinin öğretiminde dikkat edilecek noktalar. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(1), 273-284.

Milrud, R. P. (2012). Obucheniye Kulturı i Kultura Obucheniya Yazıku. *Вестник ТГУ,* выпуск 4 (108), 136-143. https://cyberleninka.ru/ pdf. adresinden ulaşıldı.

Musa, B. (2014). Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Ortak Fiiller ve Tamlayıcıları. *7. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, Fırat Üniversitesi/Elazığ, ss.261-271

Okur, A., Keskin, F. (2013). Yabancılara Türkçe öğretiminde kültürel ögelerin aktarımı: İstanbul yabancılara Türkçe öğretim seti örneği. *Turkish Studies,*1619-1640. https://jasstudies.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=26577 adresinden erişildi.

Oğuz, Ö. (2014). Çağdaş Kentte Bir Yeniden Canlandırma Örneği: Çiğdem Günü. *Millî Folklor,* 26 (101), 25-39.

Ögel, B. (1971). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. (1.bs.) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ökten, E., Kavanoz, S. (2014). Yabancı Dil Olarak Türçe Öğretimini Hedefleyen Ders Kitaplarında Kültür Aktarımı. *Turkish Studies*- Volume 9/3 Winter, p. 845-862. https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=17223 adresinden erişildi.

Ölmez, M., (1994). Zühal Ölmez, Türkçenin Diğer Türk Dil ve Lehçeleriyle Olan İlişkilerine Kısa bir Göz Atış. *Uygulamalı Dilbilim Açısından Türkçenin Görünümü* 28-41, Ankara: Dil Derneği Yayınları.

Öner, M. (2013). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. (2.bs.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özdemir, H. (2003). Dede Korkut'un Kişiliği ile İlgili Efsaneler. *Türkoloji Dergisi.* 16 (2), 22-33. Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Özkan, A. (1999). Türkçede Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve Fiillerin İstem Değiştirmesi. *Arayışlar İnsan Bilimleri Araştırmaları*, S.1, 125–143.

Özkul, O. (2015). Türk Kimliğini Oluşturan Ortak Kültürel Değerler. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi,* 4(8), 166-185. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/hakisderg/issue/7582/99538 adresinden erişildi.

Polat, İ. (2020). Kurşun Dökme Geleneği ve Ateş Kültü ile İlişkisi. *Akademik MATBUAT*, 4(1), 11-26. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/matbuat/issue/56293/737784 adresinden erişildi.

Resulov, A. (1995). Akraba Diller ve Yalancı Eş Değerler Sorunu. *Türk Dili*, 524, 916-924.

Sağlam, B. (2014). *Çağdaş Türk Lehçelerinde Şekil Bilgisi Ortaklıkları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.

Sakallı, E. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türk Soylu Öğrencilerle Türk Soylu Olmayan Öğrencilere Durum Eklerinin Öğretilmesi Meselesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, II(2), 101-108.

Sarsenbekova, G. (2019). *Kazaklara Türkçe Öğretiminde Yalancı Eş Değer Sözcükler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Üniversitesi, Ankara.

Schönig, C. (2013). Modern Türk Dillerinin Eş Zamanlı Tasnifi ve Tarihsel Yönleri. Dil Araştırmaları, (Türkçeye Çev.:İsa Sarı), 12(12), 221-257. *Retrieved from* https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/4726/64785adresinden erişildi.

Serebrennikov, B. A. ve Gadjieva N. Z. (2018). *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihi Grameri*. (Türkçeye Çev.: Tevfik Haciyev, Mustafa Öner), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sevim, S. (2003). *Kazak Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin Sentaksının Karşılaştırılması,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Denizli.

Şahan Güney, F. (2012). Tatar Dili ve Kültürü. *I. Türk Dünyası Bilim ve Kültür Şöleni.* Muğla Üniversitesi.

Şahin, H. İ. (2012). Aldar Köse Tipi ve Taşkent'te (Özbekistan) Yayımlanmış Taşbaskısı Aldar Köse Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme . *Journal of Turkology,* 22(1), 171-192. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuturkiyat/issue/18517/195332 adresinden erişildi.

Şçerbak, A. M. (2019). *Türk Dillerinin Karşılaştırmalı Şekil Bilgisi Üzerine Denemeler (Fiil).* (Çev. Y. Karasoy, N. Hacızade, M. Gülmez), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Şengül, K. (2014). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Alfabe Sorunu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi,* 3 (1) , 325-339. DOI: 10.7884/teke.245 https://dergipark.org.tr/ adresinden erişildi.

Şengül, K. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Afganistanlı Özbek Türklerinin Türkiye Türkçesine Yönelik Görüşleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 27 (2), 91-100.

Şenol, A. Ç. (2018). *Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Dizimi,* Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Taştekin, A. (2015). "Türk Dillilere Türkiye Türkçesi Öğretimi Nasıl Olmalıdır. *International Journal of Languages' Education and Teaching* 3 (3): 43-55. https://www.researchgate.net/ adresinden erişildi.

Tekin, T. (1989). Türk Dil Ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi, *Erdem 5*(13), 141-168.

Tekin, T. ve Ölmez, M. (2014). *Türk Dilleri (Giriş).* (2.bs.). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Temizyürek, F. ve Sallabaş, M. E. (2020). Türk Dünyasından Gelen Öğrencilerin Türkiye Türkçesi Metinlerine Yönelik Tutumları. *Bilig,* (95) , 1-26 . DOI: 10.12995/bilig.9501

Temur, N. (2020). Dil Düzeylerine Göre Sosyokültürel Bilgilerin Belirlenmesi ve Sunumu. G. Aydın (Ed.), *Yabancı/İkinci Dil Öğretiminde Kültür ve Kültürel Etkileşim* içinde (ss.121-154). Ankara: Pegem Akademi.

Tezcan, M. (2019). Giyim Olgusuna Sosyokültürel Bakış ve Türklerde Giyim. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 16 (1) , 255-276. DOI: 10.1501/Egifak_0000000932 adresinden erişildi.

Toprak, F. (2011). Yabancılara Türkçe Öğretimi Kitaplarındaki Okuma Parçaları ve Diyaloglar Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* 0(29), ss.11-24, https://search.trdizin.gov.tr/ adresinden erişildi.

Tuğ, K. (2020). Doğu Türkistan Şehirlerinden Tarihi Kaşgar Şehri. Bingöl Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* sa. 20, 401-416. DOI: 10.29029/busbed.788509 https://search.trdizin.gov.tr/ adresinden erişildi.

Turan, R. (2021). Ulu Ataların İzinde: Türk Dünyası Ortak Türk Tarihi Ders Kitabında Tarihi Şahsiyetler. *Journal of Institute of Economic Development and Social* Researches 9(29), 68-86, DOI:10.31623/iksad072906 https://www.researchgate.net/ adresinden erişildi.

Uğurlu, M. (1999). Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi. *Doğu Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri*, 197-206. https://www.academia.edu/ adresinden erişildi.

Uğurlu, M. (2007). Lehçe içi Aktarmada Yalancı Eş Değerlik. 38. ICANAS. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. International Congress of Asian and North African Studies.* (10-15.09.2007 Ankara-Türkiye). Bildiriler. Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi IV, Ankara, s. 1877-1890.

Uzdu Yıldız, F. (2018). Sözcük ve Sözcük Öğretimi. M. Durmuş, A. Okur (Ed), *Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı* içinde (s.bs., ss.359-366). Ankara: Grafiker Yayınları.

Uzun, N. E. (2018). Dil Öğretiminde Dil Tipolojisinin Yeri Üzerine. M. Durmuş, A. Okur (Ed.), *Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı* içinde (2.bs., ss. 23-35). Ankara: Gafiker Yayınları.

Vural, F. G. (2017). Kökenlerinden Günümüze Türk ve Makedon Düğünlerinde Davul-Zurna ile Tapan - Zurla . *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 273-298 https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/article/365395 adresinden erişildi.

Yalçınkaya, M. (2019). Ahmed Yesevi ve Divan-ı Hikmet. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences* (JFES) , 26 (1) , 15-24. DOI: 10.1501/Egifak_0000000496 https://dergipark.org.tr/tr adresinden erişildi.

Yalvar, C. (2017). Türk Dünyasının Sönmeyen Ateşi: İsmail Gaspıralı Bey (1851-1914) . *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, 1 (2), 87-116. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/yutad/issue/29839/321315 adresinden erişildi.

Yaman, E. (2000). *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yardımcı, M. (1998). Kıbrıs ve Diğer Türk Ülkelerinde Ortak Ninni ve Tekerlemeler. *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, Doğu Akdeniz Üniversitesi,* Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.

Yardımcı, M. (2014). Geçmişten Günümüze Ozanlık Geleneği ve Bu Süreçte İletişim Araçlarının Rolü. *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, 27-30. https://turkoloji.cu.edu.tr/ adresinden erişildi.

Ersoy, H. Y. (2011). Başkurt Türkçesi ile Türkiye Türkçesine Kelime Grupları Açısından Genel Bir Bakış. *Dil Araştırmaları*, sa.9, 61-89.

Yeşil, Y. (2015). Türk Dünyası'nda Geçiş Dönemi Ritüelleri Üzerine Tespitler. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 3 (9), 117-136. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/egitimvetoplum/issue/5129/69935 adresinden erişildi.

Yılar, M. B. (2020). Türk Kültürü ve Türk Uygarlığı Menşei ve Gelişmesi. A. S. Bilgili (Ed.), *Türk Kültür Coğrafyası,* (1.bs., ss. 30-92). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yıldırım, F. (2019). Sinsin Oyunu ve Bu Oyunun Eski Türk Kültüründeki Yansımaları. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 59(1), 221-231. DOI: 10.26650/TUDED2019-0009 https://cdn.istanbul.edu.tr/fil adresinden erişildi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* (12.bs), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, O. (2015). Yaratıcı Yazma Çalışmalarının Türk Soylu Öğrencilerin Türkiye Türkçesi Öğrenmelerine Katkısı Üzerine Bir Uygulama. *EKEV Akademi Dergisi* 19(62): 629-640. https://www.researchgate.net/ adresinden erişildi.

Yılmaz, E. (2016). Türkçenin Tipolojisi. F. Yıldırım, B. Tüfekçioğlu (Ed.), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kuramlar, Yöntemler, Beceriler, Uygulamalar.* 1-15. Ankara: Pegem Akademi.

Yılmaz, E. (2017). Biçimbilgisel Rekonstrüksiyon: Türkçe Üzerinde Bir Yöntem Uygulamasi, *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 55-65.

Zeynalov, F. (1993). *Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi.* (Çev. Y. Gedikli). İstanbul: Cem Yayınevi.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

10 Temmuz 2022 tarihinde https://www.ktb.gov.tr/TR-96255/turk-kulturu.html adresinden ulaşıldı.

10 Temmuz 2022 tarihinde https://ansiklopedika.net/ adresinden ulaşıldı.

8 Ekim 2022 tarihinde http://turkoloji.cu.edu.tr/ adresinden ulaşıldı.

11 Kasım 2022 tarihinde https://www.ayu.edu.tr/ adresinden ulaşıldı.

11 Kasım 2022 https://altinkopru.manas.edu.kg/ adresinden ulaşıldı.

9 Aralık 2022 tarihinde https://turktoyu.com/ adresinden ulaşıldı.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 20/03/2023

Tez Başlığı / Konusu: Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretimi: Yesevi Türkçe Öğretim Seti Örneği

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	Yasmin TERZİOĞLU
Öğrenci No:	N14149357
Anabilim Dalı:	Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Programı:	Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Statüsü:	Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

Telefon: 0-312-2976771 **Faks:** 0-3122977171 E-**posta**: turkiyat@hacettepe.edu.tr

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 20/03/2023

Tez Başlığı / Konusu: Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretimi: Yesevi Türkçe Öğretim Seti Örneği

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam …… sayfalık kısmına ilişkin, ……/……/…….. tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % ….. 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
2- Kaynakça hariç
3- Alıntılar hariç/dâhil
4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	Yasmin TERZİOĞLU
Öğrenci No:	N14149357
Anabilim Dalı:	Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Programı:	Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Statüsü:	Doktora

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

TÜRK SOYLULARA TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRETİMİ: YESEVİ TÜRKÇE ÖĞRETİM SETİ ÖRNEĞİ

ORİJİNALLİK RAPORU

%3	%2	%1	%0
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	avesis.gazi.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
2	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
3	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
4	eluca.baskent.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
5	philpapers.org İnternet Kaynağı	<%1
6	Mehmet Dursun ERDEM. "İLERİ SEVİYE İÇİN HAZIRLANAN İSTANBUL YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİM SETİNİN KÜLTÜR AKTARIMI AÇISINDAN İNCELENMESİ", International Journal of Language Academy, 2015 Yayın	<%1
7	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<%1